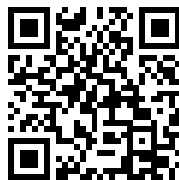

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

GoogleTM books

<https://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Geschenk

Mr. H. J. D. D. Enschedé

Haarlem

1930

THEEK

5

~~614639~~

98123

D10.

KORTE GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA

VAN 1486 TOT 1835.

MET VOORBEHOUD VAN ALLE RECHTEN.

30699

KORTE GESCHIEDENIS
VAN
ZUID-AFRIKA

VAN 1486 TOT 1835

MET TWAALF KAARTEN EN ZEVEN PLATEN

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1891

Zuid-Holl. Boek- en Handelsdrukkerij te 's-Gravenhage

Dit werk is verkort uit het uitgebreider werk door mij in het Engelsch geschreven en in het Hollandsch overgezet door Z. H. Ed. President F. W. REITZ, van den Oranje-Vrijstaat. Het wordt uitgegeven ten dienste van de Zuid-Afrikaansche scholen, naar den wensch en met behulp van den Edelen Heer J. W. SAUER, Kolonialen Secretaris van de Kaap.

GEO. M. THEAL.

KORTE GESCHIEDENIS

VAN

ZUID - A F R I K A.

HOOFDSTUK I.

Ontdekking van de westkust van Afrika door de Portugeezen. De vijftiende eeuw onzer jaartelling begon haar einde te naderen, en niemand wist hoever ons werelddeel, Afrika, zich uitstreckte. De oostkust, van de landengte van Suez tot den zuider-keerkring, werd door Arabische handelaars bezocht, doch wat daar buiten lag was hun geheel onbekend. De Portugeezen waren toen de stoutmoedigste zeevaarders van Europa. Reeds sedert langen tijd waren zij langs de westkust steeds verder en verder naar het zuiden doorgedrongen in hunne pogingen om een weg over zee naar Indië te vinden, maar zoo dikwijls één der kleine vloten een punt verder zuidwaarts bereikte dan die welke haar voorafging, strekte het land zich nog altijd onafgebroken verder uit zonder van richting te veranderen.

Tocht van Dias naar 't Zuiden A. D. 1486. Eindelijk, in 1486, toen Johan II koning van Portugal was, werd eene groote schrede voorwaarts gedaan in de richting waarnaar zij zoo lang en zoo dapper gestreefd hadden. In Augustus van dat jaar zeilden drie zeer kleine schepen, onder bevel van een officier genaamd Bartholomeus Dias, naar het zuiden. Eén was

met levensmiddelen geladen, en werd, met negen manschappen om het op te passen, op eene plaats aan de westkust niet ver van den evenaar achtergelaten. De beide andere vaartuigen zetten hun koers voort, en zeilden het verste alstoen bekende punt voorbij. Varende langs een dorre kust, die meestal door een dikken mist bedekt was, kwam Dias aan een inham of baai, met een groep eilandjes voor den ingang er van. Daar wierp hij het anker, en voor de eerste maal betraden Christen-menschen den Afrikaanschen grond ten zuiden van den keerkring.

De inham was dezelfde die sedert dien tijd bekend staat als Angra Pequena of Kleine Baai. Woester land dan dat waarop de afgematte zeelieden stapten kon er nauwelijks wezen, en er was geen teeken dat het door menschen bewoond werd, zoover als zij rondzwierven. Verversching was er niet te vinden, behalve de eieren en 't vleesch van zeevogels die hunne nesten op de eilandjes maakten. Het was geen plek om lang te vertoeven. Vóór dat hij vertrok richtte Dias een marmeren kruis van zoowat zes of zeven voet hoog op, als teeken dat hij het land voor zijnen koning in bezit had genomen. Gedurende bijna drie honderd jaar stond dat kruis daar boven die akelige woestijn, precies zooals de dappere Portugeesche zeevaarder het ingeplant had. Toen brak de een of andere onbedachtzame persoon het aan stukken, om naar schatten, die men vermoedde dat er onder verborgen waren, te zoeken, en thans liggen de brokken er van in het museum te Lissabon. De plek alwaar het zulk een langen tijd gestaan heeft wordt Kruis-punt genoemd.

Van Angra Pequena af trachtte Dias de kust in 't gezicht te houden terwijl hij zuidwaarts zeilde, doch in de eerste vijf dagen was de wind tegen, en kon hij niet veel vorderen. Toen kwam er een storm op, en gedurende dertien dagen werden de kleine schepen er door voortgedreven, doch in de rechte richting, want de wind was uit het noorden. Zoodra de storm bedaarde werd de koers naar het oosten veranderd, met het doel om de kust weder te bereiken.

Ontdekking Nadat hij een langen tijd had gezeild zonder van Afrika's land te zien, begon Dias te vermoeden dat hij Zuidkust. het einde van het vasteland moest voorbij

gevaaren zijn, en dus wendde hij zijne schepen noordwaarts. Zijn vermoeden was gegrond, want na eenigen tijd zag hij de kust, en tot zijne groote vreugde merkte hij dat die in eene oostelijke richting liep. De plek waar hij het land aandeed kan niet met juistheid worden aangegeven, doch het was een der bochten van het strand tusschen Kaap Agulhas en de Knysna. Men zag groote troepen vee, die de inboorlingen haastig naar het binnenland dreven, daar zij voor de schepen bevreesd schenen te zijn. Het werd niet mogelijk bevonden tot eenig verkeer met dit wilde volk te geraken.

Steeds oostwaarts varende, kwam Dias aan een eilandje alwaar hij versch water aantrof, en waarop hij nog een kruis oprichtte. Het was dat eilandje in de Algoabaai dat nu nog om die reden Santa Cruz — of gewoonlijk naar het Fransch, St. Croix — wordt genoemd. Hier maakten de matrozen er bezwaar tegen om verder te gaan. Van den levensvoorraad bleef er nu zeer weinig over, zeiden zij, en het provisie-schip was ver achter hen. Zij dachten dat zij toch zeker genoeg voor ééne reis hadden verricht, want niemand had ooit te voren zulke berichten als die welke zij mede te deelen hadden naar Portugal terug gebracht. En bovendien was het blijkbaar dat er achter hen een groot voorbergte liggen moest, en dus waren zij van oordeel dat het beter zoude zijn terug te keeren en dat te zoeken.

Nadat hij deze beweringen had aangehoord, nam Dias de hoofd-officieren en matrozen aan wal, alwaar zij te zamen godsdienst hielden, waarna hij hen raadpleegde omtrent wat hem te doen stond om zijn plicht tegenover den koning te doen. {Zij antwoordden eenpariglijk huiswaarts te keeren, waarop hij} hen een document deed onderteekenen dat te kennen gevende. Hij smeekte hen toen slechts twee of drie dagen verder te varen, en beloofde dat indien zij binnen dien tijd niets zouden vinden om hen aan te moedigen verder oostwaarts te gaan, hij dan zoude terugkeeren. De manschappen stemden hierin toe, doch in den overeengekomen tijd kwamen zij niet verder dan tot den mond van eene rivier, die óf de rivier thans bekend als de Kowie, óf de Vischrivier moet zijn geweest.

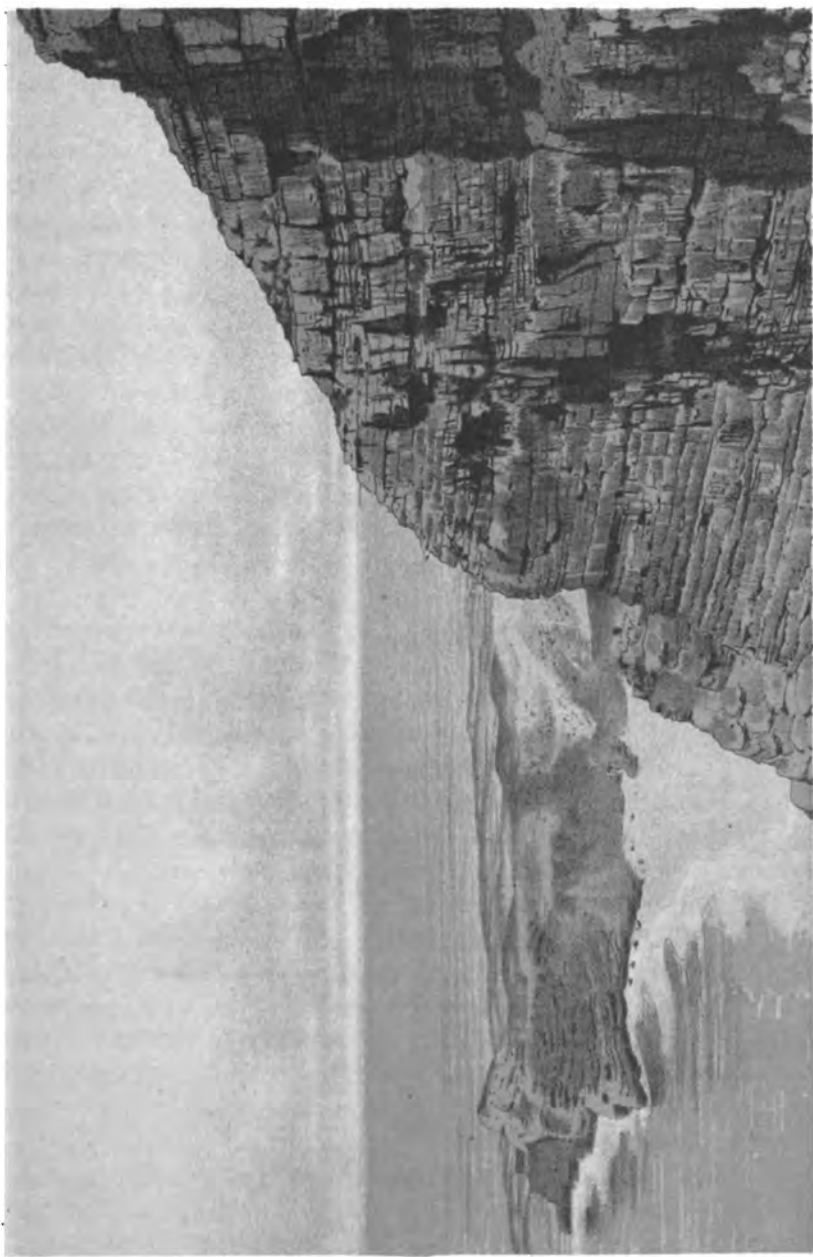
Van dit punt keerde Dias terug, en op zijne terugreis naar huis ontdekte hij het groote voorgebergte waaraan hij den naam gaf van Stormkaap, later door den koning veranderd in Kaap de Goede Hoop.

Tocht van Vasco da Gama naar Oost Indië. Gedurende de regeering van Johan den tweeden werden geene verdere pogingen gedaan om een weg, om Afrika heen, naar Indië te openen, doch werden verschillende ontdekkingsreizen langs Syrië en Egypte naar de oostkust ondernomen. In 1495 stierf Johan, en werd opgevolgd door Emanuel, den meest beroemden van al de koningen van Portugal. Kort na zijn optreden werd besloten eene andere kleine vloot uit te zenden, om te onderzoeken of er niet een weg over zee naar de rijke oorden van het Oosten kon gevonden worden. Tot dit doel werden vier schepen, van omtrent een honderd vijf-en-twintig ton vracht, gereed gemaakt. Aan Vasco da Gama, een man van beproefde bekwaamheid, werd het opperbevel gegeven. De bemanning was allen te zamen, een honderd en zeventig in getal.

Eerste aanraking met Hottentotten. Het was nog geen volle vijf jaar sedert Columbus van Palos zeilde om een nieuw vasteland in het westen te ontdekken, toen Da

A. D. 1497. Gama's kleine vloot uit den Taag in zee stak. Vijf en een halve maand later bereikte hij een inham op de Afrikaansche kust omtrent honderd vijf-en-twintig mijl ten noorden van de Kaap de Goede Hoop, waaraan hij den naam gaf van St. Helenabaai. Hier ging hij aan wal om water te zoeken en den breedtegraad te bepalen. Twee wilden werden bespeurd bezig kruiden te verzamelen, en met een weinig overleg werd één hunner gevangen genomen. De gevangene was eerst erg verschrikt, doch toen hem voedsel aangeboden werd verdween zijne vrees. Da Gama gaf hem eenige kleine geschenken, en daarna werd hem toegelaten naar zijne vrienden terug te keeren, terwijl hem door teekenen te kennen werd gegeven ook hen te brengen om dergelijke geschenken te ontvangen.

Den volgenden dag maakten omtrent veertig inboorlingen met hunne gezinnen hunne verschijning. Zij werden goed onthaald,

KAAP DE GOEDE HOOP.

en toen zij vertrokken ging een soldaat, genaamd Fernando Veloso, met hen mede, ten einde beter met den landaard bekend te worden. Het scheepsvolk werd toen gebezigd om brandstof te zoeken, en om kreeften te vangen, die in groote hoeveelheid gevonden werden. Eenige visschen werden ook met den hoek gevangen, en een walvisch met den harpoen gedood.

Veloso ging met de inboorlingen mede tot hunne eerste rustplaats, toen hij, afkeerig geworden zijnde van zekeren kost dien zij hem aangeboden hadden, en waarschijnlijk vermoedende dat zij menscheneters waren, schielijk begon terug te keeren. Hierop gingen de inboorlingen hem achterna, en hij, niet wetende of hunne bedoelingen vriendelijk of vijandelijk waren, doch het laatste vreezende, maakte alle mogelijke haast om de kust te bereiken, terzelfder tijd luid om hulp roepende.

De Portugeezen waren aan boord gegaan toen zij Veloso over een heuvel zagen komen, waarop Da Gama zelf aan wal ging om hem af te halen. Uit de boot springende om hun landgenoot te redden, dien zij in gevaar geloofden te zijn, vielen de Europeanen de inboorlingen aan, en er vond een schermutseling plaats waarin Da Gama en drie anderen met assagaien gewond werden. De Portugeezen gingen toen aan boord, en de scheepskanonnen werden op de barbaren op het strand gelost.

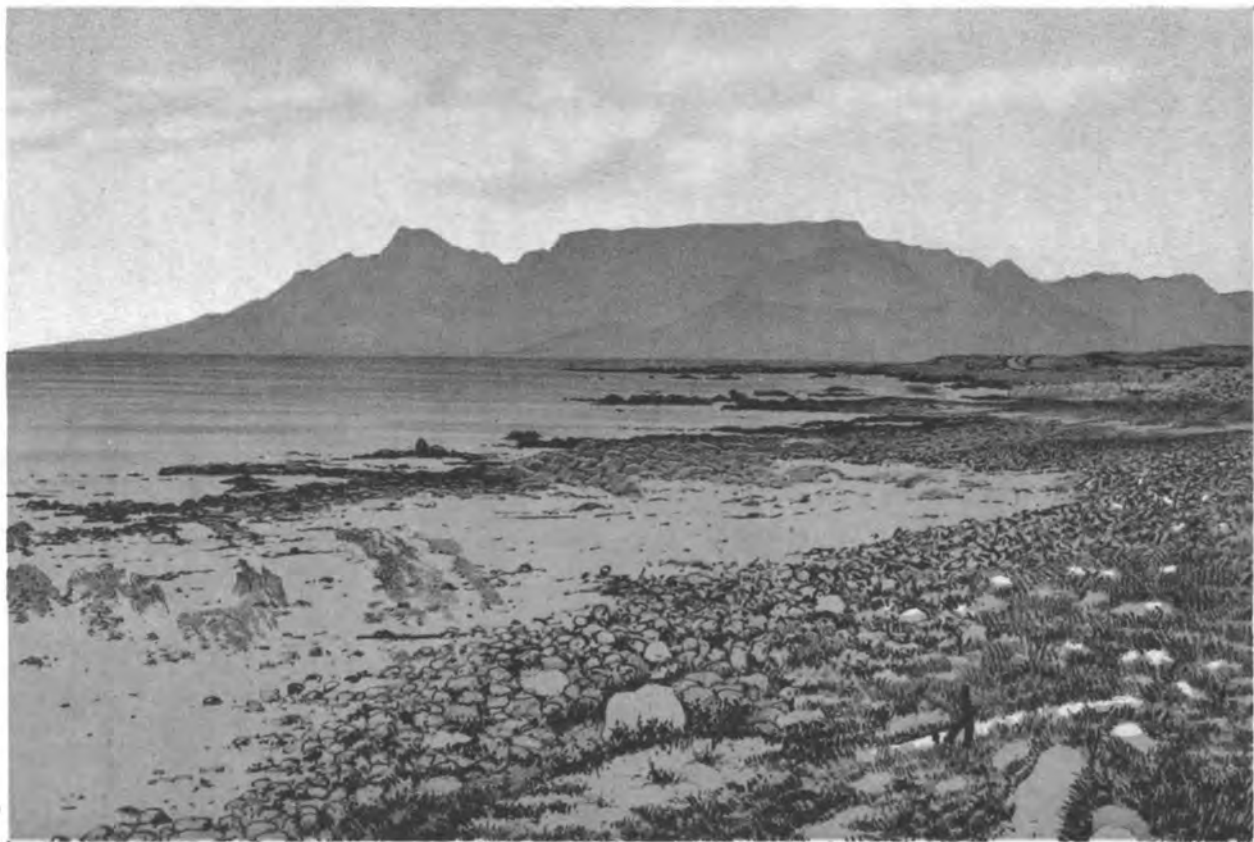
Zoodanig was de eerste ontmoeting tusschen Europeanen en Hottentotten.

Op den 17den November 1497 zeilde Da Gama van St. Helenabaai, en drie dagen later zeilde hij de Kaap de Goede Hoop om bij schoon weër. Zich oostwaarts wendende, ankerde hij vervolgens aan eene kaap die hij St. Bras noemde, en die waarschijnlijk dezelfde is als de tegenwoordige St. Blaize. Daar vond hij een groot aantal inboorlingen op hen gelijkende die hij vroeger had gezien, doch die zoo weinig bevreesd schenen dat zij in grooten getale op het strand samendrongen, en naar alles grabbelden dat hun toegeworpen werd. Van deze lieden werden eenige schapen in ruil verkregen, doch zij wilden geen hoornvee verkoopen. De handel werd gedreven door middel van gebaren. De Portugeezen luisterden met genoegen naar de wijzen die de

inboorlingen op rieten pijpen speelden, doch maakten anders zeer weinig kennis met het volk of het land. Het samenzijn duurde drie dagen. De schepen liepen toen eene nabijgelegene baai binnen, alwaar de schapen aan boord genomen werden, en men ging wederom onder zeil.

Ontdekking van Een storm op den 6den December wekte
Natal 25 Decem- veel vrees bij de matrozen op, doch deed
ber 1497. geen schade aan de schepen. Waar zij de kust in het gezicht hielden moet het treffend verschil tusschen de met boomen bedekte bergen van deze kust en de dorre woestenijen van de westkust door allen aan boord opgemerkt zijn. Aan het schoone land dat zij op den 25sten voorbij voeren gaf Da Gama den naam van Natal, ter gedachtenis aan den dag waarop het voor de eerste maal door Christen-menschen aanschouwd werd.

Op den 6den Januari 1498 kwam de vloot aan den mond van eene rivier, waaraan de naam van Rio dos Reys, of Rivier der Koningen, gegeven werd, zijnde de dag die van het feest der wijzen, of koningen, van den Roomschen kalender. De rivier is dezelfde die thans Manisa, of soms ook die van King George, genoemd wordt, en die in de zee valt aan de noordzijde van Delagoabaai. Hier gingen de Portugeezen aan wal, en vonden een vriendelijk volk, zwart van kleur, die koper, ivoor en voedsel ter verkoop brachten. Deze inboorlingen waren van hetzelfde ras als het volk van de kust van Guinéa, met hetwelk de landgenooten van Da Gama reeds lang verkeer hadden gehad, doch hunne taal kon men niet verstaan. Van de Hottentotten te St. Helenabaai en Kaap St. Bras aangetroffen verschilden zij grootelijks in voorkomen en spraak. Zekere Martin Alfonso bezocht een kraal, en werd door de inwoners zeer goed behandeld. Omtrent twee honderd mannen, in karossen gekleed, kwamen met hem terug, en kort daarna volgde ook hun opperhoofd om de schepen en de vreemdelingen te bekijken. Gedurende de vijf dagen dat de vloot op deze plaats bleef, gebeurde er niets om de vriendelijke gezindheid tusschen de Portugeezen en den stam der Zuid-Bantu te veranderen.

TAFELBERG, VAN ROBBEN EILAND GEZIEN.

Vestiging der Portugeezen in Indië. Steeds voortzeilende, deed Da Gama vervolgens Sofala aan, alwaar hij een volk vond dat met de Arabieren handelde; en van daar zette hij zijne reis voort tot dat hij Indië bereikte.

Daar de groote weg naar het Oosten nu geopend was, zeilden er alle jaren vloten uit Portugal. Binnen korten tijd kwamen vele der rijkste eilanden en een groot deel der kust onder Portugeesch beheer, en een uitgebreide handel werd met Europa gedreven.

Ontdekking van Tafelbaai A. D. 1503. In 1503 werden drie vloten uitgezonden waarvan de laatste onder bevel was van Antonio de Saldanha, een man wiens naam

nog steeds verbonden is met Zuid-Afrika. Niet wetende waar hij was, ging Saldanha eene diepe baai binnen en wierp het anker. Vóór hem verrees een groote rotsklomp, bijna drie duizend zes honderd voet hoog, welks kruin een rechte lijn van meer dan anderhalf mijl in lengte tegen de lucht afteekende. Aan weerszijden van dezen prachtigen berg lagen spitsen van geringere hoogte, waarvan de voeten zich tot het strand uitstrekten. Daartusschen in lag een ruime vallei, door welker midden een stroom helder en zoet water vloeiende. De vallei scheen onbewoond, doch na eenigen tijd maakten eenige Hottentotten hunne verschijning, van wie een koe en twee schapen gekocht werden. De inboorlingen wantrouwden echter de vreemdelingen, want eens vielen ongeveer twee honderd van hen een partij manschappen aan, die aan wal waren gegaan, bij welke gelegenheid Saldanha zelf licht gewond werd.

Vóór dit gevecht was de bevelhebber tot op den top van de groote platte rots geklommen, waaraan hij den naam van Tafelberg gaf. Eene kloof in de helling er van wees toen, zooals heden nog, de plaats aan, waar men den berg kon beklimmen. Van den top kon hij de Kaap de Goede Hoop zien, en dus, ontdekt hebbende waar hij was, zette hij zijne reis met den eersten gunstigen wind voort. De baai waarin hij ankerde werd van toen af naar hem genaamd Agoada de Saldanha, de waterhaalplaats van Saldanha, tot dat zij, een eeuw later, haar tegenwoordigen naam van Tafelbaai ontving.

**Overwinning
der Hotten-
totten op de
Portugeezen
in Tafelvallei.
A. D. 1510.**

Op zijne terugreis met de vloot die Indië tegen het einde van 1509 verliet, zeilde Francisco d'Almeida, eerste onderkoning van de Portugeesche bezittingen in het Oosten, de Tafelbaai binnen, ten einde water en versch voedsel voor zijn volk te verkrijgen. Toen de schepen geankerd waren, verschenen er eenige inboorlingen op het strand, en aan een partij der Portugeezen werd verlof gegeven aan wal te gaan en te trachten vee van hen te ruilen. Met dezen handel ging het goed, terwijl er stukjes ijzer en linnen in ruil werden gegeven, en het ging alles op zulk een vriendelijke wijze toe dat sommige der Portugeezen niet schroomden met de inboorlingen naar een hunner kralen, niet heel ver van daar gelegen, te gaan. Maar op weg werden eenige dolken en anderen kleinigheden vermist, en er werd bevonden dat die gestolen waren, waardoor zekere Gonsalo zoo kwaad werd dat hij besloot zich te wreken. Zijn geweld, echter, kostte hem duur, want in een vechtpartij met twee der inboorlingen kreeg hij eenige ernstige wonden. Hij en nog een ander, die ook erg geslagen was, verschenen voor den onderkoning, die op dat oogenblik omringd was door zijne voornaamste officieren. Onmiddellijk ontstond er een geroep dat dit gewroken moest worden, en D'Almeida liet zich overhalen tot een aanval op de inboorlingen zijne toestemming te geven.

Den volgenden morgen, den 1sten Maart 1510, landde de onderkoning met honderd-en-vijftig man, de beste zijner manschappen, gewapend met zwaarden en lansen. Zij trokken op naar de kraal en namen eenig vee in bezit, dat zij bezig waren weg te drijven toen de Hottentotten, naar men veronderstelde omtrent honderd-zeventig in getal, hen aanvielen. De wapenen der Portugeezen waren nutteloos tegen de vlugge inboorlingen die tegen hunne aanvallers eene menigte werptuigen schoten. De meesten vluchtten naar de booten als de eenige kans op redding; slechts weinigen die te trotsch waren om voor barbaren terug te wijken, trachtten zich te verdedigen, doch te vergeefs. De onderkoning werd neêrgeveld met knopkieries, en met een

assagai in de keel gestoken. Vijf-en-zestig der beste mannen van de vloot sneuvelden op dien ongelukkigen dag, en slechts weinige dergenen die de booten bereikten kwamen er ongedeerd af.

Sedert dezen tijd hebben de Portugeezen weinig meer bijgedragen tot de kennis van Zuid-Afrika dan alreeds is vermeld. Hunne vloten zeilden jaar op jaar dit werelddeel om, doch deden zelden eenige haven ten zuiden van Sofala aan. Zij waren gewoon het eiland St. Helena, dat in 1502 ontdekt was, aan te doen en daarna, zoo dikwijls zulks doenlijk was, naar Mozambique door te zeilen, zonder ergens aan te gaan. Zij hebben nooit getracht eene aanlegplaats ten zuiden van Delagoosbaai te stichten.

Nu en dan, echter, werden hunne schepen door onweder gedwongen eene haven te zoeken, en somtijds vond er eene schipbreuk plaats. Nieuwsgierigheid spoorde ook sommige hunner aan, en een bevel der regeering noodzaakte anderen, de kust na te gaan en ruwe schetsen er van te maken, en dus gebeurde het dat namen aan de voornaamste bochten en voorgebergten gegeven werden. Voor bijna al deze benamingen zijn Hollandsche of Engelsche namen in de plaats gekomen, doch een of twee blijven nog tot heden bewaard. De zuidelijke uithoek van het vasteland wordt nog Kaap Agulhas (de Naaldkaap) genoemd, welke naam daaraan door de Portugeezen in het begin der zestiende eeuw werd gegeven, omdat de magneetnaald destijds aldaar vlak noord wees.

Tafelbaai voor Bijna een eeuw ging voorbij voor dat de
't eerst door Engelschen het spoor der Portugeezen volgden.
Engelsche In Juli 1591 liepen drie Engelsche schepen
schepen bezocht. op weg naar Indië, de Tafelbaai binnen. Het
A. D. 1591. scheepsvolk, dat aan scheurbuik leed, kreeg hier
 goed versch voedsel, daar zij, behalve wilde vogels, schelpdieren,
 en planten van verschillenden aard, eenige ossen en schapen
 in ruil van de Hottentotten kregen. In 1601 deed de eerste
 vloot door de Engelsche Oost-Indische Compagnie uitgezonden,
 de Tafelbaai aan. Daarna maakten gedurende eenige jaren de

vloten van deze Compagnie Tafelbaai tot hun aanleghaven en ververschingsplaats, en hun scheepsvolk kreeg gewoonlijk van de inboorlingen zooveel vee als zij noodig hadden.

Mosselbaai Gedurende de laatste jaren der zestiende
bezocht door eeuw was de natie die bestemd was de eerste
Hollandsche Europeesche volkplanting in Zuid-Afrika te
schepen A. D. stichten, gewikkeld in een dapperen strijd
1595. voor de vrijheid tegen het machtige Spaansche

rijk. De Noordelijke Provinciën der Nederlanden waren in de rij der natiën getreden als een vrije republiek, die met rassche schreden in dat tijdperk de eerste plaats op handelsgebied begon in te nemen. Terwijl de strijd werd voortgezet, werd Portugal aan Spanje gehecht, en de Hollanders werden toen uitgesloten van Lissabon, alwaar zij vroeger de voortbrengselen van het Oosten die zij noodig hadden verkrijgen konden. Sommige hunner met ondernemingsgeest bezielde mannen dachten toen aan een rechtstreekschen handel op Indië, doch het was eerst in het jaar 1595 dat eene vloot onder de republikeinsche vlag de Kaap de Goede Hoop omzeilde. Zij bestond uit vier schepen, en was onder bevel van een officier genaamd Cornelis Houtman. Deze vloot deed de Mosselbaai aan, alwaar ververschingen ingenomen werden, terwijl de betrekkingen tusschen de vreemdelingen en de inboorlingen van vriendelijken aard waren.

Na Houtman's terugkomst in Europa, werden verscheidene maatschappijen in verschillende steden der Nederlanden opgericht, met het doel om op Indië te handelen. Geene verdere ontdekkingen op de Afrikaansche kust werden gemaakt door eenige der vloten die zij uitzonden, doch aan sommige der baaien werden nieuwe namen gegeven. Zoo gaf Paulus van Caerden, een officier in dienst van de Nieuwe Brabantsche Maatschappij, toen hij in 1601 naar Europa terugkwam, hunne tegenwoordige namen aan Mossel-, Vleesch-, en Visch-Baai, die hij alle binnenliep. Ook in 1601 gaf Joris van Spilbergen, die het bevel had over eene vloot behoorende aan eene Zeeuwsche maatschappij, op zijne heenreis, aan Tafelbaai haar tegenwoordigen naam, en droeg

haar vroegeren naam van Saldanha over op den inham die nog steeds dien naam draagt.

Stichting van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie. A. D. 1602. De vloten door de verschillende kleine maatschappijen uitgezonden behaalden verbazende overwinningen op de Portugeezen in Indië, doch daar zij niet in overeenstemming met elkander te werk gingen, werden geene blijvende veroveringen verkregen. Om deze reden, zoowel als om tweedracht te voorkomen, en om handel te drijven op eene wijze die het meeste voordeel voor het volk der geheele republiek zoude afwerpen, besloten de Staten-Generaal al de zwakke maatschappijen tot één groote Compagnie met vele voorrechten en uitgebreide macht te vereenigen. Het octrooi gas gedateerd van den Haag, op den 20sten Maart 1602, en gaf aan de Compagnie het recht tractaten met de Indische regeeringen te sluiten, forten te bouwen, civiele en militaire beambten aan te stellen, en troepen aan te werven. De handelingen der Compagnie waren aan de goedkeuring der Staten-Generaal onderworpen, doch anders had zij bijna souvereine macht. Het ingeschreven kapitaal bedroeg iets over een half millioen pond sterling. Kantoren, of kamers zooals zij werden genoemd, werden te Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, en Enkhuizen gevestigd.

Het algemeen bestuur werd toevertrouwd aan eene vergadering van zeventien directeuren, wier zittingen zes jaren achtereen gehouden werden te Amsterdam, dan twee jaar te Middelburg, en dan weder te Amsterdam zes jaren, en zoo voort.

De winsten door de Compagnie behaald gedurende de eerste jaren van haar bestaan waren ontzaglijk groot. De Portugeesche schepen, factorijen en bezittingen van allerlei soort in Indië, werden, wegens de inlijving van Portugal bij Spanje, rechtmatige oorlogsbuit, en de kostbaarsten daarvan vielen binnenkort in handen der Hollanders. Alle jaren gingen vloten van rijkbeladen schepen onder de vlag der Nederlanden de Kaap de Goede Hoop heen en weer voorbij.

In 1619 stelden de directeuren der Engelsche Oost-Indische Compagnie aan de Vergadering van Zeventien voor, dat zij

gezamenlijk een fort zouden bouwen en eene ververschingsplaats zouden vestigen ergens aan de Zuid-Afrikaansche kust. Dit voorstel vond echter geen bijval in Holland, en elke Compagnie besloot toen haar eigen station aan te leggen. Instructiën werden aan de bevelhebbers der volgende uitgezonden vloeden van beide natiën gegeven om de zeekust te onderzoeken en rapport uit te brengen omtrent de meest geschikte plaatsen voor dat doel. In 1620 inspecteerden twee Engelsche schippers, Fitzherbert en Shillinge genaamd, de Tafelbaai; en, overtuigd zijnde dat geene betere plaats gevonden kon worden, proclameerden zij het omliggende land als grondgebied van Koning Jacobus. Zij lieten, echter, geene macht achter om bezit er van te behouden, en, daar de directeuren in Londen intusschen hunne zienswijze met betrekking tot een station in Zuid-Afrika veranderd hadden, werd de proclamatie van Fitzherbert en Shillinge nooit bekrachtigd. Engelsche schepen liepen nog van tijd tot tijd binnen, ten einde versch water te halen, doch voortaan werd het eiland St. Helena hunne gewone ververschingsplaats.

De Vergadering van Zeventien liet ook haar besluit omtrent het aanleggen van een station in Zuid-Afrika onuitgevoerd. Sommige der voordeelen van een zoodanig station had de Compagnie zich reeds verzekerd, en de kosten van het bouwen van een fort en het onderhouden van een garnizoen konden een te hoogen prijs blijken voor de verdere voordeelen die daardoor verkregen zouden worden. Hare vloeden liepen gewoonlijk de Tafelbaai binnen ten einde versch water te halen, het scheepsvolk een uitstapje aan wal te bezorgen, visch te vangen, en het laatste nieuws van de plaats hunner bestemming te vernemen. Brieven werden op het strand begraven, en de plaats waar zij nedergelegd waren werd op in 't oog vallende steenen aangeteekend.

Verblijf van De Tafelvallei werd ook somtijds maanden
Hollandsche achtereen door gezelschappen van Hollandsche
zeelieden in robbenjagers en walvischvaarders bewoond. In
Tafelvallei. 1611 liet Isaac le Maire, naar wien Straat le
Maire genaamd is, zijnen zoon met eenige zeelieden voor dit

doel achter, en andere gevallen worden in de journalen van reizigers dier tijden vermeld.

Het stranden Vroeg in 1648 zeilde de *Haarlem*, een
vande Haarlem, schip aan de Compagnie behoorende, de
en verblijf Tafelbaai om ververschingen binnen, en werd
harer bemanning door een stormwind op het Blauwberg-strand
ning in Tafel- gedreven. De bemanning kwam veilig aan
vallei. A.D. 1648. wal, en slaagde er in hare eigene goederen
 en de lading te redden. Toen alles tegen het weder beveiligd
 was, vertrokken zij naar de Tafelvallei, als een meer geschikte
 plaats om te kampeeren, slechts eene wacht bij de goederen
 latende. Langs een stroom van versch water, ergens nabij het
 midden van de tegenwoordige Kaapstad, bouwden zij voor
 zichzelve hutten, en wierpen een aarden wal tot hunne
 bescherming op. Het regenseizoen was pas begonnen, en, daar
 zij toevallig verscheidene zaden bij zich hadden, legden zij eenen
 tuin aan, en hadden weldra volop groenten. Het gelukte hun
 ook van de inboorlingen meer vleesch dan zij noodig hadden
 in ruil te verkrijgen, zoo dat hunne ondervinding van Zuid-
 Afrika hun aanleiding gaf te gelooven dat het een vruchtbaar
 en aangenaam land was. Na een verblijf alhier van bijna zes
 maanden, kwam een huiswaartskeerende vloot binnen, en nam
 hen naar Europa mede.

Besluit van de
Nederlandsche
Oost-Indische
Compagnie een
ververschings-
station te
vestigen in
Tafelvallei
A. D. 1650.

Bij hunne aankomst in de Nederlanden stelden Leendert Janssen en Nicolaas Proot, twee der officieren van de *Haarlem*, een document op, en boden het de Kamer van Amsterdam aan, waarin zij de voordeelen uiteenzetten die zij vermeenden dat de Compagnie verkrijgen kon van eene vestiging in de Tafelvallei. Dit document werd door de kamer van Amsterdam naar de directeuren verwezen, die, nadat zij de zienswijze der andere kamers vernomen hadden, en die gunstig vonden, op den 30sten Augustus 1650 besloten een ververschings-station als het voorgestelde te vestigen. Aan een comité werd opgedragen een

plan op te stellen, en toen dit besproken en goedgekeurd was, werden drie schepen, de *Dromedaris*, de *Reiger*, en de *Goede Hoop*, uitgerust om het volk en de materialen naar Zuid-Afrika te vervoeren.

Jan van Riebeeck De betrekking van bevelhebber van dit station, tot bevelhebber dat op het punt stond gevestigd te worden, benoemd. werd aan Nicolaas Proot aangeboden, en, toen hij ze weigerde, werd een scheepsdokter, genaamd Jan van Riebeeck, die eenigen tijd in dienst der Compagnie was geweest, en vele landen bezocht had, voor dezen post gekozen. Eene betere keuze kon nauwelijks gedaan zijn. Van Riebeeck was geen man van veel opvoeding of fijne manieren, doch hij was werkzaam en bezat goede natuurlijke begaafdheden. Hij was in Tafelbaai geweest met de vloot waarin de bemanning van de *Haarlem* naar huis was gekeerd, en toen het document door Janssen en Proot opgesteld hem werd voorgelegd, bevestigde hij alles wat er in stond aangaande de vruchtbaarheid van het land.

Geographische dwalingen omtrent het binnenland van Zuid-Afrika. Gedurende honderd-vijf-en-zestig jaren die voorbij gegaan waren sinds Bartholomeus Dias zijne herinneringswaardige reis gedaan had, hadden de Europeanen zeer weinig van de aardrijkskundige gesteldheid van Zuid-Afrika geleerd. Zij hadden geene zekere kennis van eenig deel er van dat niet van de kust kon gezien worden. De zeekust zelf was zeer onnauwkeurig op de beste hunner kaarten afgeteekend, ten gevolge van gebrek aan middelen om de lengtegraden te bepalen. Dat het land aan den Atlantischen oceaan grenzende een woestijn was wisten zij, doch zij geloofden dat de woestijn slechts een smalle streep, en door een keten van hooge bergen begrensd was, en dat, loopende van het noorden naar het zuiden langs de binnenste helling van deze bergketen, er eene groote rivier was, die zich op omtrent 29° zuiderbreedte naar het zuid-oosten wendde, en eindelijk nabij het land Natal in zee liep. Aan de oevers van deze denkbeeldige rivier hadden de kaartenmakers een aantal steden geplaatst, die verondersteld werden bewoond

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.—KAART I.

Deze kaart is een bewijs dat men van Zuid-Afrika zeer weinig wist toen de Hollanders hier kwamen om eene kolonie te stichten. Zij is eene kopij, op eene verkleinde schaal, van eene kaart in den Grooten Atlas van Blaeu, te Amsterdam uitgegeven in 1665, die toen algemeen bekend was als de beste atlas in de wereld. Alle andere kaarten van ons land te dier tijde waren even gebrekkig.

te zijn door een ras van gedeeltelijk beschaafde menschen. De stad het naast aan de Kaap de Goede Hoop gelegen werd Vigiti Magna genoemd, en van Riebeek had schaars minder twijfel aan het bestaan van deze stad dan hij had aan dat van Londen of Parijs. Het geheele land, van de denkbeeldige rivier tot bijna aan de oostkust, dat wil zeggen het groote binnenland van Zuid-Afrika, noemden zij het Rijk van Monomotapa, en op hunne kaarten bedekten zij het met steden.

Van waar het denkbeeld van een fabelachtige rivier en even fabelachtige steden zijn oorsprong had, kan niet met zekerheid bepaald worden. De Portugeezen teekenden ze op kaarten aan kort nadat de zeeweg naar Indië ontdekt werd, en andere Europeanen namen ze weder van de Portugeezen over. Alles was enkel gissing, want geen blanke was ooit tien mijl van de kust binnenslands geweest. Verder ten noorden was het werelddeel bijna even goed bekend in die dagen als in de onze. De groote meren van het binnenland zijn op de kaarten van de zestiende en zeventiende eeuw aangeteekend met den Nijl en de Congo als uit die meren vloeiende, even als heden het geval is. Portugeesche handelaars trokken overland van Angola naar Mozambique; en ivoor, goud, en slaven uit het binnenland werden van beide deze havenplaatsen uitgevoerd. Doch het zuiden, met al zijne denkbeeldige steden, had nog niemand aangelokt om zijne geheimen te komen doorgronden.

HOOFDSTUK II.

Van Riebeek's aankomst. Op den 24sten December 1651 gingen de *Dromedaris*, de *Reiger*, en de *Goede Hoop* A. D. 1652. onder zeil uit Texel. Na eene aangename reis werd in den namiddag van den 5den April 1652 de Tafelberg boven den horizon gezien. Kort na donker op den avond van den 6den ankerden twee der schepen in de baai, alwaar ook het derde schip in den ochtend van den 7den bij hen kwam. De reis van honderd en vier dagen werd als eene voorspoedige beschouwd. Er was een weinig ziekte onder de manschappen en passagiers, doch er hadden slechts twee sterfgevallen plaats gevonden sedert zij het vaderland verlaten hadden.

Het was op Zondag ochtend dat de heer Van Riebeek en zijn gezelschap de plaats hunner toekomstige woning aanschouwden. Vroeg op dien dag ging een der schippers aan wal met zijn bootsvolk, vond drie brieven, en verschaftte zich eene hoeveelheid versche visch met een treknet. In den avond gingen de heer Van Rietbeek en sommige zijner voornaamste officieren aan wal om de vallei te onderzoeken en eene geschikte plaats voor het fort te vinden. Het was tegen het einde van het droge seizoen, en de grond was overal dor van droogte. De veelkleurige veldbloemen, die in andere jaargetijden de oogen van bezoekers verkwikten, waren nu niet te bespeuren. De zomerhitte was voorbij, doch er waren vooralsnog geen regens gevallen om den grond als met een groen tapijt te bekleeden, en hem te maken zooals Janssen en Proot het hadden gezien.

Het bouwen van het fort Goede Hoop. Op den 8sten vergaderde een raad, bestaande uit den kommandeur en de drie schippers, aan boord van de *Dromedaris* om plannen te beramen ten einde het werk aan wal te beginnen. Er werd besloten onmiddellijk eene plek voor het fort af te bakenen. Behalve de officieren waren er honderd-een-en-tachtig man in de drie schepen, en hiervan zouden er honderd voor het opwerpen der wallen gebezigd worden. De timmerlieden moesten een houten woonhuis en eene groote schuur tot tijdelijk gebruik oprichten. De manschappen die aan boord der schepen gelaten werden moesten de levensmiddelen afladen en visch vangen.

De plaats gekozen voor het bouwen van het fort was aan de noordzijde van het tegenwoordige parade-plein. Op den 9den werd de omtrek afgebakend, waarna de arbeiders zonder verwijl met hun werk begonnen. Het fort had den vorm van een vierhoek, en zijne muren waren niets meer dan dikke en hooge wallen van aarde, met een diepe gracht er om heen. Daar binnen waren verscheidene houten gebouwen en een vierkante steenen toren. Van voren, dat is aan de op zee uitziende zijde, werd een groot stuk gronds buiten de gracht door een lagen wal van aarde ingesloten. In deze omheinde plaats waren de werkplaatsen en het hospitaal. Van achteren was er eene dergelijke ingesloten plaats, die als eene veekraal gebruikt werd.

De Hottentotten in het Kaapsche schiereiland en van het omliggende schiereiland. De Hottentotstam die in het bezit van het land gevonden werd bestond uit drie afdeelingen. De grootste daarvan werd door de Europeanen Kaapmans genoemd. Deze afdeeling bestond uit omtrent drie duizend zielen. Zij stond onder een hoofd, Gogosoa genaamd, die een zeer hoogen ouderdom bereikt had, en die zoo dik was dat de Europeanen hem den vetten kapitein noemden. Hij droeg den eeretitel van opperhoofd van den geheelen stam. Een andere afdeeling, bestaande uit omtrent twee duizend zielen, ontving van de blanken den naam van tabaksdieven. Deze twee afdeelingen waren in het bezit van een groot aantal hoornvee en schapen,

en gingen heen en weer over het land zoo ver als tot de hoogste bergen die uit de Tafelvallei zichtbaar waren. De derde afdeeling, bestaande uit omtrent zestig zielen die aan de zeekust woonden, ontving van de Europeanen den naam van strandloopers. Zij bezat geen eigendom van eenigen aard. De voorman onder hen had een weinig Engelsch opgedaan, daar hij eenigen tijd op een Engelsch schip had doorgebracht, waarin hij Bantam bezocht had. Hij werd door de blanken Harry genoemd.

Zoodra de tenten aan wal opgericht waren, brachten de strandloopers hunne gezinnen naar het kamp, alwaar zij daarna tamelijk geregeld vertoefden. Nu en dan zwierven zij langs het strand om schelpdieren te zoeken, doch wat voedsel betrof was het met hen beter gesteld dan ooit te voren het geval was geweest. Harry werd als tolk aangesteld, en zijn eten werd hem van des kommandeurs eigen tafel toegediend, terwijl de anderen door bedelen of eenig licht werk, zooals het verzamelen van brandhout of dragen van water, altijd den kost verdienen konden. Het bleek dat deze ellendigen in oorlog met de Kaapmans verkeerden. Op den dag nadat het werk aan het fort begonnen was, kwamen omtrent negen of tien van laatstvermelden, wier kralen toen aan de overzijde van de baai waren, op een bezoek naar het Hollandsche kamp, toen Harry's volk hen aanviel, en het was met moeite dat de Europeanen beide partijen konden dwingen den vrede te bewaren.

Tegen den 24sten April was het werk zoo ver gevorderd dat het gezin van den heer Van Riebeeck het schip verliet en zich metterwoon vestigde in een houten gebouw aan wal. Een der muren van het fort was voltooid, en de kanonnen waren er op geplaatst. Het droge seizoen duurde nog voort, zoodat geen scheurbuik-gras, waarnaar het volk verlangde, te krijgen was; doch er werd volop visch met het treknet gevangen, eene koe en een kalf van de Kaapmans verkregen, en eene groote zeekoe geschoten.

Op den 7den Mei kwamen twee schepen, die Texel op den 3den Januari verlaten hadden, in de Tafelbaai aan. Hunne

bemannings was in een verschrikkelijken toestand door scheurbuik, en honderd-en-dertig man waren op de reis gestorven. Een raadsvergadering werd op den 11den gehouden, waar besloten werd dat vijftig der zwakste onder de zieken alhier achtergelaten zouden worden, en dat zoodra een voorraad versch water aan boord kon gebracht worden, de twee schepen naar Batavia zouden zeilen. De *Reiger* vertrok in hun gezelschap en de *Drommedaris* volgde hen op den 28sten. De *Goede Hoop*, niets meer dan een groote boot met een dek er op, bleef achter voor den dienst van het Kaapsche station.

De eerste winter in Zuid-Afrika. Tegen dien tijd begonnen de winterregens te vallen, en veel ongemak was daarvan het onmiddellijk gevolg. De tenten en houten huizen lekten alle. Met de verandering van weder ontstond er ook ziekte, die het volk te zwak was te weerstaan, en nu vielen er bijna dagelijks sterfgevallen voor door ingewandsontsteking of scheurbuik. Op den 3den Juni waren van honderd-en-zestien man slechts zestig in staat eenig werk te verrichten. Versch vleesch en groenten en behoorlijke beschutting konden hen nog behouden hebben, doch deze dingen waren niet te krijgen. Zij waren bijna even eenzaam als of zij in de Poolzee ingevroren waren. Weken achtereen zagen zij geene inboorlingen behalve de armzalige volgelingen van Harry, van wie geene hulp van eenigen aard te verkrijgen was.

Doch de regen, die de ongesteldheid veroorzaakt had, bracht ook binnen kort verlossing. Het gras ontsproot, en daarmede verschenen ook verscheidene eetbare planten. Het waren alle middelen tegen scheurbuik, en dat was thans vooral noodig. De zieken en zwakken liepen rond om kruiden en wilde wortels te verzamelen, en verklaarden dat er niets ter wereld was dat hun beter smaakte. Zoodra de eerste regenbuien vielen werd een stuk grond omgedolven, waarin Hendrik Boom, de oppertuinman, zaden plantte; en weldra genoten de zieken zulke lekkernijen als radijzen, sla, en watersla. Toen vonden zij goede rieten voor daken, en toen de gebouwen daarmede in plaats van met plank en gescheurd zeildoek gedekt waren, konden zij bijna aan de regens het hoofd bieden.

Voorziening in de godsdienstige behoeften. De Hollandsche Oost-Indische Compagnie voorzag ruimschoots in de godsdienstige behoeften harer beambten. Hare grootste schepen en hare belangrijkste bezittingen waren van leeraars voorzien, die met hare fondsen betaald werden. Hare kleine schepen en zulke stations als de Kaap kregen als leeraars mannen van lageren rang. Zij werden ziekentroosters of krankbezoekers genoemd, en bekleedden betrekkingen van gelijken aard als de catechisten van de Engelsche kerk en de evangelisten van verscheidene Presbyteriaansche genootschappen. Zij gaven onderwijs aan de kinderen en namen de godsdienstoefening waar, doch dienden niet de sacramenten toe. Een ziekentrooster, Willem Wijlant genaamd, kwam met den heer Van Riebeeck uit Nederland. Zijn gezin had eene verblijfplaats binnen het fort, alwaar op den 6den Juni zijne vrouw een zoon kreeg; welke het eerste kind was uit Europeesch bloed in Zuid-Afrika geboren.

Tegen den 3den October was het fort inzoover voltooid dat het geheele gezelschap in staat was beschutting binnen zijne muren te vinden. In September inspecteerde de heer Van Riebeeck het land achter Duivelskop gelegen. In de kloven der bergen aldaar vond hij prachtige bosschen, die eene verscheidenheid van boomen geschikt voor timmerhout opleverden, waarvan sommige van zeer grooten omvang waren.

Er was een groote tuin aangelegd, waarin verschillende soorten van groenten weelderig groeiden. De zorg daarvoor maakte destijds het voornaamste werk uit, want het volk was voor hun bestaan grootendeels afhankelijk van wat zij kweeken konden.

In October werd de *Goede Hoop* gezonden om de kust na te sporen zoo ver als St. Helenabaai. Te Dasseneiland kreeg het scheepsvolk een stuk of wat dasjes en eenige duizenden eieren van zeevogels. Op het strand van Saldanhabaai kwamen zij in aanraking met eenige Hottentotten van den zelfden stempel als de strandloopers van Harry, en ook eenige lieden behoorende tot een stam die vee bezat, van wie twee schapen in ruil verkregen werden. Op Schapeneiland vonden zij een groot aantal gedroogde robbenvellen, die door een Fransch schip waren achtergelaten.

Deze werden aan boord van het jacht genomen. De kust werd onderzocht tot aan St. Helenabaai, waarna de *Goede Hoop* naar hare oude ankerplaats rechtover het fort terug keerde.

In October bezochten de Kaapmans het Kaapsche schiereiland voor de eerste maal sedert de aankomst der Europeanen. Zij brachten groote troepen van hoornvee en schapen met zich tot verandering van weide. Zij en de Europeanen ontmoetten elkander in 't openbaar op den vriendelijksten voet, ofschoon elk der beide partijen zoo veel achterdocht tegen de andere koesterde dat er voortdurend wacht gehouden werd. Een voorraad koperen staven, koperdraad, en tabak was uit de Nederlanden medegebracht, en een handel in vee werd nu begonnen. Van den kant der Europeanen leidde de kommandeur dien persoonlijk, geholpen slechts door eenen klerk en den tolk Harry. Alle verkeer tusschen de andere blanken en deze Hottentotten werd onder strenge strafbepalingen belet, met het tweevoudig doel om elke storing van den handel en elke daad die tot twist kon aanleiding geven te voorkomen. Een gedeelte der Kaapmans bleven bijna drie maanden op het Kaapsche schiereiland, gedurende welken tijd de heer Van Riebeeck twee-honderd-en-dertig stuk hoornvee en vijf-honderd-en-tachtig schapen in ruil verkreeg.

Vóórdat zij vertrokken, stelden zij voor dat de kommandeur hen helpen zou tegen eenen stam waarmede zij in oorlog waren, en boden hem al den buit, wat die ook zijn mocht, aan. De heer Van Riebeeck antwoordde dat hij gekomen was om in vriendschap met allen handel te drijven, en weigerde zich op eenigerlei wijze in hunne twisten te mengen. Hij was door strenge bevelen gebonden de inboorlingen tot vrienden te maken en als een getrouwe dienstknecht kwam hij zijne instructies na, naar de letter zoowel als den geest, ofschoon hij persoonlijk tot strenge maatregelen tegenover hen geneigd was.

Oorlog tusschen Nederland en Engeland. Bijna acht maanden lang was er geen vaartuig behalve het kleine jacht in de baai geweest toen op den 18den Januari 1653 er een expresseboot uit Texel aankwam met nieuws dat er oorlog tusschen de Nederlanden en het Engelsche Gemeenebest

was uitgebroken. Zij bracht orders aan den kommandeur om het garnizoen te versterken door vijf-en-twintig tot dertig soldaten van de schepen die de Kaap zouden aandoen terug te houden, en om zorgvuldig tegen verrassing te waken.

Al wat mogelijk was werd nu gedaan om het fort sterker te maken, zoodat in geval van een aanval een poging kon gedaan worden om het te verdedigen. Doch het was gelukkig voor den kommandeur dat geen vijand zich vertoonde. Zijne kanonnen waren zoo klein dat zij een kogel niet meer dan halfweg naar de ankerplaats werpen konden. Het fort lag te nabij de Leeuwenstaart, zoodat indien een vijand van eenige sterkte eens aan wal was, het zich moest overgegeven hebben. Verscheidene van het garnizoen waren ontrouw, en eenige daarvan waren tot elke misdaad in staat. Het is dus blijkbaar dat Van Riebeecks middelen tot verzet tegen eenige macht die meer te beteekenen had dan een troep Hottentotten geheel ontoereikend waren.

Op den 2den Maart 1653 kwamen de eerste schepen van de retourvloot van dit jaar de Tafelbaai binnen. Dienzelfden ochtend was het laatste rantsoen brood uitgedeeld aan de werklieden, doch er was toen geene vrees voor hongersnood, want versch vleesch en groente werden in overvloed verschaft aan het volk van deze en verscheidene andere schepen die gedurende de volgende twee maanden aankwamen. Na het vertrek der Kaapmans, hadden andere veebezittende Hottentotten het schiereiland bezocht, van wie men vijf-en-zeventig stuks hoornvee en eenige schapen verkreeg. Uit de schepen die binnen vielen vulde de kommandeur zijn levensvoorraad en andere benoodigdheden aan, zoodat aan het einde van het eerste jaar van zijn verblijf in Zuid-Afrika hij en zijn volk aan niets gebrek leden.

Wilde dieren. De tweede winter ging zonder eenige gebeurtenis van belang voorbij. Er was overvloed van voedsel voor allen, en zeer weinig ziekte. Eenig bouwwerk werd voortgezet, ossen werden geoefend om timmerhout uit de bosschen te slepen, en veel nieuwe grond werd bewerkt. De wilde dieren gaven meer moeite dan iets anders. De leeuwen waren zoo weinig bevreesd

dat zij de veekralen 's nachts aanvielen, ofschoon er altijd gewapende mannen op de wacht stonden, en luipaards kwamen bij helder daglicht van den berg en roofden de schapen voor de oogen der wachters weg. Op zekeren ochtend vóór dag was er een groot geraas in de hokken van het pluimvee, en toen de wachters gingen zien wat er gaande was, vonden zij dat al de eenden en ganzen door wilde katten gedood waren. Het land scheen te krioelen van wilde dieren van allerlei soort.

Jacob Rijniers In Augustus kwam een eskader schepen, die tot secunde op de reis van huis waren, aan. Tot nu was er aangesteld. niemand aan het station geweest van hoogerem rang dan een sergeant, om, in geval van Van Riebeeks dood of ziekte, het bevel over te nemen. Een raadsvergadering, waaraan de scheepsofficieren deel namen, besloot dus om een jongen man, Jacob Rijniers genaamd, die den rang van onderkoopman bekleedde, hier te laten om de betrekking van secunde of tweede in het gezag waar te nemen. Drie maanden later huwde de heer Rijniers een der nichten van den kommandeur, die met het gezin van haren oom naar Zuid-Afrika was gekomen.

In September werd vernomen dat een Fransch schip in de Saldanhabaai was, alwaar de bemanning meer dan zes maanden lang op de robbenjacht was geweest. Eenige boodschappen werden aan en van dit schip gebracht door personen die overland reisden, doch daar zij zich dicht aan de kust hielden werd heel weinig kennis van dat land opgedaan.

Op den 18den October 1653 werd het tweede kind van Europeesche afkomst geboren in het fort Goede Hoop. Het kind was een zoon van Kommandeur van Riebeek, die eens een beroemd man zou worden. In 1709, toen hij zes-en-vijftig jaar oud was, klom hij tot den rang van Gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië.

Moord en diefstal Op Zondag den 19den October 1653, terwijl door de strand- de Europeanen een preek aanhoorden die loopers gopleegd. Dominie Wijlant voorlas, vermoordden Harry en de strandloopers den blanken knaap die de herder was van het vee, en liepen weg met twee-en-veertig van de vier-en-veertig

stuks die de heer Van Riebeeck toen bezat. Zoodra dit bekend werd, werden personen uitgezonden om hen te achterhalen doch, ofschoon de dieven vervolgd werden tot aan het uiteinde van Valschbaai, kreeg men slechts ééne koei terug. De strandloopers verscholen zich bij de Kaapmans, en hun oude strijd werd een tijd lang vergeten.

Deze gebeurtenis verwekte groote verontwaardiging tegen de Hottentotten bij de Europeesche soldaten en werklieden. Een hunner makkers was vermoord en zijn bloed was ongewroken. Het verlies van hunne trekossen veroorzaakte hun zwaren arbeid. Men was bezig het fort te omringen met palen die in het bosch achter Duivelskop gekapt waren, en die moesten nu op de schouders van menschen gedragen worden. Daarenboven kon voor eenigen tijd na den diefstal geen vee in ruil verkregen worden, en geen ander vleesch was verkrijgbaar dan dat van robben. Zoo sterk was dit gevoel, dat de kommandeur verplicht was de regulatiën die alle verkeer verboden nog strenger te maken dan te voren, uit vrees voor eene vredebreuk onder het een of ander onbeduidende voorwendsel.

Het station was nu in behoorlijke orde gebracht, en er viel weinig voor buiten het gewone wachthouden en het bewerken van den tuin. Eenige menschen werden op Dassen- en Robbeneilanden geplaatst om robben te dooden tot het verkrijgen van traan en vellen. Konijnen en dasjes werden op Robbeneiland losgelaten, om aldaar te vermenigvuldigen. Na eene afwezigheid van eenige maanden kwamen de strandloopers, met uitzondering van Harry, naar de Tafelvallei terug, toen zij vernamen dat zij niet gestraft zouden worden voor den diefstal van het vee, en hervatten hun werk van brandhout voor de Europeanen te verzamelen.

Gebrek aan voedsel. Het einde van den zomer van 1653—4 vond de volkplanting wederom in moeilijkheden wegens
A. D. 1654. gebrek aan alle voedsel behalve groenten, daar de retourvloot van dat seizoen niet binnengeloopen was, en de kommandeur niet in staat was geweest vee aan te koopen.

De 6de van April, zijnde de tweede verjaardag hunner aankomst,

werd als een dankdag aan God gevierd voor de mate van voorspoed die hun geschonken was. Waarschijnlijk was het de moeilijkheid waarin zij verkeerden tengevolge van de schaarschte van brood en vleesch, en het verlangen waarmede zij naar de retourvloot uitzagen, dat hen dezen dag als eenen plechtigen dag deed vieren, want zij hadden den 6den April 1653 niet aldus gehouden. Het was hun onmogelijk om feest te vieren, doch zij deden geen werk en gingen eene preek hooren, en op deze wijze toonden zij zooveel mogelijk hunne dankbaarheid aan den Heer.

Eenige dagen later ontvingen zij door een expresse-schip bericht dat de retourvloot last gekregen had te St. Helena bijeen te komen, en aldaar op orders te wachten. Er was destijds in de pakhuizen slechts brood genoeg voor vijf of zes weken op een verminderde schaal, zoodat het expresse-schip zonder verzuim om voorraad naar St. Helena gezonden werd. Gelukkig werd die verkregen. Eenige jongen vruchtboomen werden ook van het eiland, alwaar zij in het wild groeiden, hierheen overgebracht om boomgaarden daarvan aan te leggen.

In Juli kwam een jacht van Batavia aan met een voorraad rijst, zoodat alle vrees voor gebrek aan voedsel verdween. Met dit schip kwam de eerste tot exportatie veroordeelde misdadiger uit Azië naar Zuid-Afrika. Het was de gewoonte der gerechtshoven in de Indische bezittingen der Nederlanden om misdadigers met slavernij te straffen voor een zeker aantal jaren, en van dien tijd af werden zulke personen dikwijls naar de Kaap gezonden. Zij waren bijna allen inboorlingen der Indische eilanden, doch er waren ook eenige Chineezers onder hen. Vele dergenen die in Zuid-Afrika Maleiërs genoemd worden zijn van hen afkomstig.

Vrede met Op den 15den Augustus kwam een jacht uit
Engeland. Texel aan met het bericht dat er vrede gesloten was tusschen de Staten en den Protector Cromwell. Voortaan moesten de Engelschen als vrienden behandeld worden, want een der artikelen van den vrede was dat aan de schepen van één dier natiën wanneer zij de havens van de andere

binnenliepen toegelaten moest worden aan te koop en wat zij behoefden. Eenige maanden hierna liep een Engelsch schip op weg naar Bantam de Tafelbaai binnen, en werd ruimschoots van groenten voorzien.

**Invoer der eerste wijn-
stokken.** In den zomer van 1654—5 werden de eersten wijnstokken ingevoerd. Zij kwamen van de oevers van den Rhijn.

De Kaapmans hadden in de laatste tijden de Tafelvallei in groote getallen bezocht en hun gedrag was bepaald vijandig. De Europeanen waren bezig voor hunne zwakke houten huizen stevige gebouwen van gebakken steen in de plaats te stellen. Zij hadden omtrent twaalf morgen gronds onder bewerking, en de Hottentotten zagen in dit alles het bewijs dat zij voornemens waren zich voor goed alhier te vestigen. Dit was niet wat zij verlangden. Zij waren er mede tevreden dat Europeanen met hen kwamen handelen, zelfs dat zij maanden lang bleven, zooals de bemanning van de *Haarlem* gedaan had, doch om voor altijd van een gedeelte hunner wei-velden uitgesloten te worden beviel hun niet. Zij sloegen hunne hutten op dicht aan den oever der gracht, en toen hun verzocht werd wat verder weg te gaan antwoordden zij dat de grond aan hen behoorde en zij bouwen zouden waar zij verkozen. Wat onbewaakt gelaten werd, werd gestolen. Zij sneden zelfs de koperen knopen der kleederen van eenige kinderen af, die buiten het fort speelden. De werklieden konden slechts in gezelschappen en met wapenen in de hand van de eene plaats naar de andere gaan. Zoo bevreesd was de kommandeur dat zij het fort zouden aanvallen, dat hij de wachten verdubbelde en buitengewone voorzorgsmaatregelen nam.

Het was blijkbaar dat zoolang de Kaapmans nabij het fort bleven, andere stammen geen vee ten verkoop brengen zouden, omdat er voortdurend twisten tusschen hen bestonden. De heer Van Riebeeck verlangde dus een traktaat van vriendschap te sluiten met sommige der binnenlandsche stammen, die vijanden waren van degenen die hem zooveel moeite gaven. Niets was toen van zoodanige inboorlingen bekend, behalve het feit dat zij bestonden. De kommandeur had echter geen bezwaar om

mannen te vinden gereed om de noodige kennis te gaan opdoen, en zoodra hij zijnen wensch te kennen gaf bood een partij vrijwilligers zich aan.

Dienstdoende in het garnizoen van het fort de Goede Hoop, in eene betrekking slechts één graad hooger dan die van een gemeen soldaat, was een man genaamd Jan Wintervogel. Hij was aanvoerder geweest van eene expeditie tot het doen van nasporingen in Brazilië, en had in de ontdekking van een zilver-mijn in dat land geholpen. Daarna was hij van de kust van den Atlantischen oceaan westwaarts getrokken tot hij de wateren van de Groote Zuid-zee had aanschouwd. En hier was hij op den 15den Maart 1655 gereed om in Zuid-Afrika te herhalen wat hij in Zuid-Amerika had gedaan.

Ontdekkings- De weg door deze Zuid-Afrikaansche voor-
reis door Jan trekkers gevolgd kan niet met juistheid bepaald
Wintervogel. worden, doch schijnt in de richting te zijn
A. D. 1655. geweest van het tegenwoordige dorp Malmesbury.

Zij troffen een troep Boesmans aan, van wie men niets anders met zekerheid vernam dan dat zij noch vee noch hutten bezaten, en dat zij vijanden met al hunne burens waren. Eenige kleine kralen van Hottentotten werden bezocht, alwaar de Europeanen op vriendelijke wijze behandeld werden. Een stam werd in bezit gevonden van groote kudden vee, en scheen genegen daarvan afstand te doen in ruil voor koper en tabak. Geen hunner echter kon bewogen worden het fort te bezoeken, terwijl de Kaapmans in de nabijheid waren. De onderzoekers waren negentien dagen afwezig. Zij brachten met zich terug een weinig nauwkeuriger kennis van het land, doch de belangrijkste uitslag der expeditie was het bewijs daardoor geleverd dat zulke ondernemingen veilig uitgevoerd konden worden.

Veehandel met De moeilijkheid met de inboorlingen kwam
de Hottentotten. tijdelijk tot een einde door de terugkomst van Harry naar het fort. Op den 23sten Juni maakte hij zijne verschijning met een aantal vreemdelingen, die veertig stuks vee tot verkoop medevoerden. De kommandeur was zoo over zijne terugkomst tevreden dat hij hem vriendelijk ontfing, en

hem in zijne gunst herstelde. Er begon nu een levendige veehandel, die gedurende den winter aanhield. In de lente vertrokken de vee-bezittende Hottentotten uit de buurt, en Harry stelde toen voor dat hij met een handelsagent naar het binnenland zou gezonden worden; en daar dit met de zienswijze van den kommandeur overeenstemde, werden negen soldaten, onder bevel van Korporaal Willem Muller, gekozen om hem te vergezellen.

Het gezelschap ging langs het strand van Valschbaai, nabij de kust blijvende, doch ontdekte niets hoegenaamd. Toen hunne provisie bijna op was, wendden de Europeanen zich huiswaarts, de goederen onder de zorg van Harry latende, die vergezeld was door een aantal zijner vrienden. De tolk was drie maanden afwezig. Toen hij terugkwam leverde hij dertien stuks vee aan het fort af, doch later ontdekte men dat hij een menigte vee voor de goederen had gekregen, maar het beste daarvan voor zichzelf had gehouden.

Gedurende den zomer bezocht eene groote horde uit de buurt van Saldanhabaai het schiereiland. Deze horde was een tak van eenen stam die door de Europeanen Cochoqua genoemd werd. Zijn opperhoofd heette Gonnema, doch wegens zijne donkere gelaats-trekken werd hij door de Hollanders gewoonlijk de zwarte kapitein genoemd. Hij was zeer rijk in vee, en stond gereedelijk drie- of vier-honderd ossen en een gelijk getal schapen af, in ruil voor stukken koper en tabak. Gedurende Harry's afwezigheid ageerde een Kaapman, Doman genaamd, die zich bij de Europeanen had gevoegd, als tolk.

Tuingrond uit- In 1655 besloten de directeuren eenige gezinnen **gegeven.** op stukken gronds nabij het fort te plaatsen. Zij geloofden dat burgers helpen zouden om het station te verdedigen, zoodat het garnizoen verminderd zou kunnen worden, en dat zulke personen voedsel tot verkoop zouden winnen voor denzelfden billijken prijs waarvoor de Compagnie het met gehuurde arbeiders kon leveren. Met het doel om met der tijd sommigen van de fatsoenlijksten der bevolking te bewegen Zuid-Afrika tot hunne woonplaats te maken, gaf de heer Van Riebeeck hun nu verlof om kleine tuinen voor zichzelf te bearbeiten, met het recht hunne producten

te verkoopen zoodra er schepen in de haven waren. Ook ten einde den ondernemingsgeest aan te moedigen, werden de koeien der Compagnie aan de vrouw van den oppertuinman Hendrik Boom in huur gegeven. In het volgende jaar werden de vrouwen en kinderen aan het station van de rantsoenen-lijst geschrapt, en eene geldelijke vergoeding werd, in plaats daarvan, aan de hoofden van gezinnen toegekend. Op deze wijze ontstond er eene kleine markt voor groenten, vruchten, pluimvee, boter, enz.

Bijna iedere tuinplant van Europa en Indië was in dezen tijd reeds aan de Kaap gekweekt, ofschoon aardappelen en mielies nog niet ingevoerd waren. Vruchtboomen van allerlei soort aardden goed. Jonge eiken en dennen werden uit Europa in kisten herwaarts gezonden. Verscheidene soorten van wijnstokken uit de Rijnprovinciën en uit Frankrijk werden, op dezelfde wijze, uitgezonden. Zelfs aardbeijen en bramen waren uit het vaderland aangebracht. De ingevoerde uitheemsche dieren waren paarden uit Java, en varkens, schapen, honden, konijnen, en pluimvee uit Europa.

Ieder seizoen had men koren en garst gezaaid, doch de oogst was telkens mislukt. Juist als het aan 't rijpen was kwam de zuid-oostenwind door de vallei blazen, en vernielde alles. Doch men merkte op dat zelfs als er een hevige storm aan het fort woedde, er niet meer dan een aangename wind achter den Duivelskop bespeurd werd. De kommandeur probeerde dus of graan niet aldaar kon gekweekt worden. Op eene plaats waar een rond boschje doorn-boomen stond, van waar zij haren naam van Rondebosch ontving, werd een stuk grond omgeploegd, en koren, haver, en garst gezaaid. De proef slaagde, want het graan aardde wonderlijk en leverde een grooten oogst op.

Schade door wilde dieren. De schade door wilde dieren veroorzaakt was zeer groot. Zij doodden ossen, schapen, en pluimvee, behalve dat zij de tuinen vertraptten en de jonge loten der wijnstokken aten. Het was niet veilig voor iemand om 's nachts uit te gaan. Eens werden twee wachters bij de veekraal ernstig gewond door een luipaard, en bij eene andere

gelegenheid toen de kommandeur in den tuin rondwandelde werd een leeuw op geringen afstand bespeurd. Een prachtige groote hengst, de eenige aan de Kaap, werd dicht bij het fort verscheurd en opgevreten.

De zaak werd toen in eene raadsvergadering besproken, en er werd besloten belooningen voor het dooden dezer roofdieren uit te loven. Vijf-en-twintig shillings was de premie voor eenen leeuw, zestien shillings en acht pence voor een hijena, en twaalf shilling and zes pence voor een luipaard. Vervolgens werden wetten gemaakt aangaande wild tot behoud van de gras-etende dieren.

HOOFDSTUK III.

Grond te Rondebosch aan burgers uitgegeven. A. D. 1657.

Reeds meer dan een jaar lang hadden verscheidene der beambten van de Compagnie er over gedacht om voor eigene rekening te gaan boeren, en eindelijk waagden negen hunner het eene proef te nemen. Op den 21sten Februari 1657 werd aan deze eerste Zuid-Afrikaansche burgers grond afgestaan langs de Liesbeek te Rondebosch. Een hunner was de voorvader der familie Botma. Wegens een gewoonte van die dagen om des vaders voornaam als familienaam te gebruiken, is het onmogelijk te verklaren of de andere acht thans nog nakomelingen in Zuid-Afrika hebben. Stefanus Botma wordt in de documenten van die dagen Stefanus Jans genoemd, dat wil zeggen, Stefanus de zoon van Jan, doch omtrent twintig jaar later wordt hij gevonden met den naam dien zijne nakomelingen voeren. Op dezelfde wijze werd de kommandeur zelf somtijds in geschrift genoemd Jan Anthoniesz, dat wil zeggen, Jan de zoon van Anthonie, in stede van Jan Riebeek. Deze gewoonte heeft het zeer moeilijk en, in sommige gevallen, onmogelijk gemaakt om uit te maken wie de menigvuldige Janssens, Cornelissens, enz., van de oude archieven, waren.

De voorwaarden, waaronder beambten der Compagnie aangevoerd werden om grondeigenaars te worden, werden eenige weken later verbeterd door den heer Rijklof van Goens, een officier van hoogen rang in den dienst der Compagnie, die op zijn weg naar Indië de Kaap aandeed. Zoo als zij door hem

waren bepaald, en daarna in de praktijk gevolg werden, waren zij voornamelijk van den volgende inhoud: —

Ieder man moest dertien en een derde morgen gronds in vollem eigendom krijgen, vrij van belasting voor twaalf jaren, waarna hij tienden van graan betalen moest. Onuitgegeven grond kon als weiland gebruikt worden. Personen die burgers werden moesten zich verbinden voor den tijd van twintig jaar in Zuid-Afrika te blijven. Tot nadere orders, konden zij vee van de Hottentotten koopen, doch moesten niet meer er voor betalen dan de Compagnie deed. Zij moesten vee alleen aan de Compagnie verkoopen tegen prijzen die vastgesteld waren, doch konden aan andere de voortbrengselen hunner plaatsen verkoopen welke de Compagnie niet noodig had. De Compagnie moest hen op credit en tegen den inkoopsprijs van het vaderland, voorzien van alle gereedschappen welke zij voor hun werk noodig hadden, van voedsel, en van vuurwapenen, kruit, en lood tot hunne verdediging. In betaling hiervoor moesten zij de producten van hun grond leveren, en de Compagnie zou een verband hebben op al hunne bezittingen. Alleen aan gehuwde mannen van goed gedrag en van Hollandsche of Duitsche geboorte moest grond toebedeeld worden. Op hun verzoek moesten hunne vrouwen en kinderen hun uit Europa toegezonden worden. Ongehuwde mannen konden uit den dienst ontslagen worden om als ambachtslieden te werken, of indien zij bijzonder geschikt waren voor eenigen nuttigen arbeid, of indien zij zich voor een reeks van jaren aan grondeigenaars wilden verbinden. Een der fatsoenlijkste burgers zoude zitting en stem in het gerechtshof hebben wanneer zaken behandeld werden waarin kolonisten of hunne belangen betrokken waren. Hij zoude de betrekking bekleeden van burgerraad voor één jaar, waarna een ander gekozen zou worden om hem op te volgen. Tot dezen post werd Stefanus Botma voor het eerste jaar benoemd.

Toen er eens een begin gemaakt was, werd in den loop van weinige maanden het getal burgers vermeerderd tot zeven-en-veertig. De meeste hunner keerden na eenigen tijd in den dienst der Compagnie terug, doch eenigen slaagden er in voor

zichzelven en hunne gezinnen op het platteland verblijfplaatsen te stichten. Onder degenen die het aldus gelukte waren Jacob Cloete, Pieter Visagie, Wouter Mostert en Hendrik Boom, wier namen steeds sedert dien tijd in Zuid-Afrika welbekend zijn.

Tocht naar Hottentots-Holland. Weinige weken nadat de heer Van Goens naar Indië vertrokken was, gingen drie der boeren op een handelsreis. In een oostelijke richting gaande, kwamen zij aan eenige kralen waarin zij vijf of zes honderd Hottentotten aantroffen. Alreeds goed van koper voorzien zijnde, waren de inboorlingen niet genegen hun vee af te staan, en de burgers waren verplicht terug te keeren met slechts twee ossen en drie schapen. Zij verstonden van de inboorlingen dat dit deel het beste van het geheele land was, om welke reden zij het den naam gaven van Hottentots-Holland.

Tocht langs de Bergrivier. De volgende expeditie die het onbekende binnenland indrong was een handelsgezelschap onder den fiskaal Abraham Gabbema, die het fort in October 1657 verliet. Het bestond uit zeven beambten der Compagnie, acht burgers, en vier Hottentotten. Zij namen pakossen om provisie en de gewone handelsartikelen te dragen. Hunne richting was eerst naar eenen berg die van de Kaap zichtbaar was, en die wegens zijn vorm den naam van Klapmuts had gekregen. Vandaar voortgaande kwamen zij bij een stroom die noordwaarts vloeiende langs de helling van een bergketen, en om deze reden gaven zij hem den naam van Bergrivier. De reizigers waren verrast over de schoonheid der vallei waarin zij zich nu bevonden. Aan de westzijde was een berg gekroond met koepels van kaal grauw graniet, die zij Paarl en Diamant noemden. Tusschen dezen berg en de bergketen aan den oostkant was de grond met alleenstaande boomen begroeid, en in de maand October was hij met gras en bloemen bedekt. Er waren kleine kralen overal langs de Bergrivier, doch het volk was niet genegen vee te verkoopen. Gabbema en zijn gezelschap gingen meer dan eene week lang onder hen rond, doch verkregen slechts tien ossen en een-en-twintig schapen, waarmede zij naar het fort terug kwamen.

Gedurende het jaar 1657 werden verschillende belangrijke publieke werken ondernomen. Een platform werd op het hoogste punt van Robbeneiland opgericht, waarop 's nachts een vuur brandende werd gehouden zoodra schepen aan de Compagnie behorende nabij de haven gezien werden. Te Rondebosch werd met het bouwen van een groot pakhuis, later bekend als de Groote Schuur, begonnen. In de Tafelvallei werd de loop van het lager gedeelte der Versch-water rivier veranderd. In haren vroegeren loop kon zij licht de tuinen in den winter beschadigen door buiten hare oevers te treden. Een nieuwe en breeder bedding werd dus geopend, waardoor de rivier zich in de baai storten kon op eenigen afstand ten zuiden van het fort.

Ontdekking van In Februari 1658 ging een ander handels-
de Tulbagh- gezelschap naar het binnenland. De aanvoerder
vallei. was Sergeant Jan van Harwarden, en met hem waren vijftien Europeanen en twee Hottentotten. Zij hadden zes pakossen om provisie en de gewone handelsartikelen te dragen. Een landmeter, Pieter Potter genaamd, ging met hen ten einde de geaardheid van het land te leeren kennen, zoo dat eene nauwkeurige kaart kon gemaakt worden. Van het verste punt door Gabbema bereikt hield dit gezelschap noordwaarts langs de bergketen tot op eenigen afstand voorbij de Kleine Bergrivier, toen ziekte en afmatting hen verplichtten terug te keeren. De landmeter Potter en eenige anderen beklommen den berg nabij de kloof waardoor de Kleine Berg-rivier vloeit, en van den top zagen zij in het dal neder dat nu Tulbaghvallei genoemd wordt, en ver langs de vallei der Breederivier heen. Doch in de maand Februari was het land dor, en er was geen teeken van menschelijk leven in die richting. Aan den samenloop van Klein Bergrivier en Bergrivier werden eenige kleine kralen aan een Hottentotstam behorende gevonden, en eenige ossen en schapen werden in ruil verkregen. Twee van het gezelschap stierven aan dysenterie, en een werd ernstig door een leeuw gewond, voordat de expeditie het fort weder bereikte.

Vóór het jaar 1658 waren de eenige slaven in de volkplanting

Negers uit tien of twaalf personen uit Batavia en Mada-
Angola en gascar aangebracht. In Maart van dit jaar werden
Guinea geland. honderd-en-zeventig Angola-negers aan de Kaap
A. D. 1658. aan land gezet, die uit een Portugeesch
 slavenschip genomen waren dat op zee buitgemaakt was. Eenige
 weken later kwam een ander schip aan, met twee honderd en
 acht-en-twintig negers die op de kust van Guinea gekocht waren,
 waarvan zes-en-vijftig hier gehouden werden, terwijl het restant
 naar Batavia werd meêgenomen. Van het geheele getal werden
 negen-en-tachtig aan de burgers op crediet verkocht, en de
 anderen werden door de regeering tot eigen gebruik behouden.

Daar het voor plicht gehouden werd aan deze slaven de
 Christelijke leer te verkondigen, werd eene school voor hen
 geopend door des kommandeurs zwager, Pieter van der Stael,
 die in 1656 Willem Wijlant als ziekentrooster was opgevolgd.
 Deze school waren zij verplicht voor een korten tijd dagelijks te
 bezoeken. De slaven waren aan de willekeur hunner eigenaren
 onderworpen, ofschoon wetten gemaakt werden om hen tegen
 mishandeling te beschermen. Doch hetzij zij goed of slecht
 behandeld werden, de inboorlingen van Guinea en Angola konden
 zich niet aan een leven van arbeid gewennen, en zoodra zij
 van de gevolgen der zeereis hersteld waren begonnen zij weg
 te loopen. Zij wisten dat hun eigen land ergens noordwaarts
 lag, en in die richting gingen zij. De Europeanen verbeeldden
 zich dat de Hottentotten de slaven aanmoedigden om weg te
 loopen, waarop de kommandeur sommige der inboorlingen in het
 fort lokte, en hen daar als borgen hield voor de teruglevering
 der wegloupers. Onder hen die aldus aangehouden werden,
 bevonden zich Harry en Schacher, zoon van den vetten kapitein
 Gogosoa.

Onlusten met de Deze handelwijze veroorzaakte bijna een oorlog.

Hottentotten. De kommandeur zag weldra dat hij een misslag
 had begaan, en was zeer verlangend dien te herstellen. Daar
 de boeren gevaar liepen van aangevallen te worden, werden
 spoedig maatregelen tot hunne bescherming genomen, en
 werd een boodschap aan den ouden Gogosoa gezonden om hem

uit te noodigen tot een vriendschappelijke schikking te komen. Het hoofd der Kaapmans was voor zijn deel verlangend naar vrede, zoodat men het omtrent de voorwaarden eens werd, en Schacher en de andere borgen van zijn stam losgelaten werden. Het weiveld aan de Kaapsche zijde van de Liesbeek en Zoutrivier werd volgens een der artikels van de nu getroffen overeenkomst aan de Europeanen overgegeven. Harry en twee andere strandloopers werden naar Robbeneiland gezonden, en hun werd bekend gemaakt dat zij aldaar gehouden zouden worden tot dat de moordenaar van den blanken knaap in 1653 uitgeleverd werd om gestraft te worden.

Sedert eenigen tijd was Harry's hulp als tolk niet noodig geweest, daar er twee veel geschikter personen waren. Een daarvan was een Hottentot-meid genaamd Eva, die Hollandsch vlot sprak, daar zij zes jaren bij het huisgezin van den heer Van Riebeek, met korte tusschenpoozen, gewoond had. De andere was Doman, die reeds tevoren vermeld is. Hij was met den heer Van Goens naar Batavia gegaan, doch was onlangs naar de Kaap teruggekeerd, en scheen aan de blanken en hun levenswijze gehecht te zijn.

De eerste wijn- In 1658 werd de eerste wijngaard in Zuid-
gaard in Zuid- Afrika geplant. De wijnstokken uit Europa
Afrika geplant. gebracht aarden in den tuin in de Tafelvallei

A. D. 1658. zoo goed dat er stekken in overvloed waren, en in dit jaar plantte de heer Van Riebeek er twaalf honderd op een stuk land dat hij pas ontvangen had als een geschenk van een gemachtigde die de Kaap bezocht. Het was een wet dat niemand aan het hoofd van een gouvernement onder de Oost-Indische Compagnie grond voor zijn eigen gebruik kon nemen, maar het kon hem gegeven worden door een beambte van hooger rang. De plaats aldus aan den heer Van Riebeek gegeven was honderd en één morgen in uitgestrektheid, en was op den zuid-oostelijken oever van de Liesbeek, nabij de bron gelegen. Wegens den wijngaard die er op geplant was werd deze plaats eerst Wijnberg genoemd, maar die naam werd kort daarna overgebracht op den hoogen grond in het zuiden en

westen, en het eigendom van den heer Van Riebeeck werd toen Boschheuvel genoemd.

De burgers werden aangemoedigd het voorbeeld van den kommandeur te volgen, maar de meesten van hen stelden zich tevreden met een weinig stekken om hunne huizen te planten. Mielies werd van de kust van Guinea gebracht met hetzelfde vaartuig waarin de slaven aankwamen. De heer Van Riebeeck wenschte dat de boeren groote hoeveelheden er van zouden planten maar zij begonnen er mée met veel tegenzin. Zij verkozen de vruchten en het graan van het vaderland boven zulke vreemde planten als de wijnstok en mielies, van welker verbouwing zij zeiden niets te weten.

Tweede tocht In Februari 1659 vertrok een gezelschap langs de Berg- van zeven burgers van de Kaap, met het doel rivier. **A.D. 1659.** eene belooning te verdienen die door het bestuur uitgelooft was voor eenige ontdekking van belang die gedaan zou worden door het land te onderzoeken. Zij volgden de Bergrivier tot binnen eenige mijlen van de zee, toen de hitte en droogte hen dwongen terug te keeren.

De vrijheid om vee van de Hottentotten te koopen, die aan de burgers door den heer Van Goens vergund was, werd door de Vergadering van Zeventien teruggetrokken, en alle verkeer tusschen de twee rassen, behalve wanneer die door het gouvernement werd toegestaan, was nu streng verboden.

Oorlog met de Vroeg in 1659 bezochten de twee veebezittende **Hottentotten.** onderdeelen van Gogosoa's volk het Kaapsche

A. D. 1659. schiereiland, en toen zij bevonden dat zij van de beste weilanden uitgesloten waren, begonnen zij het vee der boeren te rooven, meenende dat zij op deze wijze de Europeanen dwingen zoude het land te verlaten. Op zekeren ochtend werd Doman uit het fort vermist, en toen men weder van hem hoorde was hij aan het hoofd van een bende veedieven. Een burger, die eenige koeien oppastte, werd bij helder daglicht vermoord toen hij het vee waarover hij wacht hield trachtte te beschermen. Toen verlieten de strandloopers hunne gewone verblijfplaats in de Tafelvallei en voegden zich bij de andere Hottentotten.

De Europeanen namen de wapenen op, eenige soldaten werden aan wal gebracht uit schepen die aankwamen, en pogingen werden gedaan om den vijandigen stam te straffen. Doch het was geene gemakkelijke taak dit te doen, want de Hottentotten vermeden eenen slag, en de blanken geraakten bijna geheel uitgeput in hunne pogingen om hen te vinden. Slechts bij twee gelegenheden ontmoette men kleine troepen, waarbij er zes of zeven gedood werden en een stuk of wat meer gewond. De veebezittende Hottentotten verlieten toen het schiereiland, en den strandloopers, die nu om vrede smeekten, werd toegestaan naar de Tafelvallei terug te keeren.

Eene sterke omheining, waardoor geen vee gedreven kon worden, werd nu langs de buitenste grens der volkplanting gemaakt, drie wachthuizen werden gebouwd om die te beschermen, en hierin werd een aantal ruiters geposteed, wier plicht het was de grens te bewaken. Toen de onlusten begonnen waren er slechts twintig paarden, de veulens daaronder begrepen, aan de Kaap; doch op verzoek van den heer Van Riebeeck werden er nog zestien uit Java gezonden. Ter zelfder tijd kreeg men eenige sterke honden. Met deze middelen tot bescherming werd de volkplanting beschouwd veilig te zijn, doch de toegang tot het binnenland was afgesneden.

Vrede met de Hottentotten gesloten. Vroeg in 1660 zonden de Kaapmans eene boodschap aan den kommandeur, een traktaat van vriendschap voorstellende. Zij waren hiertoe

A. D. 1660. overgehaald door Doman en Harry, welke laatstgenoemde van Robbeneiland in een boot was ontvlucht. De kommandeur stemde in het voorstel toe, en op den 6den April kwam Gogosoa, vergezeld van Harry, Doman, en veertig van de voornaamste mannen der Kaapmans, bij het fort aan, en sloot eene overeenkomst. De termen waren dat geen van beide partijen de andere moest molesteeren, dat de Kaapmans trachten moesten de binnenlandsche stammen over te halen vee ten verkoop te brengen om het door hen gestolene goed te maken, dat de Europeanen bezit zouden houden van het land door hen geoccupeerd, dat wegen aangewezen zouden worden waarlangs

de Kaapmans naar het fort komen konden, en dat Europeanen die de inboorlingen aanrandden streng gestraft zouden worden.

Kort hierna werd met de andere veebezittende afdeeling van den stam op dezelfde voorwaarden vrede gesloten.

In een stormwind in Mei 1660 strandde een Fransch schip op weg naar Madagascar nabij den mond der Zoutrivier, en leed schipbreuk. Onder de passagiers waren een bisschop en drie priesters van de Roomsche Kerk. Allen die aan boord waren bereikten veilig het strand. Eene plek werd hun aangewezen, waar zij tenten opslaan en de vracht, die behouden was, bewaren konden; doch hunne vrijheid werd beperkt, en geene godsdienst-oefeningen volgens de vormen der Roomsche Kerk mochten gehouden worden. Eene proclamatie werd ook door den heer Van Riebeeck uitgevaardigd, waarbij alle godsdienst-oefening, behalve die der Nederduitsch-gereformeerde kerk, in de volkplanting verboden werd.

Groote troepen vee werden in dien tijd dikwijls ten verkoop gebracht door de hoofden van stammen uit het binnenland. De inboorlingen waren zeer begeerig kralen te verkrijgen, en stonden vele honderden ossen en schapen af om hun smaak voor deze soort van versierselen te bevredigen. De hoeveelheid kralen, die voor een os gegeven werd, kostte slechts van acht tot tien pence, doch er waren andere en grootere onkosten met den handel verbonden. Geschenken, bestaande uit platte stukken koper, ijzerdraad, ijzeren stangen, bijlen, tabak, pijpen, en andere voorwerpen, werden gedurig aan de opperhoofden gegeven om hunne vriendschap te verzekeren, en allen die naar het fort kwamen werden op gulle wijze onthaald.

Ontdekking van de Olifantsrivier. In November 1660 verliet een gezelschap van dertien vrijwilligers onder bevel van een onderoffier, Jan Danckert genaamd, het fort om het fabelachtige rijk van Monomotapa te gaan zoeken. Doman ging met hen als tolk. De onderzoekers gingen noordwaarts, trokken de Bergrivier over, en bereikten een stroom die naar den Atlantischen oceaan vloeide, en aan welks oevers twee- of drie-honderd olifanten weidden. Hier bleven verscheidene die

afgemat waren achter om uit te rusten, terwijl de aanvoerder en eenige anderen iets verder voortgingen. Zij noemden den stroom de Olifantsrivier. Dit was de eenige ontdekking van belang die zij maakten.

Bij hunne terugkomst, werd eene andere expeditie uitgerust onder bevel van Korporaal Pieter Cruijthof, met Pieter van Meerhof als onderbevelhebber. Dit gezelschap volgde dezelfde richting als het laatste, langs eenen berg dien zij den naam van Riebeeks-Kasteel gaven, en van daar noordwaarts over de Berg- en Olifants-rivieren. Een weinig voorbij laatstgenoemde rivier troffen zij een kraal van Namaquas aan, de eersten van die natie welke met de Europeanen in aanraking kwamen. De reizigers werden door het volk hartelijk verwelkomd. Een groote dans vond ter hunner eere plaats, en zij werden op vleesch en melk onthaald. De Namaquas voerden oorlog met hunne bureu, het onderdeel van den Cochoquastam onder Oedaso; doch Akembie, het opperhoofd, gaf aan Korporaal Cruijthof te kennen dat indien Oedaso gezanten wilde zenden, hij er in zoude toestemmen vrede te maken.

**Het land der
Namaquas
ontdekt.**

A. D. 1661.

De Kommandeur verlangde zeer dat de binnenlandsche stammen op goeden voet met elkander zouden leven, zoodat allen met vee ten verkoop konden komen. Dientengevolge zond hij, zoodra hij het rapport van Korporaal Cruijthoff ontving, eene boodschap aan Oedaso, en haalde hem over vredesvoorslagen te doen. Het Cochoqua opperhoofd benoemde drie afgevaardigden, die op hunne reis door een partij Europeanen vergezeld werden onder bevel van Pieter van Meerhof. Na eene reis van zes dagen ten noorden van de Olifantsrivier trof deze expeditie sommige der voormannen van Akembie aan. Het gros der Namaquas was noordwaarts getrokken. Het doel der zending werd echter bereikt, want de vrede werd door de vertegenwoordigers der twee stammen gesloten.

De Kommandeur hoopte dat met behulp der Namaquas de stad Vigi Magna zoude bereikt kunnen worden, dus werd tegen het einde van het jaar eene andere expeditie uitgezonden. Doch men bevond dat in het midden van den zomer het land over de Olifantsrivier een dorre en akelige woestijn was, en daar men

tevens vond dat de Namaquas ver weg naar het noorden waren, zoo keerden de reizigers terug zonder eenige nieuwe ontdekkingen gedaan te hebben.

De heer Van Riebeeck had lang om promotie gevraagd, en in 1660 benoemden de directeuren den heer Gerrit van Harn als zijn opvolger. Doch deze beambte stierf op zee, terwijl hij op weg hierheen was, en de heer Van Riebeeck was verplicht een jaar langer in Zuid-Afrika te blijven. De raad van Indië stelde toen den heer Zacharias Wagenaar als kommandeur van het Kaapsch station aan, en den heer Van Riebeeck werd bericht dat hij binnen kort zijnen opvolger kon verwachten. Hij ontving de aankondiging met voldoening; want hij had zijne schikkingen om Zuid-Afrika te verlaten reeds eenigen tijd gemaakt. Zijne twee zoons waren naar de Latijnsche school in Rotterdam gezonden om hunne opvoeding te ontvangen. Zijne boerenplaats werd aan den Raad overgemaakt, en men was overeengekomen dat de eerste commissaris die de Kaap zou bezoeken het bedrag zou schatten dat hem voor verbeteringen zou worden toegestaan. Dat op deze plaats veel werk gedaan was blijkt hieruit dat er toen over de twaalf honderd vruchtboomen van verschillende soorten groeiden en daarbij eenige duizenden wijnstokken.

Eene lijst van de elkaar opvolgende bezitters van dit landgoed en de sommen er voor bepaald toonen de waarde van landeigendom in het Kaapsche schiereiland in verschillende tijdperken aan. Anders dan het geval was met bijna ieder stuk grond oorspronkelijk in dit deel van de kolonie uitgegeven, is de plaats van den heer Van Riebeeck nooit verdeeld, maar blijft onaangeroerd tot den tegenwoordigen dag, met dezelfde grenzen als in 1658 bepaald. De raad was van meening dat het een goede tuin zou maken voor het gebruik der Compagnie, en kwam overeen het voor dat doel te behouden; maar de directeuren beslisten tegen deze schikking, en vaardigden eene lastgeving uit dat het bij publieke veiling verkocht zou worden ten voordeele van den heer Van Riebeeck. Het werd verkocht aan Jacob Rosendal voor 110 pd. st., te betalen in jaarlijksche termijnen die zich over een lang tijdperk uitstrekten.

De volgende persoon die men er van in het bezit vindt is Tobias Marquart, maar wat hij er voor gaf kan niet verzekerd worden, aangezien er vóór 1686 geen register van acten was, en er nergens van de onderhandeling melding gemaakt is. In 1686 werden eigendoms bewijzen toegekend aan de personen die toen in het bezit van landeigendom waren, en begon men een nauwkeurig register te houden van de transporten. In Marquart's eigendoms bewijzen wordt vermeld dat die grond dezelfde honderd en een morgen was die eerst aan den heer Van Riebeeck toegestaan werd, en wordt deze Boschheuvel genoemd, maar geene bijzonderheden zijn aangegeven omtrent den tijd wanneer of de wijze waarop het in zijn bezit kwam.

In Augustus 1690 kocht Cornelis Linnes het van de executeuren der erfgenamen van Marquart voor 437 pd. st., en in Juni 1691 verkocht hij het aan Willem Heems voor 500 pd. st. De volgende kooper heette ook Willem Heems, die het in Juli 1726 kocht voor 940 pd. st. uit den boedel der erfgenamen van den vorigen eigenaar. In Februari 1758 kocht Jacob van Reenen het van de erfgenamen van Heems voor 267 pd. st., en in September van hetzelfde jaar verkocht hij het aan Jacob Neethling voor 400 pd. st., in Februari 1773 kocht Jan Roep het van Neethling voor dezelfde som die laatstgenoemde er voor betaald had, en in Mei 1783 verkocht hij het aan Pieter Henkes voor 2,267 pd. st. In Juni 1804 verkocht Henkes het aan Justus Keer voor 2,867 pd. st., en in Augustus 1805 verkocht Keer het aan Honoratus C. D. Maynier voor hetzelfde bedrag, 2,867 pd. st.

Maynier veranderde den naam der plaats van Boschheuvel in Protea. Het bleef in bezit van zijne erfgenamen tot Juni 1851, toen zijne kleinzoon het aan de Engelsche kerk verkocht. Sedert dien tijd heeft de bisschop der Engelsche kerk er op gewoond.

Van Riebeeck De heer Wagenaar kwam uit Batavia aan door Wagenaar op den 2den April 1662, doch nam niet opgevolgd. vóór den 6den Mei formeel het bestuur over.

A. D. 1662. Op den namiddag van dien dag waren de burgers bij het fort verzameld, alwaar het garnizoen onder de wapenen in het gelid geschaard was. De beves-

tiging van den kommandeur in zijn ambt was eene zeer eenvoudige plechtigheid. De secretaris las de aanstelling van den gouverneur-generaal en raad van Indië voor, de troepen presenterden het geweer, de beambten der regeering verbonden zich het gezag van den nieuwen kommandeur te handhaven, de burgers zeiden een formulier na gehoorzaamheid aan zijne wettige bevelen belovende, en daarmee was de geheele plechtigheid afgelopen.

Toestand der kolonie in 1662. De volkplanting was toen in eenen tamelijk voorspoedigen toestand. De Javaansche paarden waren tot meer dan veertig vermeerderd, zoodat een corps van achttien ruiters als grenswacht kon dienen. Van de Hottentotten was er weinig of geen reden moeilijkheden te verwachten. Van hoornvee, schapen, en varkens was er een goed aantal aanwezig. Ieder boer had minstens twaalf werkossen en zes koeien, ieder wiens vrouw uit Europa was aangekomen had minstens twaalf koeien, en daar het hun toegelaten werd eenig dier van mindere waarde te verruilen voor het beste dat de Compagnie van de inboorlingen kocht, was er geen beter vee in het land. Ieder had zijn kleine plaats afgebakend, en buiten den bebouwden grond was het geheele land gemeenschappelijk weiveld.

Onder de burgers waren er verscheidene wier nakomelingen thans over Zuid-Afrika tot aan de Limpopo verspreid zijn. De namen van sommigen dezer zijn reeds vermeld; anderen waren Thomas Mulder, Jan Louw, Jan Visser, Willem van der Merwe, Hans Rat, en Pieter van der Westhuizen.

De boeren konden volgens de wet geen vee van de inboorlingen koopen, zij konden volgens de wet geen mud graan, geen os of schaaap verkoopen behalve aan de Compagnie; doch andere voorwerpen konden zij vrij van de hand zetten, zelfs aan den schipper van een vreemd vaartuig, tegen den besten prijs dien zij verkrijgen konden.

De inboorling-stammen in 1662 bekend, waren die welke meermalen vermeld zijn als over het land rondzwervende in de nabijheid van het fort: de Cochoquas, in twee takken onder de opperhoofden Oedasoa en Gonnema, en de Kleine Grigiquas, die

het land langs de kust bezaten van nabij de Kaap tot aan de Olifantsrivier; de Groote Grigriquas en de Namaquas, ten noorden van de Olifantsrivier; en de Chainouquas, ten oosten de Cochoquas. Allen te zamen werden deze stammen verondersteld tusschen de vijf-en-veertig tot vijftig duizend zielen te tellen. Over het geheele land verspreid, waar het onderzocht was geworden, waren er Boesmans die in roof en jacht een bestaan vonden. Hun getal kan niet opgegeven worden.

HOOFDSTUK IV.

Kommandeur Wagenaar was een bejaard man, met veel ondervinding van zaken, doch met zeer weinig energie. Hij was een beambte die de hem gegeven orders letterlijk zoude uitvoeren, doch die waarschijnlijk geene eigen voorstellen zoude doen. De directeuren hadden orders gegeven dat men zich met de inboorlingen moest verzoenen. Hij behandelde dus allen die naar het fort kwamen met de grootste vriendelijkheid, en zoodra het droge seizoen begonnen was, bracht hij vriendschappelijke bezoeken aan de kralen van Oedasoë en Gonnema. De eerste raad waarvan hij voorzitter was verklaarde dat de Hottentotten volkomen gerechtigd waren om te komen en te gaan waar en wanneer zij ook verkozen, zijnde de eenige uitzondering dat zij binnen de volkplanting zich aan de hoofdwegen en publieke plaatsen moesten houden.

In den vroegen zomer van 1662—3 kwamen eenige Hottentotten van eenen stam die door de Europeanen Hessequas genoemd werd bij het fort aan met een groote troep vee ter verkoop. Deze vreemdelingen berichtten dat hun land aan de overzijde van de bergketen ten oosten gelegen was en dat het nog nooit door blanken was bezocht. Het was ergens tusschen de tegenwoordige dorpen Caledon en Swellendam. De Hessequas gaven den kommandeur te kennen dat zij niets van eene plaats overeenkomende met de beschrijving van Vigiti Magna wisten.

Tegen het einde van 1662 werd eene andere expeditie uitgezonden om naar die fabelachtige stad te zoeken. Zij ging langs denzelfden

Pogingen om Vigiti Magna te bereiken. weg door hare voorgangers gevolgd, doch kon niet verder komen dan de eerste Namaqua-kraal. Nog niet ontmoedigd, rustte de regeering in 1663 een gezelschap uit op betere wijze dan zulks te voren werd gedaan. Een voorraad levensbehoeften werd in eenen wagen naar de Olifantsrivier gebracht, alwaar een depôt gesticht werd, van waar de reizigers met pakossen in eene rechte lijn zouden voortgaan naar Vigiti Magna zooals het op de kaarten voorkwam. Pieter van Meerhof, die de tweede in 't bevel was geweest van iedere expeditie die in den laatsten tijd was uitgezonden, ging ook met deze mede. Maar de droogte der woestijn bleek ook dezen ervaren reiziger te machtig, en nadat zij door dorst veel geleden had, was de expeditie verplicht terug te keeren.

Kort na het vestigen van een station aan de Kaap, had de Oost-Indische Compagnie zich van Mauritius, alwaar langen tijd een garnizoen had gelegen, teruggetrokken; doch in 1664 werd dat eiland wederom geoccupeerd om te verhinderen dat het door de Franschen in bezit zou worden genomen. Mauritius werd van nu af aan een buitenpost der Kaapsche residentie. Een schip met levensbehoeften werd jaarlijks uit Tafelbaai gezonden, en bracht blokken ebbenhout terug. Alle instructies voor den kommandeur en 't garnizoen van het eiland gingen door de regeering van de Kaap, en iemand die eene zaak in 't gerechtshof aldaar verloor kon in appèl gaan naar het hof van justitie aan de Kaap.

In 1664 wijdden de directeuren, wegens de vijandige houding van Engeland, veel aandacht aan hunne residentie van de Kaap en haren onbeschermden toestand indien er een onverwachte aanval werd gedaan. Het aarden fort was voldoende bescherming tegen de grootste macht die de inboorlingen in een oorlog konden aanvoeren, doch kon niet verdedigd worden tegen een Europeeschen vijand van eenige sterkte. De muren vielen gedurig in, vooral na zware regens, en de kanonnen die er op geplaatst waren konden een schip dat op de gewone ankerplaats lag niet beschadigen. De directeuren besloten dus om in de Tafelvallei een sterk steenen fort op te richten berekend om

zware kanonnen te dragen en een groot garnizoen te beschutten. Zij lieten plannen vervaardigen, en een daarvan goedgekeurd hebbende, gaven zij last aan Kommandeur Wagenaar om driehonderd soldaten uit voorbijgaande schepen aan te houden, en al de hulpmiddelen der Kaap aan te wenden ten einde materiaal tot oprichting ervan gereed te maken.

Het kasteel de Goede Hoop begonnen. A. D. 1666. De keuze van de plek waarop het nieuwe fort zou worden gebouwd werd aan den commissaris Isbrand Goske gelaten. Die beambte kwam in Augustus 1665 aan, en na de vallei acht dagen te hebben geïnspecteerd, koos hij, met goedkeuring van een aantal civiele en militaire beampten, een plek tweehonderd-acht-en-veertig treden verder van Leeuwestaart dan het oude fort. Op Zaterdag, den 2den Januari 1666, werden de fondamentsteenen met toepasselijke plechtigheid gelegd.

Aankomst van den eersten vasten predikant. Tot dertien jaren na hare vestiging werd de statie te klein geacht om de diensten van vaste predikanten te hebben. Eene preek en gebeden werden iederen Zondag en bij bijzondere gelegenheden voorgelezen door den ziekentrouster, en de andere kerkelijke functiën werden nu en dan door scheeps-predikers verricht. Huwelijken werden voor den secretaris van den raad bevestigd. Doch toen er besloten werd het aarden fort door een stevig kasteel van steen te vervangen, besloot men ook een resideerenden predikant aan te stellen, die voor de geestelijke behoefte der aangroeiende gemeente zorg zoude dragen. De eerwaarde Johan van Arckel, die de aanstelling kreeg, kwam op den 18den Augustus 1665 aan.

Eenige dagen later werd een consistorie of kerkeraad opgericht, bestaande uit een civielen beambte, door de regeering benoemd, en die politieke commissaris genoemd werd, en uit den predikant, ouderlingen, en diakenen. De ouderlingen werden door de gewezen en nog in functie zijnde kerkdienaren gekozen, doch konden geene plichten waarnemen voordat de keuze door het gouvernement bekrachtigd was, en de diakenen werden jaarlijks door de regeering gekozen uit een dubbele naamlijst door de

gewezen en in functie zijnde dienaren aangeboden. De kerkeraad had in de eerste instantie toezicht op zaken in verband met godsdienst en onderwijs, doch zijne besluiten waren onderworpen aan de goedkeuring van den politieken raad, die uit den kommandeur en de voornaamste beambten van het station bestond.

De eerwaarde heer Van Arckel had nauwelijks tijd om meer te doen dan met zijn werk een goed begin te maken, daar hij op den 12den Januari 1666, minder dan zes maanden van den datum zijner aankomst af, na eene korte ongesteldheid stierf. Om zijne plaats te vervullen werd door den raad de eerwaarde heer Johan de Voocht, kapelaan van het eerste schip dat aankwam, hier gehouden. Deze predikant was destijds op weg naar Batavia, en bleef hier zeer tegen zijnen zin. Daarom werd hem in November toegestaan naar Java te vertrekken, en van het schip waarmee hij vertrok bleef de kapelaan, de eerwaarde Petrus Wachtendorp, om zijne werkzaamheden aan de Kaap waar te nemen. De heer Wachtendorp diende de gemeente slechts drie maanden, want hij stierf op den 15den Februari 1667. Maar een paar dagen later kwam de eerwaarde heer Adriaan de Voocht aan, die door de directeuren uit Holland gezonden was, en nam de plichten over.

Sedert dien tijd is de volkplanting nooit zonder een predikant geweest, behalve gedurende korte tijdvakken tusschen den dood of aftreding van den een en de aanstelling van een ander.

Er was eene school, waarin de kinderen leerden lezen, schrijven, guldens en stuivers op te tellen, de psalmen te zingen, en den catechismus en verschillende gebeden op te zeggen.

Daar eenige van de slechtste individuen uit de vee-bezittende stammen zich bij de kolonisten gevoegd hadden, was het getal Hottentotten die destijds in Tafelvallei woonden zoowat tachtig zielen. Zij hadden eene kraal aan de helling van Leeuwekop. De kommandeur bemoeide zich nooit met hunne twisten, maar hij gaf hun kennis dat, indien een hunner op stelen van de Europeanen betrapt werd, hij hem goed zoude laten slaan. Zij vonden een bestaan door hunne vrouwen uit te zenden om hout ten verkoop te verzamelen, hunne kleine dochters te laten

dienen, en verder door nu en dan visch te vangen, en gedurig te bedelen. De mannen konden zelden bewogen worden tot ander werk dan het oppassen van vee, en dat slechts voor drank en tabak. Zij konden allen Hollandsch zoo goed verstaan, dat een tolk niet meer noodig was.

Kommandeur Kommandeur Wagenaar was nog geen twee
Wagenaar door jaar in Zuid-Afrika geweest toen hij de direc-
Van Quaelberg teuren vroeg hem te ontslaan, wegens onge-
opgevolgd. steldheid. Zijn verzoek werd niet onmiddellijk
A. D. 1666. toegestaan, doch na eenigen tijd werd een
 opvolger in den persoon van den heer Cornelis Van Quaelberg
 benoemd, die de betrekking op den 27sten September 1666
 overnam.

Omtrent drie maanden later liep een Fransche vloot van twaalf schepen, op weg naar Madagascar, de Tafelbaai binnen. Deze vloot was uitgezonden als een mededingster der Hollandsche Oost-Indische Compagnie, en de uitrusting ervan was in de Nederlanden met groote ongerustheid gadeslagen. Zij liep de Tafelbaai binnen, gebrek hebbende niet slechts aan versch voedsel maar ook aan levensbehoeften voor de reis en een der schepen was zoo lek dat het nauwelijks boven water kon gehouden worden.

Toen de admiraal het anker geworpen had, zond de heer Van Quaelberg een boodschap om hem te verwelkomen, en in den loop van den dag ging hij zelf aan boord en bood zijne diensten aan om hem van alles wat in de volkplanting te verkrijgen was te voorzien. De Fransche admiraal trok van dit aanbod ten volste partij. Hij gaf zijn scheepsvolk een overvloed van versch voedsel, nam een voorraad levensbehoeften voor de zeereis uit de magazijnen der Compagnie aan boord, en liet zijn schip dat lek was met materialen aan de Compagnie behorende repareeren. De heer Van Quaelberg kon niet meer gedaan hebben voor eene vloot van hen in wier dienst hij was dan hij deed voor deze vloot hunner openlijke tegenstanders.

Terwijl hij deze hulp ontving, zond de admiraal een gezelschap uit om Saldanhabaai op te meten, en bezit ervan te nemen in

naam van Lodewijk XIV. De politieke raad protesteerde hiertegen, doch de opmeting werd voortgezet, en bakens werden opgericht met het Fransche wapen er op.

Zoodra zijne bezoekers vertrokken waren nam de heer Van Quaelberg den staat van zaken zorgvuldig in overweging. Zij hadden bijna alles opgegeten, zoodat er weinig over was voor de vloot uit Batavia, die binnen drie of vier maanden kon verwacht worden. De voornaamste behoefte was slachtvee, en zonder verzuim werden handels-expedities uitgerust en naar de verschillende stammen gezonden. Schacher, die zijnen vader den vetten kapitein Gogosoa was opgevolgd als opperhoofd der Kaapmans, verschijnt nu in de gedaante van een handelaar. Hem werd een goede voorraad koopmansgoederen toevertrouwd, waarmede hij binnenslands ging om vee op commissie voor de Hoog-Edele Compagnie op te koopen. De vrouw van den kommandeur ging aan het hoofd van een ander gezelschap, hetwelk eene Cochoquakraal aan de overzijde der baai als het terrein zijner werkzaamheden verkoos. Mevrouw Van Quaelberg was drie dagen afwezig, en toen zij terug kwam kon zij aanspraak maken in dien tijd een tamelijke mate van succes te hebben behaald.

De Gauritsrivier Korporaal Hieronymus Cruse, met een derde bereikt. gezelschap, ging oostwaarts heen, trok de

A. D. 1667, Hottentots-Holland-bergen over, en verzamelde eenige honderden ossen en schapen tusschen de kralen der Hessequas. Op zijn volgende reis, nog verder voortdringende, kwam hij aan eenen stam genaamd de Gauriquas, van wien de mooiste troep werd aangekocht die ooit in de volkplanting gezien was. De kralen dezer inboorlingen waren gelegen aan de oevers der rivier die later naar hen de Gaurits genaamd werd.

In Mei 1667 werd het werk aan het kasteel gestaakt, wegens de voor de Hollanders gunstige wending die de oorlog in Europa had genomen. Men had slechts aan een der vijf punten gewerkt, en zelfs dat was niet voltooid. In Februari 1668 werd bericht ontvangen dat de vrede met Engeland gesloten was.

Toen de hulp aan de Fransche vloot verleend in de Nederlanden

Van Quaelberg ontslagen en door Borghorst opgevolgd.

A. D. 1668. bekend werd, waren de directeuren van de Oost-Indische Compagnie niet weinig ontevreden daarover. Zij besloten onmiddellijk den heer Van Quaelberg uit den dienst te ontslaan, en gaven last aan een hunner beambten, Jacob Borghorst genaamd, om zonder verzuim naar de Kaap te vertrekken en de regeering over te nemen. De heer Borghorst kwam in de Tafelbaai aan in den avond van den 16den Juni 1668. Den volgenden ochtend ging hij aan wal, doch daar het Zondag was legde hij zijne commissie niet over. Op Maandag den 18den vergaderde de politieke raad. Er waren destijds twee burgerraden, en zij werden uitgenoodigd tegenwoordig te zijn. Toen werd de aanstelling van de directeuren overgelegd, en zonder verdere plechtigheid nam de heer Borghorst het beheer over.

Gedurende Kommandeur Van Quaelbergs ambtsbekleeding komen vier namen thans wel bekend in Zuid-Afrika in de archieven voor. Zij zijn die van Gerrit van der Bijl, Theunis van Schalkwijk, Arnoldus Basson en Gijsbert Verweij.

Kommandeur Borgaorst was in een ziekelijken toestand toen hij landde, en hij bleef ziek gedurende den geheelen tijd van zijn verblijf, zoo dat de regeering feitelijk gedurende drie kwart van den tijd door zijne ondergeschikten gevoerd werd. Een zijner eerste daden was om de bakens die de Franschen om Saldanhabaai geplaatst hadden te laten wegruimen, en palen met het merk der Compagnie te laten plaatsen waar deze gestaan hadden. Kort daarna werd een klein aantal soldaten op het westelijk strand der baai gestationeerd.

Tegen dezen tijd werd de landstreek langs de kust degelijk onderzocht, noordwaarts tot eenigen afstand voorbij den mond der Olifantsrivier, en oostwaarts zoover als Mosselbaai. De Bergrivier was men gevolgd van haren oorsprong tot aan de zee, en Europeanen waren in de Tulbaghvallei en die van de Breederivier geweest, maar geen blanke had nog de bergketen bekomen die langs het Bokkeveld en de Karoo loopt.

In Augustus 1668 werd eene expeditie over zee naar Mosselbaai

gezonden, om het land in die buurt te bezien. Korporaal Cruse, die het bevel had, bezocht voor de eerste maal een stam genaamd de Attaqua, waarvan hij op zijn vorige reis gehoord had. Hij vond dat volk zeer rijk in vee, en kon zijn handelsgoederen zoo voordeelig verruilen, dat hij naar het fort terug ging met eenige honderden ossen en schapen. De Attaquas bewoonden het land tusschen Mosselbaai en het tegenwoordig dorp George, en hadden als bureu aan de oostzijde een stam genaamd de Outeniqua.

Strijd met Boesmans. Het succes van Korporaal Cruse bewoog den kommandeur hem zonder verzuim terug te zenden aan het hoofd van een ander handelsgezelschap. Onder weg ontmoette hij eene bende Boesmans, met een grooten troep vee door hen van de Hottentotten van die buurt gestolen. Toen de Europeanen verschenen, trachtten de Boesmans hunne handelswaaren hun af te nemen, daar zij geen begrip van vuurwapenen hadden en zich dus verbeelden dat het kleine gezelschap aan hunne genade overgegeven was. Cruse trachtte hen tevreden te stellen door het aanbieden van geschenken, doch te vergeefs. Er stond toen slechts één weg voor hem open, en dat was zich te verzetten, hetgeen hij met goed gevolg deed. Binnen eenige seconden waren de roovers die niet tegen den grond lagen op de vlucht in groote vrees, hunne gezinnen en hun vee in handen der woedende Europeanen latende. Geen kwaad hoegenaamd werd aan de vrouwen en kinderen gedaan, maar de korporaal nam bezit van al het vee als wettigen oorlogsbuit, en daarmede keerde hij naar het fort terug. Het was een kostbare troep, want er waren vele aantelkoeien bij, die bijna nooit in den handel verkrijgbaar waren. Deze daad verhief de Europeanen grootelijks in de oogen der Hessequas en hunne bureu. Zij zonden vleierende boodschappen, en drukten hunne dankbaarheid uit voor den dienst hun bewezen door het straffen der Boesmans.

Onder de middelen door de Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij aangewend om hare beambten aan den dienst gehecht te maken was een regel die aan ieder vrijheid gaf om, tot zekere hoogte, voor eigene rekening handel te drijven. Bijna

geen schipper verliet Europa of Indië zonder een of anderen kleinen handelsvoorraad van hem zelven aan boord, en zelfs de stuurlieden en matrozen namen dikwijls handelsartikelen met zich om in elke haven die zij inliepen te verruilen. De beambten aan wal hadden dergelijke voorrechten, zoo dikwijls het mogelijk was die toe te staan, zonder nadeel voor het publiek belang. De eerste kommandeur aan de Kaap had, bij voorbeeld, eene boerenplaats. Zijn opvolger had ook een stuk gronds hetwelk hij voor eigen rekening bebouwde. Doch de Compagnie was in dezen tijd verlangend de burgers aan te moedigen, wier grootste winsten uit den verkoop van producten aan bezoekers voortsporen, zoo dat, om mededinging te voorkomen last gegeven werd dat geen der leden van den politieken raad vee mocht houden of tuinen bebouwen, verder dan om in de behoeften hunner huisgezinnen te voorzien.

In 1669 werd een aanzienlijk gezelschap van delvers en essayeurs uit Europa gezonden om naar metaal in de buurt der Kaap te zoeken. Zij onderzochten de Tafelvallei nauwkeurig, en gingen toen naar den Paarlberg en Riebeeks-Kasteel. Eenige jaren waren zij bezig met uitgravingen over het geheele land te maken, somtijds geloovende dat zij op het punt stonden van kostbare erts te ontdekken, maar ten slotte altijd teleurgesteld.

Kommandeur Op zijn eigen verzoek werd de heer Borg-
Borghorst door horst, die wenschte naar Europa terug te
Pieter Hackius keeren, uit het bewind van zaken aan de
opgevolgd. Kaap ontslagen. Hackius, een ander oude

A. D. 1670. ambtenaar der Compagnie, wiens gezondheid door een lang verblijf in Indië geheel verwoest was, werd benoemd om hem op te volgen. Hij was onherstelbaar ziek toen hij landde, doch op den 25sten Maart 1670 nam hij het bestuur over.

In September 1670 liep de tweede groote vloot door de Fransche Compagnie uitgerust de Tafelbaai binnen. Admiraal De la Haye verwachtte dat hij alle versch voedsel en scheepsvoorraad dien hij noodig had zou verkrijgen, doch hij werd spoedig uit den droom geholpen. Kommandeur Hackius maakte geen bezwaar er tegen dat hij groenten van de boeren kocht,

doch gaf hem te kennen dat de Compagnie hem niet voorzien kon van iets uit hare eigene tuinen of schuren. De admiraal was verontwaardigd over zulk eene behandeling, doch terzelfder tijd, dat hij om voorraad vroeg, handelde hij tegen de Hollanders als een vijand.

Zes zijner schepen waren Saldanhabaai binnengeloopen. Zij vonden, aan de plaats thans de Oude Post genaamd, een gebouw geoccupeerd door eenige soldaten onder bevel van den sergeant Hieronymus Cruse. Van het gebouw namen zij bezit, en maakten de soldaten krijgsgevangenen. Eenige visschers die hun werk daar verrichtten werden ook gevat, en als gevangenen behandeld. De vlag der Compagnie werd neêrgehaald en hare bakens afgebroken, en in plaats daarvan stelden de Franschen de vlag en het wapen van hunnen koning. De raad van politie protesteerde formeel tegen deze daden van geweld, doch had geene macht om tegenstand te bieden, en zoo deden zij voorzigtiglijk niets om de Franschen verder aanstoot te geven. Na hen een korten tijd aangehouden te hebben, was De la Haye vriendelijk genoeg zijne gevangenen los te laten, en hij zeilde weg zonder manschappen achter te laten. De Fransche vlag werd vier maanden onaangeroerd gelaten. Toen werd het garnizoen aan de Kaap versterkt met drie-honderd man, en de buitenpost te Saldanhabaai werd wederom geoccupeerd.

Aankomst van landverhuizers Gedurende tien of twaalf jaren hadden de directeuren der Oost-Indische Compagnie ge-
uit Nederland. tracht tuiniers en kleine boeren te bewegen uit Europa naar Zuid-Afrika te verhuizen, doch met weinig succes. Nu en dan waren zij in staat een klein aantal gezinnen naar hunne oostersche bezittingen te zenden, die aangelokt werden door de schitterende verhalen omtrent de wonderlijke eilanden van waar schatten in de Nederlanden gestort werden. Maar de Kaap had geene aantrekkelijkheden van dien aard, want hare inwoners waren wilden en zij droeg niets tot den handel bij. Van al de Hollandsche bezittingen was zij die welke de minste aantrekkelijkheid bezat. In October 1670 echter, was de Kamer van Amsterdam in staat te berichten dat zij eenige gezinnen

had overgehaald, die met de eerste vloot uitgezonden zouden worden, en in de volgende Decembermaand werd nog een gezelschap voor de Kaap en Mauritius besproken.

De huisgezinnen waren zoo over de schepen verspreid dat zij zich het meeste gemak konden verzekeren. Eenige schepen hadden slechts ééne ledige hut, en konden dus slechts één huisgezin als passagiers bergen, anderen echter twee of drie. Onder de nieuwe namen van burgers in dezen tijd worden die van Jacob en Dirk van Niekerk, Jan van As, François Villion, Jacob Brouwer, Jan van Eden, Hermanus Potgieter, Albertus Gildenhuis, en Jacobus van den Berg gevonden. Er waren ook verscheidene anderen wier namen sedert dien tijd zijn uitgestorven in Zuid-Afrika.

Het geheele aantal echter was niet groot, omdat er in dit tijdperk geen noodzakelijkheid voor het volk der Nederlanden was om hun land te verlaten, dat toen in voorspoed verkeerde, en aan allen overvloed van bezigheid gaf. Zij waren aan hun vaderland verknocht, de regeering der republiek onderdrukte het volk niet, er was geen geloofsvervolging, en daarom verkozen de mannen — en vooral de vrouwen — niet naar afgelegen landstreken te verhuizen, waar de levenstoestanden onzeker en onbekend waren.

Dood van Kommandeur Hackius was zeer zelden in staat deel te nemen aan publieke zaken, en **Hackius.** op het laatst werd hij geheel bedlegerig. Op **A. D. 1671.** den 30sten November 1671 stierf hij. Den volgenden morgen vergaderde de politieke raad om schikkingen te maken ten einde de regeering voort te zetten. Er waren tegenwoordig twee militaire officieren van den rang van luitenant, de uitdeeler van provisie, en de secretaris. Er was geen man in de volkplanting van zoo hoogen rang dat de raad verplicht was het bestuur tijdelijk in zijne handen te stellen. Men kwam dus overeen dat ieder den post, dien hij vóór den dood van wijlen den kommandeur bekleedde, onveranderd zou blijven behouden, en dat er geen ander onderscheid tusschen de raadsleden zoude zijn dan dat rapporten over buitengewone voorvallen door

de beamtten aan de buitenposten aan Luitenant van Breitenbach zouden gezonden worden, die ze onmiddellijk aan zijne medeleden zoude overleggen. De volkplanting werd dus gedurende eenige maanden geregeerd door een raad van beamtten, zonder eenig plaatselijk hoofd of bevelhebber.

Er bestond destijds door geheel de Vereenigde Nederlanden een algemeen voorgevoel van dreigend gevaar. Vijandelijkheden met Frankrijk werden als binnenkort onvermijdelijk beschouwd, en het onvriendschappelijk gedrag van het Engelsche hof gaf ruimschoots grond tot vrees. De directeuren beschouwden het dus als raadzaam de verdedigingsmiddelen van hunne bezittingen te versterken, en de Kaap was een der plaatsen die zij besloten beter te verzekeren. Het kasteel, welks bouw gedurende eenigen tijd gestaakt was, moest volgens het oorspronkelijke plan voltooid worden, en het bestuur van zaken moest worden opgedragen aan eene klasse van menschen van meer aanzien dan die tot nu toe gebezigd waren. Bevelen werden alhier in Februari 1672 ontvangen om al de beschikbare macht van het station te gebruiken om schelpen te verzamelen, steenen te houwen, en deze materialen naar de plek te vervoeren waar het nieuwe fort gebouwd moest worden. Het houtwerk voor de verschillende gebouwen in verband met het kasteel was men bezig in Amsterdam gereed te maken, dat in de vlotten die volgden werd uitgezonden. Grootte hoeveelheden baksteen en dakpannen werden ook uitgezonden, en in dezelfde schepen kwamen geoefende ambachtslieden om het werk te verrichten.

De beamtte, die als hoofd der Kaapsche regeering werd benoemd, was dezelfde man die de plek waar het kasteel moest staan had gekozen, de heer Isbrand Goske. In rang was hij reeds hooger dan een kommandeur, en droeg dus den titel van gouverneur. De heer Albert van Breugel, een oprecht en bekwaam man werd tot secunde benoemd, eene betrekking die eenigen tijd vacant was geweest.

Op den 25sten Maart 1672 kwam de secunde aan wal en aanvaardde zijne plichten als waarnemend kommandeur. Op den zelfden dag kwam in een huiswaartskeerend schip een commis-

saris der Kaapsche residentie aan, in den persoon van Arnout Van Overbeke, lid van den hoogen raad van justitie te Batavia en admiraal van de terugkeerende vloot. Na de zaken der volkplanting te hebben onderzocht, dacht de commissaris Van Overbeke dat het raadzaam zoude zijn, ten einde geschillen te voorkomen, het land om de Kaap gelegen formeel van de Hottentotten, die er aanspraak op maakten, te koopen. Eene onderhandeling werd dus begonnen met het opperhoofd aan wien de Hollanders den naam van Schacher gegeven hadden.

Toen de heer Van Riebeeck in Zuid-Afrika aankwam, was Schacher's vader, de vette kapitein Gogoso, het voornaamste opperhoofd der drie onderdeelen van den stam in bezit van het Kaapsche schiereiland en het omliggende land. Sedert dien tijd hadden eenige veranderingen in den toestand dezer onderdeelen plaats gevonden. Het grootste der drie was in verscheidene kleine benden verbrokkeld. De vaste bewoners van het schiereiland waren in getal vermeerderd, hetgeen toe te schrijven was aan het gemak waarmede men voedsel verkrijgen kon door de tegenwoordigheid der Europeesche volkplanters. Doch tegenover hen allen stond Schacher in dezelfde betrekking als zijn vader gestaan had, zoodat indien iemand het recht had het land te verkoopen, hij het was.

Land van de Hottentotten gekocht. A. D. 1672.	Toen bij het opperhoofd der Hottentotten aanzoek gedaan werd, stemde hij gereedelijk toe in de voorgestelde voorwaarden, want zij ontnamen hem niets dat hij niet alreeds had verloren. In de overeenkomst, waarvan het oorspronkelijk afschrift nog in het registratie-kantoor van Kaapstad bewaard is, stemde Schacher toe om aan de Hoog-Edele Compagnie de geheele landstreek der Kaap, insluitende de Tafel-, Hout-, en Saldanha-baaien, af te staan voor koopwaren ter waarde van 800 pd. st. met de voorwaarde dat hij, met zijn volk en vee, vrijheid zoude hebben om op eenige plek nabij de buitenste boerenplaatsen in het district te komen, waar noch de Compagnie noch de burgers de weide noodig hadden, en niet met geweld of zonder oorzaak verdreven zoude worden.
---	---

Dit document kan niet beschouwd worden aan de Compagnie eenige aanspraak te geven op de Kaapsche landstreek die zij niet alreeds had. De verkooper had geen keuze in de zaak. Had hij geweigerd er in toe te stemmen, dan zoude de uitslag wat betrof het in bezit houden door de Compagnie van den grond op hetzelfde neergekomen zijn. Saldanhabaai werd in den koop begrepen, ofschoon het land aldaar bekend was in 't bezit van de Cochoquas te zijn. De prijs ervoor betaald wordt vermeld als 800 pd. st., terwijl in eene missive aan de directeuren de waarde der goederen werkelijk aan Schacher overgemaakt, opgegeven wordt als 2 pd. st. 16s. 5d. Het was niet, en onder de omstandigheden kon het niet zijn, eene eerlijke opene handeling door partijen aangegaan, die goed verstonden wat zij deden en de waarde kenden van wat gegeven en genomen werd.

Eene overeenkomst, gelijkloidend met die door Schacher geteekend, werd op den 3den Mei gesloten tusschen Albert van Breugel en Koenraad van Breitenbach namens de Compagnie, en de twee voormannen der Chainouquas namens hun opperhoofd Dhouw, waardoor de landstreek van Hottentots-Holland en Valschbaai aan de Compagnie werd overgemaakt in ruil voor eene koopwaarde van 800 pd. st. De werkelijk geleverde goederen waren niet meer dan 6 pd. st. 16s. 4d. waard.

Op den 13den Juli kwam een schip aan met het bericht dat een oorlog was uitgebroken tusschen de Vereenigde Nederlanden aan den eenen kant en Frankrijk, Engeland, en de vorsten van Keulen en Munster aan den anderen. De raad maakte de best mogelijke schikkingen tot verdediging der volkplanting indien die aangevallen mocht worden, en allen die van ander werk konden gemist worden werden gezonden om aan het bouwen van het kasteel te gaan helpen.

Isbrand Goske, Op den 2den October kwam Gouverneur
eerste , Goske uit Holland aan, en nam het bestuur
Gouverneur. over.

HOOFDSTUK V.

De Vrije Nederlanden waren nu gewikkeld in den meest ongelijken strijd dien het toenmalige Europa ooit had aanschouwd, en het volk verdedigde zich met onverschrokken moed. Men vreesde, dat de Kaap door een Engelsche vloot zou aangevallen worden, en de geheele aandacht van Gouverneur Goske was gevestigd op voorbereidselen tot verzet. Hij had macht gekregen om uit voorbijgaande schepen zoovele manschappen als gemist konden worden en hij noodig mocht hebben te doen landen. Maar de moeilijkheden in Europa veroorzaakten eene vermindering in het getal schepen die uitgezonden werden, en maakten het bovendien moeilijk soldaten en zeelieden te verkrijgen, zoodat gedurende eenige jaren nauwelijks een enkel schip uitzeilde met volle bemanning. Hoe dringend dus de noodzakelijkheid ook was om het kasteel te voltooien, toch was het te geener tijd mogelijk meer dan van twee-honderd-vijftig tot drie-honderd man er voor te bezigen.

Uitbreiding der In 1670 had de heer Van den Broeck, een **volkplanting.** commissaris die de Kaap bezocht had, de regering gemachtigd eene boerderij te Hottentots-Holland te stichten, met het doel om aldaar een grooten voorraad graan te winnen. Ten gevolge echter van de ziekte van kommandeur Hackius en de afwezigheid van een met gezag bekleed persoon na zijnen dood, was er nog niets aan de zaak gedaan behalve het opmeten van den grond. Doch behalve het oorspronkelijke doel dat beoogd werd, bestond er thans eene bijzondere reden om een buitenpost

te stichten, daar eene plaats benoodigd was waarheen het vee gezonden kon worden, en waarheen het garnizoen zich terugtrekken kon indien het gedwongen mocht worden de Tafelvallei te verlaten. Op den 18den October 1672 vertrok de sergeant Cruijthof met twaalf man om een begin te maken met het oprichten der noodige gebouwen, en zoo werd de eerste stap genomen om de volkplanting naar het binnenland uit te breiden.

Aan het einde van 1672 werd eene vloot van vier schepen van de Kaap gezonden om het eiland St. Helena aan te vallen, hetwelk gedurende eenige maanden in het bezit der Engelschen was geweest. De expeditie gelukte, maar eenige maanden later werd het eiland door zijne vorige eigenaren hernomen, en het Hollandsche garnizoen krijgsgevangen gemaakt.

Roof en moord In November 1672 kregen drie burgers van **door Gonnema's** den gouverneur verlof om zeekoeien te schieten, **volk gepleegd.** en voor dat doel reisden zij langs de oevers van Bergrivier tot aan Riebeeks-Kasteel. Aldaar kwam het Cochoqua-opperhoofd Gonnema met veertig of vijftig zijner volgelingen op hen af en nam hun wagen, ossen, provisie, en al wat zij meer bij zich hadden in bezit, hun nauwlijks toelatende er levend af te komen. Het schijnt den gouverneur niet te zijn ingevallen dat Gonnema tegen het vernielen van wild in zijn gebied bezwaar kon hebben, en zoo werd de daad uitsluitend aan zijne vijandigheid tegen de Compagnie toegeschreven. Maar er was toen geene macht die gemist kon worden om den beleediger te straffen, en het kwaad werd dus ongestraft gelaten.

In Juni 1673 gingen acht burgers en een slaaf met verlof van den gouverneur uit om groot wild te schieten. Op eene plaats die lang daarna den naam van Moordkuil droeg, in de bergen aan de overzijde van Vier-en-twintig-rivieren, werden zij door Gonnema's volk omringd, die hen eenige dagen gevangen hielden en hen toen allen vermoordden.

Oorlog met de Op den 11den Juli kwam een gerucht
Cochoqua aan het fort dat de burgers ingesloten waren,
Hottentotten. en de raad besloot onmiddellijk een gewapende
A. D. 1673. macht tot hunne hulp te zenden. De boeren

werden opgeroepen om een hulpcorps van zes-en-dertig man te verschaffen, dat, met een gelijk aantal soldaten, onder bevel van vaandrig Hieronimus Cruse gesteld werd. Den volgenden morgen verliet de expeditie het fort, voedsel voor acht dagen met zich nemende, en met last om, indien zij bevonden dat geweld tegen de burgers gepleegd was, Gonnema en zijn volk streng te straffen. Aan de kraal van kapitein Kuiper, aan de andere zijde van de Kaapsche vlakte, vonden zij een van Gonnema's volk dien zij, onder bedreiging van hem te dooden, dwongen hun gids te zijn. Aan de Bergrivier werden zij ingehaald door een troep van achttien ruiters uit het fort, onder bevel van den burger Elbert Diemer.

Deze brachten bericht dat op den 6den Juli sommigen van Gonnema's volk onder den kapitein Kees, aan de Compagniespost te Saldanhabaai verschenen waren, schijnbaar met het oogmerk om schapen te verkoopen. De post werd destijds bewaakt door slechts een korporaal en twee soldaten, maar er lag een visschersboot aan een burger behoorende in de nabijheid, en twee van hare bemanning waren aan wal. Onverwachts, en zonder waarschuwing, vielen de Hottentotten de Europeanen aan, en vermoordden vier hunner. Slechts één soldaat slaagde er in naar de boot te vluchten. De Hottentotten plunderden toen den post. De boot zeilde naar Tafelbaai, doch ten gevolge van tegenwinden bereikte zij de plaats harer bestemming niet vóór den 14den. Na de ontvangst van dit bericht zond de raad onmiddellijk de ruiters tot hulp van vaandrig Cruse, en brachten zij orders om Gonnema's volk aan te vallen en geen man van zijnen stam te laten ontsnappen.

De vereenigde troepen marcheerden door de landstreek van Vier-en-twintig-rivieren, en op den 18den zagen zij rook op eenen afstand tusschen de bergen opstijgen. Zij hielden toen halt en zonden spionnen uit, die 's avonds terug kwamen met het bericht dat zij de positie van een kraal ontdekt hadden, en een aantal vrouwen naar bollen hadden zien graven. Den volgenden ochtend rukte vaandrig Cruse vóór daglicht tegen de kraal op, met de hoop de bewoners er van te verrassen, maar toen hij die doorzocht

vond hij dat zij met hun vee ontvlucht waren. De hutten stonden en de vuren branden nog, zoo dat de plaats eerst kort verlaten moet zijn geweest. In de hutten vond men kookgereedschap, kleederen, en andere eigendommen der vermoorde burgers.

Toen het dag werd volgden de ruiters de vluchtelingen en achterhaalden hen weldra, waarop de Hottentotten hun vee verlieten, en met vrouwen en kinderen de vlucht naar de bergen namen. Het vee werd toen in bezit genomen, en zonder eenige verdere pogingen om den vijand te bereiken begon het commando tot den terugtocht. Maar zij waren nog niet ver gegaan toen zij bespeurden dat de Hottentotten hen volgden. Aan hunne eerste haltplaats werd eene poging gedaan om het vee terug te krijgen, en ofschoon die niet slaagde bleef de vijand eenigen tijd om hen heen zwerven. De ongevallen gedurende den tocht waren dat er een burger gewond werd, en twee paarden gedood, terwijl tien of twaalf Hottentotten doodgeschoten werden. De expeditie kwam weder aan het fort op den 25sten, en gaf achthonderd stuks hoornvee en negenhonderd schapen aan den gouverneur af.

De Chainouqua kapitein Klaas, die als de vertrouwbaarste en getrouwste van al de Hottentot-opperhoofden beschouwd werd, tezamen met Schacher en Kuiper, boden nu hulp tegen Gonnema aan, en sommige hunner volgelingen begonnen het land af te loopen om achterblijvers te vangen. Op den 20sten Augustus verschenen Schacher en Kuiper met meer dan honderd van hun volk weder aan het fort, met zich voerende vier der volgelingen van Gonnema die zij gevangen hadden genomen. Zij gaven deze gevangenen aan den gouverneur over, die ze onmiddellijk voor een krijgsraad deed terechtstaan. Zij werden schuldig aan den moord van de burgers verklaard, en daarop aan degenen die hen gevangen hadden overgeleverd, die hen met stokken doodsloegen.

Gedurende eenige maanden na deze gebeurtenis werd niets van Gonnema of zijn volk vernomen. De boerderij te Hottentots-Holland werd voortgezet, en eene wacht van twee-en-twintig man werd aldaar gehouden om het station te beschermen. Ieder

die van andere plichten gemist kon worden was bezig aan het bouwen der kasteel-muren, of aan het vervoeren van materialen daarvoor.

Verpachting In dezen tijd werd een middel ingevoerd om
van zich inkomsten te verschaffen door het verkoopen
privilegiën. van zekere voorrechten aan hem, die het meeste
 ervoor bood, een stelsel dat van kracht bleef zoo lang de Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika regeerde. In beginsel was het hetzelfde als het verpachten bij publieke veiling van het recht op tol, zooals heden gedaan wordt. Maar door de Oost-Indische Compagnie werd het stelsel veel verder gedreven dan tegenwoordig het geval is. Het was het eenvoudigste plan om inkomsten te verkrijgen, en dit is het eenige wat men ten gunste ervan kan zeggen.

De kolonisten hadden er geen bezwaar tegen, want het scheen hun billijk en redelijk. Het werd ingevoerd door het recht toe te staan van sterken drank te verkoopen. In de voorwaarden waaronder het uitsluitend recht publiek opgeveild werd, was de prijs bepaald waarvoor al zulke dranken gekocht konden worden voor kontant aan de pakhuizen der Compagnie, zoowel als de prijs waarvoor zij bij de kleine maat verkocht konden worden. In den loop des tijds werd het recht om wijn, bier, tabak, zout, vleesch, enz., te verkoopen op dezelfde wijze verpacht.

Tegen het begin van den winter van 1674 was het kasteel zoo ver gevorderd dat het meer verdedigbaar was dan het oude aarden fort. Het garnizoen werd dus daarheen overgebracht, en werden de muren van het oude fort afgebroken. Op den 13den Juli zeilde een expresseboot met vroolijk-wapperende vlaggen de Tafelbaai binnen, het bericht brengende dat de vrede met Engeland gesloten was. Over de Fransche zeemacht bekommerde de Compagnie zich weinig, zoodat het niet langer noodig was al het volk aan de Kaap te bezigen om het kasteel te voltooiën. Van dezen datum, dus, werd het werk wel geregeld voortgezet, doch niet van zooveel belang geacht dat het noodig was daarvoor een groot personeel aan te houden.

De oorlog tegen Gonnema was voor eenige maanden gestaakt,

toen op den 24sten Maart 1674 kapitein Klaas rapporteerde dat eene groote bende van den vijand gekampeerd was aan de kleine Bergrivier, waar die rivier uit de bergkloof te voorschijn komt welke thans Tulbagh-kloof genoemd wordt. Een vereenigde macht van soldaten, burgers, en Hottentotten werd daarop uitgezonden. Er waren vijftig burgers onder bevel van Wouter Mostert, vier-honderd Hottentotten onder de kapiteins Klaas, Koopman, Schacher, en Kuiper, en vijftig soldaten onder vaandrig Cruse, die ook commandant-generaal der expeditie was. Deze legermacht nam den weg thans door den spoorweg gevolgd, om Klapmuts gaande, de Paarlvallei af, en langs den voet der bergen tot aan Vogelvallei. Daar hielden zij eenige uren halt, en maakten toen een plan om op den volgende marsch Gonnema's kraal vóór 't aanbreken van den dag te omsingelen. Maar, evenals bij eene vorige gelegenheid, slaagde het volk dat aangevallen moest worden er in te ontsnappen juist in tijd om den aanval te ontkomen. Zij lieten alles wat zij bezaten achter, en het commando maakte zonder tegenstand achthonderd stuks hoornvee en vier duizend schapen buit. De Hottentot-hulpbende roofde uit de hutten al wat hun tot nut kon zijn, en stak toen alles dat overbleef in brand. Toen zij aan het fort terugkwamen werd de buit verdeeld tusschen de deelnemers aan het commando.

Vele maanden gingen nu voorbij zonder eenige vermeldenswaardige gebeurtenis, maar eindelijk deed Gonnema een goeden slag. Op zekeren avond, in November 1675, viel hij de kralen van Schacher en Kuiper aan Tijgerberg aan, en slaagde er in verscheidene der bewoners te dooden en een groot gedeelte van hun vee weg te voeren. Hulp werd onmiddellijk aan de bondgenooten der Compagnie gezonden, doch Gonnema trok zich zoo snel terug naar de bergachtige landstreek over de Vier-entwintig-rivieren dat de ruiters hem niet achterhalen konden. Vijftien achterblijvers van zijne bende, echter, werden gevangen en onmiddellijk gedood door Schacher's volk.

Oprichting der weeskamer. Tot bescherming der rechten van kinderen, werd in dien tijd eene weeskamer opgericht. De behoefte aan zulk eene inrichting bleek uit het feit dat er

onlangs verscheidene weduwen hertrouwd waren zonder vooraf aan de kinderen hun deel van het eigendom van den overleden vader te verzekeren. Het werd bepaald dat voor de toekomst geen huwelijk van eene weduwe of weduwnaar, hetzij een beambte der Compagnie of een burger, in de kolonie kon plaats vinden zonder dat een certificaat eerst verkregen was van de weeskamer dat de rechten der kinderen uit het vorig huwelijk verzekerd waren. De kamer werd met de macht bekleed om geld aan de weezen toebehoorende uit te zetten en om renten te vorderen tegen zes percent 'sjaars. Zij werd als voogd aangesteld over de weezen in alle gevallen waar er geen bij testament was benoemd door den overleden vader of moeder, en was gemachtigd in de opvoeding van minderjarigen onder haar zorg te voorzien door een matige toelage uit het eigendom aan hen behorende.

De weeskamer aldus opgericht bestond uit vier personen, waarvan twee beambten der Compagnie waren, en twee burgers. Haar secretaris ontring betaling voor zijne diensten. De eerste secretaris was Jan Pretorius, vroeger secunde te Mauritius en daarna een inwoner van de Kaap. Ieder jaar traden een beambte der Compagnie en een burger af, en werden door twee nieuwe leden vervangen door den raad van politie gekozen uit eene lijst van vier namen door de kamer zelve voorgelegd. De groote sommen gelds, waarover de weeskamer zorg droeg, werden gewoonlijk op verband van vast eigendom uitgezet, zoo dat zij tevens als een bank van leening diende.

De plicht van behoeftige weeskinderen te ondersteunen viel op de diakenen, indien er geene personen te vinden waren die hen wilden aannemen. Er bestond een fonds ter beschikking van de diakenen om de armen der gemeente te helpen, waaruit alle zoodanige kosten betaald werden. Dit fonds werd bijeengebracht gedeeltelijk door middel van collecten in de kerken, gedeeltelijk door zekere boeten en leges, en werd dikwijls vermeerderd door giften en erflatingen. De eerste persoon die geld voor dit doel aan de Kaapsche gemeente naliet was Kommandeur Wagenaar, doch andere bijdragen werden op dezelfde

wijze ontvangen. De collecten waren meer dan voldoende om de loopende uitgaven te dekken, zoo dat het fonds gedurig vermeerderde. In 1674 hadden de diakenen iets over de duizend ponden sterling in handen, en in 1684 hadden zij over de achttien honderd pond, die zij uitgezet hadden als beleeningen op schepenkennissen van vast eigendom, eene rente opbrengende tegen zes percent 's jaars.

Eenige regulaties die gemaakt waren in December 1674 aangaande kerkzaken toonen aan hoe volkomen het beheer was dat door den politieken raad werd uitgeoefend. De kerkeraad stelde twee personen voor, waarvan een als ouderling in plaats van hem die aftrad gekozen kon worden, doch er werden bezwaren tegen beiden ingebracht, en nieuwe nominaties gevorderd. Aan den kerkeraad werd bekend gemaakt, dat een der ouderlingen een beambte der Compagnie moest zijn en de andere een burger, en dat de ambtenaar, die de betrekking van politieke commissaris bekleedde, niet als ouderling moest benoemd worden.

Een andere vraag die naar den politieken raad ter beslissing verwezen werd had betrekking op den doop. Eenige Roomsch-Katholieken hadden zich in de kolonie neergezet, en ofschoon het hun vrijstond in hunne eigene huizen te aanbidden zooals zij verkozen, werd het hun niet toegelaten voor openbaren eeredienst te vergaderen of om de diensten van hunne kerk door eenen priester, die toevallig in een vreemd schip mocht aankomen, te doen waarnemen. Onder deze omstandigheden vroeg een hunner verlof aan de consistorie om zijne kinderen in de hervormde kerk te laten doopen, en bood doopgetuigen aan die ook Roomsch-Katholieken waren. Hierop sprak de kerkeraad het als zijn gevoelen uit, dat de kinderen behoorden gedoopt te worden indien andere doopgetuigen niet te vinden waren, doch dat de ouders eerst aangemaand moesten worden te trachten andere doopgetuigen van het hervormd geloof te vinden. Alvorens, echter, te handelen, onderwierpen zij deze beschouwing aan den politieken raad. De raad stemde overeen met hunne zienswijze daar die in overeenkomst was met bevelen uit Batavia ontvangen.

In dezen tijd was de eerwaarde Rudolph Meerland predikant van de Kaap, hebbende hij den eerwaarden Adriaan de Voocht op den 12den Februari 1674 opgevolgd.

Gouverneur Na het sluiten van den vrede met Engeland
Goske opge- was er geene noodzakelijkheid hier langer een
volgd door officier van den rang en de bekwaamheid van
Johan Bax den heer Goske te houden, en in November
A. D. 1676. 1674 stelden de directeuren den heer Johan Bax, den tweeden beambte in rang op het eiland Ceylon, aan om hem als gouverneur der Kaap op te volgen. De heer Bax kwam in Januari 1676 aan, doch werd niet vóór den 14den Maart van dat jaar in zijn ambt bevestigd.

In den zomer van 1676—7 verliet een groot commando de Kaap, in de hoop Gonnema te verrassen en streng te straffen. Men marcheerde slechts 's nachts, en droeg alle zorg om ontdekking te voorkomen, doch op de eene of andere wijze werd de vijand hunne komst gewaar en ontvluchtte bijtijds. In zijn voornaamste doel teleurgesteld, maakte het commando een omweg naar Saldanhabaai, en viel Kapitein Kees aan, die drie jaren te voren den post der Compagnie aldaar vernield had. Verscheidene zijner volgelingen werden gedood, en al zijn vee, hetwelk uit een-honderd-vijf-en-zestig stuks hoornvee en dertig schapen bestond, werd genomen. Daar de buit zoo klein was, werden de Hottentot-bondgenooten voor hunne getrouwheid beloond door geschenken van zulke dingen als zij het meest verlangden uit den voorraad der Compagnie.

Deze was de laatste gewapende expeditie gedurende den oorlog met Gonnema uitgezonden, die vier jaren lang het land in een toestand van onrust hield. Op den 8sten Juni 1677 kwamen Kuiper en een andere onderkapitein, die in de nabijheid woonde, naar het kasteel met eenige boden van Gonnema, welke te kennen gaven dat zij gezonden waren om te vernemen of er geen vrede kon gesloten worden. De raad besloot hierop den bode te doen weten dat het aanbod hun aangenaam was, en dat, indien de Cochoquas eene deputatie wilden zenden om behoorlijk onderwerping aan de Hoog-Edele Compagnie te beloven, de regeering

gereed was een vasten vrede te sluiten, waaronder echter de bondgenooten der Europeanen begrepen moesten worden.

Vrede met de Cochoquas. Op den 24sten keerden dezelfde boden naar het kasteel terug, een geschenk van negen

A. D. 1677. stuks vee meevoerende, en vergezeld van drie mannen van gezag, die verklaarden dat zij kwamen om vrede te vragen. Zij werden in de raadzaal binnengelaten, waar de burgerraadsleden en de hoofdofficier der militie ook tegenwoordig waren. Daar werden de voorwaarden, die in weinige korte artikelen opgesteld waren, hun vertolkt, en daarna gaven zij hunne toestemming. De voorwaarden waren als volgt: —

In de eerste plaats vragen de Cochoquas om vergiffenis voor de daden, die den oorlog veroorzaakt hebben, en verzoeken dat het vriendschappelijk verkeer hersteld moge worden.

Zij bieden aan en beloven als belasting te betalen dertig stuks vee bij de aankomst der eerste huiswaarts keerende vloot in elk jaar.

Zij beloven hun volk te straffen op dezelfde wijze als de Hoog-Edele Compagnie zulks doet.

Zij beloven geen oorlog te voeren tegen eenige der bondgenooten van de Hoog-Edele Compagnie zonder kennis der regeering.

Onder dezen vrede zijn begrepen de kapiteins Kuiper en Schacher, ook de onderkapitein Kees, en allen die onder Gonnema, Schacher, en Kuiper staan.

Nadat bovenstaande voorwaarden genotuleerd waren, met de naamteekening der ambtenaren, en het merk der afgevaardigden er aan gehecht, werden aan ieder der Hottentotten geschenken gegeven, en werd een ruime hoeveelheid tabak, pijpen, kralen, enz., aan Gonnema als vergoeding voor de negen stuks vee gezonden. En dus werd de rust in het land hersteld.

De wetten waardoor aan de burgers verboden werd met de Hottentotten handel te drijven werden nu strenger gemaakt dan ooit te voren. Men dreigde zelfs de doodstraf toe te passen op ieder, die een geweer aan een inboorling zou verkoopen. Den burgers werd toegelaten Hottentotten in hunnen dienst te

nemen, doch dit voorrecht werd door vele voorwaarden beperkt. De redenen door de regeering voor deze handelwijze aangegeven waren; ten eerste om eenig onrechtvaardig of onvoorzichtig gedrag aan den kant der kolonisten tegenover de inboorlingen te voorkomen, en ten tweede om den prijs van vee laag te houden. In dezen handel kon de Compagnie hare onderdanen niet toelaten hare mededingers te worden. En opdat de boeren niet werkelijk reden tot klagen mochten hebben met betrekking tot deze beperkingen, verschaftte de regeering hen niet alleen vee tegen prijzen heel weinig hooger dan den inkoopsprijs, maar verhuurde ook aan hen aanteel koeien en ooien tegen de helft van het aangeteelde.

De beginselen, volgens welke de regeering van nu voortaan met de inboorlingen handelde, waren dat het Europeesch gezag het hoogste was, gerechtigd om alle zaken tusschen de blanken en Hottentotten te beslissen, en om alle twisten tusschen de stammen te beslechten, ten einde den vrede te bewaren en zijne eigene belangen te beschermen; doch het bemoeide zich zelden met zaken waarin de inboorlingen alleen betrokken waren. De Hottentot kapiteins namen zonder bezwaar de positie hun toegekend aan, en waren gewoonlijk gereed om al wat de gouverneur verlangde te doen. Een uitgebreide handel in vee werd met hen gedreven.

Oprichting van In 1676 werd een huwelijks-hof opgericht.
van een Het bestond uit vier commissarissen, waarvan
huwelijks-hof. twee beampten der Compagnie en twee burgers waren. De helft der leden traden jaarlijks af, en hunne plaatsen werden aangevuld door de keuze van den raad van politie uit eene dubbele lijst door het hof zelf aangeboden. Voor deze commissarissen waren alle personen die huwen wilden verplicht te verschijnen om te bewijzen dat er geene wettige hindernis bestond.

Meer slaven werden in dezen tijd in het land gebracht uit Madagascar en Ceylon. De meeste hunner waren mannen, doch er waren ook eenige vrouwen en kinderen bij. De kinderen werden naar school gezonden, doch er werd besloten hen niet

te laten doopen totdat hunne ouders in de Christelijke leer onderwezen waren, en dat dan allen te gelijker tijd konden gedoopt worden. Iemand werd aangesteld om hun 's morgens en 's avonds gebeden voor te zeggen, die de mondigen nazeggen moesten.

Er was een klein houten gebouw dat als kerk gebruikt was binnen de muren van het kasteel, doch het werd nu noodig geacht het te verwijderen. Een plek voor eene nieuwe kerk werd dus gekozen. Een gedeelte van het onderste einde van den grooten tuin werd genomen, groot genoeg voor eene begraafplaats, en dit stuk gronds werd ingesloten door een sterken muur. Op den 9den April 1678 werd de hoeksteen van eene kerk in het midden daarvan gelegd, doch verder werd niets aan het gebouw gedaan voor vele jaren, ofschoon de grond als een kerkhof gebruikt werd.

Vóór 1678 woonden er geene burgers buiten het Kaapsche schiereiland. De Compagnie had eene groote graanplaats aan Hottentots-Holland en een paar veeplaatsen elders, doch de burgers hadden zich nog niet verder gewaagd dan de Wijnberg. Er was niet weinig moed noodig om te gaan wonen ver van de beschaafde wereld verwijderd en aan de luimen der inboorlingen onderworpen. Voor mannen die slechts voorzien waren van zulke wapenen als de pan-geweren van die dagen, waren de wilde dieren waarvan het land krioelde ook een bron van gevaar zoowel als van groote schade. In een enkelen nacht werden op een der posten van de Compagnie niet minder dan een-honderd-en-twintig schapen door leeuwen en hijenas verscheurd.

Burgers zetten In Januari van dat jaar echter huurden twee
zich neer te burgers van de regeering een stuk grond te
Hottentots- Hottentots-Holland met eene hoeveelheid hoorn-
Holland. vee en schapen. Zij werden in Februari door
A. D. 1678. twee anderen gevolgd, die als schaapboeren op den aangrenzenden grond zich neerzetten, en in Augustus door een vijfde, die zich ook als schaapboer vestigde.

Gedurende het bestuur van den heer Bax kwamen verschillende gezinnen van immigranten uit Nederland aan. Een aanzienlijk

POORT VAN HET KASTEEL.

aantal der beambten van de Compagnie wier diensttijd verlopen was werden burgers, doch weinige hunner bleven lang in de kolonie. In den regel waren zij ongeschikt voor de boerderij, en na eene korte proefneming keerden zij gewoonlijk terug om soldaten of matrozen te worden. Personen die niet deugden werden heel spoedig uit den weg geruimd. Zij werden eens of twee malen gewaarschuwd, en indien dat niet hielp werden zij met geweld aan boord van een schip geplaatst en uit het land gezonden. Dus vond er eene gedurige keur plaats, waardoor slechts zij overbleven die geschikt waren goede kolonisten te worden.

Dood van Gouverneur Bax. Gouverneur Bax was frisch en gezond tot aan den winter van 1678, toen hij een ernstige koude vatte, die zijn dood op den 29sten Juni veroorzaakte. De secunde Hendrik Crudop werd toen waarnemend-kommandeur totdat de wil der directeuren bekend zoude worden.

Het kasteel is voltooid. Op den 10den Februari 1679 werd bericht ontvangen dat vrede tusschen Frankrijk en de Nederlanden gesloten was. Het garnizoen aan de Kaap werd, diensgevolge, grootelijks verminderd, en al de Europeesche arbeiders op het kasteel gebezigd werden ontslagen. De voltooiing van de gracht was het eenige werk van belang dat toen overbleef, en dat kon door slaven verricht worden tegen eene geringe uitgave voor de Compagnie.

Op den 26sten April besloot de raad de vijf hoeken van het kasteel ter eere van den stadhouder te noemen. De een die het eerst gebouwd was — die dicht bij het strand der baai aan de zijde tegenover den Leeuwenstaart gelegen was — werd Buren genoemd, de volgende — die nabij het strand der baai aan de zijde naar Zoutrivier gekeerd — werd Nassau genoemd; in dezelfde richting omgaande werd de derde Catzenellenbogen, de vierde Oranje, en de vijfde Leerdam genoemd. Binnen de massieve muren waren woningen voor de gouvernements-ambtenaren, pakhuizen voor graan en wijn, kazernes voor soldaten, en vertrekken voor het verrichten van publieke bezigheden. Het was het middelpunt van beschaving in Zuid-Afrika. Op sierlijkheid

kon het weinig aanspraak maken, doch boven den ingang, welke tusschen de bastions Buren en Leerdam was, waren de wapens der zes steden waarin de kamers gevestigd waren, met het monogram der Compagnie aan weerszijden, en boven dit alles de Nederlandsche leeuw in steen uitgehouwen. Boven op de poort stond ook een nette kloktoren.

In Augustus 1679 kregen twee burgers verlof om een stuk grond aan de oostzijde van den Tijgerberg te bewerken, op eene plek waar de Maatschappij gewoonlijk hooi verzamelde. Doch aan geen der zeven burgers die toen buiten het schiereiland woonden werd op eenige andere wijze grond toegestaan dan op erfpacht voor zekere bepaalde termijnen.

Aankomst van Kommandeur Simon van der Stel. A. D. 1679. Toen het bericht van den dood van Gouverneur Bax de Nederlanden bereikte, besloten de directeuren een opvolger van niet hooger rang dan kommandeur aan te stellen. De ambtenaar dien zij verkozen om den opengevallen post te bekleeden woonde destijds in Amsterdam. Zijn naam was Simon van der Stel. Hij zeilde in het schip *Vrije Zee*, hetwelk in de Tafelbaai aankwam op den 12den October 1679. De secunde Crudop met de andere leden van den raad gingen hem verwelkomen, en onder het lossen van kanon- en geweerschoten kwam hij aan wal en werd door het garnizoen en de militie onder de wapenen ontvangen. In de raadzaal binnen het kasteel werd de aanstelling door den secretaris voorgelezen, de ambtenaren beloofden gehoorzaamheid volgens de wet, en de nieuwe kommandeur nam het beheer der zaken over.

HOOFDSTUK VI.

De ambtenaar die nu aan het hoofd der volkplanting stond was bestemd een grooteren invloed op de toekomst van Zuid-Afrika uit te oefenen dan met eenige zijner voorgangers het geval was geweest. Hij was een kleine man, donker van gelaat, goedaardig, geestig, en beleefd, bedeed met een goeden voorraad van gezond verstand, doch te veel gehecht aan rijkdom. Hij was innig vaderlandslievend, en geloofde dat alles wat Hollandsch was noodzakelijkerwijze beter moest zijn dan hetgeen dit niet was.

Toen hij in Zuid-Afrika aankwam bestond de kolonie enkel uit den bewoonden grond aan den voet van Tafelberg, de buitenposten te Saldanhabaai en Hottentots-Holland, een vee-post te Tijgerberg, en den grond buiten het schiereiland op erfpacht genomen door de zeven burgers die reeds vermeld zijn. Het binnenland was naar het oosten onderzocht omtrent zoover als het tegenwoordig dorp George, en noordwaarts veertig of vijftig mijlen aan de noordzijde van de Olifantsrivier. De grensscheiding tusschen de Hottentot- en Bantu-stammen was voornamelijk onbekend. Van de Oranjerivier had men nog nooit gehoord.

Kort na zijn aankomst bezocht de kommandeur Hottentots-Holland, en onderzocht hij het land in de richting der bergen. In den namiddag van den 6den of 7den November — het is onzeker welken, doch waarschijnlijk den 6den — reed hij met zijne volgelingen de prachtigste vallei binnen die hij nog ooit gezien

had. De heuvelen rondom waren van verschillende vormen, doch zij waren allen met weelderig gras bedekt, en in de inhoeken waren groepen van donkere altijd-groene woud-boomen. Door het dal vloeiende een heldere stroom versch water, die op een plek zich in tweeën verdeelde, en, zich lager af wederom vereenigende, een eiland van tamelijke grootte insloot. Op dat tijdstip waren er geene Hottentotten in het dal, ofschoon rondzwerfende bēden dikwijls hun vee daar gebracht moeten hebben om op deze weiden te grazen. Het eiland was hier en daar bedekt met prachtige boomen, hetwelk den kommandeur een naam aan de hand deed, waardoor hij zijn eigen gedachtenis in verband met het bosch zou vereeuwigen. Hij noemde het Stellenbosch.

Burgers zetten De kommandeur besloot eene volkplanting
zich neer te van gevestigde bewoners met vol eigendomsrecht
Stellenbosch. aldaar te stichten, die aan de landstreek gehecht zouden worden. Het groot bezwaar was om mannen en vrouwen te vinden om er kolonisten van te maken, want het vaderland kon geen menschen in grooten getale leveren, en tegen uitlanders had hij bezwaar. Vóór het einde van het jaar echter, had een boer daar grond genomen, en in Mei 1680 werd hij door een gezelschap van acht gezinnen gevolgd, die tezamen uit Rondebosch verhuisden.

De compagnies- De groote tuin in de Tafelvallei was tot nu
tuin in de toe voornamelijk gebruikt geworden om groenten
Tafelvallei. voor het garnizoen en de vloten te kweken. Zeer weinig was tot versiering daarvan gedaan, maar een van de eerste bezigheden van den kommandeur was een plan te beramen, hetwelk hij gestadig doorzette, totdat de Compagnies-tuin aan de Kaap iets wonderlijks in de oogen van bezoekers werd. Hij liet den grond in een groot aantal bedden verdeelen die van elkander gescheiden waren door levende heiningen hoog genoeg om de kracht van den wind te breken. Sommige dezer bedden waren voor het kweken van vruchten bestemd, andere voor het voortbrengen van groenten, terwijl andere wederom gebezigd werden als kweekplaatsen van jonge boomen van Europeesch timmerhout. In sommige werden proeven genomen

met verschillende uitheemsche boomen en struiken, in andere wederom werden de wilde planten van Afrika verzameld om met hunne eigenschappen bekend te worden. Twintig jaren nadat Simon van der Stel den grond voor het eerst had aangelegd, stonden bezoekers, die de beroemdste tuinen van Europa en Indië gezien hadden, daarin overeen dat er nergens anders in de wereld eene zoo groote verscheidenheid van boomen en struiken, van groenten en bloemen, bij elkander samen te vinden was. De kommandeur vergrootte den tuin in de richting van den berg, doch hij sneed een smal stuk van het lager einde af, waarop later een hospitaal en een gebouw tot gebruik van de slaven der Compagnie opgericht werden.

In December 1681 bezocht een partij Namaquas de Kaap, en bood den kommandeur eenige monsters van zeer rijk koper-erts aan, die zij uit een berg in hun land gegraven hadden. Zij gaven het eerste, ofschoon onnauwkeurig, bericht omtrent de Betschuana stammen en van den stroom die aan ons bekend is als de Oranjerivier.

Behandeling van vreemdelingen. In het begin der regeering van Simon van der Stel liepen eenige Britsche en Deensche Schepen de Tafelbaai binnen, doch aan hunne officieren werd niet veroorloofd provisie aan te koopen. Klachten over zulke behandeling kwamen weldra in Europa aan, en werden voor de vergadering van zeventien gelegd, die instructies gaf dat vreemdelingen behandeld moesten worden gelijk vroeger. Behalve in zeer dringende gevallen moesten zij niet van provisie voor de zeereis voorzien worden uit de pakhuizen, daar zulke voorraad alleenlijk voor het gebruik van de schepen der Compagnie gehouden werd. Zij moesten de vrijheid hebben de voortbrengselen der tuinen van de burgers te koopen. Geen graan of brandstof moest aan hen verkocht worden, daar de Compagnie alles en meer dan alles dat van beide te verkrijgen was voor eigene behoeften noodig had. Zij moesten vrijheid hebben zich ververschingen te verschaffen in de logieshuizen door de stadsburgers gehouden. Het moest hun niet veroorloofd worden koopmanswaren in het groot te verkoopen.

De beperkingen van Kommandeur Van der Stel duurden slechts tot November 1683, na welken datum vreemdelingen, ofschoon zij niet werden aangemoedigd om de Kaap te komen bezoeken, nochtans alhier even goed behandeld werden als onderdanen der Nederlanden in de koloniën van andere Europeesche natiën. Een stelsel werd langzamerhand ingevoerd waardoor zij belast werden ten voordeele der Compagnie. Dit werd gedaan door het verpachten van het recht om brood, vleesch, wijn, enz. te verkoopen. Het uitsluitend recht om deze artikelen te verkoopen werd opgeveild onder voorwaarde dat een zekere bepaalde prijs van burgers zoude gevorderd worden, maar de kooper had het recht om van vreemdelingen een hooger prijs te vragen, welke prijs somtijds vastgesteld was en somtijds zooveel was als hij verkrijgen kon.

De kolonie had zich nu tamelijk begonnen uittebreiden, hoewel hare groei nog noodwendig langzaam was. In 1681 waren verscheidene huisgezinnen toegevoegd aan diegenen die reeds in de Stellenbosch-vallei woonden. In dat seizoen waren de koren-oogsten zóó goed, dat voor de eerste maal de soldaten, zoowel als de burgers, voor verscheidene maanden van zooveel versch brood konden worden voorzien als zij noodig hadden, in plaats van het beschuit en de rijst waaraan zij gewoon geweest waren. Den boeren werd toegestaan grond voor zichzelven uittezoeken, doch deze vrijheid had aanleiding tot vele verschillen en twisten gegeven, en om die te beslissen bracht de kommandeur hun een bezoek. Zijne tegenwoordigheid en het vriendelijk belang dat hij stelde in de welvaart van allen had de uitwerking om de eendracht te herstellen, en na de grenzen bepaald te hebben van het eigendom van iederen man, maakte hij schikkingen voor eene behoorlijke opmeting van den grond en voor toekenning van eigendomsbewijzen.

De vruchtbaarheid van het land, zoo als bewezen werd door de overvloedige oogsten, had ten gevolge dat velen van de vlijtigste bewoners van Rondebosch en Wijnberg hunne aandacht op Stellenbosch vestigden, en in Mei 1682, toen het ploegseizoen begon, verhuisde een gezelschap van vijftien of zestien boeren

naar het nieuwe district. Maar dit jaar verscheen er een plaag welke het tenietgaan der volkplanting dreigde, want de oogsten werden aangevallen door verbazende zwermen kleine insecten, welke ze bijna vernielden. Op denzelfden grond waar in November 1681 de Kommandeur honderd-en-vijf tarwekorrels geteld had in de aar van een enkelen stengel, was er in November 1682 nauwelijks eene gezonde aar te zien. Deze plaag hield aan gedurende verscheidene achtereenvolgende jaren, een groot verlies aan de boeren veroorzakende, hoewel ze nooit meer zoo vernielend was, en langzamerhand verdween.

Oprichting van een hof van heemraden te Stellenbosch. Om te zorgen voor het beslissen van kleine geschillen tusschen de burgers van het nieuwe district, werd een hof van heemraden op den 30sten Augustus 1682 gevestigd. Dit hof bestond

A. D. 1682. uit vier van de voornaamste burgers, die voor twee jaar dienst deden, zonder eenig salaris er voor te ontrangen. De macht van het hof van heemraden was vooreerst niet nauwkeurig bepaald, maar hare besluiten schijnen bij iedere gelegenheid geëerbiedigd te zijn. Twee leden traden jaarlijks af, wanneer het hof dan zelf eene lijst van vier namen naar den politieraad zond om opvolgers uit te kiezen. De eerste heemraden waren Gerrit van der Bijl, Henning Huising, Hans Jurgén Grimp, en Hendrik Elberts. In 1683 traden de twee eerstgenoemden af, toen Douwe Steijn en Matthijs Greef gekozen werden om hunne plaatsen in te nemen. Grimp en Elberts traden aan het eind van 1684 af, en werden opgevolgd door Jan Mostert en Harmen Smit.

In 1683 werd de eerste school in Stellenbosch gevestigd. Op den 28sten September van dat jaar legden de burgers een verzoek aan den politieraad voor, waarin zij aantoonde dat er toen ongeveer dertig grondbezitters in het district waren, waarvan velen huisgezinnen hadden, maar voor als nog was er geen school waarin de kinderen onderwezen konden worden in de grondbeginselen van den Christelijken godsdienst evenmin als in het lezen en het schrijven, zoodat de jongeren in gevaar waren als barbaren op te groeien; dat zij op eene te grooten afstand van het kasteel leefden om in staat te zijn de godsdienstoefening

op Zondagen bij te wonen, en dus blootgesteld waren in zorgeloze gewoonten te vervallen; dat daarom de toestand van beiden, jongen en ouden, zeer onvoldoende was, en zoo zij voortduurde Gods zegen op hen niet kon verwacht worden. Zij verzochten daarom dat een bevoegd persoon zou benoemd worden om eene school te houden en als ziekentrooster te dienen. Zij vraagden verder om eenige ondersteuning voor de oprichting van het benoodigde gebouw.

De eerste school De politieraad onderzocht dit verzoek met te Stellenbosch. veel welwillendheid. De leden besloten ineens om metselaars en timmerlieden te zenden voor rekening van de Compagnie om een verblijfplaats voor den onderwijzer te bouwen met eene groote zaal er in voor schoolkamer, en ook om kosteloos spijkers te verschaffen. De bewoners moesten dan voor de andere bouwstoffen zorgen. Zoodra het gebouw klaar gemaakt kon worden, werd er een onderwijzer benoemd, genaamd Sijbrand Mankadan, en de school werd geopend.

De kommandeur stelde er zulk een warm belang in als één van de ouders, want hij beschouwde Stellenbosch als een plaats van eigen stichting, en iets dat strekte tot de welvaart van zijn volk kon rekenen op zijne belangstelling. Het was zijne gewoonte om zijn geboortedag daar door te brengen, wanneer het mogelijk was. Hij kwam gewoonlijk een paar dagen vroeger in het dorp, om tijd te hebben alle verbeteringen, gedurende de voorgaande twaalf maanden gemaakt, te onderzoeken, om naar ieders voorspoed te vernemen, en om zich op de hoogte te stellen van alle belangrijke zaken. Bij deze gelegenheden verzuimde hij niet de school te bezoeken en zich te overtuigen welke vorderingen de leerlingen gemaakt hadden. Zijn verjaardag was natuurlijk een algemeene feestdag. Ieder man en vrouw in het district, in zondagskleederen, kwam naar zijn tent om hem geluk te wenschen en zijne gezondheid met een glas wijn te drinken. De schoolkinderen kwamen ook, in een stoet met Dominie Mankadan aan het hoofd, en een vaandel dragende dat hij hun gegeven had. Ieder was zeker van eenen vriendschappelijken groet, en dat hij een klein teeken van vriendelijkheid zou ontrangen. De jongens

boven de negen jaar werden iederen Zaterdag geoefend in het hanteeren der wapenen, en de jeugdige krijgsbende nam altijd deel aan de parade ter eere van den kommandeur.

De loop van het onderwijs op school strekte zich niet verder uit in wereldlijke onderwerpen dan lezen, schrijven, en de grondbeginselen der rekenkunde, daar een groot deel van den tijd werd besteed aan godsdienstig onderwijs. Op den leeftijd van dertien jaar werden de leerlingen verondersteld hunne opvoeding voltooid te hebben. De standaard waarop gedoeld werd was de bekwaamheid om door een examen te komen voor de consistorie, dat noodig was vóór dat zij leden van de kerk konden worden. Zij moesten in staat zijn den Bijbel te lezen, den Heidelberg-schen catechismus op te zeggen, en een weinig te schrijven. De leerlingen werden ook onderwezen in het psalmen zingen op de wijzen toen gewoonlijk gebruikt. Op het Kerstfeest werden prijzen gegeven op kosten van de Compagnie. Ieder van de drie leerlingen die het meest vooruitgegaan waren, en zich het best gedragen hadden, ontving een prijs ter waarde van vier shillings; de volgende drie kregen een prijs ter waarde van twee shillings; en elk van de anderen ontving een shilling in geld. De kommandeur voegde er een koekje voor ieder kind bij, waarvan de grootte afhing van de verdienste van den ontvanger.

Dominie Mankadan, de eerste onderwijzer in Stellenbosch, bleef daar in die hoedanigheid gedurende vele jaren. Hij trad ook op als ziekentrooster, en leidde iederen Zondag de godsdienstoefeningen. Hij vereenigde ook met deze werkzaamheden die van district-secretaris, zoodat hij een zeer werkzaam man was. Toch was zijn salaris voor al deze diensten vereenigd slechts vijftig shillings in de maand. Daarenboven, echter, had hij een vrije woning, een grooten tuin, en eenige kleine schoolgelden. Waarschijnlijk kon hij met dat geringe salaris even goed rondkomen in die eenvoudige dagen als vele district-onderwijzers in den tegenwoordigen tijd.

Aankomst van In 1681 werd de Kaap tot eene plaats van
staatsgevangenen uit Indië. bewaring gemaakt voor staatsgevangenen van
hoogen rang, die door de Hollandsche autori-

teiten in Indië verbannen werden. Eenige prinsen uit Makassar met hunne gezinnen en gevolg kwamen in dat jaar aan. Zij werden in 1694 gevolgd door een beroemden leeraar en krijgsman, Sheikh Josef genaamd, met zijn gezin en bedienden, niet minder dan zeven-en-veertig personen in getal. Tot heden nog is zijn graf, bekend als de Kramat, een plek waarheen de Mohammedaansche bevolking pelgrimstochten doet. Zoolang Zuid-Afrika onder de Oost-Indische Compagnie stond, werd de Kaap aldus gebruikt als een plek waarheen Indische grooten die aanstoot gegeven hadden, verbannen werden.

Met het aangroeien der volkplanting werd bevonden dat te veel van den tijd van het hooge hof van justitie ingenomen werd met het verhoor van kleine civiele zaken, en er werd dus besloten een lager hof op te richten om rechtspraak uit te oefenen in het Kaapsche schiereiland. Dit hof was samengesteld uit vier leden, waarvan twee beambten der Maatschappij en twee burgers waren. Het had macht zaken te beslissen waarbij het bedrag in geschil minder was dan 20 pdst. 16s. 8d. van ons geld.

Aankomst van den commissaris In October 1684 stelde de Vergadering van Zeventien eene commissie van drie leden aan

Van Reede. om den toestand hunner bezittingen in Hin-

A. D. 1685. dostan en Ceylon te onderzoeken, en aan het hoofd daarvan stelde zij een ambtenaar met zeer uitgebreide volmacht. Zijn naam was Hendrik Adriaan van Reede, maar hij werd gewoonlijk genoemd bij zijn titel van Heer van Mijdrecht.

Vóór dat hij Europa verliet werd aan den commissaris opgedragen eenige zaken, die hij bevinden mocht verkeerd te zijn, in orde te brengen aan de Kaap, alwaar hij oppergezag uitoefenen moest gedurende zijn verblijf. Hij kwam op den 19den April 1685 in Tafelbaai aan, en bleef alhier tot den 16den Juli, gedurende welken tijd hij een groot aantal regulatiën in werking bracht. Eenige dagen na zijne aankomst vaardigde hij eene kennisgeving uit, waarin hij alle personen die klachten in te brengen, of bezwaren bekend te maken hadden, uitnoodigde zulks te doen, ten einde hem in staat te stellen elke bepaling die als drukkend beschouwd mocht worden te verbeteren. Hij ging

toen voort de samenstelling der verschillende publieke lichamen na te gaan, en onderzoek in te stellen naar hunne nuttigheid. De uitslag hiervan was dat de kriegsraad het consistorie of de kerkeraad, het huwelijks-hof, de weeskamer, en het hof voor het beslissen van geringe zaken, goedgekeurd werden zooals zij bestonden, en geene veranderingen daarin gebracht werden. De burgerraden, destijds drie in getal, moesten blijven zoo als vroeger.

De raad van politie werd vergroot en zoo ingericht dat hij bestond uit de acht beambten der Maatschappij die den hoogsten rang in de kolonie bekleedden. Het hooge hof van justitie moest bestaan uit acht beambten der Maatschappij, en, indien zaken de burgerij betreffende verhoord werden, ook de twee oudste burgerraden. De fiskaal moest het ambt van publieken aanklager waarnemen. Na dezen tijd onderging de raad van politie geene verandering gedurende de regeering van de Oost-Indische Compagnie, doch het hooge hof van justitie werd een eeuw later vergroot en in andere opzichten gewijzigd.

Hof van landdorst en heemraden te Stellenbosch. In het hof te Stellenbosch werden groote veranderingen gemaakt. Een beambte werd aangesteld met den titel van landdrost, om voorzitter te zijn en om de Compagnie in het district te vertegenwoordigen. Het hof van landdrost en heemraden had macht om finaal te beslissen in civiele zaken beneden de 2 pd. st. 1s. 8d., doch waar bedragen tusschen die som en 10 pd. st. in geschil waren was er appèl naar het hooge hof van justitie. Geene zaak kon verhoord worden waar het bedrag in geschil de 10 pd. st. te boven ging. Dit hof handelde ook als een districtsraad, in welke hoedanigheid het zorg droeg voor de instandhouding der wegen, de verdeeling van het water, het uitroeien van roofdieren, en verschillende andere zaken. Het verschaft zich inkomsten door het oprichten van een molen om koorn te malen, en door het verhuren daarvan aan den meestbiedende, door het heffen van eene jaarlijksche belasting van een shilling en vier pence voor iedere honderd schapen of twintig stuks hoornvee in het district, en door verschillende andere kleine

imposten. Verder had het de macht van de inwoners wagens, vee, slaven, en hun eigen arbeid te requireeren.

Vóór dezen datum waren de wetten aangaande slaven eenigszins onzeker. In de vroegere dagen was vrijlating iets heel gewoons, en de directeuren hadden zelfs eens het plan een groot aantal vrijgemaakte slaven op de eene of andere plaats te vestigen alwaar landbouw kon uitgeoefend worden. Zij zagen geen kans een voldoende aantal Europeesche kolonisten te verkrijgen, en dachten op deze wijze een voorraad versch voedsel voor hunne vloten te verschaffen. Doch de negers die vrijgelaten werden waren in de meeste gevallen tot een leven van luiheid en slechtheid vervallen, en werden eindelijk tot overlast als landloopers en bedelaars, zoodat in 1682 een wet gemaakt werd dat geene heidenen meer vrijgelaten moesten worden tenzij om zeer goede redenen, en dat alle vrijgelatenen van deze soort, die niet op eerlijke wijze hun brood wilden verdienen, wederom in slavernij teruggebracht moesten worden.

De wetten door den hoogen commissaris omtrent dit onderwerp gemaakt waren de volgende:

Ieder mannelijk persoon van gemengd ras kon zijne vrijheid als recht vorderen op den ouderdom van vijf-en-twintig jaren, en iedere vrouwelijke persoon van gemengd ras op den ouderdom van twee-en-twintig jaren, mits hij of zij het Christelijk geloof beleed, en de Hollandsche taal spreken kon.

Slaven van overzee ingevoerd, hetzij van mannelijk of vrouwelijk geslacht, na dertigjarigen dienst, en negerslaven aan de Kaap geboren, op den ouderdom van veertig jaren, moesten hunne vrijheid als eene gunst krijgen, tegen betaling van 8 pd. st., 6s. 8d., mits zij het Christelijk geloof beleden en Hollandsch spreken konden. Elk geval moest op zich zelf beschouwd worden, zoodat slaven die zich goed gedroegen vrijgelaten, en die van een slecht karakter onder beheer van een meester gehouden konden worden.

Aangaande de behandeling der Hottentotten maakte de hooge commissaris algemeene bepalingen, doch geene vaste wetten. Er bestond destijds eene zeer goede verstandhouding tusschen hen en de Europeanen. De verschillende opperhoofden en hun

volk kwamen naar het kasteel om handel te drijven, in volkomen veiligheid, en zonder eenige ongerustheid wegens het uitbreiden der volkplanting te toonen. Gonnema had de belasting niet betaald, en het werd niet noodig geacht hem aanstoot te geven door er verder van te spreken. Diefstallen waren niet ongewoon, doch roof met geweld werd zelden gepleegd, behalve door Boesmans. De hooge commissaris gaf bevel dat er niets gedaan moest worden om den vreedzamen en vriendschappelijken omgang die er bestond te storen.

Het grootste misbruik, dat destijds in de bezittingen der Oost-Indische Compagnie heerschte, ontstond uit den privaten handel door de beambten der regeering gedreven. Vooralsnog bestond er geene gelegenheid aan de Kaap om handel te drijven behalve op een zeer kleine schaal, en de beambten waren dus zelden tevreden geweest aldaar te blijven. Naar de Oost te gaan, alwaar fortuin te maken was, was het doel van hun streven. Als middel hiertegen keurde de hooge commissaris het goed dat een stuk grond met vol eigendomsrecht aan ieder hunner geschonken zoude worden, zoodat zij de boerderij konden drijven en hunne producten aan de Compagnie verkoopen onder dezelfde voorwaarden als de burgers. Kommandeur Van der Stel koos voor zichzelf een stuk gronds uit, achthonderd een-en-negentig morgen groot, grenzende aan de verste plaats die aan den Wijnberg bewoond was. De meesten der burgers, die vroeger aan dien kant van den berg gewoond hadden, waren naar Stellenbosch verhuisd, zoodat er toen slechts vijf-en-twintig huisgezinnen overbleven tusschen dezen grond en het kasteel. De hooge commissaris maakte den gekozen grond formeel over aan den kommandeur, en deed een eigendomsbewijs aan hem afleveren. De heer Van der Stel noemde de plaats Constantia.

De kopermijnen in Namaqualand door kommandeur Simon van der Stel bezocht.

A. D. 1685.

Verschillende vergeefsche pogingen waren van de Kaap uit gedaan, om de plaats van waar monsters van koper-erts door de Namaquas gebracht waren te bereiken. Kommandeur Van der Stel stelde voor dat hij in persoon een onderzoekstocht in die richting zoude leiden, en de

hooge commissaris keurde het goed dat hij zulks zoude doen. Dientengevolge werden, zoodra de Heer van Mijndrecht Zuid-Afrika verliet, voorbereidselen voor de reis gemaakt. Op den 25sten Augustus 1685 ging de expeditie op weg. Het reisgezelschap bestond uit den kommandeur Simon van der Stel, zes-en-veertig Europeanen van verschillende beroepen, en een nog grooter getal slaven, bastaards, en Hottentotten. De kommandeur had een rijtuig voor eigen gebruik, en er was een lange trein wagens met provisie geladen, een boot om de rivieren over te varen, twee kleine kanonnen om de inboorlingen respect voor de macht der Europeanen in te boezemen, en wat ook al meer op de reis kon tepas komen.

De expeditie ging langs den ouden weg naar de Olifantsrivier, en toen zij die bereikte vond men dat dit seizoen buitengewoon gunstig was voor eene ontdekkingsreis. In het noorden waren, na vier jaren van droogte, zware en aanhoudende regens gevallen, zoodat er volop gras en water was. Inboorlingen werden dikwijls aangetroffen, met wie de omgang zeer vriendschappelijk was, en gidsen werden gereedelijk gevonden. Het gezelschap van den kommandeur was dus in staat om met het grootste gemak voort te reizen waar vorige expedities van dorst bijna omgekomen waren. Op den 21sten October bereikte men den koperberg. Zijn afstand van het kasteel is drie honderd Engelsche mijlen, en de richting is heel weinig ten westen van noord.

Veertien dagen werden doorgebracht met het onderzoeken van de omstreken en met het verzamelen van monsters van het metaal. Het volgend doel was, om het land tusschen de mijn en de kust na te gaan, doch dit werd zeer moeilijk bevonden. Een directe weg werd te vergeefs gezocht. De expeditie was verplicht ver naar het zuiden terug te keeren voor dat een toegang naar de zee geopend kon worden, en dus ging veel tijd verloren. Intusschen werd de zomerhitte al sterker, water werd dagelijks schaarscher, en het gras begon te verdwijnen. Een ieder verlangde naar de Olifantsrivier terug te gaan, doch de kommandeur was vast besloten de kust te onderzoeken. Gezelschappen werden in verschillende richtingen uitgezonden,

waarvan een er in slaagde om eenige mijlen ten noorden van de Buffelsrivier te komen. De inham thans Hondeklipbaai genoemd werd onderzocht, doch men kon geen haven vinden waarin schepen veilig konden liggen.

Het vee begon nu van dorst te sterven, zoodat op den 12den December de kommandeur verplicht was bevel te geven tot den terugkeer. De terugreis naar de Olifantsrivier nam achttien dagen, en het waren dagen van angst en groot lijden voor menschen en dieren. De verdere reis echter was veilig en gemakkelijk, zoodat eenige tijd aldaar doorgebracht werd met uit te rusten en de krachten te herstellen. Op den 26sten Januari 1686, na eene afwezigheid van vijf maanden en één dag, kwam de expeditie in het kasteel terug.

Wat de kopermijnen betrof, had men de zekerheid gekregen dat erts, rijk en gemakkelijk te verzamelen, aldaar in groote hoeveelheid aanwezig was, doch dat hunne ligging zoodanig was dat zij nutteloos voor de Europeanen waren. Met de middelen ter beschikking van de Compagnie kon het erts niet in zulke hoeveelheden vervoerd worden dat het de kosten zoude dekken.

Het voornaamste gevolg der expeditie was een groote vermeerdering van aardrijkskundige kennis. Van nu af waren de landkaarten van Zuidwest-Afrika tamelijk nauwkeurig. De kommandeur had van de oeverbewoners de noodige inlichtingen omtrent de groote rivier van het noorden ingewonnen, en hij had eene hoeveelheid drijfhout op het strand gezien, dat kort geleden door de rivier naar zee gevoerd was. Hij had zich er van vergewist dat er geene stad Vigiti Magna bestond. Daar de groote rivier die naar het westen stroomde zekerlijk niet de fabelachtige Camissa van de oude aardrijkskundigen doorsnijden kon, schrapte hij de Camissa van de kaart, en gaf aan de werkelijke rivier den naam van Vigiti Magna.

Landverhuizers In het jaar 1685 hebben de directeuren de
 uit de poging hervat om lieden te bewegen uit de
 Nederlanden. Nederlanden naar Zuid-Afrika te verhuizen. Zij

publiceerden kennisgevingen, waarbij aan werkzame gezinnen vrije overvoer naar de Kaap beloofd werd, en daarenboven zooveel grond in vollen eigendom als ieder bebouwen kon en een voorraad gereedschap voor de boerderij, zaad, en vee, tegen kostprijs op krediet. De landverhuizers moesten beloven minstens vijftien jaren in de kolonie te blijven, en indien zij verkozen aan het einde van dat tijdperk naar Europa terug te keeren, moesten zij tegen vastgestelde vrachtprijzen teruggebracht worden.

Eene poging werd ook gedaan om een aantal jonge vrouwen uit de weeshuizen te bewegen naar de kolonie te komen. De voogden van weezen in Amsterdam en Rotterdam stemden er in toe om volwassene meisjes, die genegen waren zulks te doen, naar de Kaap te laten gaan, maar alleen onder voorwaarden welke, zoover als menschelijke bemiddeling het verzekeren kon, dienen zouden om haar tegen kwaad te beschermen. Zij mochten niet uitzeylen tenzij in het gezelschap van een fatsoenlijke bejaarde vrouw. De kommandeur aan de Kaap moest zorg dragen dat zij van al het noodige zouden worden voorzien, en behoorlijk beschermd, totdat zij gehuwd zouden zijn met eerlijke, sobere, en werkzame burgers. Zij moesten niet tegen hun zin in de kolonie gehouden worden, indien na een verblijf van vijf jaren zij of hunne echtgenooten verkiezen zouden naar Europa terug te keeren. Er werden echter zeer weinige jonge vrouwen gevonden, die bereid waren het vaderland te verlaten, en in 1685 kwamen er slechts drie in dit land aan. Gedurende eenige jaren kwamen er steeds kleine gezelschappen van haar aan, ofschoon nooit meer dan zeven of acht te gelijk. Zij werden, eenige weken na hunne aankomst, aan de welvarendste der burgers uitgehuwd.

Iedere uitzeylende vloot bracht nu een klein aantal gezinnen naar Zuid-Afrika, die gewoon waren den grond voor hun bestaan te bebouwen. Zij werden bijna allen geplaatst in het district Stellenbosch, zoo als ook het geval was met vele mannen die ontslagen werden uit den dienst der Compagnie, doch die meestal slechts voor korten tijd burgers bleven.

HOOFDSTUK VII.

In 1686 werd eene kermis te Stellenbosch gehouden, en daarna jaarlijks herhaald van den 1sten tot den 14den October. Het werd door den kommandeur bedoeld dat deze in alle opzichten zou zijn als eene kermis in de Nederlanden, zooals die nog in vele Hollandsche steden gehouden wordt. Op deze kermis stond het ieder vrij de voortbrengselen van het land, zonder eenige beperking, te koopen en te verkoopen. Het werd ook bedoeld als een tijd van algemeene uitspanning, en er werd bepaald dat het exerceeren van de militie en het schijfschieten alsdan zouden plaats vinden.

Het schijfschieten in de oude dagen. De methode van het schijfschieten in die dagen was zoo eigenaardig dat zij eene beschrijving verdient. Eene figuur op eene vogel gelijkende, en van toen af de papegaai genoemd, werd op een paal vastgemaakt in het middelpunt van eenen cirkel met eene straal van zestig voet. De schutters kozen hunne standplaatsen op een boog van dezen cirkel in de volgorde waarin zij de inteekeninggelden betaalden, welke voor bewoners van Stellenbosch één shilling waren, en voor alle anderen vier shillings. Zij schoten staande en zonder steun voor hunne geweren. De kleine prijzen waren: voor den kop afteschieten vier shillings, de rechtervleugel twee shillings, de linkervleugel één shilling en zes pence, de staart één shilling, en een splinter zes pence. De groote prijs werd aan hem gegeven die het juiste punt waaraan de papagaai opgehangen was afschoot, en het zoo vernielde. Die prijs was vijf pond

contant van de Compagnie en al het intekeningsgeld dat er overbleef na aftrek der kosten. De winner werd naar huis geleid onder de toejuiching van de geheele bende, en had den titel van koning der schutters totdat iemand anders het hem ontnemen kon.

Men oefende zich ook in 't schijfschieten met de pistool. Met deze oefeningen werd een klein voorwerp aan ééne zijde van een rechte voor geplaatst, op tien treden afstands. De schutters waren te paard, en schoten terwijl zij in vollen galop langs de voor reden. De drillmeester, die altijd een man van ondervinding was, rangschikte hen voor het schijfschieten, en was de eenige rechter in geschillen. Hij ontving één-vijfde van alle prijzen, meer als een teeken van zijne meerderheid dan als eene betaling voor zijne diensten.

Het gouvernement moedigde deze oefeningen aan als een middel om de burgers bekwaam te houden in het gebruik van hunne wapenen. Tegen het einde van September in ieder jaar verscheen de drillmeester op het kasteel en ontving van den uitdeeler van voorraad, als bijdragen van de Compagnie aan de vermaken, honderd-vijftig pond buskruit, honderd pond lood, en drie honderd geweervuurstenen.

Gedurende het houden van de kermis gingen de kolonisten van het Kaapsche district gewoonlijk in hunne wagens naar Stellenbosch, en gaven zich daar aan het genot over. Indien er schepen in de haven waren, deden zoo velen hunner bemanning als weggkomen konden, hetzelfde. Het was de uitspanningstijd van het jaar, en voor een korte poos werd dan de arbeid gestaakt, en werden vriendschapsbetrekkingen vernieuwd.

De eerste kerk Toen de kommandeur Stellenbosch bezocht te Stellenbosch. om bij de kermis van 1686 tegenwoordig te zijn, werd hij vergezeld van den eerwaarde Johannes Overneij, die op Zondag den 13den October godsdienstoefening hield in het huis van een der inwoners. Het was de eerste dienst door een predikant in de nieuwe volkplanting gehouden. Op den volgende dag werd de vraag besproken of men een gebouw zou oprichten bepaald voor openbare godsdienstoefening, en er werd besloten daarmede te beginnen zoodra de oogst ingezameld zoude

zijn. Eene schikking werd gemaakt waardoor de predikant aan de Kaap het dorp eens in de drie maanden zoude bezoeken, om godsdienstoefening te houden en de sacramenten toe te dienen, en dat de ziekentrooster met het lezen van eene preek en gebeden op alle andere zondagen van het jaar zoude voortgaan. In Januari 1687, toen de eerwaarde heer Overneij Stellenbosch overeenkomstig dit plan bezocht, werd een kerkeraad aangesteld. Een diaken en een ouderling, die door de gemeente gekozen en door den raad van politie goedgekeurd waren, werden in functie gesteld. Op den 14den Februari 1687 werd de eerste steen gelegd, en het gebouw werd voor gebruik geopend op den 19den October van hetzelfde jaar.

Eene woning voor den landdrost, een gerechtshofzaal, en een molen werd er in 1686 gebouwd, deze laatste op kosten van het district. De prijs voor het malen van koorn werd vastgesteld, en de molen werd toen bij opbod verhuurd aan hem die het hoogste bod deed, wordende de huurprijs gevoegd bij de districtfondsen. Het verbouwen van den wijnstok nam toe. De kommandeur voerde verschillende soorten in, uit Frankrijk, Duitschland, en Spanje, waarmede hij zelve proeven nam, de burgers van Stellenbosch aanmoedigende hetzelfde te doen. Pogingen werden aangewend om de olijf te kweken, doch ofschoon de boom wel scheen te aarden kon men nooit op een vruchtenoogst rekenen.

De kommandeur was een ijverig boomenplanter. Hij bemerkte dat de bosschen van het land snel vernield werden, en dat de natuur geene andere in de plaats stelde. Verscheidene soorten van Europeesch en Indisch timmerhout werden van zaad gewonnen in de kwekerijen van den tuin der Compagnie, doch onder die alle schenen er geene te zijn die zoo goed aardden als de eik. De kommandeur trachtte dus zoo vele eiken als mogelijk geplant te krijgen. Hij schonk jonge boomen aan de burgers, en een weinig later gaf hij uitdrukkelijk bevel dat iedere boer minstens een honderd er van planten moest. Hij gaf het voorbeeld te Constantia en op de plaatsen der Compagnie. In den herfst van 1687 had hij het genoeg te zien dat

tusschen de vier en vijf duizend eiken reeds eikels begonnen te dragen in de districten Stellenbosch en de Kaap.

Register van eigendomsbewijzen aangelegd. A. D. 1686. Op den 1sten Juli 1686 werd een besluit door den raad van politie genomen dat binnen twee maanden alle personen hunne eigendomsbewijzen en huurcontracten moesten overleggen, met het doel ze in een stevig boek te laten afschrijven. Vóór dezen datum was er geen nauwkeurig register geweest van toekenningen van grond. Het boekdeel opgemaakt overeenkomstig dit besluit bevindt zich nu in het kantoor van den landmefergeneraal in Kaapstad. Sedert 1686 werd een register van eigendomsbewijzen gehouden, maar men moet niet veronderstellen, dat de namen van allen die toekenningen van grond ontvingen ingeboekt werden van den tijd hunner aankomst in dit land. Eigendomsbewijzen werden nooit uitgegeven tot dat de grond behoorlijk opgemeten was, en dit werd somtijds uitgesteld tot vijf-en-twintig of dertig jaren na dat de grond toegekend was. De bezitter had intusschen slechts een grondbrief om hem te machtigen den grond te bewonen en te bebouwen. In vele gevallen stierf de eerste bezitter of verkocht den grond en ging weg, in welk geval de eigendomsbewijzen uitgegeven werden op den naam van hem die in bezit was toen de opmeting plaats vond.

In de eerste maanden van 1687 werd de kolonie bezocht door een doodelijke ziekte, eene soort van koorts, waaraan velen der inwoners stierven. De inboorlingen leden er zeer erg aan, zoo erg dat een kraal vermeld wordt waarvan de helft der bewoners dood waren terwijl de anderen alle ziek lagen. De ziekte verspreidde zich echter niet ver in het binnenland. Schacher, opperhoofd der Kaapmans, was een dergenen die er aan stierven. De stam was zoo geheel onderdanig aan de Compagnie dat de benoeming van zijnen opvolger door den kommandeur gedaan werd. Hij koos een klein neef van het overleden opperhoofd, dien hij Massinissa noemde, en aan wien hij een der gewone ambtsstokken gaf.

In October 1687 werd eene andere uitgestrektheid land aan kolonisten gegeven. Ongeveer vijftig personen, tot eene vloot

**Grond te
Drakenstein
uitgegeven.**

A. D. 1687. behoorende welke in September in de Tafelbaai binnengeloopen was, getroffen zijnde door het voorkomen van de landstreek, verzochten den kommandeur hun toetestaan eene proef te nemen met het boeren. Hij zou dat zeer gaarne gedaan hebben als zij getrouwde mannen geweest waren, maar aangezien slechts weinig van hen vrouwen hadden vond hij het goed om twee-derden van hen te weigeren. Bij het sluiten van de kermis te Stellenbosch waren er drie-en-twintig personen in 't geheel gereed om bezit van plaatsen te nemen.

Daarom besloot de kommandeur eene nieuwe nederzetting met hen te stichten, en voor dit doel koos hij de prachtige vallei die het eerst bezocht was door Abraham Gabbema dertig jaren te voren. Bij het daglicht op den morgen van den 16den October verlieten de nieuwe burgers Stellenbosch, en werden een weinig later gevolgd door Z.H.Edele met eene partij metgezellen te paard. Bij Simonsberg hielden zij stil om te rusten, en daar haalde de Kommandeur hen in. Het was een liefelijk gezicht dat zich aan hunne oogen voordeed toen zij de vallei aanschouwden alwaar zij van plan waren te gaan wonen. Een vreemdeling kan in den aangenamen lentetijd zijne oogen niet er op vestigen zonder een gevoel van verrukking, en gelijk thans de vele hofsteden en bosschen hare schoonheid vermeederen, heeft zij bijna evenveel verloren in dat tapijt van gras en bloemen dat het veld in 1687 bedekte. Zij had tot nog toe geen naam ontvangen, daarom noemde de kommandeur haar Drakenstein, naar een landgoed in de Nederlanden toebehoorende aan den Heer van Mijdsrecht. Dien namiddag werden de grenzen van de drie-en-twintig boeren-plaatsen afgebakend langs de Bergrivier. Iedere plaats moest zich naar achteren zeshonderd roeden uitstrekken en zestig roeden in de breedte, dus zestig morgen grond bevattende. Gelijk al het andere landeigendom in de kolonie, was het nu uitgegevene wettig belast met de betaling van tienden van de opbrengst aan het gouvernement. Deze belasting echter werd niet zeer streng opgeëischt, en men werd in 't algemeen of geheel of gedeeltelijk daarvan vrijgesteld in slechte seizoenen of wanneer

de bezitters eenige zware verliezen leden. Eens werd een proef genomen om het bij publieke vendutie te verkoopen. De kooper had dan het recht op iedere elfde garf zooals het op het veld stond. Maar het plan gaf aanleiding tot klachten, en werd spoedig opgegeven, waarna het tiende deel van het graan naar de Kaap ten verkoop gebracht, werd afgetrokken als het voorbij het kasteel ging.

De eenige andere belasting op den grond was de kosten van het meten en van de eigendomsbewijzen als het opgemeten was. De plaatsen werden in vollen eigendom uitgegeven, alleen aan deze bepalingen onderworpen; maar zij konden verbeurd verklaard worden indien de concessionaris verzuimde om binnen een jaar te beginnen haar te bebouwen, of indien hij ze later in den steek liet. Het was noodig deze voorziening te maken, daar de groote meerderheid van de beambten der Compagnie die boeren werden spoedig een afkeer kregen van dit bedrijf.

In November 1687 werd een inham van Valschbaai door den kommandeur onderzocht, en geschikt bevonden om aan een kleine vloot eene veilige ankerplaats te verleen. De kommandeur gaf daaraan zijnen voornaam, en als Simonsbaai staat de inham steeds sedert dien tijd bekend.

Toestand der burgers in 1687. De kolonisten waren destijds in een tamelijk voorspoedigen toestand. Er waren geene kansen voor hen open om grooten rijkdom te behalen, doch aan den anderen kant leed niemand gebrek aan levensbehoeften. Er waren geene bedelaars in de kolonie. De verkwisters en rusteloozen onder de burgers, die in de vroegere dagen der volkplanting veel moeite veroorzaakt, hadden, waren uitgestorven of tot den dienst der Compagnie teruggekeerd, en hunne plaatsen waren door eene werkzamer klasse ingenomen. Echter was er één zeer onbevredigende omstandigheid in verband met de kolonisten. Slechts omtrent een-derde hunner was gehuwd, en deze alleen konden beschouwd worden als gevestigde bewoners. Al het mogelijke had men gedaan om vrouwelijke immigranten te verkrijgen, doch het getal dat aankwam was zeer gering.

De burgers die in de Tafelbaai woonden waren voornamelijk

van de schepen voor hun bestaan afhankelijk. Zij toonden hunne welvaart door een neiging om vertooning wat hunne kleederen betrof te maken, hetwelk de commandeur als zoo onbetamelijk beschouwde dat hij het belette. Hij zeide dat hij hier geene nagemaakte grootelui wilde hebben, maar wel eerlijke arbeidzame menschen, waaruit alleen goede kolonisten konden voortkomen. Zijne beschouwingen in dit opzicht waren die der bekwaamste staatslieden van zijnen tijd. Toen hij, bij voorbeeld, de vrouwen van werklieden verbood om zonnescermen te dragen, en het als zijne zienswijze te kennen gaf dat zulk een gewoonte te bespottelijk was om toegelaten te worden, volgde hij slechts het voorbeeld van het meest beschaafde volk van Europa.

Schipbreuken In den nacht van den 16den Februari 1686 op de kust van strandde het Oost-Indisch schip *Stavenisse*.
Natal. op zijne terugreis uit Indië, op de Afrikaansche

kust omtrent zeventig Engelsche mijlen ten zuiden van Natalbaai. Zestig uit de bemanning kwamen veilig aan wal, en elf verdronken. Van hen die behouden waren, gingen zeven-en-veertig eene poging doen om overland de Kaap te bereiken, en de anderen gingen in een tegenovergestelde richting naar de Natalbaai, alwaar vijf Engelschen woonden. Deze Engelschen hadden negen maanden tevoren hun schip, de *Good Hope* genaamd, verloren, doch hadden eene groote hoeveelheid koopmansgoederen behouden, die geschikt waren voor den handel met de inboorlingen.

Na omtrent vier maanden in werkeloosheid doorgebracht te hebben, besloten de Hollanders en Engelschen te zamen een schip te bouwen om daarin te ontkomen. Er was veel timmerhout bij de hand, en de gestrande stukken van de *Good Hope* zouden een gedeelte van het verder noodige materiaal verschaffen, doch er was geene voldoende hoeveelheid spijkers of gereedschap. Een groote partij inboorlingen werd dus gehuurd om naar het gestrande schip *Stavenisse* te gaan, alwaar een voorraad ijzer verzameld werd, hetwelk zij medebrachten. Toen legden de blanken de kiel aan van een klein schip. Zij bezigden inboorlingen om het timmerhout uit de bosschen te dragen, en om het ruwe werk in 't kappen van planken te doen. Maar het was een

moeilijke taak met de beperkte middelen waarover zij te beschikken hadden, zoodat bijna acht maanden verliepen vóór dat hun vaartuig gereed was.

Een voorraad provisie werd van de inboorlingen gekocht, bestaande uit kafferkoorn, gedroogd vleesch, hoenders, en pompoenen. Zeventien kleine vaten water werden aan boord gebracht, en een weinig ivoor dat de Engelschen in ruil verkregen hadden werd ingescheept. Op den 17den Februari 1687 was de *Centaurus* zeevaardig. Op het laatste oogenblik besloten vijf mannen om te blijven waar zij waren. De anderen scheepten zich op het kleine schip in, zonder kaart of kompas, dus hielden zij de kust in 't gezicht de geheele reis tot aan Tafelbaai, alwaar zij veilig aankwamen op den 1sten Maart.

Daar men van de zeven-en-veertig man, die het wrak van de *Stavenisse* in Februari 1686 verlaten hadden, sedert niet gehoord had, kocht de Kaapsche regeering de *Centaurus*, kalfaterde haar, en zond haar in November 1687 uit om langs de kust te zoeken. Doch daar de wind en stroom tegen waren, was het niet voor Februari 1688 dat het schip zoo ver oostwaarts als den mond der Buffelsrivier kwam. Op den namiddag van den 8sten dier maand lag het schip door windstilte overvallen tegenover de Covo Rots, toen drie blanken op een klein vlot kwamen aanroeien. Zij verklaarden dat achttien man van de *Stavenisse* en een Fransche knaap nog aan wal waren. De knaap behoorde tot de bemanning uit een voorbijgaand schip, en was met anderen aan wal gekomen om het land te onderzoeken, toen zij door inboorlingen van den Kosastam werden aangevallen, en allen behalve hij gedood werden. Hij had lang genoeg onder de Kosas gewoond om hun taal te leeren, en na het gerecht waarin zijne metgezellen omkwamen was hij door hen goed behandeld geworden. Hij en vijftien der bemanning van de *Stavenisse* werden den volgenden dag aan boord genomen. De drie anderen verkozen te blijven waar zij waren, en zoo zeilde de *Centaurus* op den 11den naar Tafelbaai.

In October 1688 werd de galjoot *Noord* gezonden om Delagoabaai na te gaan, en langs de kust naar de nog vermiste

mannen van de *Stavenisse* te zoeken. Men vond een klein Portugeesch fort te Delagoabaai, doch de inboorlingen waren geheel onafhankelijk. Er werd eene kaart van de haven gemaakt. De *Noord* zeilde, toen af naar Natal, ging de zandbank over, en nam twee der bemanning van de *Stavenisse*, die onlangs uit het land der Kosas waren aangekomen, aan boord. Aan den mond der Buffelsrivier, toen zij naar de Tafelbaai terugkeerde, werd nog een der matrozen die schipbreuk hadden geleden aan boord genomen.

Bij hunne aankomst aan het kasteel werden de mannen die onder de stammen van de zuid-oost kust rondgezworven hadden zorgvuldig ondervraagd omtrent het land en volk, en hunne antwoorden werden opgeschreven. Sommigen hunner hadden bijna drie iaren onder de inboorlingen gewoond, en hunne taal aangeleerd. Door al de Bantustammen waren zij goed behandeld, doch zij hadden eenige Boesmans ontmoet, die hen niet slechts van hunne kleeding beroofden, maar ook verscheidene hunner metgezellen vermoordden.

**De Kaffer-
stammen in
1688.** De beschrijving die zij van de Bantu-gewoonten en levensaad gaven is zoo nauwkeurig en bijna zoo volledig als de beste die tot heden toe gepubliceerd is. Men vond den Kosastam met een zijtak ten westen tot aan de Buffelsrivier. Het land aan weerszijde van dat door dezen stam bewoond werd door Boesmans geplaagd. Verder op naar het noord-oosten waren eerst de Tembus, en daarna de Pundos. De landstreek rondom Port Natal werd door den Abambostam bewoond.

Sommige der matrozen hadden ver in het binnenland gezworven, en waren in staat eene juiste beschrijving van het voorkomen en de voortbrengselen van het oord te geven. Uit hunne verklaringen werd de ligging der bergen en rivieren in 't algemeen bekend, en eene tamelijk nauwkeurige kaart van de kustlijn van de Tugela af tot aan de Buffelsrivier werd gemaakt, ofschoon de lengten verscheidene graden verkeerd waren. Monomotapa werd nu naar het verre binnenland verplaatst, en vele fabelachtige steden die op de oude kaarten voorkwamen werden doorgehaald.

In dezen tijd was de verstaafgelegene Hottentotstam, die oostwaarts bekend, was de Outeniqua, die het district voorbij het tegenwoordig dorp George bewoonde. Van dien stam wist men weinig meer dan den naam, daar geen Europeaan ooit verder dan de kralen der Attaquas, die aan hen ten westen grensden, was gegaan.

In Februari 1687vervoegde zich aan het kasteel een vreemdeling, die verklaarde dat hij door een zeer machtig opperhoofd ver in het binnenland wonende was gezonden om te vernemen wat voor soort van menschen de blanken waren waarvan hem geruchten bereikt hadden, en welke soort dingen de wonderlijke artikelen, die, zoo als bericht werd, zij voor vee verruilden. Uit het verslag dat hij gaf omtrent den machtigen vorst door wien hij afgevaardigd was, maakten de Europeanen op dat déze niemand anders konde zijn dan de keizer van Monomotapa; de groote potentaat dien zij zoo lang te vergeefs gezocht hadden. De boodschapper vertoefde slechts twee dagen op het kasteel, gedurende welken tijd hij goed onthaald werd.

De Inqua stam Gedurende de volgende twee jaren werden
van Hotten- dikwijls door bemiddeling van Kapitein Klaas
totten. door den kommandeur geschenken aan den
 persoon gezonden die, hoewel men hem als een machtig keizer beschouwd had, spoedig het opperhoofd der Inqua Hottentotten begon genoemd te worden. In December 1688 kwamen er andere afgezanten aan de Kaap aan, en kondigden aan dat het opperhoofd met de Europeanen eene vriendschappelijke overeenkomst wenschte aan te gaan, opdat zij met elkander mochten handeldrijven. Hij liet melden dat zijn land dicht bevolkt was, dat het wel voorzien was van hoornvee en schapen, en dat het nog nimmer door blanken bezocht was.

De raad besloot dadelijk een gezantschap met de boodschappers van het opperhoofd terug te zenden, en tot dit doel werd eene expeditie klaar gemaakt. Zij bestond uit twee-en-twintig Europeanen en een aantal Kaapsche Hottentotten, onder bevel van den vaandrig Izak Schrijver. Men nam een goeden voorraad eetwaren en ruil-artikelen mede.

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA. — KAAFT II.

Deze kaart vertoont, zoo nauwkeurig als men thans kan nagaan, de ligging der landen waar de verschillende Bantuen Hottentotstammen woonachtig waren toen de eerste Europeesche reizigers er verschenen. Vele der namen in de oudste documenten in het koloniale archief zijn er niet op geplaatst, omdat men later bevonden heeft dat zij alleen onderdeelen van stammen bedwidden.

Het bruingekleurde deel wijst de landstreek aan door Bantu, met eenige Boesmans in de gebergten, bewoond; het geelgekleurde de landstreek in het bezit van Hottentotten en Boesmans, die gedurig met elkander oorlog voerden, terwijl het witte alleen door Boesmans bewoond was.

De lijn, die men volgde, was die van den hedendaagschen hoofdweg door de dorpen Caledon en Swellendam naar Heidelberg. Van deze plaats leidden de gidsen de expeditie tot binnen weinige mijlen van de plaats waar thans het dorp Oudtshoorn ligt, en vandaar den Zwartberg overtrekkende, hielden zij eene noordoostelijke richting totdat zij, op den negen-en-dertigsten dag na hun vertrek uit het kasteel, de kralen van den volksstam der Inquas bereikten. De plaats kan niet met zekerheid bepaald worden.

Meer dan vijfhonderd stuks groot vee en een aantal schapen werden door ruiling van de Inquas verkregen, en het onderhoud met hen was van hoogst vriendschappelijken aard. Zij gaven den Europeanen inlichting omtrent andere stammen, waardoor men in staat gesteld werd de leege plaats op de kaart tusschen het land der Outeniquas en dat der Kosas in te vullen. Zij meldden dat men het volk, door hen Kobona en door ons Bantu genoemd, in vijf dagreizen oostwaarts kon bereiken.

Op hare terugreis ontmoette de expeditie een bende Boesmans, die juist een groot aantal vee, aan de Attaquas toebehoorende, gestolen hadden. Gedurende verscheidene dagen vertoefden deze roovers bij de Europeanen. Zij gaven hun veel moeite, en deden een sterk vermoeden ontstaan dat zij eene kans afwachtten om hen aan te vallen. Eindelijk werd hun gedrag zoo brutaal dat de vaandrig gebod op hen te vuren. Er vielen dertig van hen, en de overigen gingen op den loop, het vee achterlatende, dat de Europeanen in bezit namen. Toen de Attaquas hoorden wat er gebeurd was, gaven zij hun groote blijdschap te kennen dat hunne vijanden zulk een nederlaag hadden geleden.

In October 1689 besloot de raad om voor de tweede maal de galjoot *Noord* langs de kust tot naar Natal te zenden. Het doel hiervan was, vooreerst, om de schepelingen der *Stavenisse* die nog vermist werden te redden, ten tweede, te trachten de baai van Natal en het omliggende land voor de Compagnie aan te koopen, en ten derde, om Algoabaai op te meten en deze met het omliggende land van de inboorling-eigenaren te koopen.

**De baai van
Natal en het om-
liggende land
gekocht.**

A. D. 1689.

Op den 28sten October zeilde de galjoot uit Tafelbaai, maar wegens tegenwinden kwam zij pas den 9den December voor de baai van Natal. Aldaar werden drie personen van de bemanning der *Stavenisse* gevonden en aan boord genomen. De koop werd gesloten, zooals verlangd. Een formeel kontrakt werd opgesteld, waaraan het opperhoofd dat bij de baai woonde zijn merk hechtte. Hierin werd de Oost-Indische Compagnie erkend als eigenaresse van de baai en 't omliggende land waarvoor men beweerde dat koopwaren, bestaande uit ringen, kralen, koperen platen, draad, enz., ter waarde van omtrent 1,650 pd. st. betaald was. In werkelijkheid, echter, zou dit alles voor 50 pd. st. kunnen gekocht zijn. Bakens, voorzien van het monogram der Compagnie, werden op verschillende in het oog vallende plaatsen opgericht.

Op den 11den Januari 1690 zeilde de *Noord* van Natal, en kwam op den 15den in Algoabaai aan. Er woei een flinke bries, en de baai geleeke eene stormachtige zee. De schipper verklaarde dat zij niets anders was dan eene openliggende bocht, en daar hij oordeelde dat het voor de Compagnie geene waarde had, liet hij niet eens het anker vallen.

Op den avond van den 16den dacht men dat de galjoot een goed eind ver van land was, toen zij omstreeks half tien ure plotseling een schok gevoelde, en door de volgende golf hoog en droog op het rif genaamd Klippen-punt gespoeld werd, ongeveer vijftien Engelsche mijlen ten westen van Kaap St. Francis. De bemanning kwam veilig aan land, en ging, na eenige dagen, op weg naar de Kaap. Op den 27sten Maart kwam de stuurman Theunis van der Schelling met drie matrozen op het kasteel aan, en werden door eenige andere gevolgd. Dezen gaven droevige verhalen van de ellende die zij doorgestaan hadden wegens honger, vermoeienis, en mishandelingen die zij van de Boesmans hadden moeten verduren.

De Boesmans als Door deze verschillende expedities en rampen **algem. vijanden** werd een juiste kennis verkregen van de geheele **beschouwd.** kust-streek van Zuid-Afrika en hare inwoners.

Sedert dezen tijd werd de vijandelijkheid der Europeanen tegen eene zekere klasse dier inwoners veel grooter dan zulks ooit tevoren het geval was geweest. Deze klasse was het wilde en wreede ras dat gewoonlijk Boesmans genoemd werd. Men dacht dat de geheele landstreek van Delagoabaai tot aan Kaap de Goede Hoop in volkomene veiligheid doorgereisd kon worden, indien dit volk er niet was. De hand van den Hottentot en den Kaffer was overal tegen hen opgericht, en nu had ook de blanke man het getal hunner vijanden vermeerderd. Door allen gelijk werden zij beschouwd als dieven en moordenaars, en weldra kwam het zoover dat het als de plicht van eerlijke en aan de wet gehoorzame lieden werd beschouwd, behulpzaam te zijn de gevestigde districten van hunne tegenwoordigheid te zuiveren.

Vóór 1690 was men dus bekend met de drie afzonderlijke klassen van inboorlingen van Zuid-Afrika, die als volgt kunnen omschreven worden:

De Bantu: lichaamsbouw van diegenen aan de kust, in 't algemeen gespierd en even goed gevormd als die van de Europeanen, het hoofd dicht bedekt met kroeshaar, volle wangen, neus gewoonlijk plat maar nu en dan vooruitstekend, handen en voeten groot, kleur bruin tot pikzwart; wapens, assagaai, knopkierie, schild; bedrijven, landbouw, veeteelt, en metaalbewerking; gouvernement, streng samengesteld, met een volkomen wettenstelsel; woningen, sterk houten geraamten met riet bedekt; huisdieren, de os, bok, hond, pluimvee; houding, ceremonieel, ernstig, eerbiedig tegenover meerderen in rang; taal, welluidend, woorden overvloeiende van klinkers en verbogen om zoetvloeiendheid in de klank te vormen. Lieden van dit geslacht werden niet verder westwaarts langs de kust gevonden dan Buffelsrivier.

De Hottentotten: lichaamsbouw, tenger maar somtijds lang, rug hol, hoofd dun bedekt met kleine bosjes kroeshaar, wangen hol, neus altijd plat, oogen ver van elkaar en dikwijls schuins geplaatst, handen en voeten klein, kleur geel of olijf; wapens, assagaai, knopkierie, boog met vergiftigde pijlen, schild; bedrijven, veeteelt en metaalbewerking tot een zeer beperkte uitgestrektheid;

gouvernement, zwak; woningen, dun vlechtwerk met huiden of rietmatten bedekt; huisdieren, de os, schaaap en hond; houding, ontstandvastig, gekenmerkt door lichtzinnigheid; taal, overvloeiende met klikken. Menschen van dit ras werden langs de westelijke en zuidelijke kusten gevonden, en in latere tijden werd bevonden dat zij zich in het binnenland uitstrekten tot langs de vallei van de Oranjerivier. Zij bewoonden de groote vlakten van het binnenland niet.

De Boesmans: lichaamsbouw, dwergachtig, kleur en voorkomen die van de leelijkste soorten Hottentotten; wapenen, vergiftigde pijlen met boog; bedrijf, dat van een jager; gouvernement, geen ander dan het vaderlijke; woningen, grotten of matten over takken van boomen uitgespreid; huisdier, de hond; houding, volkomen onafhankelijkheid; taal, overvloeiende met klikken zelfs meer dan die van de Hottentotten, en diepe keelklanken waarvan die der Hottentotten vrij is. Boesmans werden in alle deelen van het land gevonden. Waar ook de bergen woest en de vlakten onderworpen waren aan langdurige droogte, waren zij de eenige bewoners. en in andere deelen vochten zij met de Bantu en Hottentotten om bezit van het land. Zij waren talrijker in de kustlanden van het westen en zuiden dan in die van het oosten, omdat de Bantu betere middelen hadden dan de Hottentotten om hen uitteroeien.

HOOFDSTUK VIII.

De Hugenoten. Omtrent het jaar 1670 begon een gestadige stroom van Hugenoten-landverhuizers uit Frankrijk naar de Nederlanden te vloeien. Vele Protestantsche Fransche familiën hadden takken die daar reeds lang gevestigd waren, zoodat, toen vluchtelingen aankwamen, zij mannen vonden van hun eigen taal en bloed, en zeer dikwijls van hun eigen naam, die gereed waren hen te verwelkomen. De wereld-omvattende handel, die zijn middelpunt in de Vrije Nederlanden had, deed zulk een navraag ontstaan naar arbeidskrachten van allerlei soort dat vele duizenden zonder moeite zich een nieuw te huis konden stichten. Doch juist om deze reden kon de republiek, ofschoon zij zeer groote bezittingen in den vreemde had, geen groot volkplantend land worden.

Sommige der vluchtelingen die Frankrijk tusschen 1670 en 1685 verlieten gingen in dienst van de Oost-Indische Compagnie, en eenige dezer werden in Zuid-Afrika gestationeerd. Op den 3den October 1685 namen de directeuren een besluit om Hugenoten tezamen met andere emigranten uit te zenden, doch er werden toen zeer weinigen gevonden die bereid waren Europa te verlaten.

Gedurende de twee jaren die op de herroeping van het Edict van Nantes volgden werden de steden der Vrije Nederlanden met Fransche vluchtelingen overladen, en zij die geschikt waren kolonisten te worden vonden gewoonlijk werk. Ter zelfder tijd weken de Protestanten in groote getallen uit de dalen van

Piémont, en ofschoon de meesten dezer in Zwitserland en Duitschland verblijfplaatsen vonden, vestigden eenigen van hen zich in de Vereenigde Provinciën. Toen de directeurs der Oost-Indische Compagnie in den herfst van 1687 bijeen kwamen, scheen het mogelijk om eenige gezinnen uit Piémont en Frankrijk als kolonisten te verkrijgen, en zij besloten dus eene poging te wagen.

Met dit doel boden zij aan, boven de voordeelen die zij reeds beloofd hadden, dat een predikant die de Fransche taal sprak aangesteld zoude worden om de landverhuizers te vergezellen, en dat elk persoon of gezin verlangende naar Europa terug te keeren, vrijheid zoude hebben zulks te doen na verloop van vijf jaren. Op den 28sten October namen zij den eerwaarden Pierre Simond in dienst als predikant aan de Kaap, en op den 5den November besloten zij, als verdere aanmoediging, gratificatiën aan te bieden van 5 pd.st. tot 8 pd.st. 6s 8d., naar omstandigheden, aan ieder hoofd van een huisgezin, en van 2 pd.st. 10s. tot 4 pd.st. 3s. 4d. aan ieder jong ongehuwd persoon, om tegemoet te komen in het maken van hun uitrusting. Verscheidene kleine gezelschappen namen toen dit aanbod aan.

De andere voorwaarden waarop deze Hugenoten toestemden als kolonisten hierheen te komen waren dezelfde als die welke Nederlanders van geboorte aannamen voordat zij het vaderland verlieten. Zij zouden voorzien worden van vrijen overtocht en voldoende grond krijgen tot bebouwing zonder betaling. Men zou hen voorzien van alles wat voor de boerderij noodig was tegen inkoopsprijzen en op krediet. Zij moesten denzelfden eed van getrouwheid afleggen als die welke afgenomen werd aan personen in de Vereenigde Provinciën geboren, en zij zouden in alle opzichten op dezelfde wijze behandeld worden en dezelfde voorrechten genieten. Terwijl zij zulke pogingen deden om Hugenoten emigranten te verkrijgen, hadden de directeurs echter geene bedoeling om eene Fransche kolonie aan de Kaap te stichten. Ten gevolge van de aankomst van zoovele vluchtelingen, was het nu minder moeielijk dan zulks te voren was geweest emigranten van Hollandsch bloed te verkrijgen, waarvan een grooter aantal

gezinnen dan die van Fransche afkomst tegelijker tijd uitgezonden werden, zoodat deze tezamen met de reeds in Zuid-Afrika gevestigden het vreemde element in zich konden opnemen zonder eenige verandering te ondergaan. Nooit hebben de Franschen meer dan een zesde gedeelte der geheele Europeesche bevolking uitgemaakt, de bedienden der Compagnie daaronder begrepen.

Aankomst der Schikkingen werden door de verschillende **Hugenoten.** kamers der Oost-Indische Compagnie gemaakt

A. D. 1688. omtrent het overvoeren der Hugenoten-emigranten naar de kolonie, daar zij in verschillende provinciën besproken waren, en niet allen in dezelfde haven ingescheept konden worden. Zoo veel mogelijk werden gezinnen en vrienden bij elkaar gehouden. Op den 13den April 1688 kwam het eerste gezelschap aan, en tusschen dien datum en den 6den Mei 1689 landden ongeveer een honderd-en-tachtig personen van beide geslachten en van allerlei leeftijd aan het strand van de Tafelbaai. Onder hen waren de stamvaders van gezinnen de volgende namen dragende, en nu verspreid over geheel Zuid-Afrika:—

Bruère	Joubert	du Plessis
du Buis	Jourdan	du Pré
le Clercq	Lombard	Retif
Cordier	le Long	Rousseau
Durand	Malan	Roux
Fouché	Malherbe	le Roux
Fourie	Marais	Sénéchal
Gaucher	Mesnard	Thérond
la Grange	Nel	du Toit
Hugod	Nortier	de Villiers
Jacob	Pinard	Vivier

In vele gevallen werd de spelling dezer namen binnen weinige jaren na de aankomst der Hugenoten verbasterd, of werden zij volgens de Hollandsche spelling geschreven, zooals De Klerk voor Le Clercq, Minnaar voor Mesnard, De Lange voor Le Long, Pienaar voor Pinard, Russouw voor Rousseau, enz.

Onder de Hollandsche kolonisten van dezen tijd, met wie

de Fransche vluchtelingen zich vermengden worden de volgende namen gevonden:—

van As	Esterhuis	Pretorius
Basson	van Eijk	Prinsloo
Bastiaans	Gildenhuis	Ras
Becker	Greef	van Rooijen
de Beer	Hatting	van Schalkwijk
Bergh	van Heusden	Scheepers
Beijers	Heijns	Smit
Rezuidenhout	Jooste	Smuts
Boom	Jurgens	Snijman
de Bruijn	Kock	van Staden
Boshof	Kruger	Steijn
Botha	Kruiwagen	Strijdom
Botma	Loots	Swart
Bouwman	Loubser	Venter
Booijsen	Louw	Vermeulen
Brand	Lubbe	Verschuur
Brits	van der Merwe	Verweij
Brouwer	Meijer	Victor
Bargers	Mol	Viljoen
van der Bijl	Morkel	Visagie
Campher	Mostert	Visser
Claassen	Mulder	Vlok
Cloete	Mijburgh	Vogel
Coetsee	van Niekerk	Vosloo
van Deventer	Olivier	van Vuuren
Diepenaar	Oosthuizen	Wessels
van Dijk	Phijffer	van der Westhuijzen
van Eden	van der Poel	van Wijk
Erasmus	Potgieter	van Zijl

Van velen der namen hier aangegeven, bestonden er verscheidene gezinnen in 1689. Onder hen zijn er eenige zooals Basson, Botha, en Olivier, die schijnen van Franschen oorsprong te zijn, doch de lieden die ze het eerst in Zuid-Afrika droegen waren Hollanders. Hunne voorouders mogen zich vroeger in

Holland neêrgezet hebben. De eerste Viljoen in dit land was een Franschman, doch zijne kinderen werden in 1688 als Hollandsch beschouwd. Eenige andere der in deze lijst voorkomende namen zijn van personen die uit landen kwamen thans onder het Duitsche rijk begrepen, maar zij schijnen van Neder-Teutoonisch bloed geweest te zijn. Verreweg het grootste getal der namen is van lieden die uit de een of andere provincie der Vrije Nederlanden kwamen, en bijna zonder uitzondering waren de vrouwen van alle op de lijst voorkomende van Hollandsche afkomst. Het vreemde element, de Hugenoten daaronder begrepen, was zoo gering dat het Hollandsche dit gereedelijk en snel in zich opnam.

Hetzelfde kan gezegd worden van de gezinnen wier namen gevonden worden in de archieven over de twintig jaren na 1689. Zij zijn hoofdzakelijk Hollandsch, ofschoon eenige Fransch, Duitsch, en Deensch zijn. Zij zijn zoo talrijk dat alle niet kunnen opgegeven worden, doch daaronder zijn de volgende, die thans wel bekend zijn:

van Aardt	Ditmaar	de Kock
Badenhorst	Eksteen	Kotzé
Bakhuizen	van Emmenes	van der Linde
Barnard	Faber	Lourens
Best	Faure	Lutters
Beukes	Fick	Maasdorp
Blankenberg	Grobbelaar.	Maré
Bloem	Groenewald	Maritz
de Boer	van Heerden	Moolman
Bosman	Helm	Mouton
Brink	Heijning	Munnik
Bronkhorst	Hoffman	Niemand
du Buisson	Hubner	Oberholster
Buijs	Human	Odendaal
Cilliers of Cellier	van Jaarsveld	Oelofse
Conradie	Kerver	Pottier
Cronjé	Kleinveld	van Reenen
Delpont	Knoetsen	van Rensburg

Richter	Stols	de Vos
Robberts	Swanepoel	de Vries
Roos	Tas	van der Walt
Scholtz	Terreblanche	de Wet
Schrijver	Uijs	Wederhold
Slabbert	Vlotman	Willemse
Steenekamp	Voogt	Zaaiman

De drie lijsten hier opgegeven bevatten de namen van een zeer groot deel der Europeanen thans in Zuid-Afrika woonachtig.

De Hugenoten kwamen aan wal zonder eenig eigendom in geld of goederen. De Compagnie stond hun voor eenige maanden rantsoenen toe van vleesch, beschuit, en erwten, en verschaften hun op krediet wat zij ook verder noodig hadden. In de kolonie werd een fonds tot hunne ondersteuning bijeen gebracht, waartoe een ieder naar vermogen bijdroeg met vee, graan, of geld. Het bedrag wordt niet vermeld in de archieven, doch Kommandeur Van der Stel rapporteerde dat het den ouden kolonisten grootelijks tot eer strekte, en van veel nut voor de vluchtelingen was. De vergadering van diakenen te Batavia zond ook een som gelds gelijkstaande met 1,250 pd. st. om onder hen, naar hunne behoeften, verdeeld te worden.

Vestiging der Hugenoten te Stellenbosch, Drakenstein, en Fransche Hoek. Sommigen der Hugenoten werden in en om Stellenbosch geplaatst, maar het grootste getal te Drakenstein en Fransche-Hoek. Er werd zorg gedragen dat aan hen niet te veel grond in elkanders nabijheid werd gegeven, en dat wel om ze met de Hollandsche kolonisten, die reeds hier waren of die terzelfder tijd aankwamen, te vermengen. Bijna van den dag hunner aankomst af veroorzaakte dit een slechte verstandhouding tusschen hen en den kommandeur, want zij gaven een sterk verlangen te kennen niet gescheiden te worden. Verscheidene weigerden zelfs den grond die hun aangeboden werd aan te nemen en verhuurden zich bij voorkeur als bedienden aan de anderen.

Met betrekking tot kerkdienst, werd bepaald dat de eerwaarde heer Simond in het Fransch op iederen tweeden Zondag beurtelings

te Stellenbosch en ten huize van een burger te Drakenstein zou preeken. De ziekentrouster Mankadan moest een preek en gebeden in 't Hollandsch te Stellenbosch voorlezen wanneer de predikant te Drakenstein was, en te Drakenstein wanneer de predikant te Stellenbosch was. De vluchtelingen maakten dus eene tak uit der kerk van Stellenbosch. Die kerk, ofschoon vooralsnog zonder een gevestigden leeraar, had een consistorie, waarover, vóór de aankomst van den eerwaarden heer Simond, de predikant van Kaapstad, die als consulent optrad, het bestuur had. Deze schikking stelde de Franschen niet tevreden, daar zij verlangden eene eigene kerk te hebben.

In November 1688 werd eene school voor de kinderen der Hugenoten te Drakenstein geopend, met Paul Roux als onderwijzer. De leerlingen gingen door denzelfden leercursus als te Stellenbosch en aan de Kaap. Er was nog geene school voor Hollandsche kinderen te Drakenstein.

Door de meesten der Hugenoten werden de eerste moeielijkheden van zich in een nieuw land te vestigen weldra overwonnen: huizen werden gebouwd, wel is waar zeer klein en ongeriefelijk, doch nochtans voldoende om hen tegen weer en wind te beschermen; tuinen werden aangelegd, en daar de oogst van het eerste seizoen zeer goed was, was er geen gebrek aan voedsel. Eenigen echter, die geene boerenplaatsen te Stellenbosch wilden aannemen, waren zeer arm.

Daar de kommandeur en de raad hen niet toelaten wilden een afzonderlijke kerk en gemeente te stichten, beriepen zij zich op de Vergadering van Zeventien. Dat lichaam stemde er in toe dat eene Fransche kerk te Drakenstein zoude opgericht worden, met een consistorie gelijk aan die van de Kaap; doch weigerde den vluchtelingen vrijheid te schenken om afzonderlijk te wonen. De regeering werd bevolen om bij het uitdeelen van grond de lieden van verschillende landen met elkander te vermengen, zoodat zij spoedig één mochten worden. Men moest tevens zorg dragen dat aan Fransche kinderen op de scholen de Hollandsche taal zoowel als hunne eigene geleerd zoude worden. Deze instructies bereikten de Kaap in Juni 1691, en

van dien datum af waren de gemeenten van Drakenstein en Stellenbosch gescheiden.

Verhouding Stukken grond van groote uitgestrektheid **tusschen** werden in dien tijd in bezit genomen voor het **kolonisten en** gebruik van de Europeesche immigranten, toch **Hottentotten.** waren de inboorlingen nimmer vriendschap-
pelijker gezind. Er was ruimte genoeg, en meer dan genoeg, voor allen. De kolonisten zouden gaarne eenige honderden Hottentotten gebruikt hebben, indien men hen had kunnen bewegen om in dienst te gaan; doch deze lieden waren te zeer gehecht aan hun wild, vrij, en lui leven dan dat zij er een leven van arbeid voor in de plaats zouden willen stellen. Zij hadden er echter geen bezwaar tegen af en toe eenig licht werk te verrichten, ten einde tabak en sterken drank te kunnen verdienen, en bij het oogsten vooral werden zij een groote hulp bevonden. Zij waren altijd bereid hunne dochters te verhuren; en daardoor werden huisbedienden verschaft en werd de kennis der Hollandsche taal verspreid. Geen hunner had vooralsnog de levenswijze der blanken zoover nagevolgd dat zij voor zichzelf tuinen aanlegden, of op eenige wijze den grond bewerkten.

De onderdeelen der stammen konden niet altijd verhinderd worden in het beoorlogen van elkander. Er waren twee opperhoofden der Chainouquas, die tegenstanders van elkaar waren, en dikwijls twistten. In Maart 1689 kwamen de Namaquas en Grigriquas in zulk een groot getal de Olifantsrivier over dat twee-en-vijftig kralen op de zuid-zijde geteld werden. Deze inval verontrustte de kolonisten, en de boeren van Drakenstein en Stellenbosch maakten zich tot verdediging gereed. Doch weldra bleek het dat de Cochoquas, en niet de Europeanen, zouden aangevallen worden. De invallers vielen een kraal nabij Saldanhabaai aan, doodden het opperhoofd en zoo velen der mannen als zij krijgen konden, en voerden vrouwen, kinderen, en vee als buit met zich mede.

De kommandeur bemoeide er zich bij deze gelegenheid niet mede, doch toen eene dergelijke inval tegen het einde van het

volgend jaar gemaakt werd, zond hij dertig of veertig soldaten om de rust te bewaren. De invallers werden toen aangevallen, en eenige duizenden stuks hoornvee hun ontnomen. De geheele buit werd echter teruggegeven, waarbij ook eenige geschenken van tabak en sterken drank gedaan werden, toen de rustverstoorders om vernieuwing der vriendschap vroegen en beloofden hun wangedrag niet te herhalen.

Nu en dan gebeurde het dat misdaden door de Hottentotten tegen de Europeanen gepleegd werden, en in zulke gevallen werden de schuldigen voor de koloniale hoven terechtgesteld en gestraft volgens de Hollandsche wet. Diefstallen waren niet zeldzaam, doch andere misdaden kwamen weinig voor. Gedurende eene lange reeks van jaren werd er slechts ééne misdaad gepleegd van ernstiger aard dan die van veediefstal, zijnde een kolonist door een Hottentot te Drakenstein in April 1689 vermoord geworden. De misdadiger werd terechtgesteld en met den dood gestraft. Inboorlingen, die misdaden pleegden tegen hunne eigene rasgenooten, werden aan de behandeling hunner kapiteins overgelaten, daar het de politiek der Compagnie was zich niet verder met hen in te laten dan noodig was tot veiligheid en welvaart der Europeanen. De Hottentotten hadden gewoonlijk de volle vrijheid om het open land door te trekken, mits zij zich aan geen overtredingen schuldig maakten op de gronden van de aldaar gevestigden. Doch zoo dikwijls deze vrijheid tegen de belangen der boeren streed, werd zij opgeheven.

De Boesmans hadden zich van het open veld door de Europeanen bewoond teruggetrokken, doch somtijds kwamen er eenige van hen in troepen de Drakenstein-bergen af en pleegden diefstallen in de dalen daar beneden. Zij werden als buiten de wet gesteld beschouwd, en indien eenige hunner gevangen waren genomen zouden zij al heel weinig genade gevonden hebben. Doch zij waren te waakzaam en te vlug op de beenen dan dat zij door blanken gevangen konden worden genomen. De Hottentotten zetten hen met beter gevolg achterna.

Uitvoer van koren. Er was nu zoo veel bebouwde grond dat er voldoende voedsel gewonnen werd voor de kolo-

nisten, het garnizoen, en het scheepsvolk van de vloot gedurende hun verblijf in de haven. In goede jaren was er een overschot van vijftien honderd tot twee duizend mudden koren, hetgeen naar Batavia werd gezonden. De ondervinding had echter de regeering geleerd om een voorraad voor twee jaren in de pakhuizen te bewaren, om in de behoeften te voorzien in een jaar van droogte of vernieling van oogst door sprinkhanen of rupsen. De Compagnie had nog niet geheel opgehouden de boerderij voor eigene rekening te drijven, doch zij deed zulks op kleine schaal, daar zij er op rekenen kon van de kolonisten voorraad van voedsel te verkrijgen. Zij had nog, behalve den tuin in Tafelvallei en den wijngaard te Rondebosch, zeven boeren- of vee-plaatsen, zoo als zij genoemd werden, in verschillende deelen des lands, zijnde de verste afgelegen die te Hottentots-Holland. Op twee dezer plaatsen werden een paar honderd mudden koren gewonnen, doch de andere waren slechts stations voor veeteelt en voor het houden der ossen en schapen die van de Hottentotten gekocht werden, tot dat zij voor de vloten noodig waren.

De Compagnie wendde ook pogingen aan om het bestaande ras van vee te verbeteren en nieuwe soorten in te voeren. De paarden, hierheen uit Java gebracht, waren zeer in getal vermeerderd, doch waren in grootte en voorkomen achteruitgegaan. Met het doel om de soort te verbeteren, voerde de Compagnie in 1689 eenige hengsten uit Perzië in. Tegelijkertijd werden eenige Perzische ezels ingevoerd. Spaansche rammen werden ook uitgezonden, zoodat proeven met de opbrengst van wol zouden kunnen genomen worden.

Het winnen van koren was het voornaamste doel der boeren, omdat dit in dien tijd eene grooter voordeel gaf dan iets anders dat zij aankweeken konden. Naast het winnen van koren, leverde de veeteelt het meeste op. Het maken van wijn volgde daarop, en de Compagnie kocht dien voor het gebruik der vloten tegen ongeveer vijf-en-twintig shillings per aam. Er werd toen echter nog maar weinig meer wijn gemaakt dan verkocht kon worden aan de zeelieden, als zij aan wal kwamen.

Het scheen nu den directeuren toe dat zij een goed vooruitzicht

hadden om het doel te bereiken dat de Compagnie in het oog had toen de kolonie aan de Kaap gesticht werd. Tot nu toe echter waren de kosten van dit station zoo groot geweest dat zij het beschouwden als de duurste ververschingsplaats in de wereld. De stichting van wat voor die dagen eene belangrijke kolonie was, moest, naar zij vermeenden, hen in staat stellen hunne uitgaven te verminderen, eerstens, door het verschaffen van een corps militie zoodat een groot garnizoen niet noodig zoude zijn, en ten tweede, door voedsel tegen lagere prijzen verkrijgbaar te stellen dan vroeger.

In hunne dépêches wezen zij er op, dat terwijl koren in de Nederlanden verkocht werd tegen zes shillings en acht pence het mud, zij aan de Kaap twaalf shillings en zes pence en somtijds zelfs meer moesten geven. In de Nederlanden moesten de boeren huur betalen zoowel als tienden en zware belastingen, terwijl men aan de Kaap geen huur hoegenaamd te betalen had, en bijna geen belasting. Zij waren dus van meening dat de prijs langzamerhand verminderd moest worden, totdat deze gelijkstond met dien van het vaderland, en dat dan de boeren toch nog in eene betere positie dan die van Europa zouden verkeeren.

Zij waren verder van oordeel, dat de kolonie voor uitvoer behoorde op te brengen een hoeveelheid koren, wijn, en olijvenolie, voldoende om hen in staat te stellen, na betaling van een billijken prijs aan de boeren, een groot gedeelte van de onkosten der regeering te bestrijden uit de winsten van den verkoop van zulke artikelen. Met dit oogmerk gaven zij den kommandeur last om voort te gaan met het nemen van proeven met verschillende soorten van wijnstokken totdat hij zeker zou zijn welke de beste was, zoodat de kolonisten weten mochten welke de rechte soort was om te planten. Wat den olijfboom betrof, gaven zij hun groote teleurstelling te kennen, dat de pogingen om dien aan te kweeken klaarblijkelijk niet waren volgehouden, en zij bevalen dat hierop zorgvuldig acht moest geslagen worden.

De kommandeur antwoordde dat verscheidene boeren bezig

waren proeven te nemen met wijnstokken, en dat hij zelf er mede bezig was in de Compagnies tuinen en te Constantia. Wat de olif betrof, daaraan was geen moeite gespaard, en ofschoon tot nog toe alle pogingen mislukt waren, behalve in bijzondere seizoenen, zoo bleef hij volhouden in het aankweken daarvan. Eenige der Hugenoten deden er ook proeven mede, en probeerden niet slechts de gecultiveerde soort, maar ook entingen op den wilden olifboom van het land. In 't algemeen echter konden de burgers er niet toe bewogen worden er eenige moeite aan te besteden, daar het niet alleen twijfelachtig was of men er mede zou slagen, maar men ook in elk geval langen tijd zou moeten wachten voor het eenig voordeel zou afwerpen.

Vóór het einde der zeventiende eeuw had bedrog in het bestuur van zaken zich sterk uitgebreid in de bezittingen der Oost-Indische Compagnie. Er waren vele mannen in dienst der Compagnie van onkreukbare eerlijkheid en groote bekwaamheid, doch de meeste der hoogere ambtenaren waren gewetenloos in het najagen van rijkdom. Op sommige plaatsen werd private handel op zulk eene schaal gedreven dat al de winsten der Compagnie verloren gingen. Wat erger was, vele der ambtenaren maakten misbruik van hunne macht, en maakten geld op eene wijze die ongetwijfeld te veroordeelen was.

Een onafhankelijk fiscaal aangesteld. De directeuren trachtten het kwaad te stuiten door eene soort van tweeledig bestuur. In 1688 stelden zij beambten aan, onafhankelijke fiscaals genaamd, die vrij waren van alle plaatselijke contróle. Aan hen werd de regeling van justitiezaken toevertrouwd. Zij hadden toegang tot staatsdocumenten van alle soorten, en hadden beheer over de uitgaven. Zoodanig waren de plichten dergenen die aangesteld waren over de bezittingen der Compagnie in Indië, en het stelsel aan de Kaap werd gelijkvormig gemaakt met dat hetwelk elders bestond.

Men hoopte dat deze onafhankelijke fiscaals met hun uitgebreide macht de bedorven gouverneurs en beambten van alle rangen goed zouden controleeren. Maar er werd geen zorg

gedragen hen in eene positie te plaatsen alwaar zij zelve buiten verzoeking zouden zijn. Hunne salarissen waren zeer gering, maar het werd hun toegelaten voor verschillende diensten betaling te eischen. Zij hadden de macht om kleine crimineele zaken te beslissen zonder appèl en het werd hun toegelaten een derde der boeten door hen opgelegd voor zich te behouden. Dit was het regeeringsstelsel in Zuid-Afrika gedurende de volgende eeuw.

Simon van der Stel tot den rang van gouverneur verheven. De directeuren waren van oordeel dat eene kolonie die zoo veel beloofde als de Kaap nu deed, aan haar hoofd een man hebben moest van hooger rang dan een kommandeur, en daar Simon van der Stel beschouwd werd als iemand die promotie verdiende, verhieven zij hem in December 1690 tot den rang van gouverneur, met eene geëvenredigde verhooging van salaris. Sedert dien datum, met uitzondering van korte tusschenpoozen veroorzaakt door den dood of andere omstandigheden, is de kolonie steeds geregeerd door een ambtenaar met den titel van gouverneur.

De Kaapstad in 1691. De kaarten van Tafelvallei van dien tijd geven de ligging der stad aan als een gedeelte van den grond innemende tusschen den tuin der Compagnie en het strand der baai, terwijl private tuinen een groot deel van de overblijvende ruimte innamen. Er waren geene private woningen verder dan de tegenwoordige Pleinstraat aan de eene zijde en de Burgstraat aan de andere. Zoo ver als de gebouwen zich uitstrekten waren de straten geregeld uitgelegd, en kruisten elkander rechthoekig, doch zij droegen niet dezelfde namen die zij heden hebben. William Dampier, een wakker Engelsch zeeman, die de Kaap aandeed in April 1691, vermeldt dat de stad tusschen de vijftig en zestig goed-gebouwde huizen bevatte.

In October 1695 werd de Keizersgracht, de tegenwoordige Darlingstraat, aangelegd tusschen de Heerengracht, thans Adderleystraat, en het achtereind van het kasteel. De weg naar het platteland liep destijds tusschen het kasteel en het strand der baai. In October 1697 werd het gelijkmaken van den grond

tusschen de nieuwe straat en het strand, sedert dien tijd de Groote parade genaamd, begonnen. Het werd in 1699 voltooid. In April 1696 begon men door de straten 's nachts een burgerwacht te laten patrouilleeren. Constabels werden nog niet binnen de stad gebruikt, ofschoon te Stellenbosch en Drakenstein twee dezer nuttige beambten, aldaar veldwachters genoemd, aangesteld werden om toe te zien dat aan de wetten gehoorzaamd werd.

In 1698 werd de kerk te Stellenbosch vergroot, daar het oorspronkelijk gebouw te klein was om de gemeente te bevatten.

Last van wilde dieren. Men had steeds last van wilde dieren. In Mei 1694 werd een burger te Drakenstein

door een luipaard gedood, en een ander werd te Stellenbosch door een leeuw bijna verscheurd. Op éénen dag in de volgende maand werden negen koeien in 't gezicht van het kasteel door leeuwen gedood. De belooning voor het dooden van een leeuw op het Kaapsche schiereiland was vermeerderd tot 5 pd. st. 4s. 2d. In 1702 werd een olifant even voorbij de Kaapsche vlakte gedood.

Aardbeving Op den morgen van den 4den September

A. D. 1695. 1695 werd de eerste schok eener aardbeving, waarvan men melding vindt, aan de Kaap gevoeld. Het weder was geheel stil en helder, toen eenklaps een geluid gelijk een donderslag gehoord werd, en eene schudding der aarde gevoeld werd, alsof er iets onder de fondamenten der gebouwen rolde. Binnen eenige sekonden was zij voorbij, en zij werd niet herhaald. Geene schade werd door den schok veroorzaakt. In den namiddag van den 11den Januari 1696 werd eene andere lichte beweging in de stad gevoeld, doch men hoorde geen geluid.

Inkomsten der Kolonie. De inkomsten der kolonie werden hoofdzakelijk verkregen door den verkoop van voorrechten

om wijn en sterke dranken te kunnen verkoopen; deze bedroegen destijds ongeveer 2,200 pd. st. 's jaars. Andere bronnen brachten nog omtrent 800 pd. st. op. De gemiddelde winsten op den verkoop van goederen waren omtrent 2,000 pd. st. 's jaars. De inkomsten der Compagnie kunnen geraamd worden op 5,000 pd. st., en de uitgaven op 8,000 pd. st. 's jaars.

Tusschen den tijd van Van Riebeeck's aankomst in 1652 en het eind der zeventiende eeuw, was het gemiddelde jaarlijksch getal schepen die de Tafelbaai aandeden veertig, waarvan drieën dertig aan de Hollandsche Oost-Indische Compagnie toebehoorden, vier Engelsche schepen waren, en drie onder verschillende vreemde vlaggen zeilden. Elk schip had omtrent honderden-zeventig man aan boord, en bleef van twee tot drie weken in de haven. Er waren dus jaarlijks ongeveer zesduizend achthonderd vreemdelingen die versch voedsel gedurende hun verblijf noodig hadden en een bijna gelijken voorraad met zich voerden.

Vóór het jaar 1692 had Simon van der Stel zich het vertrouwen en de liefde van bijna elken Europeaan in Zuid-Afrika verworven, met uitzondering van de Fransche immigranten, maar omstreeks dezen tijd begon een ander gevoelen zich langzaam te ontwikkelen. De begeerte naar rijkdom was bij hem toegenomen; en zijne boerenplaats Constantia, reeds versierd met wijngaarden en lanen van jonge eiken, trok jaar op jaar meer zijne zorg. Het sterk persoonlijk belang, dat hij in de welvaart der kolonisten gesteld had, scheen bij hem aan het uitsterven te zijn.

Eene vergelijking van de archieven der eerste twaalf jaren zijner regeering met die der laatste zeven toont aan dat eene verandering zijner gevoelens werkelijk plaats gevonden had, want de warme taal van het eerste tijdperk was vervangen door koude officiële uitdrukkingen. Nochtans waren er geene openlijke klachten, en vreemdelingen en anderen die de zaak oppervlakkig beschouwden scheen het toe als of alles een goeden loop had.

Gouverneur Bij de directeuren bleef de gouverneur steeds
Simon van der in zeer hooge achting, en toen hij in 1696
Stel opgevolgd verlof vroeg om af te treden, zoodat hij den
door zijnen zoon avond zijns levens betrekkelijk vrij van zorg
Willem Adriaan zou kunnen doorbrengen, deden zij hem het
van der Stel. genoegen zijnen zoon tot zijn opvolger te be-
A. D. 1699. noemen. De nieuw aangestelde gouverneur was

toen in Amsterdam, en kon niet onmiddellijk vertrekken. Op den 23sten Januari 1699 kwam hij met zijn gezin in Zuid-Afrika aan.

Na zijne plichten in andere handen te hebben gegeven op den 11den Februari 1699, trok Simon van der Stel zich terug op zijne plaats Constantia, alwaar hij eene groote en schoone woning had gebouwd. Aldaar waren gedurende de volgende dertien jaren vreemdelingen van eenige beteekenis altijd van eene hartelijke ontvangst verzekerd, en de gastvrijheid van den gewezen gouverneur was zoo groot, dat zijn huis zelden of nooit zonder bezoekers was. Hij besteedde zijne laatste jaren hoofdzakelijk aan landbouw en veeteelt. De wijn uit zijne wijngaarden was de beste in de kolonie. De burgers geloofden dat hij het geheim van dien te maken bezat, en vreemdelingen geloofden dat de goede kwaliteit was toe te schrijven aan de zorg die besteed werd bij het persen en laten gisten, doch men weet nu dat de wijn zijne geur aan den bodem te danken had.

Simon van der Stel stierf op den 24sten Juni 1712. Zijn stoffelijk overschot werd ter aarde besteld onder het plaveisel der kerk in de Tafelvallei. Een monument ter zijner nagedachtenis werd achter den preekstoel geplaatst, maar toen gedurende de tegenwoordige eeuw de kerk vergroot werd, werd dit tezamen met alles van dienzelfden aard weggenomen en nimmer hersteld.

HOOFDSTUK IX.

Willem Adriaan van der Stel had gedurende tien jaren verschillende betrekkingen in de stad Amsterdam bekleed toen de Vergadering van Zeventien hem als gouverneur der Kaap Kolonie en het aan haar onderhoorig eiland Mauritius aanstelde. Hij had te voren voor een korten tijd alhier gewoond, en was goed bekend met den toestand van het land.

Ofschoon veel moeite besteed was bij het aanplanten van boomen, zoo was timmer- en brandhout schaarsch aan de Kaap. Het was eene moeilijke zaak om de schepen van brandstof te voorzien. De gouverneur dus, even als zijn vader, beschouwde het vermeerderen van boomen als een zaak van groot belang. Gedurende den eersten winter na zijne aankomst werden twintig duizend jonge eiken in de kloven te Stellenbosch en te Drakenstein geplant, alwaar de natuurlijke bosschen uitgeput waren, en meer dan tien duizend werden op het Kaapsche schiereiland uitgeplant. In den winter van 1701 werd een verdere voorraad uit den kweektuin in de Tafelvallei naar Stellenbosch verzonden, en den landdrost werd gelast ze langs de straten te planten.

Reis van den gouverneur naar de Tulbaghrivier. In November 1699 ging de gouverneur op eene inspectie-reis. Hij bezocht Stellenbosch, Drakenstein, en de plaatsen om den Tijgerberg gelegen. Het land was, hoewel dun bevolkt, toch door Europeanen bijna tot aan het tegenwoordig dorp Hermon bewoond. Daar omheen lagen er kleine Hottentot-kralen verstrooid, wier bewoners zeer arm en lui bleken te zijn.

Langs de Bergrivier afdalende, werd bevonden dat de bergen aan de rechterzijde de woonplaatsen waren der Obiquas of Boesmans, die gewoon waren uit hunne schuilhoeken te voorschijn te komen en de burgers en Hottentotten die daar beneden woonden te berooven. Om deze reden kreeg de bergketen den naam van de Obiquabergen. De gouverneur trok er over bij Roodezandskloof, en ging het dal binnen dat nu Tulbaghvallei genoemd wordt.

Ofschoon niet zeer hoog gelegen, bevindt zich deze vallei in de tweede verhooging waarmede het vasteland van Zuid-Afrika opstijgt uit den oceaen naar de bergen die de middellandsche vlakte omringen. De bezoekers waren over het voorkomen ervan verrast. In de kloven der bergen waren prachtige bosschen, en ofschoon wegens gebrek aan een weg het timmerhout niet naar de Kaap kon vervoerd worden, zoude het nochtans van groot nut voor de bewoners zijn. Zeer weinige Hottentotten werden gezien.

Immigranten kwamen met iedere vloot uit de Nederlanden aan, zoodat de gouverneur besloot eene kolonie in de vallei te stichten, alwaar de veeteelt kon worden voortgezet. Hij noemde de vallei het land van Waveren, ter eere van eene aanzienlijke familie in Amsterdam. De bergketen, die de vallei naar de binnenlandsche zijde insloot, en die zich uitstreckte zoo ver als het oog zien kon, noemde hij den Witsenberg, naar den met recht geëerden burgemeester Nicolaas Witsen, van Amsterdam.

Burgers zetten Aan verscheidene burgers werd nu verlof zich neer in de gegeven hun vee te laten grazen bij Riebeecks-Tulbaghvallei. Kasteel, en in Juli 1700 werden eenige pas

A. D. 1700. aangekomene immigranten in het land van Waveren geplaatst. Tegelijkertijd werden een korporaal en zes soldaten gezonden om een post in de vallei te stichten tot bescherming der kolonisten tegen de Boesmans. Dit station werd genaamd de Waveren-post, en werd gedurende drie-en-veertig jaren aangehouden. In October gingen nog een aantal immigranten het beroep van veeboeren uitoefenen in het nieuwe district.

Steeds sedert 1658 was de handel tusschen de burgers en

GESCHIEDENIS

In deze kaap
in het jaar 17
dat door Euro
werd is rood ge
totten gebruikt
eerst te Riebeeck
toen het Land
werd het weila

Behalve de
kolonie, en er
van de Kaap
de landdrost van
buiten het Kaap
post aan Saldan

In de volgen
Kaapstad,
Stellenbosch
drost en berg
De kerken v
Kaapstad,
Stellenbosch
Drakenstein

mijlen

de Hottentotten streng verboden. Het voornaamste doel daarmede was elke daad die twist met de inboorlingen kon veroorzaken, te voorkomen. In strijd met de wet, echter, dreven troepen deserteurs en andere personen van slecht karakter handel in vee, en maakten zich dikwijls schuldig aan daden die niet anders dan rooverijen kunnen genoemd worden. De gouverneur Simon van der Stel wenschte hieraan een einde te maken door zeer strenge straffen uit te vaardigen, doch de directeuren waren niet van hetzelfde gevoelen. Zij waren genegen de kolonisten toe te laten vee van de Hottentotten te koopen en dit vet te maken en te verkoopen aan personen die genegen waren zich te verbinden het garnizoen en de vloten van beesten- en schapenvleesch te voorzien. Zij gaven dus in Juli 1699 bevel dat de handel in vee opengesteld zou worden.

De regeering aan de Kaap kon niet anders dan gehoorzamen. Tenders werden aangevraagd, en in Februari 1700 ging de burger Henning Huising een contract aan om het garnizoen, het hospitaal, en de vloten der Compagnie van beesten- en schapenvleesch te voorzien tegen twee-en-eenhalve stuiver het pond, waarbij hij het gebruik van de slachterijen der Compagnie zou hebben, alsook weide voor zijn vee in dat deel van het Groenekloof-district dat niet door Hottentotten bezet was. Tegelijkertijd werd de handel met inboorlingen voor de burgers opengesteld, met slechts enkele beperkingen om misbruiken te voorkomen. Na dezen tijd was het alleen als de regeering trekossen noodig had dat de handelsgezelschappen — zooals voor bijna eene halve eeuw de gewoonte was geweest — naar het binnenland gezonden werden.

De veeteelt werd nu een levensbestaan voor een jaarlijks toenemend aantal kolonisten. Er was even veel mede te verdienen als met het bebouwen van den grond, en het ging met minder onkosten en zorgen gepaard. De regeering gaf aan aanvragers verlof om grond als weide te gebruiken op een plek die aangewezen werd, doch als het gras aldaar ontbrak of niet zoo goed was als men verlangde, aarzelden de bewoners niet om ander en beter veld elders te zoeken.

Bij het toenemen der bevolking ontstonden er nieuwe onlusten met de Boesmans. In 1701 en 1702 vonden er vele diefstallen van vee plaats, en troepen soldaten, burgers, en Hottentotten waren bijna voortdurend bezig de roovers te achtervolgen. Een militaire buitenpost werd te Groenekloof opgericht, anders zou de contractant voor vleesch niet in staat zijn geweest voldoende voorraad te blijven leveren. Eindelijk werden er zoo vele Boesmans doodgeschoten dat de overblijvende daardoor klaarblijkelijk werden verschrikt, want zij gaven zeer weinig moeite meer gedurende eenige volgende jaren, ofschoon het nu en dan noodig gevonden werd hen te kastijden. Aan de korporaals die bevel over de buitenposten hadden werd last gegeven om te trachten de Boesmans te bewegen den vrede te bewaren. Indien deze wilden vee roofden, moesten zij achtervolgd en gestraft worden, doch zij moesten niet zonder geldige reden aangevallen worden.

Daar wordt zeer weinig vermeld omtrent de Hottentotten gedurende dit tijdperk, behalve dat sommigen hunner klachten indienden over daden van geweld gepleegd door burger-handelsgezelschappen. De politieke raad maakte toen een einde aan den vrijen handel, en de gouverneur schreef daarover in zulke termen dat in 1703 de Vergadering van Zeventien het voorrecht terug trok. De handel tusschen de twee rassen werd dus wederom onwettig gemaakt, en het bleef aldus zoolang als de Oost-Indische Compagnie het land regeerde. Voortaan maakte men op de Europeesche vee-boeren staat om zoo veel als benoodigd was te verschaffen.

Na de verplaatsing van den eerwaarden Pierre Simond naar Drakenstein in 1691, was er geen resideerend predikant te Stellenbosch gedurende bijna negen jaren. Eens in de drie maanden bezocht de predikant van de Kaap de vakante kerk en bediende de sacramenten, en nu en dan kwam de eerwaarde heer Simond voor hetzelfde doel over. Op de andere Zondagen hield de ziekentrooster godsdienstoefeningen. Eindelijk stelde de Vergadering van Zeventien den eerwaarden Hercules van Loon als predikant te Stellenbosch aan. Hij kwam in April 1700 uit Nederland aan, en aanvaardde zijn werkzaamheden.

In 1678 was de grondsteen gelegd van eene kerk in de Tafelvallei, doch daarmede was het werk opgehouden. Gedurende nog een kwart eeuw werd godsdienstoefening gehouden in eene groote zaal binnen het kasteel. Maar na verloop van tijd, daar de fondsen tot ondersteuning der armen niet noodig waren, besteedde de kerkeraad een bedrag gelijkstaande met 2.200 pd. st. tot het bouwen eener kerk. Daar het oorspronkelijk plan nu te klein was, werd het vergroot, en een nieuwe grondsteen werd door den gouverneur gelegd op den 28sten December 1700. Aan het einde van het jaar 1703 was het gebouw voltooid, behalve de toren, en het werd voor den dienst geopend op den 6den Januari 1704. De toren en eind-muren bestaan nog, zijnde een deel der tegenwoordige kerk.

Te Drakenstein werd godsdienst gehouden somtijds in de voorkamer van eene boerenwoning, somtijds in eene groote schuur, daar er alsnog geen kerkgebouw bestond. De eerwaarde heer Simond had eene nieuwe uitgave der psalmen van David vervaardigd, welke hij verlangde te onderwerpen aan de goedkeuring eener synode der Fransche kerken, daar groot belang in het werk gesteld werd door de Hugenoten in Europa. Hij bedankte dus, tot leedwezen der bewoners van Drakenstein, en vroeg verlof om naar de Nederlanden terug te keeren. De Vergadering van Zeventien stond zijn verzoek toe, op voorwaarde dat hij blijven zou tot de aankomst van den eerwaarden Hendrik Bek, dien zij tot zijn opvolger benoemde. De heer Bek kwam aan de Kaap in April 1702, en ging eenige weken daarna te Drakenstein wonen.

De directeuren verlangden dat in de gezinnen der kolonisten, van oorsprong Hugenoten, de Fransche taal voor de Hollandsche zoodra mogelijk zoude plaats maken. Het was slechts een kwestie van tijd, want het getal der Fransch-sprekende personen, vergeleken met die van Hollandsche en Duitsche afkomst, was te klein om hun taal lang in gebruik te kunnen houden onder de gemengde maatschappij. De nieuwe predikant verstond wel Fransch, maar op bevel van de Vergadering van Zeventien hield hij de openbare godsdienstoefening in het Hollandsch.

De ziekentrouster, Paul Roux, ging voort met het houden van den dienst voor de Hugonoten in hun eigen taal.

Deze schikking gaf aanleiding tot vele klachten, ofschoon er destijds niet meer dan zeventig personen te Drakenstein waren die de landstaal niet verstonden. Na eenigen tijd gaven de directeuren verlof dat de dienst op iederen tweeden Zondag in het Fransch kon gehouden worden, doch het verplaatsen van den predikant en eene lange ontstentenis te Drakenstein volgden, en toen er in 1714 weder een predikant geplaatst werd, had de behoefte aan een anderen dienst dan dien in 't Hollandsch opgehouden te bestaan.

Eerste gevecht In Maart 1702 verliet een gezelschap, met de **Kaffers**, bestaande uit vijf-en-veertig blanken en hetzelfde

A. D. 1702. getal Hottentotten, Stellenbosch, en waren zeven maanden afwezig. Zij reisden oostwaarts totdat zij nabij de Vischrivier kwamen, alwaar zij bij daglicht op zekeren dag aangevallen werden door eene bende Kosa krijgslieden, vluchtelingen uit hun eigen land, en die in vriendschap met de Hottentotten leefden. De Kosas werden verslagen, achtervolgd en toen zij omkeerden en voor de tweede maal tegenstand boden, werden zij wederom overwonnen met verlies van vele hunner manschappen. Een Europeaan sneuvelde. Het gezelschap begon zich toen aan rooverij schuldig te maken, hunne daden verontschuldigende door te beweren dat zij 't eerst aangevallen waren. Zij vielen de Gonaquas en andere Hottentot-stammen aan, schoten velen hunner dood, en voerden hun vee mede.

De roovers werden nimmer terechtgesteld. In latere jaren, toen de kolonisten en de gouverneur twist met elkander hadden, en iedere partij het karakter van de andere zoo zwart mogelijk wenschte te schilderen, verklaarde de gouverneur dat zij in verbintenis stonden met de kolonisten. Er waren er echter zooveel, dat indien men ze straffe, dit den ondergang van de helft der volkplanting ten gevolge zou hebben. Dit werd met verontwaardiging door de burgers ontkend, die verklaarden dat de Europeesche roovers misdadigers waren zonder gezinnen of

vaste woningen, daar zij meestal vluchtelingen voor het gerecht waren en karakterlooze menschen, die op onvoorzichtige wijze uit den dienst der Compagnie ontslagen waren. De burgers be- weerden dat zij hadden moeten gestraft worden. De namen der vijf-en-veertig blanken die de rooverbende uitmaakten werden aangegeven. Veertig hunner zijn heden in Zuid-Afrika onbekend, terwijl de namen der vijf anderen twijfelachtig zijn, zoodat de beweringen der burgers sterk bevestigd worden.

De directeuren wenschten schapenwol uit Zuid-Afrika te ver- krijgen, daar eenige monsters van goede kwaliteit naar Europa gezonden waren. Zij waren van oordeel dat indien wol tegen acht pence het pond kon verschaft worden, zij een goed profijt er uit konden maken, en de kolonisten een andere vertrouwbare bron van bestaan zouden hebben. Instructies werden gezonden aan het gouvernement om deze industrie door de burgers ter hand te doen nemen. Doch dit was destijds geen werk dat in den smaak van den Zuid-Afrikaanschen boer viel. Ofschoon er in vroeger jaren eene goede hoeveelheid Europeesche schapen waren ingevoerd, waren er heel weinig van zuiver ras overge- bleven, daar zij bijna allen verbasterd waren met het inheemsche dier met grooten staart. Men geloofde algemeen dat het wol- dragend schaap meer onderhevig was aan de brandziekte dan andere, en de schade door die ziekte veroorzaakt was dikwijls zoo groot dat de boeren daarvoor gedurig bevreesd waren. Dan waren er ook de onkosten van afzonderlijke wachters aan verbonden. Bovendien was het lichaam van het woldragend schaap niet zoo veel waard als dat van het andere, zoodat de veeboeren niet te bewegen waren proeven te nemen.

Van 1698 tot 1705 waren de seizoenen zeer droog, en kon geen koren uitgevoerd worden. In 1700 werd het noodig rijst uit Java in te voeren, daar er geen graan genoeg in het land was voor het gebruik van het volk en om de bemanning der schepen van versch brood te voorzien. In 1705 hield de lange droogte op, en waren de oogsten zeer goed; maar terwijl het koren geoogst werd begon het sterk te regenen, en werd een groot gedeelte er van vernield. Er werd echter meer overgehouden

dat in het land noodig was, en in 1706 werden veertien honderd mudden naar Batavia uitgevoerd.

Gouverneur W. A. van der Stel's De slechte seizoenen brachten een geest van ontevredenheid onder de boeren, die toenam door het gedrag der hoogere ambtenaren. De **boerderij te Hottentots-Holland.** gouverneur bezat voor zichzelven eene boerderij waar de zaken op zeer groote schaal gedreven werden, zooals men het in die dagen beschouwde. Hij mocht geen grond voor zichzelven nemen, maar in 1700 bezocht een commissaris de Kaap, en gaf hem op zijn verzoek vierhonderd morgen gronds in eigendom te Hottentots-Holland. Hij vergrootte dit bezit door aan een persoon die onder zijn gezag stond een stuk aangrenzend land toe te staan, om dit daarna van dien man tegen zeer lagen prijs te koopen. Het landgoed noemde hij Vergelegen.

Hij bouwde daar een groot woonhuis, een korenmolen, eene looierij, wijn- en graanschuren, een opzienershuisje, een slavenhuis, en zeer uitgestrekte buitengebouwen. Hij ging daar dikwijls wonen gedurende tien of veertien achtereenvolgende dagen, en de publieke zaken stonden dan gedeeltelijk stil. Dit werd voor de directeurs geheim gehouden, want er wordt geen melding gemaakt van Vergelegen of van de afwezigheid van den gouverneur van het kasteel in de officiële documenten waarvan afschriften naar Holland gezonden werden. Op de plaats waren bijna een half millioen wijngaardstokken geplant, zijnde een vierde gedeelte van het geheele getal aanwezig in de kolonie in 1706. Bosschen, boomgaarden, en korenlanden werden naar evenredigheid aangelegd. Over de bergen had de gouverneur op verschillende plaatsen zes- of achthonderd stuks grootvee en acht- of tienduizend schapen. De secunde, Samuel Elsevier, verkreeg de plaats Elsenburg, nabij Klapmuts. De eerwaarde Petrus Kalden, predikant van de Kaap, kreeg op dezelfde wijze de plaats Zandvliet, tusschen Stellenbosch en Valschbaai. Deze beambten boerden op veel kleiner schaal dan de gouverneur, maar ook zij verwaarloosden hunne publieke werkzaamheden om zich aan hunne private eigendommen te wijden. De broeder van den gouverneur, Frans van der Stel, was boer te Hottentots-Holland.

Zijn vader boerde te Constantia. De markt voor produkten was klein, en al deze personen hadden daar toegang toe vóórdat de burgers iets verkoopen konden.

Klachten tegen den gouverneur. Er is nog nooit een volk geweest dat minder genegen was zich aan grieven te onderwerpen,

A. D. 1705. hetzij deze werkelijk of in de verbeelding bestonden, dan de kolonisten van Zuid-Afrika. In 1705 zonden sommigen der boeren eene klacht aan den gouverneur-generaal en den raad van Indië, doch te Batavia werd niets aan de zaak gedaan. Terwijl zij op een antwoord wachten schreef één hunner, Adam Tas genaamd, een memorie aan de directeuren, waarin de gouverneur en de andere beambten beschuldigd werden van gehandeld te hebben zooals hierboven vermeld is, en de gouverneur verder beschuldigd werd van omkooprij, afpersing, en tirannie.

Er werd beweerd dat hij de bedienden en slaven der Compagnie op zijne plaats gebruikte, dat hij de materialen der Compagnie voor aanbouwen nam, dat hij wijn opkocht tegen zeer lage prijzen van hen die geene markt ervoor vinden konden en dien dan aan vreemdelingen voor zeer hooge prijzen weder verkocht, en dat hij geen grond wilde geven zonder hiertoe te zijn omgekocht. Eenige andere wanbedrijven van even ernstigen aard werden bekend gemaakt. De memorie werd door drie-en-zestig boeren onderteeekend, en men was van plan haar naar de directeuren te zenden met de retourvloot in de eerste maanden van 1706.

De officiële archieven, waartoe de burgers geen toegang hadden, leveren bewijs dat eenige der ernstige beschuldigingen tegen den gouverneur ongegrond waren. Doch andere waren ongetwijfeld waar, en de mannen die deze memorie onderteeekenden behoorden tot de meest achtenswaardige in het land.

Bij de aankomst van de huiswaartskeerende vloot in Februari 1706 werd het den gouverneur bekend gemaakt dat een document, waarin hij van slecht gedrag beschuldigd werd, in het vorig jaar naar Batavia was gezonden. Hij maakte onmiddellijk de gevolgtrekking dat gelijkluidende beschuldigingen naar de

Nederlanden zouden gezonden worden, en dat er eene memorie daaromtrent, bestaan moest; maar hij was niet in staat te vernemen waar dit document was, of wie er in betrokken waren. Het gevaar zijner positie drong hem nu tot het begaan van daden die van verregaande dwaasheid en tirannie getuigen. Hij liet een certificaat opstellen, waarin hem de grootste deugden toegekend werden, en waarin de grootste tevredenheid werd uitgedrukt over de wijze waarop hij het land regeerde. De bewoners van het Kaapsche district werden naar het kasteel uitgenoodigd, en toen verzocht het certificaat te teekenen. De landdrost van Stellenbosch, Jan Starrenburg genaamd, een lage vleier die sedert Juli 1705 zijn betrekking had vervuld, werd gelast met een gewapenden troep van huis tot huis het platteland in te trekken, en de bewoners te bewegen dit aldaar ook te teekenen. Op deze wijze werden tweehonderd-en-veertig namen verkregen, waaronder die van eenige Aziatische lieden en vrije negers. Velen echter weigerden hunne namen te teekenen, in weerwil van het dreigement van den landdrost dat het oog op hen zou gehouden worden indien zij het waagden zich te verzetten.

De gouverneur vermoedde dat Adam Tas de schrijver der memorie was, dus werd de landdrost gelast hem te laten arresteren. Vroeg op zeker en morgen werd zijn huis omringd door een gewapende bende, hij werd in arrest genomen en gevangen naar het kasteel gebracht, zijne woning werd onderzocht, en zijn lessenaar medegevoerd. Na deze gebeurtenis kon er geene vrede bestaan tusschen den gouverneur en zijne tegenstanders, want indien een burger op deze wijze kon behandeld worden, alleen omdat hij verdacht werd eene memorie aan het hoogste gezag te hebben opgesteld, dan kon niemands vrijheid meer veilig zijn. Borgstelling werd onmiddellijk aangeboden vóór de verschijning van Tas voor een gerechtshof, doch die werd geweigerd. Hij werd naar de gevangenissen gezonden, alwaar hij bijna veertien maanden lang vertoefde.

In zijn lessenaar werd het concept gevonden waarnaar de memorie aan de directeuren was afgeschreven. Het was niet

onderteekend, doch eene lijst een aantal namen bevattende en verscheidene brieven die er bij waren gaven eenigen dergenen aan die deel genomen hadden aan de zaak. De geheele memorie was destijds in het huis van een burger in de Tafelvallei, alwaar men van plan was die te bewaren totdat zij met de terugkeerende vloot weggezonden kon worden.

De gouverneur werd dus bekend met den aard en den vorm waarin de beschuldigingen tegen hem vervat waren. Sommige dezer waren zoo overdreven, dat hij er van overtuigd was dat de directeuren, wanneer zij ze lazen, hem van alle schuld zouden vrijspreken; hierop vertrouwend aarzelde hij niet te verzoeken dat een bevoegd persoon zou uitgezonden worden om de zaak te onderzoeken.

Binnen de eerstvolgende dagen deed de gouverneur de burgers Wessel Pretorius en Jacob van der Heiden arresteeren en in de gevangenis werpen, hij liet Jan Rotterdam naar Batavia zenden, en Pieter van der Bijl, Henning Huising, Ferdinand Appel, en Jan van Meerland aan boord van een schip plaatsen dat naar Amsterdam zou vertrekken.

De gouverneur hoopte op deze wijze zijne tegenstanders door vrees te dwingen het certificaat ten zijnen gunste, en waarin de beschuldigingen tegen hem ontkend werden, te onderteekenen. Doch geen enkele dergenen die aan boord der schepen in de baai gebracht waren wankelden voor een oogenblik. Hunne vrouwen verzochten dat de gevangenen terstond voor een beoorloofd hof van justitie zouden gebracht worden, en toen haar een wenk werd gegeven dat, wanneer zij hare echtgenooten konden bewegen te doen hetgeen van hen verlangd werd, de invrijheidstelling daarvan het gevolg zou zijn, weigerden deze trouwhartige vrouwen met verontwaardiging zulks te doen. Intusschen was het verzoekschrift toevertrouwd aan de zorg van Abraham Bogaert, een geneesheer op de terugkeerende vloot, en nadat de schepen uitgezeild waren gaf hij het aan Henning Huising.

Binnen eene week of twee vonden verdere arrestatiën plaats, toen Nikolaas van der Westhuizen, Jacob Louw, Jacob Cloete, en vijf of zes anderen in verzekerde bewaring werden gesteld,

doch allen werden, na korten tijd gevangen te zijn geweest, wederom ontslagen, uitgezonderd Adam Tas en Jacob Louw.

Gedurende eenige maanden bleef de zaak rusten, doch toen de gouverneur de namen van eenige anderen zijner tegenstanders te weten kwam, werden Willem van Zijl, François du Toit, Guillaume du Toit, Hercules du Pré, Cornelis van Niekerk, Martin van Staden, Jacobus van Brakel, Jan Elberts, en Nikolaas Elberts gedagvaard voor het gerechtshof te verschijnen op een aanklacht van oproer te hebben verwekt. Dezen kwamen tot het besluit de dagvaarding niet te gehoorzamen totdat de beslissing der directeuren bekend zou zijn, en alzoo verschenen zij niet. Dientengevolge werd door eene meerderheid in het hof van justitie, zittende met gesloten deuren, ieder hunner gevonnist wegens minachting der wettige macht tot verbanning naar Mauritius voor den tijd van vijf jaren en tot het betalen eener boete van 41 pd.st. 12s. 4d.

De burgers Dit vonnis versterkte de vijandelijke gezind-
verzetten zich heid tegen de regeering. In den vroegen morgen
tegen de van den 18den September reden de boeren
regeering. van Waveren, Riebeeks-Kasteel, en Drakenstein
 gewapend het dorp Stellenbosch binnen, en schaarden zich onder
 trommelslag nabij het kantoor van den landdrost. Starrenburg
 ging naar hen toe, en gebood den trommelslager stil te zijn;
 doch hij hield aan. Sommigen, om hunne minachting voor den
 landdrost te toonen, begonnen om den trommel te dansen.
 Anderen vroegen waarom er dit jaar geene kermis gehouden werd,
 zooals dit steeds sedert 1686 was gebeurd. Starrenburg antwoordde
 dat de regeering in Indië zulks verboden had; maar zij wilden
 hem niet gelooven, en gaven de schuld aan de Kaapsche
 regeering. Doch hetgeen hij verklaarde was in zekere mate juist,
 daar met het doel om onkosten voor te komen de Indische
 autoriteiten aan den politieken raad bevel hadden gegeven in
 1705 niet langer bij te dragen aan de schiet-wedstrijden noch
 wijn of bier op kosten der Compagnie uit te deelen. Er werd
 dus geene kermis gehouden in 1706 en daarna.

Hierop gaven de vrouwen hare opinie te kennen. De vrouwen

van Pieter van der Bijl en Wessel Pretorius, als sprekende voor allen, gaven den landdrost te verstaan dat zij niet van meening waren zich aan dwingelandij te onderwerpen, maar vast besloten waren hunne rechten te handhaven. Starrenburg oordeelde het raadzaam naar huis terug te keeren. De burgers bleven den geheelen dag in het dorp zich tegen hem verzetten, doch bewaarden overigens de rust.

Eenige dagen later verschenen twee der personen die tot verbanning gevonnist waren, te Stellenbosch, en dreven den spot met den landdrost, die het niet durfde wagen hen te arresteeren, daar hij zelfs niet op zijne gesalarieerde dienaars kon staat maken. Alle eerbied voor de regeering was verdwenen.

Er werd nu tusschen den gouverneur en den landdrost over-eengekomen dat in den nacht van den 28sten September een corps van soldaten te paard, na het sluiten van de poort van het kasteel, heimelijk naar de Kuilen zou marcheeren. Tegen twee uur 's morgens van den 29sten moest de landdrost hen aldaar ontmoeten, en moest hij alsdan vóór daglicht hen arresteeren die als de aanvoorders der zich verzettende partij beschouwd werden. Doch de constabel aan de Kuilen slaagde er in, de soldaten eenigen tijd op te houden, en toen zij eindelijk vertrokken om te trachten Cornelis van Niekerk in zijn bed te grijpen, was het alarm reeds gegeven.

De dag brak aan, niemand was gearresteerd, en er bleef voor den landdrost en de soldaten niets anders over dan zich naar het dorp Stellenbosch terug te trekken. Niemand aldaar wilde eenig voedsel aan de troepen verkoopen, en de landdrost was verplicht zijn eigen bokken voor hun gebruik te slachten tot dat voedsel uit de Kaap kon gezonden worden. Daar Starrenburg nu soldaten bij zich had, vluchtten de burgers die tot verbanning gevonnist waren, naar Vier-en-twintigrivieren, alwaar zij zich verschoolen. De landdrost deed zijn best om hen in handen te krijgen, en op den 4den Februari 1707 slaagde hij er in Hercules du Pré en Jacobus van Brakel te arresteeren, die aan boord der Mauritius dépêche-boot gezonden werden. Eene maand daarna werd Guillaume du Toit ook gearresteerd.

Gedurende dezen tijd ontsloeg de gouverneur de heemraden die op de gewone wijze gekozen waren, en stelde naar eigen willekeur anderen in de vacante plaatsen aan.

Op dit tijdstip kwam de huiswaartakeerende vloot uit Batavia aan, en in een der schepen bevond zich Jan Rotterdam, die zegevierend terugkeerde. De gouverneur-generaal en raad van Indië hadden hem met groote vriendelijkheid behandeld, en lieten hem niet alleen toe terug te keeren, maar gaven hem ook eene vrije passage. En op den 16den April 1707 kwam de *Kattendijk* uit Texel aan, met een brief van de Vergadering van Zeventien welke den kolonisten de grootste vreugde verschaftte.

Van de vier burgers die naar Europa gezonden waren stierf er een, Jan van Meerland, op reis naar huis. Toen de anderen te Amsterdam aankwamen, boden zij den directeuren het verzoekschrift aan, dat Tas opgesteld had. Met de vloot ontvingen de directeuren ook des gouverneurs ontkenning van sommige der beschuldigingen door de burgers ingebracht en zijn uitleg van andere. In eene zaak van dezen aard was het noodzakelijk met beslistheid zoowel als met rechtvaardigheid te handelen. De Compagnie had vele en machtige vijanden, die altijd naar een gelegenheid uitzagen om haar bij de Staten-Generaal aan te vallen, en eene beschuldiging van verdrukking van vrije Nederlanders in een harer koloniën zou hun een wapen in de hand geven waarvan zij niet zouden nalaten goed gebruik te maken. Eene commissie werd dus onmiddellijk benoemd om de zaak te onderzoeken, en de stukken werden haar voorgelegd.

Ontslag van den De commissie bracht een rapport uit dat
gouverneur. den gouverneur en hen die met hem samen-

A. D. 1707. werkten veroordeelde, tengevolge waarvan de brief geschreven werd door de *Kattendijk* aangebracht. Die brief berichtte dat de gouverneur Willem Adriaan van der Stel, de secunde Samuel Elsevier, de predikant Petrus Kalden, en de landdrost Jan Starrenburg van hun betrekking vervallen waren verklaard, en gelast werden zich zonder verzuim naar Europa te begeven. Des gouverneurs broeder, Frans van der Stel, moest vertrekken naar een of andere plaats buiten de bezittingen

der Compagnie. De burgers werden verklaard onschuldig te zijn; de drie welke naar Europa gezonden waren werden naar huis teruggezonden op kosten van de Compagnie, en last werd gegeven, dat indien er eenigen in de kolonie in de gevangenis waren zij onmiddellijk ontslagen moesten worden. Er werd afgekondigd dat Louis van Assenburgh, voordezen officier in het leger van den Duitschen keizer, als gouverneur, en Johan Cornelis d'Ableing als secunde, waren benoemd. In geval geen van beiden vroegtijdig in de kolonie zoude aankomen, moest het bestuur van zaken waargenomen worden door den fiskaal en de andere leden van den politieken raad handelende als eene commissie.

De Mauritius depêche-boot was nog niet uitgezeild toen deze brief reeds aankwam, en de fiskaal, die door de Vergadering van Zeventien gelast werd hunne bevelen uit te voeren, stelde onmiddellijk de vijf burgers Adam Tas, Jacob Louw, Jacobus van Brakel, Hercules du Pré, en Guillaume du Toit op vrije voeten.

De nieuw-aangestelde secunde bereikte de kolonie in Mei 1707, en daar Gouverneur Van Assenburgh nog niet aangekomen was, nam hij het bestuur van zaken op den 3den Juni over.

Rechten der burgers. Uit de documenten van dit tijdstip kan men zich van de beschouwingen der directeuren en de kolonisten omtrent de regeering van het land en de rechten van het volk met groote zekerheid vergewissen. In de Nederlanden was het tegenwoordig stelsel van het kiezen der wetgevers destijds onbekend, doch was het volk, in werkelijkheid zoowel als in naam, vrij. Men vindt er met geen enkel woord melding van gemaakt dat de burgers een anderen regeeringsvorm verlangden; zij begeerden alleen dat het beheer van zaken in eerlijke handen zou berusten, en dat hunne rechten geëerbiedigd zouden worden.

De directeuren wenschten alhier een groot aantal vrije mannen te hebben die een gemakkelijk leven zouden hebben, getrouwd aan het vaderland zouden blijven, en bereid en gewillig zouden zijn om zich tot de verdediging der kolonie te verbinden indien zij aangevallen werd, met dezelfde rechten die hunne gelijken in

Europa, en die niet veel van hen in rang en stand verschilden, genoten.

Er werd last gegeven, dat voortaan geen ambtenaar der Compagnie, van den hoogsten tot den laagsten toe, grond in de kolonie in eigendom of huur mocht bezitten, of op eenige wijze in koren, wijn, of vee mocht handelen. Zij die vast eigendom bezaten konden het verkoopen, doch indien zij zulks niet binnen eenen redelijken tijd deden, zou het hun ontnomen worden. De burgers moesten volgens wet en recht geregeerd worden.

Van hunne zijde, maakten de kolonisten aanspraak op dezelfde rechten alsof zij nog in de Nederlanden woonachtig waren. Zij beschouwden dat eenige wetsbeperkingen, waarin de vroegere burgers toegestemd hadden, van tijdelijken aard waren, en slechts van toepassing waren op hen die er in hadden toegestemd. Volgens hunne zienswijze hadden zij niets verbeurd door naar Zuid-Afrika te verhuizen, en zij beschouwden het geweld door den gouverneur en zijne metgezellen tegen Adam Tas gepleegd even onbehoorlijk als of het plaats gevonden had in de stad Amsterdam. Zij maakten aanspraak op hun ongetwijfeld recht tot persoonlijke vrijheid, tot vrijwaring tegen arrest tenzij onder rechtvaardige verdenking, tot toelating tot borgstelling, tot eene spoedige terechtstelling voor een bevoegd gerechtshof en het recht om aan elk persoon, hetzij burger of vreemdeling, behalve onder bijzondere omstandigheden, wanneer beperking voor het algemeen welzijn noodig was, te verkoopen al wat hun grond opbracht, nadat de tienden betaald waren en in de behoeften der Compagnie was voorzien. En deze aanspraken, uitgedrukt in de duidelijkste bewoordingen, werden niet door de directeuren betwist, noch zelfs door de voorstanders van den gewezen gouverneur, maar werden door iedereen als ontwijfelbaar beschouwd.

De directeuren wisten zeer goed, dat eene volkplanting van vrije Nederlanders op eene andere wijze behoorde geregeerd te worden dan een grondgebied door Aziaten bewoond.

HOOFDSTUK X.

Aankomst van Gouverneur Van Assenburgh A. D. 1708. Op den 25sten Januari 1708 kwam Gouverneur Louis van Assenburgh in Tafelbaai aan, na eene reis van acht maanden uit Holland.

Op den 1sten Februari aanvaardde hij zijne betrekking. Hij was eene dapper en bekwaam krijgsoverste geweest, doch in dit land bleek hij zulk een liefhebber van eten en drinken te zijn dat men hem een wijnzuiper placht te noemen. Hij voerde echter de bevelen der directeuren naar letter en geest uit, zoodat hij de achting der burgers wegdroeg.

De terugkeerende vloot van 1708 was onder bevel van een officier van hoogen rang, genaamd Cornelis Joan Simons, die door den gouverneur-generaal en den raad van Indië gelast werd om gedurende zijn verblijf in Zuid-Afrika als hooge commissaris op te treden. Hij paste in dit land het Indisch gewoonterecht toe, dat geen volbloed negerslaaf vrijgemaakt mocht worden zonder dat de eigenaar zekerheid stelde dat de vrijgemaakte persoon binnen tien jaren niet ten laste van het armenfonds zoude komen. Dit was daarna de wet in Zuid-Afrika, met eene merkwaardige uitzondering.

Het gebeurde dikwijls dat dames uit Indië naar Europa terugkeerende slavinnen als dienstmeisjes met zich mede brachten, en somtijds werden heeren op dezelfde wijze vergezeld door hunne lijfbedienden. Deze slaven werden bijna altijd teruggezonden daar zij van geen nut in de Nederlanden konden zijn. De directeuren gaven last dat zulke personen behandeld moesten worden

als vrije lieden; dat zij op den bodem der republiek waren geweest was geheel voldoende om hunne vrijheid te verzekeren.

Het eiland Mauritius werd in dezen tijd door de Oost-Indische Compagnie verlaten. Het was van bijna geen nut als een verschings-station, en behalve een weinig ebbenhout en amber leverde het voor den handel niets op. De directeuren kwamen tot het besluit dat het niet de kosten van onderhoud van een groot garnizoen waard was. De kolonisten hadden de keuze om of naar Java of naar Zuid Afrika te verhuizen, en negen hoofden van huisgezinnen verkozen naar de Kaap te komen. Nadat al de kolonisten vertrokken waren, zeilde Abraham Momber, de laatste Hollandsche kommandant van het eiland, tezamen met de andere beambten op den 25sten Januari 1710 naar Batavia.

De opbrengst van tienden. In Januari 1710 kwam de afgetreden gouverneur-generaal Joan van Hoorn op zijne terugreis naar de Nederlanden in Tafelbaai aan. Hij bleef eenige weken in de kolonie, alwaar hij als hooge commissaris werkzaam was, in den raad voorzittende en bij alle gelegenheden den rang boven den gouverneur nemende. Op den 26sten Februari verschenen de drie burgerraden voor hem, en deden een verzoek namens al de vrije burgers. Men had kort tevoren last van de directeuren ontvangen om tienden van het geheele bedrag koorn dat gewonnen werd te vorderen, en niet slechts van dat gedeelte hetwelk ter verkoop gebracht werd, zooals vroeger de gewoonte was geweest. De burgerraden vroegen dat de boeren bevrijd mochten worden van betaling der tienden op zulk graan als zij noodig hadden voor eigen gebruik en om te zaaien. De hooge commissaris beschouwde hun verzoek billijk, en schortte de invordering in het geheel op tot dat nadere instructies ontvangen konden worden.

De directeuren hadden eene andere beschouwing, en in brieven alhier ontvangen in Februari 1711 werd van de boeren gevorderd tienden te betalen op alle graan dat geoogst werd, evenals men dit in Europa betalen moest.

Geene wet immer van kracht in Zuid-Afrika had eene slechtere uitwerking dan deze. Eens in 't jaar moest ieder burger eene

opgaaf inleveren van al het graan dat zijn grond opgebracht had, en dan kon hij een-tiende van dat bedrag afleveren en volle kwijting ontvangen, of wanneer hij koorn ter verkoop naar de pakhuizen der Compagnie aan de Kaap bracht, werd de waarde van een-tiende van het getal mudden die hij opgegeven had van de betaling teruggehouden. De verzoeking om valsche opgaven te maken werd dus zeer groot, en na verloop van tijd beschouwden velen het bijna als geene misdaad om de gewonnen hoeveelheid als veel minder op te geven dan zij werkelijk was. Er waren wel altijd eerlijke godvreezende mannen die de juiste waarheid verklaarden, doch het is een feit dat in sommige jaren de hoeveelheid koorn die naar Java gezonden werd ontzaglijk veel meer was dan de hoeveelheid die, volgens opgaven door de boeren gemaakt, gewonnen was. Dit toont aan hoe bedriegelijk die opgaven moeten geweest zijn. Het was wel bekend aan de regeering alhier en in Holland dat een volle tiende alleen betaald werd door zulke oprechte mannen als op hun woord en hunne eer grootere waarde stelden dan op geld, en dat zij die de waarheid niet op prijs stelden de belasting ontdoken; toch werd geene verandering in het stelsel gebracht gedurende meer dan een driekwart eeuw.

Brand te Stellen- Op den 17den December 1710 brak een brand **bosch. A. D. 1710.** in het dorp Stellenbosch uit. De wind was sterk, en een slaaf die eene brandende fakkel droeg liet eenige vonken op het stroo waaien waarmede het kantoor van den landdrost gedekt was. In een oogenblik stond het dak in brand. Het vuur deelde zich aan de aangrenzende gebouwen mede, die allen met stroo gedekt waren, en binnen kort waren de kerk, al het eigendom der Compagnie, en twaalf woonhuizen afgebrand. Gelukkig werden de kerkboeken en districts-archieven gered.

In December 1711 werd de grens van het Kaapsche district bepaald als zijnde de Mosselbanks- en Kuilsrivieren. Aan de andere zijde dier stroomen strekte het gezag van den landdrost van Stellenbosch zich uit zoover als zich Europeanen hadden neergezet.

Gouverneur Van Assenburgh bemoeide zich niet met de werkzaamheden der boeren, en hij gaf de kolonisten die bescherming waartoe zij gerechtigd waren, zoodat hij bij hen tamelijk goed aangeschreven stond. Inderdaad liet hij zich niet met hen in, noch stelde hij dat belang in hunne persoonlijke zaken als Simon van der Stel in zijne vroegere jaren gedaan had, zoodat er niet die genegenheid voor hem bestond die men voor den ander gevoelde.

Op nieuwjaarsdag en op zijn verjaardag was het de gewoonte bij de voornaamste burgers met hunne vrouwen een bezoek aan het kasteel te brengen tusschen tien en elf ure in den voormiddag, om hem geluk te wenschen. Zij werden alsdan uitgenoodigd om het middagmaal mede te gebruiken, en zij vertrokken gewoonlijk niet voor negen uur 's avonds. Ook bij de jaarlijksche wapenschouwing der Kaapsche militie, als de exercities der troepen ruiters en infanterie waren afgeloopen, werden de officieren aan het kasteel onthaald. Bij deze recepties was de gouverneur zeer vriendelijk, en hij was altijd toegankelijk, doch hij kwam niet in gezelschap.

Dood van Gouverneur Van Assenburgh. Vroeg in het jaar 1711 werd hij ernstig ongesteld, en na aan zijne kamer voor omtrent acht maanden gekluisterd te zijn, stierf hij op

A. D. 1711. den 27sten December. Den volgenden dag kwam de politieke raad bijeen, toen de secunde Willem Helot gekozen werd om als hoofd der regeering op te treden totdat het besluit der directeuren bekend zoude worden.

Toeneming der Europeesche bevolking. Eenige jaren voor dezen datum had de aankomst van lieden uit Europa om zich in de kolonie neder te zetten bijna geheel opgehouden. Bij lange tusschenpoozen werd een gezin uit den vreemde bij de burgerbevolking gevoegd, of werd een beambte der Compagnie in Zuid-Afrika ontalagen, doch de vermeerdering van het aantal kolonisten was nu hoofdzakelijk toe te schrijven aan het feit dat de geboorten de sterfte te boven gingen. Veeboeren verspreidden zich uit het land van Waveren langs de vallei der Breederivier af, en uit Hottentots-Holland oostwaarts langs den loop der Zonderendrivier. De stad in Tafelvallei groeide

ook aan. Het was niet de gewoonte haar Kaapstad te noemen, maar gewoonlijk de Kaap, of somtijds de stad aan de Kaap. Officiële brieven werden gericht van en naar het Kasteel de Goede Hoop. In den tijd toen Gouverneur van Assenburgh stierf bevatte de stad omtrent honderd-en-zeventig private huizen, buiten de gebouwen die aan de Compagnie behoorden.

Eerste verschijning der kinderpokken in Zuid-Afrika. In 1713 kwam er een verschrikkelijk onheil over het land. In Maart van dat jaar maakten de kinderpokken hare eerste verschijning in Zuid-Afrika. Zij werden ingevoerd door middel

A. D. 1713. van kleeding behoorende aan scheepslieden die ziek waren geweest op de reis uit Indië, doch die herstelden voordat zij de Tafelbaai bereikten. De kleedingstukken werden gezonden om aan het slavenhuis der Compagnie gewasschen te worden, en de vrouwen die ze onder behandeling hadden waren de eersten die aangetast werden. De Compagnie had destijds vijfhonderd-en-zeventig slaven van beide geslachten en van elken ouderdom, waarvan bijna tweehonderd binnen de volgende zes maanden werden weggenomen.

Van de slaven verspreidde zich de ziekte over de Europeanen en inboorlingen. In Mei en Juni was er nauwelijks een enkel gezin in de stad waar niet iemand ziek of dood was. Verkeer in de straten kwam tot een stilstand, en zelfs de kinderen hielden op met hunne gewone spelen op de pleinen en opene plaatsen. Ten laatste werd het onmogelijk ziekenverzorgsters te verkrijgen, ofschoon aan slavinnen van vier tot vijf shillings 's daags betaald werd. Al de planken in de pakhuizen waren opgebruikt, en in Juli werd het noodig de gestorvenen zonder doodkisten te begraven.

Twee maanden lang was er geene bijeenkomst van het gerechtshof, want schulden en geschillen waren vergeten terwijl deze verschrikkelijke ramp voortduurde. Het volk was zoo ontmoedigd dat elke buitengewone gebeurtenis hen met vrees vervulde. Zoo zag men bij voorbeeld op den 10den Mei twee duiven ter aarde vallen van de borstwering van het gouverneurshuis in het kasteel, en na dat zij voor eenigen tijd

rondgesparteld hadden bevond men dat ze dood waren zonder dat eenig letsel aan hen kon bespeurd worden. Dit werd door velen beschouwd als een onheilspellende gebeurtenis. Zelfs de wolken en de duisternis der winterstormen schenen met dood en verderf te dreigen. Gedurende dien verschrikkelijken winter stierf bijna een kwart der Europeesche bevolking der stad, en slechts toen het weder warm begon te worden hield deze pestziekte op.

De ziekte verspreidde zich op het platte land, doch aldaar, ofschoon de sterfte onder de blanken zeer groot was, was de proportie dergenen die stierven niet zoo groot als in de stad. Het was daar gemakkelijker om zich van aanraking met zieken te onthouden. Sommige gezinnen, die in afgezonderde plekken woonden, waren geheel afgesloten van de overige kolonisten, en de boeren in 't algemeen onthielden zich van rondreizen.

De burger-lijsten van geen enkel jaar kunnen als geheel accuraat beschouwd worden, doch, gelijk alle andere documenten van dien tijd, getuigen zij van het groote levensverlies. Volgens hen, was in 1712 het getal kolonisten — mannen, vrouwen, en kinderen — eenduizend negenhonderd negen-en-dertig, terwijl in 1716, drie jaren na de ziekte, er slechts eenduizend zeshonderd-zeven-en-negentig waren.

Onder de Hottentotten veroorzaakte de ziekte de grootste vernieling. Van de blanken die aangetast werden waren er meer die herstelden dan stierven, maar bij de Hottentotten was de afloop der ziekte bijna altijd doodelijk. Hunne onreine levenswijze veroorzaakte dat de pest zich onder hen met vreeselijke snelheid verspreidde. Toen de kralen eerst aangetast werden, en het getal sterfgevallen schrikwekkend werd, vluchtten de Hottentotten die nabij de Kaap woonden over de bergen, verklarende dat de blanken hen betooverd hadden. Doch zoodra zij buiten de kolonie kwamen werden zij door stammen van hun eigen ras aangevallen, en allen die niet terug konden gaan werden gedood. Het doel dezer slachting kan geweest zijn om de verspreiding der ziekte te voorkomen, doch indien dat zoo was, mislukte het. Toen zaten de rampzalige schepsels in

wanhoop ter neder, en deden geen poging om zichzelf te redden. Zij verwijderden zelfs niet hunne dooden uit de hutten. In de Tafelvallei zond men een aantal slaven om de lijken ter aarde te bestellen, daar de lucht onrein begon te worden. Geheele kralen kwamen om, geen enkel persoon bleef over.

Zelfs de namen der stammen tot op een grooten afstand binnenslands werden door de doodelijke ziekte uitgedelgd. Zij komen niet meer voor in de archieven als afzonderlijke stammen, met hunne twisten, hunne strijdzucht, en hunne oorlogen tegen elkander, maar enkel als het terneergeslagen overblijfsel van een ras waaruit alle gevoel van gehechtheid aan hun eigen stam door de groote ramp was uitgestorven. De boeren, die de gewoonte hadden vele honderden hunner in den oogsttijd te bezigen, klaagden dat er nu geene meer te verkrijgen waren. Vreemdelingen die de kolonie vóór 1713 bezocht hadden, en die haar later zagen, merkten op dat de Hottentotten bijna verdwenen waren. Van dezen tijd af totdat door de uitbreiding der kolonie men met de Bantu in aanraking kwam, werd de eenige moeilijkheid die met de inboorlingen ontstond door Boesmans veroorzaakt. Door dat deze lieden geen verkeer hadden met anderen, ontkwamen zij het onheil waardoor de hoogere rassen getroffen werden.

Aankomst van Gouverneur De Chavonnes. Toen de dood van Gouverneur Van Assenburgh in de Nederlanden bekend werd, stelde de directie als zijnen opvolger aan Luitenant-

A. D. 1714. Kolonel Maurits Pasques de Chavonnes, geboren in den Haag, die bevel had gehad over een regiment voetvolk in het Staten-leger, maar buiten betrekking was gesteld door de vermindering der troepen-macht bij den vrede van Utrecht. De nieuwe gouverneur kwam aan de Kaap op den 24sten Maart 1714, en nam de plichten van zijn ambt op den 28sten derzelfde maand op zich.

Het eerste doel waaraan hij zijn aandacht wijdde was een poging om de inkomsten der kolonie te vermeerderen. De uitgaven van de Compagnie werden tot het laagst mogelijk bedrag beperkt door heel kleine salarissen te betalen en voorrechten van

verschillende soort aan gouvernements beambten toe te staan, door aan honderd-vijftig tot tweehonderd uit een garnizoen van ongeveer vijfhonderd man toe te staan dienst bij de boeren te nemen, op voorwaarde dat zij te eeniger tijd terug konden geroepen worden tot het verrichten van hunne plichten, en door het gebruiken van slaven-arbeid in het bouwen en tuinmaken. Toch overtroffen de uitgaven grootendeels de inkomsten, waarvan de voornaamste bron het geld was dat op publieke veilingen geboden werd voor het voorrecht om wijn en geestrijke dranken bij de kleine maat te verkoopen. De eenige andere posten waren de tienden van graan, heerenrechten op den verkoop van grond, en winsten op verkoop van goederen.

Nieuwe belastingen. Geen inkomsten waren tot nu toe verkregen door het verhuren van den grond die als vee-weide gebruikt werd. Eene huur van vijf-en-twintig shillings voor zes maanden, of vijftig shillings per jaar, werd nu gevorderd. Terzelfder tijd werd last gegeven dat zegels aan verschillende soorten van documenten moesten gehecht worden ten einde ze wettig te maken. Onder deze documenten waren begrepen testamenten, huwelijks-kontrakten, procuraties, en alle stukken bij de gerechtshoven ingediend. De zegels verschilden in waarde van zes pence tot twaalf shillings en zes pence. Eene belasting van vier shillings en twee pence werd ook gelegd op ieder legger wijn in de kolonie geperst. Dit artikel was vóór dezen datum aan geen tienden of eenige belasting hoegenaamd onderhevig geweest.

Daar het hooge gerechtshof verlangend was de wetten volgens welke het zaken beslissen moest behoorlijk bepaald te hebben, gelastte de politieke raad in 1715 dat de statuten van Indië stipt gevolgd moesten worden, behalve inzooverre als zij gewijzigd waren door placaten door bevoegd gezag aan de Kaap uitgevaardigd.

Oorlog met de Boesmans. Voor eenige jaren had men van de Boesmans niet veel last gehad, maar in 1715 begonnen A. D. 1715. hunne diefstallen weder. Deze lieden wilden hunnen levensaad niet veranderen, en daar het wild begon

uitgeroeid te worden, kon een worstelstrijd tusschen hen en de boeren niet vermeden worden. In die tijden twijfelde niemand aan het recht der beschaafde bevolking, om grond door zulk een ras als de Boesmans bewoond in bezit te nemen, en tot heden toe heeft nog niemand een plan beraamd waardoor dit zonder geweld gedaan kan worden.

In Augustus 1715 werd den gouverneur bericht dat een aantal Boesmans over de zevenhonderd schapen, aan eenen boer te Drakenstein behorende, had weggevoerd, nadat zij den herder vermoord hadden. Daarop gaf de gouverneur verlof aan de bureu van den man die beroofd was om de Boesmans te vervolgen en den buit terug te nemen.

Met dit verlof trok het eerste uitsluitend koloniale kommando te velde. Het bestond uit dertig burgers te paard, die als hun aanvoerder een boer genaamd Hermanus Potgieter kozen. Zij deden hun uiterste om de roovers na te sporen, doch te vergeefs.

De Boesmans begonnen toen de boeren langs de Berggrivier en in het land van Waveren te plunderen. Zij vermoordden eenige herders, staken verscheidene huizen in brand, en voerden een groot getal vee weg. Sommigen der meest blootgestelde boeren meenden dat het veiliger was hunne woonsteden te verlaten, waardoor eenige gezinnen geheel werden verarmd. Verscheidene opeenvolgende kommando's werden op de been gebracht, en uitgezonden om de stroopers te verdrijven, waaraan de regeering kruit en lood verschaft. De instructies waarmede zij te velde trokken waren uitdrukkelijk dat bloedvergieting indien mogelijk vermeden moest worden, en dat vrouwen en kinderen niet gedood mochten worden. Doch dit was een soort van oorlogvoeren waarin de gemoederen lichtelijk konden verharden.

Het was gemakkelijk genoeg te besluiten de roovers uit eene zekere landstreek te verdrijven, doch zeer moeilijk dat besluit uit te voeren. De scherpziende Boesman verborg zichzelven en zijn gezin wanneer hij de aankomst van een vijand bespeurde; en zoodra zijne vervolgers, afgemat van het zoeken, zich terugtrokken, hervatte hij zijne rooverijen. Geen der kommando's in dat jaar uitgezonden bereikte hun doel, ofschoon sommigen

hunner geloofden dat zij zulks gedaan hadden, totdat zij bemerkten dat de stroopers wederom bezig waren zoodra zij uiteengingen.

Vroeg in 1716 werd een troep soldaten en burgers gezonden met eene hoeveelheid arak, tabak, en kralen, om te trachten vrede te maken. Deze troep slaagde er in eene bijeenkomst te hebben met een aantal Boesmans, en keerde naar het kasteel terug met het bericht dat een verbond van vriendschap was gesloten. En ongetwijfeld was het zoo, daar diefstallen een tijd lang ophielden.

In dezen tijd begonnen onvluchte slaven veel moeite aan de kolonisten te geven. Zij vormden zich tot benden, en plunderden de boeren zoodra zij kans daartoe zagen. Ofschoon zij gewoonlijk eene schuilplaats uitzochten in eene plek die moeilijk te bereiken was, kon men ze veel eerder vinden dan het geval met de Boesmans was.

In de bezittingen der Compagnie in Indië was de vraag naar koorn gering, en het kon elders verkregen worden tegen een lager bedrag dan twaalf shillings het mud, hetwelk de prijs was die aan de Kaap betaald werd. De gouverneur-generaal en raad van Indië waren van oordeel dat de Compagnie uit Bengalen en Surat met grooter voordeel voorzien konde worden. Zij waren tevreden met de kwaliteit van Kaapsch koorn; maar het was te duur, en men kon er niet op rekenen dat de voorraad steeds zou aanhouden. Zij stelden dus voor om wat zij noodig hadden op de goedkoopste markt te koopen, en om de Kaapsche boeren toe te laten koorn naar alle deelen van Indië te zenden, en het aldaar te verkoopen tegen elken prijs die verkregen kon worden. Doch hiertegen hadden de burgers bezwaar, daar zij beweerden dat zij niet in staat waren om een handel van dezen aard te drijven, of lang na den oogst zonder vergoeding te blijven.

De directeuren besloten dat het beter zoude zijn de burgers te ondersteunen dan de inboorlingen van Hindostan, maar de prijs van koorn aan de Kaap werd verminderd tot tien shillings en acht pence het mud. Om de kolonisten aan te moedigen andere producten te kweeken, gaven zij last dat hunne schepen uit Indië terugkeerende aan de Kaap van erwten, boonen, en

gort genoeg voor de reis naar huis voorzien moesten worden.

In 1716 stelden de directeuren een aantal vragen op waarop zij de zienswijzen der leden van den politieken raad verlangden.

De voornaamste vragen waren of het land een grooter aantal kolonisten kon onderhouden: of het niet beter zijn zoude Europeesche arbeiders dan slaven te bezigen; of koffij, suiker, katoen, indigo, olijf-olie, tabak, vlas, zijde, en hop niet geproduceerd konden worden, zoodat een grooter aantal lieden in staat mochten gesteld worden een bestaan te vinden; en of eene belasting niet kon gelegd worden op levensbehoeften aan vreemde schepen verschaft.

In hunne antwoorden verklaarden de gouverneur en zes andere leden van den raad zich ten gunste van slavenarbeid, daar zij zulken arbeid voor goedkooper dan die van gehuurde blanken hielden. Slechts één lid van den raad, de militaire hoofdbeampte, zag zijn tijd vooruit, en gaf als zijn oordeel te kennen dat blanken alléén in het land behoorden gebracht te worden.

Of koffie en de andere vermelde planten aan de Kaap zouden aarden werd door al de leden als twijfelachtig beschouwd. Sommigen dier planten, zooals de olijf en indigo, waren reeds beproefd, doch zonder succes. In ieder geval zouden deskundigen noodig zijn om ze te beproeven, want niemand in de kolonie verstond de bewerking er van. Of een grooter aantal Europeanen alhier kon bestaan, zonder een last voor de Compagnie of voor het armenfonds te zijn, zoude van den uitslag van zulke proefnemingen afhangen.

Allen stemden overeen dat het niet raadzaam zoude zijn eene belasting op voedsel aan vreemdelingen verschaft te leggen, daar die niet veel zoude opbrengen, en vreemdelingen die kontant geld in het land brachten kon weghouden.

Mislukte proeven om nieuwe producten aan te kweeken. Na ontvangst van deze verslagen, besloten de directeuren dat proeven genomen zouden worden met tabak, zijde, indigo, en olijven; en dat een deskundig persoon voor ieder soort uitgezonden zoude worden om toezicht over het werk te houden.

Een groote hoeveelheid indigozaad werd uit Batavia in 1719

ontvangen, en voor vele jaren werden proeven ermede genomen. Er bestond geene moeilijkheid om de plant te doen groeien in beschutte plekken en in rijken grond, doch men bevond dat het als gewoon landbouw product niet aan de verwachting beantwoordde.

Een persoon die voorgaf alles aangaande het kweken en bereiden van tabak te verstaan werd uit Amsterdam in 1719 gezonden. Hij koos een stuk grond uit de Rondebosch van omtrent twee morgen groot, en daar en in den Compagniestuin werden voor drie achtereenvolgende jaren een groot getal tabaksplanten door slaven onder zijn opzicht uitgeplant. In het begin aardden zij goed, doch sommige werden na eenigen tijd vernield door sterken wind, en andere door de hitte der zon. Het zaad was zorgvuldig uitgezocht, doch de bladeren die rijp werden waren zoo slecht van smaak, dat de opziener wanhoopde aan den goeden uitslag. De leden van den politieken raad lieten ook de hoop varen, en in 1722 werd de verdere proefneming opgegeven.

Met de olijf liep het op dezelfde wijze af als met iedere vorige proefneming. De boomen groeiden zoo goed als men verwachten kon, doch velen hunner stierven plotseling zonder dat iemand in staat was de reden daarvan uit te vinden. Van anderen vielen de vruchten af terwijl zij nog jong waren, en de weinige olijven die rijp werden in goede jaren waren van heel slechte kwaliteit.

Veeziekte In 1714 werden hoornvee en schapen door

A. D. 1714. eene vroeger onbekende ziekte aangetast, en groote getallen stierven. Tegen 1718 was het zoo moeilijk om slachtvee te verkrijgen dat toen het kontrakt tot verschaffing van vleesch aan de Compagnie publiek werd opgeveild geen enkel bod ervoor gemaakt werd. De prijs van schapen steeg van elf tot veertien shillings per stuk de een door den ander genomen in een troep. Trekossen waren niet te koop te krijgen onder drie-en-tachtig shillings ieder. De schaarschheid nam toe toen de tong- en klauwziekte hare verschijning in 1723 maakte.

Bij deze rampen kwam ook de paardenziekte, die in een

een zeer ernstigen vorm in 1719 uitbrak. Vóór dien datum wordt geene melding er van gemaakt in de archieven, en daarna wordt zij beschreven als eene nieuwe plaag. Zij heeft nooit sedert dien tijd Zuid-Afrika verlaten.

Delagoabaai in bezit genomen. Daar de Portugeezen in 1692 Delagoabaai verlaten hadden, besloot de Hollandsche Oost-

A. D. 1721. Indische Compagnie in 1720 om die haven in bezit te nemen en een factorij aldaar te stichten. De bedoeling was dat het station eene onderhoorigheid der Kaapsche regeering zoude zijn, even als het geval met Mauritius was geweest. Dus moesten belangrijke zaken voor verhoor naar de Kaap gezonden worden, en in alle zaken, behalve de geringste, zoude er een recht van appèl zijn op het hooge gerechtshof aan het kasteel de Goede Hoop.

In Februari 1721 zeilden de mannen die gekozen waren het station te stichten uit Tafelbaai in drie kleine schepen, en op den 20sten Maart bereikten zij de plaats hunner bestemming. Eene plek werd voor het fort gekozen, doch vóór dat er veel gebouwd was tastte de koorts het gezelschap aan, en binnen zes weken stierf twee-derde gedeelte hunner, daaronder de kommandeur en de ingenieur. Eindelijk werd een klein fort opgericht, en toen werd een der schepen naar de Kaapstad teruggezonden met brieven en een weinig in ruil verkregen ivoor en was. Het keerde terug in Augustus met levensmiddelen en tachtig soldaten om het garnizoen te versterken.

De tijd werd besteed aan het drijven van handel en aan het opdoen van kennis omtrent het land tot in April 1722, toen drie schepen de baai inkwamen. Deze waren door zeeroovers bemand, die Fort Lagoa aanvielen, het na een kort bombardement in bezit namen, en het pakhuis plunderden. Zij mishandelden echter het garnizoen niet, en achttien daarvan gingen met hen mede toen zij vertrokken.

Na verloop van tijd kwam er hulp uit de Kaap, en het onderzoek van het land tot eenige mijlen binnenslands rondom de baai werd voltooid. Een weinig goud werd door zwarten uit het binnenland in ruil voor kralen gebracht, en ofschoon

het geheele bedrag minder dan twee onzen was, was het genoeg om hoop op te wekken. De inboorlingen die het brachten verklaarden dat zij drie en een halve maand gereisd hadden, doch men geloofde deze bewering niet. De eerste die kwam had een kleine schaal, met klipjes van verschillende grootte voor gewichten, waardoor het bekend werd dat hij reeds tevoren met blanken — waarschijnlijk Portugeezen — handel had gedreven. meer dan twee ton ivoor en vierhonderd-en-negentig ponden koper werden verkregen. De inboorlingen wilden niet bekend maken waar het koper gevonden was.

Een bericht omtrent een ijzerberg op eenigen afstand binnenslands verleide een gezelschap van negentien man om dien te gaan zoeken. Zij verlieten Fort Lagoa in 1723, met drie pakossen om voedsel te dragen. Na eene week waren zij in een prachtig land. In bergkloven waren bosschen van groote boomen, de bodem was vruchtbaar en bedekt met lang gras, stroomen versch water waren talrijk, en men zag vele soorten van wild. Terwijl zij eene rivier overgingen werd de voorhoede van het ontdekkings-gezelschap aangevallen en gedood door een bende inboorlingen, en daar toen niemand overbleef, die in staat was bevelen te geven, keerden zij die nog het leven behielden naar de baai terug.

In 1724 moest men meer lieden zenden om de plaats in te nemen van hen die aan de koorts gestorven waren. Het was geen station waar men gewillig heenging, want tegen dezen tijd werd het klimaat beschouwd als in den zomer een der doodelijkste der wereld te zijn.

Vóór 1717 vond de openbare godsdienstoefening te Drakenstein plaats in een gebouw dat oorspronkelijk voor eene schuur bestemd was. In dat jaar werd een begin gemaakt met het aanbouwen eener kerk, die in 1720 voor het gebruik werd opengesteld. Te Stellenbosch maakte men ook in 1717 een begin met het bouwen eener kerk, in plaats van die welke afgebrand was. Daar de gemeente aan de Kaap tegen dien tijd zeer groot geworden was en verstrooid lag, begon in Juni 1721 de eerwaarde heer Slicher, die rector der school was, den

eerwaarden heer D'Ailly bij de godsdienstoefeningen te helpen, en in Februari 1723 werd hij formeel ingezegend als tweede of hulp-prediker.

Gouverneur De Chavonnes was een man van eenvoudigen levensaard, stil en godsdienstig, die er in slaagde de genegenheid van de directeuren zoowel als die der kolonisten te behouden. Hij deed al wat hij kon om de onkosten laag te houden, en om vrede in de kolonie te bewaren. De directeuren waren zoo met hem tevreden dat zij hem in 1721 tot den rang van gewoon raadslid van Indië promoveerden, eene waardigheid die door geen zijner voorgangers genoten was.

Dood van De gouverneur werd plotseling ongesteld op
gouverneur den 7den September 1724, en stierf den
de Chavonnes. volgenden ochtend vroeg. Weinige uren daarna

A. D. 1724. vergaderde de politieke raad, en besloot dat de secunde, Jan de la Fontaine, als hoofd der kolonie zoude optreden tot dat eene aanstelling door de Vergadering van Zeventien zoude gedaan worden.

HOOFDSTUK XI.

De landengte die het Kaapsche schiereiland met het vasteland verbond was te dien tijde eene woeste zandvlakte. Het was moeilijk daar met geladen wagens over te gaan, want er bestond geen weg. De directeuren werden er toe geleid om te gelooven dat binnen korten tijd de Tafelbaai opgevuld zoude worden met het zand dat de zuid-oosten winden gedurende de zomermaanden er in woelen. Om dit te voorkomen, gaven zij last dat pogingen aangewend moesten worden om het zand vast te maken door het met gras en boomen te beplanten, en werd in den winter van 1724 het werk begonnen. Zeventig slaven en een aantal bandieten werden gebezigd in 't planten van varkensgras en zaad van de wilde olijf, en toen dit mislukte, werd in de volgende regen-seizoenen eene proeve met zoden-wallen genomen.

Men wist toen nog niet dat een der meest gewone wilde planten van het land door de natuur bestemd was om bovenzand vast te maken, en dus werd gedurende elf jaren, met slechts ééne korte tuschenpoos, de poging om gras op de vlakten te doen groeien voortgezet, en werd er elken winter veel arbeid aan besteed. In 1735 werd het in wanhoop opgegeven. De directeuren, echter, waren toen reeds overtuigd dat Tafelbaai geen gevaar liep van te verzanden. Een commissie van zeevarende mannen, die aangesteld was om het zorgvuldig te onderzoeken, zond een rapport in waaruit bleek, dat binnen de voorafgaande halve eeuw het water, in plaats van te verzanden, dieper was geworden.

Proef met zijde- teelt A. D. 1726. In 1726 werd een deskundige, genaamd Francois Guillaumet, door de directeuren uitgezonden om een proef te nemen met zijde-teelt. Eenige eieren van zijde-wormen werden uit Europa aangebracht, er waren volop gezonde moerbeiboomen, en de bestuurder werd voorzien van zooveel slaven-arbeiders als hij wenschte.

In het eerste jaar werd een gewicht van acht ponden goede zijde verkregen, die naar de Nederlanden verzonden werd, en veel belangstelling in Amsterdam en Middelburg verwekte. De leden van den politieken raad aan de Kaap dachten dat de goede uitslag nu was verzekerd. Een groot gebouw werd opgericht nabij de Compagniestuin, en ter beschikking van Guillaumet gesteld om er de wormen in te houden. De kinderen in het nabij gelegen slavenhuis moesten allen buiten de schooluren gebezigd worden om de zijde op te winden. Eenige duizende jonge moerbeiboomen werden uitgeplant. Ieder burger die lust had aan de nijverheid deel te nemen werd van eieren voorzien, en met de wijze van bewerking bekend gemaakt. Echter ging in geen volgend jaar de voortbrenging van zijde het gewicht van tien pond te boven. De meeste wormen stierven steeds voor dat zij cocons maakten, en op een gegeven tijd zouden zij uitgestorven zijn ware het niet dat enkelen door eenige burgers bewaard waren. Spoedig bemerkte men dat de opbrengst zoo gering was dat personen die op andere wijze een bestaan konden vinden niets met zijde-teelt te doen wilden hebben. Acht jaar lang, echter, hield de regeering met de proefneming aan. In 1735 erkende iedereen dat men deze industrie niet kon doen slagen, en zij werd toen, op last der directeuren, opgegeven.

Eene andere nijverheid, die de Compagnie in dien tijd in Zuid-Afrika trachtte in te voeren, was de productie van kirmanhaar. In 1725 werden acht der bokken die het voortbrengen uit Perzië ingevoerd, doch men liet het ras weldra bederven door vermenging met andere dieren.

In 1726 werden een korporaal en zes manschappen afgezonden om een buiten-station te vestigen op eene plaats genaamd het Ziekenhuis, aan de Zonderendrivier. De weinige Hottentotten

die in dat deel van het land overbleven klaagden dat zij zich niet tegen Boesmans en rondzwervende Europeanen konden verdedigen. Het buiten-station werd dus opgericht ten einde daden van geweld te voorkomen.

Aankomst van De heer De la Fontaine fungeerde gedurende
Gouverneur al dezen tijd als hoofd der kolonie. De Ver-
Noodt. gadering van Zeventien had als gouverneur
A. D. 1727. gekozen een genieofficier genaamd Pieter Gijs-

bert Noodt, doch hij kwam niet aan de Kaap voor Februari 1727. Op den 25sten dier maand nam hij de plichten van zijn ambt over. Hij was een ruw, barsch, slechtgehumeurd man, vol hoogmoed en eigenwaan, en weldra had hij zich bij zijne omgeving onbemind gemaakt. Daar hij zich echter niet met de burgers bemoeide, klaagden zij niet over hem zooals zij met Van der Stel den jongeren gedaan hadden. Gedurende den tijd dat hij aan het hoofd van zaken stond gebeurde er niets van blijvend belang. Hij stierf plotseling op den 23sten April 1729.

Een romantisch verhaal van zijnen dood is naar onze tijden overgebracht door een boek geschreven door een Duitscher die eenige jaren na de gebeurtenis aan de Kaap was. Doch er is geene waarheid in dit verhaal, behalve dat op denzelfden dag waarop de gouverneur stierf vier soldaten opgehangen werden wegens de misdaad van desertie, en omdat zij op eene burgerwacht, die gezonden was om hen te arresteeren, geschoten hadden.

Jan de la Fon- De politieke raad besloot dat de secunde
taine tot gou- Jan de la Fontaine, die een bekwaam man met
verneur aan- goede bedoelingen was, nogmaals als hoofd der
gesteld. regeering zoude optreden totdat de beslissing

A. D. 1730. der directeuren bekend kon worden. Met de volgende huiswaartskeerende vloot zond men een verzoek dat hij in de vacante betrekking mocht aangesteld worden, en hiermede werd ingestemd. Op den 8sten Maart 1730 werd de heer De la Fontaine formeel als gouverneur bevestigd.³

Gedurende deze jaren hoopte de Compagnie steeds dat zij een voordeel uit Delagoabaai zoude trekken. Een weinig amber, eenige aloë, een klein aantal slaven, een weinig koper en ivoor,

en eenige onzen goud werden aldaar in handel verkregen. Bij zekere gelegenheid gingen twee zwarten, die aan de Europeanen bekend waren, naar het binnenland en keerden binnen veertien dagen met eene hoeveelheid goud terug. Dit verwekte de hoop dat de goudvelden gemakkelijk konden bereikt worden, en in Juni 1725 verliet een gezelschap van negen-en-dertig man Fort Lagoa om er naar te zoeken. Na eene vermoeiende reis van twintig dagen, belette eene bende van vijandige zwarten hunnen verderen voortgang. In eene schermutseling werden verscheidene inboorlingen doodgeschoten, doch toen de pakossen door den vijand gedood werden en al de bagage afgenomen werd, was de expeditie verplicht terug te keeren.

Eene poging om naar de kopermijnen te zoeken mislukte ook. Men trachtte toen het land te doorzoeken door middel van booten die de rivieren opvoeren, doch er werd niets van eenige waarde voor den handel gevonden. De Hollandsche officieren waren nooit in staat om de ligging of afstand hetzij van de kopermijnen of goudvelden te bepalen. Het goudstof door de inboorlingen ter verkoop aangeboden was zoo met andere zelfstandigheden vermengd dat de essaieurs in Batavia beweerden dat iedere hoeveelheid van de waarde van een stuiver de Compagnie twee shillings kostte.

Iederen zomer tastte de koorts het garnizoen aan, en somtijds was het aantal sterfgevallen ontzettend. Desertie en muiterij vermeerderden ook de moeilijkheden der Compagnie, totdat men in 1730 besloot het station op te breken. Juist voor dat de schepen aankwamen om het volk af te halen werd een gezelschap Europeanen door inboorlingen aangevallen, die allen gedood werden. Op den 27sten December 1730 scheepten de fungeerende kommandeur, Jan de la Capelle, en honderddrie-en-dertig man, tot welk getal het garnizoen verminderd was, zich in, en zeilden naar Tafelbaai.

In 1734 werd een kleine militaire buitenpost van gelijken aard als die te Waveren, Groenekloof, en het Ziekenhuis, gevestigd te Rietvlei, aan de Buffeljachtsrivier, tusschen de tegenwoordige dorpen Swellendam en Heidelberg. Het doel was

om onwettigen veehandel met de inboorlingen te voorkomen, en om de boeren en Hottentotten tegen de Boesmans te beschermen.

Het binnenland moet in dezen tijd ver doorzocht zijn geweest, want gezelschappen olifantjagers waren somtijds meer dan acht of negen achtereenvolgende maanden uit de kolonie afwezig. Maar deze lieden hadden geen lust om veel van hunne reiswegen en jachtgronden te vertellen, en men geloofde dat wat zij mededeelden zoo onjuist was dat de regeering de moeite niet nam het in geschrifte te stellen. Er was echter eene merkwaardige uitzondering.

Olifantjagers in In Mei 1736 verliet een gezelschap van elf **Kafferland** olifantjagers, aangevoerd door een man genaamd **vermoord.** Hermanus Hubner, de kolonie. Zij reisden **A. D. 1736.** oostwaarts naar het land der Tembus, waar zij een ander gezelschap van vier kolonisten aantroffen, die op de olifantenjacht waren, en met de inboorlingen in ivoor handelden. De twee gezelschappen sloten zich hier bij elkander aan en gingen voort naar Pondoland, waar zij drie Engelschen vonden, die vele jaren tevoren schipbreuk geleden hadden, en die in alle opzichten als de inboorlingen leefden, hebbende talrijke vrouwen en kinderen. Van deze lieden kochten zij op krediet vijf tonnen ivoor, waarvoor zij zich verbonden om op een later tijdstip ijzer, koper, en kralen te leveren.

Zij hadden nu genoeg ivoor om tien wagens te laden, ieder met achttien- of negentienhonderd ponden gewicht. Daarna begonnen zij de terugreis, met plan om op weg te jagen. Toen zij de kraal van Palo, groot-opperhoofd van den Kosastam, bereikten, besloten zij eene week of twee over te blijven om hun vee te laten rusten. Tot dus ver waren zij op vriendschappelijke wijze behandeld door de inboorlingen waarmede zij in aanraking kwamen, en zij hadden geene reden om andere behandeling aan Palo's kraal te verwachten.

Na eenen tijd lang te hebben gerust, gingen negen hunner met zeven wagens vooruit, en na een dag reizens kwamen zij aan eene rivier die zeer gezwollen was. Terwijl zij op den oever wachtten, verschenen twee Hottentotten die zij bij hunne

reisgenooten hadden achtergelaten en hun mededeelden dat al de anderen vermoord waren.

De Hottentotten verhaalden dat Hermanus Hubner voor zijn tent zat, waarin de andere Europeanen neerlagen, toen een der bedienden rapporteerde dat hij teekenen van een vijandelijk plan van den kant van Palo's volk had bemerkt. Hubner nam geene notitie van de waarschuwing, en antwoordde dat het volk vriendschappelijk gezind was, en dat er geen reden voor vrees bestond. Kort daarna brachten eenige Kaffers acht ossen aan, en boden ze namens het opperhoofd aan Hubner ten geschenke. Terwijl de personen die voorgaven boden van het opperhoofd te zijn nog spraken, doorstak een hunner Hubner plotseling met een assagai. Hubner trok het wapen uit zijn lichaam, en trachtte zijn geweer te bereiken, doch vóór hij zulks doen kon werd hij door een anderen steek in den rug gedood. Terzelfder tijd liepen de Kaffers van alle kanten op de tent aan, en doodden de vijf blanken.

De moordenaars laadden toen de wagens af en verbrandden ze, waarschijnlijk om het ijzer te bekomen. Onder de goederen waren drie vaten schietkruit, ieder vijftig ponden bevattende. De Kaffers braken ze open, en wierpen het kruit op een hoop, toen er eensklaps eene verschrikkelijke ontploffing plaats vond, en een groot aantal van hen die nabij waren werd gedood en verwond.

Toen zij het lot hunner kameraden vernamen, haastten de jagers zich met hunne wagens over de rivier. Zij werden weldra ingehaald door eene menigte Kaffers, waarop zij schoten, en waarvan zij er acht of tien nedervelden. Dit deed de vervolgers terugtrekken, doch daar de Europeanen zeer weinig kruit over hadden, oordeelden zij het best de wagens te verlaten en hun vlucht te voet voort te zetten. Op deze wijze ontkwamen zij, en gelukkig troffen zij aan de Zondagrivier een ander gezelschap jagers aan.

Gouverneur De la Fontaine door In 1736 vroeg Gouverneur De la Fontaine zijn ontslag aan de directeuren, daar hij het **Adriaan van** overblijvend deel zijns levens in Europa wenschte door te brengen. Zij vernamen zijn **Kervel opge-** voornemen met leedwezen, want hij had zijne **volgd. A. D. 1737.**

plicht getrouw betracht; doch zijn verzoek kon niet geweigerd worden, en zij benoemden dus den secunde Adriaan van Kervel als zijn opvolger. Op den 31sten Augustus 1737 droeg hij zijn ambt over aan den heer van Kervel. Deze heer bekleedde het hoogste ambt in het land nog geen drie weken, want na eene korte ziekte stierf hij op den 19den September.

Op den ochtend na den dood van den gouverneur kwam de raad bijeen ten einde een fungeerend hoofd te kiezen. Er waren zes leden tegenwoordig, en twee daarvan maakten aanspraak op de ledige plaats. De secunde — de heer Hendrik Swellengrebel — was de eene. De onafhankelijke fiscaal — de heer Daniel van den Henghel — was de andere. De stemmen der leden staakten, toen werd er om geloot, en de uitslag ten gunste van den fiscaal zijnde, nam hij den ledigen stoel in.

Hendrik Swellengrebel wordt De Vergadering van Zeventien keurde de benoeming van den heer Van den Henghel af, omdat zij den secunde als den rechten **gouverneur.**

A. D. 1739. De vergadering beschouwden om het hoogste gezag uit te oefenen na den dood van den gouverneur. Zij zonden daarom bevelen uit dat hij tot zijne plichten als fiscaal moest terugkeeren, en stelden den heer Swellengrebel als gouverneur aan. Op den 14den April 1739 legde deze heer den ambtseed af.

Gouverneur Swellengrebel was kolonist van geboorte, en als zoodanig de eenige die ooit de hoogste betrekking aan de Kaap bekleed heeft. Op vroegen leeftijd trad hij in dienst der Compagnie, waarin zijn vader eene betrekking bekleedde, en gedurende de zes-entwintig jaren die verloopen waren sedert dien tijd was hij van de eene betrekking tot de andere opgeklommen, totdat hij ten laatste het hoogste ambt in Zuid-Afrika verwierf. Hij was een eenvoudig verstandig man, zonder veel vastheid van karakter, doch bezielde met het verlangen om tegenover iedereen recht te doen.

Zijn eerste plicht als gouverneur was een klein oproer te bedwingen. Eenige jagers en onwettige veehandelaren hadden zich kort te voren langs de Olifantsrivier metterwoon gevestigd, en twist gekregen met een aantal Hottentotten. De regeering

nam de Hottentotten onder hare bescherming, en riep de Europeanen op om zich wegens hun gedrag te verantwoorden voor het landdrosthof te Stellenbosch, hetwelk zij weigerden te doen. Hun aanvoerder was een deserteur van het garnizoen aan de Kaap, genaamd Etienne Barbier. Op den 1sten Maart 1739 reed een sterke troep hunner, te paard en gewapend, met Barbier aan 't hoofd, Drakenstein binnen, en hechtten een oproer-document aan de kerkdeur.

Juist in dezen tijd deed eene bende Boesmans een inval op de boeren hier en daar verspreid langs Piketberg en het Bokkeveld, vermoordde twee Europeanen en eenige slaven, stak eenige huizen in brand, en voerde groote troepen vee weg. De regeering gaf toen last aan een burger, genaamd Jan Kruijwagen, om een kommando te werven en de roovers te vervolgen, en aan allen die zich bij Barbier aangesloten hadden werd vergiffenis beloofd indien zij wilden helpen en belooven zich in 't vervolg beter te gedragen. Barbier slaagde er in zich gedurende eenige maanden te verschuilen, doch werd eindelijk gevangen genomen en ter dood gebracht.

De oorlog met de Boesmans duurde den geheelen winter, en vóór dat hij geeindigd was werden vier blanken gedood, en zeer velen gewond. Aan den anderen kant werden ongeveer honderd Boesmans gedood. Daarop werd vrede gesloten, en toen eenigen tijd later de aanvoerders der Boesmans zich lieten overhalen het kasteel te bezoeken werden zij goed behandeld, en werden hun bij hun vertrek geschenken gegeven.

Bezoek van den In Januari 1743 bezocht Gustaaf Willem gouverneur van Imhof, gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië, een der bekwaamste en beste mannen die de Compagnie ooit in haar dienst

Imhof.
A. D. 1743. had, de Kaap op weg naar Batavia, en oefende zoolang hij bleef het oppergezag uit.

Te dier tijde waren de eenige kerken in de kolonie aan de Kaap, te Stellenbosch, en te Drakenstein. Op elk dezer plaatsen was eene school, doch elders werd de opvoeding der kinderen grootelijks verwaarloosd, in de meeste gevallen toevertrouwd

wordende aan een niet beter bevoegd onderwijzer dan een soldaat die voor korten tijd als private schoolmeester gehuurd werd. Er waren over de vierhonderd veeplaatsen, sommigen waarvan drie of vier dagen reizens van de naaste kerk gelegen waren, zoodat de bijwoning van den openbaren dienst dikwijls langen tijd verzuimd werd. De kolonisten waren toen omtrent vierduizend zielen in getal.

De gouverneur-generaal gaf bevel tot het bouwen van twee nieuwe kerken in de afgelegen districten met zoo weinig mogelijk verzuim, en bij ieder moest een predikant en een ziekentrouster geplaatst worden, terwijl laatstgenoemde ook als onderwijzer zoude werkzaam zijn. De predikanten moesten genomen worden van de eerste schepen die met scheepspredikers aan boord de Kaap aandeden. Een ziekentrouster moest ook zonder verzuim gezonden worden om onder de bewoners over de Breederivier werkzaam te zijn.

Kerk opgericht te Roodezand. De plaatsen voor de nieuwe kerken gekozen ware de plekken alwaar de tegenwoordige

A. D. 1743. dorpen Tulbagh en Malmesbury zijn. Kort nadat de bevelen van den gouverneur-generaal gegeven waren, kwam een schip de Tafelbaai binnen, aan boord hebbende als prediker den eerwaarden Arnold Maurits Meijring, die aangehouden werd om zijn werk te aanvaarden aan de eerste vier plaatsen. Hij begon aldaar dienst te houden in September 1734, en in October werd een consistorie opgericht. Langzamerhand ontstond er een klein dorp, dat tot 1804 geen anderen naam droeg dan Roodezands-kerk.

Kerk opgericht te Zwartland. In Juni 1744 werd eene plek voor de andere kerk gekozen, en werd een ziekentrouster,

A. D. 1745. genaamd Wietse Botes, daarheen gezonden om eene school te openen. In Mei 1745 werd de eerwaarde Rutger Weerman, prediker van een schip dat aanliep, de eerste leeraar der gemeente. De kerkplaats was bekend als Zwartlands-kerk tot 1829, toen zij den naam van Malmesbury ontving.

Geene kerken dan die der Hollandsch-gereformeerden werden toegelaten. Er was een aanzienlijk aantal Lutherschen aan de

Kaap, die een resideerend predikant verlangden te hebben, doch zij konden geen verlof daartoe van de regeering krijgen. In 1742 werd een dringend verzoekschrift van hen geweigerd. Er werd geen bezwaar gemaakt tegen het houden van dienst in private huizen door de predikers van Deensche schepen, doch dit was de grootste vrijheid die verleend werd.

Aankomst van den Moravi- Een ander geval vond plaats met eenen Moravischen zendeling die uit Duitschland in
schen zendeling 1736 gezonden werd om te trachten de Hotten-
George Smit. totten tot de Christelijke leer te bekeeren, en die zich te Baviaanskloof, thans Genadendal, ter woon vestigde. Hij verzamelde een aantal Hottentotten onder wie hij vijf jaren arbeidde. Al dien tijd genoot hij niets dan vriendelijkheid van de regeering, maar toen hij in 1742 vijf zijner bekeerlingen doopte, in plaats van ze naar den predikant van Stellenbosch te zenden, werd hij terstond tot verantwoording geroepen, en verboden verder te doopen. Dientengevolge keerde hij in 1744 naar Europa terug.

Simonsbaai als haven gebruikt. In het winterseizoen was Tafelbaai altijd zeer onveilig, en de Compagnie had dikwijls aldaar zware verliezen door schipbreuken geleden. Zoo werden in een vreeselijken storm gedurende den nacht van den 16den Juni 1722 vijf Hollandsche en drie Engelsche schepen, behalve twee kleine schepen tot gebruik aan de Kaap gehouden, op strand gedreven, waarbij zes-honderd-en-zestig manschappen verdronken. Bij deze gelegenheid werd eigendom ter waarde van 250,000 pd. st. vernield. En op den 21sten Mei 1737 strandden negen schepen aan de Compagnie behorende, en gingen tweehonderden-acht menschenlevens verloren. De kostprijs der lading, die langs het strand verstrooid werd, was alleen 160,000 pd. st. Deze en vele andere ongelukken noopten de directeuren last te geven in 1741 dat gedurende den tijd tusschen den 15den Mei en den 15den Augustus, het seizoen wanneer stormen uit het noord-westen gewoon zijn, hunne schepen te Simonsbaai binnen zouden loopen. Simonsbaai bood veilige schuilplaats gedurende het winterseizoen aan, doch er was een bezwaar aan het gebruik

daarvan verbonden gelegen in de moeite om het overland te bereiken, waardoor het verschaffen van versche provisie aan een schip zeer kostbaar werd. In 1742 liep het eerste schip daar binnen.

In Februari 1743 werd eene plek voor het station door den gouverneur-generaal Van Imhof op het zuidelijke strand der baai gekozen. Vooreerst werden zeer weinig kosten er aan besteed, want de directeuren hadden besloten eene proef te nemen met het oprichten van een zeehoofd te Tafelbaai, en indien dat slaagde zoude de andere haven onnoodig zijn.

De zeebreker werd in Februari 1743 begonnen. Daar dit beschouwd werd als van belang voor de kolonie zoowel als voor de Compagnie, werd een belasting op alle blanke inwoners geheven. Die van het Kaapsche district werden aangeslagen tegen den arbeid van eenhonderd-drie-en-vijftig sterke slaven voor twee maanden in 't jaar, en die van het platteland tegen 293 pd. st. in geld of levensbehoeften. Al de slaven der Compagnie en alle wagens en vee die van ander werk gemist konden worden werden aan den zeebreker gebezigd. Een groot aantal bandieten werd uit Batavia gezonden om aan het oprichten ervan te helpen.

Tegen het einde van 1746 was het werk gevorderd tot driehonderd-een-en-vijftig voeten lang van het strand af, doch toen werd gestaakt. De bandieten uit Java gezonden waren bijna allen door verandering van klimaat en aan groote vermoeienis gestorven, en de burgers verklaarden dat zij hun aandeel niet langer betalen konden. Men vond dat de onkosten de middelen der Compagnie te boven gingen, ofschoon men geloofde dat, indien het werk voltooid kon worden, Tafelbaai eene volkomen veilige haven zijn zoude. Het fundament van den zeebreker is nog zichtbaar, gelijk een rif van het strand uitloopende, wordende de plek sedert dien tijd om die reden steeds genoemd Mouille Punt.

De kolonisten namen gedurig nieuwe streken lands in bezit, en gebruikten ze als vee-plaatsen nooit minder dan drieduizend morgen groot, voor ieder waarvan zij aan de Compagnie, vóór 1732, eene jaarlijksche huur van 2 pd. st. 10s. betaalden, en

na dien datum 5 pd. st. Zoodra het geringste bezwaar tegen eene vee-plaats ontstond, verliet de bewoner haar en vertrok naar eene andere verder binnenslands. Een zeer groote landstreek, waarin sedert de verwoesting door de kinderpokken in 1713 slechts weinige Hottentotten waren, lag tot kolonisatie open.

Distriet van Swellendam ge- Over al de zwervers die zich eenen weg naar het binnenland baanden hadden de landdrost **sticht. A. D. 1745.** en heemraden van Stellenbosch wettig gezag, doch in werkelijkheid waren velen hunner buiten het bereik der wet. Op grond hiervan, werden in November 1743 vier heemraden aangesteld om een gerechtshof uit te maken voor de bewoners der overzijde van Onder-Breederivier. In Januari 1744 werd de heer Jan Rhenius benoemd tot assistent van den landdrost van Stellenbosch, en werd hij gezonden om op de grens te wonen. Maar in Augustus 1745 werd de landstreek aan de overzijde van eene lijn tusschen Zoetendalsvallei en Hexrivier van het Stellenbosch distriet afgesneden, en werd de heer Rhenius verheven tot den vollen rang van landdrost. Het getal heemraden werd tot zes vermeerderd, tengevolge der groote uitgestrektheid van het distriet, de grenzen waarvan ten noorden en ten oosten niet anders bepaald waren dan als zijnde «waar de macht der Hoog-Edele Compagnie eindigt.» De helft der heemraden trad jaarlijks af, nadat eene lijst van zes namen aan den politieken raad was gezonden, uit welke lijst hunne opvolgers door dat lichaam gekozen werden.

Voor een tijd lang was er geen plaats uitgekozen voor den zetel van de nieuwe drostdij, en kwam het hof bijeen in het huis van één der heemraden. Het gouvernement liet deze zaak wijselijk over aan de beslissing van het hof zelf. Het collegie van landdrost en heemraden ging voorzichtig te werk, en na veel onderzoek en bespreking werd zij het over de plek eens. Er werd toen een verzoek aan den gouverneur en den raad gedaan, door wie op den 25sten October 1746 toestemming werd gegeven om den uitgekozen grond te gebruiken en zulke gebouwen op te richten als benoodigd mochten zijn.

De heer Rhenius en de heemraden kozen eene bekoorlijke

plaats uit. Van de Langebergen ontspringen op verscheidene plaatsen kleine stroompjes van helder frisch water, zijtakken van een river welke eene vallei drenkt die zich uitstrekt van de Warm Bokkeveld tot aan de zee. Een van deze stroomen, de Korenlandsrivier genoemd, kronkelt door een dal eenige mijlen in lengte voordat het zijn water met dat van de Breede mengt. Hier, met de bergen vlak van voren en vruchtbaren grond rondom geschikt voor besproeing, verrezen spoedig eene drostdij en de andere benoodigde gebouwen. Het district ontving in 1747 een naam; op den 26sten October van dat jaar besloot de politieke raad dat het Swellendam zou genoemd worden. In overeenstemming met het gebruik van dien tijd kreeg de drostdij denzelfden naam. Bouwerven voor het gebruik van personen niet in den gouvernementsdienst dienst werden het eerst in 1750 opgemeten.

In 1744 besloot de Compagnie, wegens het uitbreken van oorlog in Europa om het strand van Tafelbaai meer dan te voren te versterken. Van de verdedigings-werken toen opgericht zijn Fort Knokke en de Imhof-batterij nog overgebleven.

In 1746 verschenen ontzaglijke zwermen sprinkhanen in de kolonie, eene plaag waarvan zij bevrijd was geweest sedert 1695. Op den 28sten December drongen zij de Tafelvallei in zulke groote getallen binnen, dat de lucht er door gevuld scheen te zijn, en binnen weinige dagen bleef er niets te eten over, zelfs niet de bladeren aan de boomen. De raad bepaalde den 22sten Februari 1747 als eenen dag van vasten en gebed, dat het Gode behagen mocht deze plaag weg te nemen. Op het platteland waren de tuinen geheel vernield, en daar er niets te eten voor het vee overbleef, stierven zoo vele ossen en schapen dat de prijs van het vleesch verdubbelde. Tegen het einde van April 1747, echter, waren de sprinkhanen bijna verdwenen.

De toestand der boeren in dezen tijd was zoodanig dat zij niet veel rijkdom konden verzamelen. Eenige jaren lang was er bijna geen ziekte onder het vee geweest, en was de prijs van het vleesch aan de Kaap, behalve in 1747 en 1748, omtrent drie farthings het pond. Koorn werd nadat de tiende er op

In de volgende plaatsen waren gerechtsb

Stellenbosch, gesticht in December 1677

Swellendam, hof van landdrost en heer

in Augustus 1745, dorp gesticht in

De kerken waren te

Kaapstad, gevestigd in Augustus 1665

Stellenbosch, gevestigd in Januari 1681

Drakenstein, gevestigd in Juni 1691,

Roodezand (thans Tulbagh), gevestigd i

Zwartland (thans Malmesbury), gevesti

betaald was, door de Compagnie gekocht voor 10s. 8d. het mud. Wanneer de Compagnie niet meer noodig had stond het den boeren vrij aan een ieder te verkoopen tegen den besten prijs dien zij krijgen konden. De Compagnie kocht zoo veel wijn als zij noodig had tegen 5 pd. st. 5s. 10d. de legger, en de wijnboeren konden wat overbleef verkoopen aan iedereen die koopen wilde, doch moesten eerst eene belasting van 12s. 6d. de legger aan de regeering, en daarna 1 pd. st. 0s. 10d. de legger aan den gelicentieerden handelaar, betalen. Niets kon aan personen aan boord der schepen verkocht worden zonder betaling eener som gelds aan den fiskaal.

De Compagnie zond eene hoeveelheid landbouwproducten naar Indië, ten gebruike der Europeanen in hunnen dienst aldaar. De eenige andere markt werd door de schepen verschaft. Gedurende de eerste helft der 18de eeuw bedroeg het gemiddeld aantal schepen dat jaarlijks binnenliep zeven-en-vijftig Hollandsche, vijftien Engelsche, en drie onder andere vlaggen.

In 1750 vatten de directeuren het plan op om het getal der kolonisten te vermeerderen, doch de burgerraden en heemraden gaven als hun oordeel te kennen, dat er reeds te veel blanken in het land waren om een goed bestaan te vinden, tenzij vrije uitvoer naar alle werelddeelen toegelaten werd. Daarom werden er uit Europa niet meer aangevoerd.

Dikwijls werden klachten tegen de kwaliteit van Kaapschen wijn gemaakt. De directeuren zonden deskundigen uit om de boeren te leeren die te verbeteren, en de regeering liet iederen legger die voor de Compagnie werd aangekocht beproeven, zoodat de beste de voorkeur zoude hebben, doch de klachten duurden voort.

In 1749 schreef Gouverneur Swellengrebel aan de directeuren om verlof om af te treden. Hij gaf als zijne redenen op dat hij het overblijvend gedeelte van zijn leven in de Nederlanden wilde doorbrengen. Dezelfde missive bevatte een verzoek van de leden van den raad om indien hij ontslagen werd, den secunde Rijk Tulbagh in zijne plaats te benoemen. De directeuren stemden in met dat verzoek, en op den 27sten Februari 1751 werden de plichten aan den heer Tulbagh overgedragen, en scheepte de gewezen gouverneur zich naar Europa in.

HOOFDSTUK XII.

Rijk Tulbagh Rijk Tulbagh, de man die nu gouverneur wordt gouverneur. A. D. 1751. was, werd in de stad Utrecht op den 21sten Mei 1699 geboren. Zijne ouders waren geachte en waardige lieden, doch zij waren arm, zoodat hij op zestien-jarigen leeftijd de school verliet, en in dienst van de Oost-Indische Compagnie trad om een bestaan voor zichzelf te zoeken. Hij werd naar Zuid-Afrika gezonden, en in 1716, toen hij nog geen volle zeventien jaren oud was, landde hij hier aan.

De knaap was nog niet lang hier toen hij door zijn uitstekend gedrag de aandacht trok. Men merkte op dat wat men hem ook te doen gaf, hoe gering ook van aard, door en door goed gedaan werd. Kolonel De Chavonnes, die toen gouverneur was, plaatste hem in 1718 als assistent-klerk op het kantoor van den secretaris van den politieken raad. In die betrekking was het zijn eerste zorg zich goed op de hoogte van zijn werk te stellen, en dat daarna op eene bekwame wijze te verrichten. Zijn plicht op deze wijze nakomende, met anderen doende zooals hij zoude wenschen dat zij met hem deden, en zich altijd stipt aan de waarheid houdende, klom hij langzamerhand hooger op in den dienst. Na verschillende betrekkingen bekleed te hebben, werd hij, in 1739, tot secunde bevorderd. Hij was nog niet vol twee-en-vijftig jaren oud toen hij, op den 27sten Februari 1751, gouverneur werd.

De hooge hoedanigheden die hij bezat toonden zich nu op zeer gunstige wijze. Wanneer hij niet met belangrijke plichten bezig was, was hij altijd gereed degenen te ontvangen die hem

wilden spreken. De geringste persoon kon zijne klachten inbrengen, en zeker zijn van een geduldig gehoor. Indien zijne klachten gegrond waren, kreeg hij spoedig hulp, en in ieder geval kon hij op goeden raad rekenen. Het was deze hoedanigheid die vooral hem bij het volk bemind maakte. Zij wisten dat hij hunne belangen ter harte nam; dat ofschoon hij hun gouverneur was, hij nochtans hun raadgever en vriend was.

Zijne eerlijkheid was boven verdenking verheven. De salarissen van beampten in dienst der Compagnie waren gering, en het werd bijna als eene natuurlijke zaak beschouwd, dat zij die zulks doen konden hunne inkomsten op elke wijze, die niet bij de wet strafbaar was, trachten zouden te vermeerderen. Dit stelsel had ten gevolge dat men bedrog inderdaad niet als zulk een grove misdaad beschouwde. Hij die door oneerlijke, ja zelfs door bedriegelijke middelen, rijk werd, werd te dikwijls bewonderd als een slimme, knappe man van zaken, en niet voor een oplichter gehouden, zoo als behoorde. Gouverneur Tulbagh verzette zich ten sterkste tegen alles van dien aard. Hij dreef geen handel voor eigen rekening, en liet ook niet toe dat een ander beampte der regeering zulks deed.

Onder zijn bestuur was een ieder zeker van zijn loon. Het schaamteloze systeem dat vroeger dikwijls gevolgd werd, waardoor de boeren gedwongen werden de beampten der Compagnie om te koopen alvorens deze producten wilden ontvangen, en hen dan weder moesten omkoopen vóór dat afrekening kon verkregen worden, werd niet toegelaten. De gouverneur droeg zorg dat niemand noodeloos werd opgehouden, en dat geene omkoopertij gepleegd of valsche rekeningen ingeleverd werden, zoodat de boeren niet aan onrecht of willekeurige behandeling blootgesteld werden.

Geen wonder dat deze ernstige, eerlijke Christen, wiens gedragsregel die van Gods eigen woord was, weldra bij geen anderen titel gekend werd dan die van Vader Tulbagh.

**Ontdekkings-
reis naar
Kafferland.
A. D. 1752.**

In Februari 1752 werd eene commissie uit de Kaap gezonden om het land ten oosten der kolonie te onderzoeken en om verslag te doen over eenige veranderingen die sedert 1688 plaats

gevonden hadden. Deze stond onder bevel van Vaandrig August Beutler, en was sterk genoeg om zich te verdedigen, indien zij door Kaffers werden aangevallen. Er waren zes-en-veertig Europeanen en vijf-en-twintig kleurling-dienstboden, met elf wagens.

Op den 4den April ging men de Kleine Brakrivier, aan de andere zijde van Mosselbaai, over, en op den volgende dag bereikte men de laatste plaats door Europeanen bewoond. Op den 7den kwam de commissie tot aan den voet van een steilen hoogen berg, aan de plek thans Montagu Pas genaamd. Drie dagen harden arbeid waren noodig om de wagens erover te krijgen, en toen bevonden zij zich in de Langekloof, eene nauwe vallei van groote lengte tusschen de bergketens die bijna parallel aan de kust loopen. Dat gedeelte ervan werd reeds door de olifantjagers Cannaland genoemd.

Op den 4den Mei kwamen zij tot aan het einde van de Langekloof, en gingen voort naar de zeekust om de bocht te onderzoeken die thans den naam van St. Francisbaai draagt. Aan den mond der Kabeljauwsrivier richtten zij een baken op, met het merk der Compagnie er op als bewijs van inbezitting. Op den 13den Mei bereikte men den mond der Zwartkopsrivier, alwaar nog een baken van dezelfde soort opgericht werd.

Zich nabij de zee houdende, gingen zij op den 2den Juni de Vischrivier over, en op den 5den bereikten zij de Keiskama. Tot dusver hadden zij slechts Hottentotten ontmoet. Van Cannaland af tot aan de Keiskama vond men deze lieden in een toestand van groote armoede, ontstaande deels uit de diefstallen der Boesmans en deels uit twisten onder elkander. Zij waren zeer dun over het land verspreid. De Gonaquas, die tusschen de Vischrivier en de Keiskama woonden, stonden op goeden voet met de Kaffers.

Daar de Keiskama de scheiding tusschen de Bantu- en Hottentotstammen was, werd het gezelschap nu in drie wachten verdeeld, waarvan een gedurig gewapend en op de wacht was. Hoe verder de expeditie voortging hoe dichter bevolkt het land werd bevonden. Het was winter, en er was eene lange en strenge droogte geweest. Men zag tuinen waarin mielie-

stronken nog stonden, en ook bespeurde men tabaksbladeren.

Op den 28sten Juni hield het gezelschap stil aan de kraal van Galeka, den zoon van Palo, ergens nabij de plaats waar het dorp Komgha thans staat. Na aldaar te hebben gerust, gingen zij op den 3den Juli de Kei over, en op den volgenden dag kwamen zij aan de Tolenirivier. Ten oosten van de Kei vond men slechts Tembus, en in het verslag van Vaandrig Buntler wordt vermeld dat die rivier de scheiding tusschen hen en de Kâsas was. Het gezelschap reisde vijf dagen langer noordwaarts, zonder eenige ontdekking van belang te maken. De ossen begonnen nu van vermoeienis en schaarschheid aan voedsel te sterven, en dus keerden de reizigers op den 10den Juli naar huis terug.

Palo, hoofd van den Kosastam, woonde toen aan den voet der Amatolagebergten. De reizigers verlangden hem te zien, doch hij was waarschijnlijk bevreesd een sterke macht van Europeanen te ontmoeten, want niemand wilde hun den weg tot hem wijzen.

Zich zoo veel mogelijk aan den voet van de bergketen houdende, gingen zij, na Kafferland te hebben verlaten, de Tjumie,- Kat,- Koenap,- Baviaans,- Tarka,- en Vischrivier over. De eenige bewoners van deze landstreek waren Boesmans, waarmede het onmogelijk was veel onderhoud te hebben. De droogte was zoo erg dat groote doornboomen verkwijnden bij gebrek aan vochtigheid. Na tot den 18den Augustus, langs den oever van de Vischrivier opgegaan te zijn zonder iets van belang te ontdekken, wendde het gezelschap zich wederom naar de zee, en op den 6den November bereikte het de Kaap, na eene afwezigheid van iets over de acht maanden.

Zaterdag de 8ste April 1752 werd door de Europeanen in Zuid-Afrika gevierd als een dankdag aan den Almachtigen God voor het ongestoord bezit der kolonie door de Oost-Indische Compagnie gedurende een tijdperk van honderd jaren. Speciale diensten werden gehouden in de kerken te Kaapstad, Stellenbosch, Drakenstein, Roodezand, en Zwartland.

Wetten van de De wetten der kolonie waren in dezen tijd **oude dagen.** veel strenger dan in onze dagen. Zij werden

echter zelden in alle strengheid toegepast daar het doel der wetgevers was om liever dan de gewone, de strengste straffen die voor misdaden konden opgelegd worden, te bepalen. Veel grooter macht werd dus in de handen van de regeering en de rechters geplaatst dan zij thans bezitten. De wetten strekten zich ook tot vele zaken uit die door ons aan hare eigene regeling worden overgelaten. Doch dit was niets bijzonders in Zuid-Afrika, daar zulks het geval was over geheel Europa.

In de wetten aangaande slaven, zoowel in deze kolonie als in de buitenlandsche bezittingen van Engeland, Frankrijk en Spanje, kan men duidelijk een groot verschil bespeuren tusschen den geest dier tijden en dien van onze dagen. Voor vele soorten van wangedrag konden slaven zonder eenige terechtstelling geslagen worden, en zij werden indien van misdaad overtuigd, veel strenger dan vrije mannen gestraft. Sommige vonnissen tegen hen, in de notulen van het hoog gerechtshof van de Kaap vermeld zijn zeer pijnlijk om te lezen.

In het midden der achttiende eeuw waren er meer slaven dan Europeanen in Zuid-Afrika. Sommigen werden hierheen uit Batavia gezonden, als veroordeeld tot dwangarbeid voor verschillende tijdperken. Scheepsofficieren en private personen beschouwden hen als het meest winstgevend voorwerp waarin een kleine handel kon gedreven worden, en brachten zoo velen uit Indië dat de regeering er voor beducht werd, want wanneer zij opgewonden raakten begingen zij lichtelijk de verschriklijkste misdaden. De raad van Indië werd daarom ernstig verzocht een einde te maken aan den uitvoer van Aziatische slaven naar deze kolonie, doch zij bleven steeds aankomen tot 1767, toen aan het verzoek der Kaapsche regeering gehoor werd gegeven, en verder geene meer werden toegelaten te komen. Eenigen werden van de Oostkust van Afrika gebracht. Met Madagascar bestond er een geregelde handel in slaven; kleine schepen werden dikwijls uit de Kaap gezonden om ze te verschaffen. Zij kostten aldaar minder dan drie ponden sterling ieder, ofschoon er geklaagd werd over de mededinging der Engelschen, Franschen en Portugeezen, waardoor de prijs verhoogd werd en het moeilijk werd ladingen te verkrijgen.

Een ander kenmerk dezer tijden was eene poging, die in de meeste landen gemaakt werd om lieden te beletten in 't openbaar te verschijnen in de hoedanigheid van personen van hooger rang dan waarop zij aanspraak konden maken. Aan de Kaap waren er reeds lang wetten van kracht geweest, waardoor zekere kleeding-soorten tot lieden van zekeren rang beperkt werden, en in 1755 werd, op last van den gouverneur-generaal en raad van Indië, eene verzameling van strenge wetten tegen de weelde ingevoerd. Gouverneur Tulbagh was ten gunste van deze wetten gestemd, niet alleen omdat hij gelast werd ze toe te passen, maar omdat hij geloofde dat zij berekend waren een eenvoudig, eerlijk, manhaftig ras van kolonisten te vormen, en de onverschrokken deugden die het volk der Nederlanden tot eene machtige natie had gemaakt, te bewaren. In dit land gevoelden zeer weinige personen, behalve de beambten der Compagnie, zich erdoor bezwaard, want het algemeen gevoelen was bijna geheel ten gunste ervan.

Wederverschijning der kinderpokken. Twee-en-veertig jaren lang was de kolonie van kinderpokken bevrijd geweest, toen in 1755 deze plaag wederom hare verschijning maakte.

A. D. 1755. Zij werden in 't begin van den winter door eene uit Ceylon huiswaartskeerende vloot ingebracht. Eerst dacht men dat de ziekte eene soort van koorts was, doch na weinige dagen waren er gevallen die geen twijfel overlieten. Zij kwamen echter onder verschillende gedaanten voor, en onder sommigen der verafgelegene Hottentotstammen verschilden zij zoo veel van wat voor de echte kinderpokken gehouden werd, dat de Europeanen haar de galziekte noemden.

In Kaapstad herstelde bijna geen enkel volwassene die aangetast werd. In Juli was het weder kouder dan gewoonlijk, en gedurende die maand kwamen vierhonderd-negen-en-tachtig Europeanen, drie-en-dertig vrije zwarten, en vijfhonderd-en-tachtig slaven om. Indien die verhouding van sterfgevallen had aangehouden, zoude er vóór het einde van 't jaar niemand overgebleven zijn, doch zoodra het warme weder begon werd de ziekte minder doodelijk. Twee groote hospitalen werden geopend: het eene voor Europeanen ondersteund door de commissie van diakenen, het andere voor

de zwarten. Naar het laatstgenoemde werden alle slaven die aangetast werden gezonden, wordende de kosten gedragen door hunne eigenaren, van wie de betaling van een shilling en vier pence's daags voor ieder werd gevorderd. Zij die herstelden werden als verpleegsters gebezigd. In Kaapstad stierven er van den 1sten tot den 31sten October negenhonderd-drie-en-zestig Europeanen en elfhonderd-en-negen kleurlingen.

Op het platteland werden de blanken niet erg aangetast, daar zij zich op hunne plaatsen zoo afgezonderd hielden dat gedurende verscheidene maanden bijna geen enkele wagenvracht producten ter verkoop naar de Kaap werd gezonden. De dooden werden niet van de boerenplaatsen ter begraving verwijderd. De regeering verschoonde de militie van het exerceeren, en zelfs werden de diensten in de kerken niet door lieden die veraf woonden bezocht.

Onder de Hottentotten veroorzaakte de ziekte groote verwoesting. Het is onmogelijk te verklaren hoe ver naar het binnenland zij zich uitstreckte, doch haar vernielende invloed werd gevoeld op eenigen afstand benoorden de Oranjerivier, en in het oosten tot over de Kei.

Men klaagde nog dikwijls over de kwaliteit van Kaapschen wijn, doch werd er geene verbetering in gebracht. De pakhuismeester der Compagnie beweerde dat de grootste zorg gebruikt werd om den slechtsten die tot verkoop gebracht werd te weigeren, en dat hij geen beteren dan dien welke naar Batavia gezonden werd konde krijgen. De uitslag was dat in 1755 de raad van Indië weigerde meer dan een zeer kleine hoeveelheid ten gebruike van het garnizoen aldaar te nemen.

Juist in dezen tijd ook vonden de directeuren goed om wijn speciaal te belasten. De koloniale inkomsten en de winst op verkochte goederen bedroegen nu tusschen de 11,000 pd. st. en 12,000 pd. st. 's jaars, doch het bedrag uit de kas der Compagnie aan de Kaap betaald was ongeveer 20,000 meer, het eene jaar met het andere genomen. Om de inkomsten te vermeerderen, werd in 1756 eene belasting van 1 pd. st. de legger door de directeuren gelegd op alle wijnvaten aan vreemdelingen

verkocht. Dit was boven de belasting reeds tevoren geheven.

In 1756 en 1757 legden slechts twaalf vreemde schepen aan, en ofschoon drie dezer uit Mauritius gezonden waren om provisie voor de Fransche troepen aldaar te halen, overtrof de voorraad wijn bij verre de aanvraag. Onder de wijnboeren heerschte er dus veel armoede. De zaken stonden op zijn slechts toen in December 1758 eene groote vloot van Fransche oorlogschepen en transportschepen met troepen uit Mauritius aankwam, met het uitdrukkelijk doel om ververschingen en eenen grooten voorraad provisie in te schepen. Onmiddellijk werd de prijs van landbouwproducten twee- en driemaal zoo hoog, en al de overblijvende voorraad werd van de hand gezet.

Van dezen datum af tot aan het einde van den oorlog in Indië tusschen de Engelschen en Franschen waren de boeren in eenen voorspoedigen toestand. Fransche oorlogschepen tot in 1761, en daarna schepen van beide volken kwamen alhier om verversching en voorraad. De officieren van Fransche pakketbooten uit Mauritius en van Engelsche pakketbooten uit St. Helena boden tegen elkander op voor vee en meel en wijn. Dit tijdperk van voorspoed duurde tot Maart 1763, toen bericht ontvangen werd van het sluiten van den vrede tusschen Frankrijk en Engeland.

In 1761 vermaakte de heer Joachim Nicolaas van Dessin, die gedurende bijna een kwart eeuw secretaris van de weeskamer was geweest, aan de kolonie zijne bibliotheek van drieduizend-achthonderd boeken, en benoemde den kerkeraad van de Kaap tot opziener over dit geschenk. Hij liet ook in verband met dit geschenk de som van 208 pd. st. na, de renten waarvan gebruikt moesten worden om de boeken behoorlijk te bewaren en te vermeerderen. Zij werden in een gebouw nabij de kerk geplaatst, en den koster werd gelast toezicht er over te houden, doch na verloop van tijd gingen vele deelen verloren. Die welke overbleven zijn bekend als de Dessiniaansche verzameling, thans een gedeelte der Zuid-Afrikaansche publieke bibliotheek uitmakende. Onder deze zijn vele werken van blijvende waarde.

In 1760 ging een burger, genaamd Jacobus Coetsee met

Tocht naar Namaqualand twaalf Hottentotten noordwaarts van zijne plaats te Piketberg, op de jacht op olifanten aan de A. D. 1761. overzijde der rivier, aan ons bekend als de Oranje, die men geloofde dat nimmer tevoren door een blanke was overgegaan. Eenigen tijd na zijne terugkomst gaf hij bericht aan Kapitein Hendrik Hop, van de burgermilitie, dat hij gehoord had van een stam zwart volk Damrocquas genaamd, wonende tien dagen reizens verder dan het uiterste punt dat hij bereikt had, en dat zij lang haar hadden en kleederen van linnen gemaakt droegen. In Juni 1761 gaf Kapitein Hop hiervan kennis aan de regeering, en bood aan eene ontdekkings-expeditie in die richting aan te voeren, welk aanbod aangenomen werd.

De diensten van dertien burgers werden verzekerd. Men kwam overeen dat zij op zekere plaats genaamd de Bakoven, nabij den mond der Olifantsrivier, zouden bijeenkomen, en van dat punt de reis beginnen. Op den 16den Augustus 1761 was alles gereed, en het gezelschap vertrok van de Bakoven naar het noorden. Behalve Kapitein Hop en de dertien burgers, was er een botanist, een chirurgijn, en een landmeter. Zij hadden vijftien wagens en acht-en-zestig Hottentot-bedienden.

Zij gingen voorbij den Koperberg van Klein Namaqualand, die eerst door Europeanen in 1685 was bezocht, en eene richting bijna recht noord houdende, gingen zij de Grootrivier over bij eene drift of doorwaadbare plaats waar de stroom bijna elfhonderd voeten breed was. Men vond de Kleine Namaquas in eenen ellendigen toestand. Zij waren door Boesmans van het grootste deel hunner kudden beroofd, en het scheen als of zij weldra geheel uitgeroeid zouden zijn. De Groote Namaquas waren omtrent twintig jaren tevoren naar het noorden uitgeweken. De warme bron, thans bekend als Nisbetsbad, voorbijgaande, hielden zij langs de westelijke helling van de Karasbergen. Zij troffen kameelpardels aan kort nadat zij de Grootrivier waren overgegaan, en doodden verscheidene daarvan. Het vel van een hunner werd naar het museum te Leiden gezonden, en was het eerste dat naar Europa uit Zuid-Afrika vervoerd werd.

Het geheele gezelschap bereikte een punt omtrent eenhonderd-

en-tachtig mijlen in eene rechte lijn ten noorden van de drift door de Oranjerivier waardoor zij gegaan waren, en twee der burgers drongen een weinig verder. Maar de hitte was nu sterk geworden, er ontstond schaarschte van voedsel voor het vee zoodat het snel wegstierf, en ofschoon vele rivierbodems gevonden werden, was er in geen hunner water behalve waar de inboorlingen diepe putten in het zand gegraven hadden. Kapitein Hop raadpleegde met zijn gezelschap, en er werd slechts één gevoelen uitgedrukt, dat het onmogelijk was verder te gaan.

Op den 7den December wendde zich het gezelschap zuidwaarts. Aan de Grootrivier bracht men eenigen tijd door met het voeden van het afgematte vee, hetwelk de burgers gelegenheid gaf het land over eenigen afstand na te gaan. In de bergen nabij de rivier vond men koper, doch het besluit waartoe Kapitein Hop en zijne medewerkers kwamen was, dat het niet betalen zoude om het uit te halen. De mond der rivier was te ver afgelegen om dien na te gaan.

Zeer weinig kennis werd omtrent de zwarten ten noorden, die toen Damrocquas werden genaamd, thans de Damaras, opgedaan, doch de wonderlijke verhalen die Jacobus Coetsee vernomen had aangaande hun lang haar en het dragen door hen van linnenkleeding werden bevonden onjuist te zijn, want de groote Namaquas wisten van geen volk, behalve Europeanen, dat met die beschrijving overeen kwam. Eenige informatie werd verkregen omtrent de Betshuana die ten oosten van de Kalahari woonden. Men vernam dat de kinderpokken in 1755 zich verspreid hadden tot in Groot Namaqualand, en het verlies van vele menschenlevens veroorzaakt hadden.

Op den 27sten April 1762 bereikte de expeditie het kasteel, zijnde geen der leden ervan gestorven, noch hadden zij aan eenige ernstige ziekte gedurende de reis geleden.

Derde verschijning der kinderpokken. In 1767 werden de kinderpokken wederom in de kolonie gebracht. Deze keer werden zij door een Deensch schip naar Europa terug-
A. D. 1767. keerende ingevoerd. Van Mei tot November heerschten zij in Kaapstad, doch tengevolge van voorzorgsmaat-

regelen die aangewend werden, werden slechts enkele gezinnen op het platteland er door aangetast. In 1713 en 1755 stierf deze ziekte geheel uit toen het warme weder begon; doch gedurende den zomer van 1767—8, waren er slechts enkele gevallen en niet voor April 1769 verdween zij geheel. Er werden tusschen de achttien- en negentienhonderd personen aangetast, waarvan honderd-negen-en-zeventig Europeanen, honderd-vijf-en-veertig vrije zwarten, en tweehonderd-en-vijftig slaven stierven. De verwoesting der ziekte was dus gering in vergelijking met vroegere jaren.

Gedurende het tijdstip dat Gouverneur Tulbagh aan het hoofd der kolonie stond, werd de stad in de Tafelvallei veel vergroot, en vreemdelingen begonnen haar bij haren tegenwoordigen naam van Kaapstad te kennen, ofschoon zij door de kolonisten steeds Kaap werd genoemd. Er werden verscheidene nieuwe straten uitgelegd. Het stadhuis, dat nog in gebruik is, werd ten koste der ingezetenen voor een burgerwachthuis gebouwd. De toren der kerk werd eenige voeten hooger gemaakt, en een uurwerk er in geplaatst. In 1761 werd het getal predikanten tot drie vermeerderd. De grond om de kerk werd gesloten, en in 1770 werd de begraafplaats tusschen Leeuwenstaart en het strand der baai gelegen tot gebruik geopend. De directeuren hadden besloten een nieuw hospitaal op te richten, doch het werk was nog niet begonnen, ofschoon men aan 't bijeenbrengen der materialen bezig was.

Te Simonsstad werden kostbare werken aangelegd. Een hospitaal werd in 1760 begonnen en in 1765 voltooid. Stevige pakhuizen werden toen opgericht, en toen die gereed waren werd in 1768 een steenen havenhoofd gemaakt. Gebouwen voor werkplaatsen, een woonhuis voor den beambte die het bestuur over het station had, en kwartieren voor het garnizoen en de werklieden werden ook tot stand gebracht.

Het dorp Stellenbosch werd vergroot en in voorkomen verbeterd. Op den 31sten October 1762 verbrandden de drostdijgebouwen, doch zij werden binnen korten tijd in beteren stijl herbouwd. Op den 30sten Mei 1768 werd veel schade aan het dorp door eenen vloed toegebracht die eenige uren lang met de geheele

BURGERWACHTHUIS.

verwoesting der plaats dreigde. Hetzelfde was eens tevoren gebeurd — op den 13den October 1716. Om dergelijke ongelukken in de toekomst te voorkomen, werd de loop der rivier veranderd volgens plannen verschaft door den heemraad Martin Melk, onder wiens toezicht het werk uitgevoerd werd.

Swellendam bleef een zeer klein dorpje. Om den toegang daarheen uit de Kaap te vergemakkelijken, werd in 1757 eene pont over de Breederivier, nabij de samenvloeiing der rivier Zonderend geplaatst.

Te dezen tijde gaven de Hottentotten de kolonisten geen last. Weinige stammen, die nog binnen de grenspalen der Europeesche volkplanting overgebleven waren, behielden hunne eigene regeering, ofschoon de benoeming hunner opperhoofden gewoonlijk door den politieken raad of gedaan of goedgekeurd werd. Slechts wanneer Europeanen of slaven met hen in betrekking kwamen, waren zij onderworpen aan de koloniale wetten. Maar het grootste deel van dit volk had hun oude stam-onderscheid verloren, en gehoorzaamde niemand van hun eigen ras. Velen leefden als onderhoorigen der boeren, of zwierven het land door, in dienst gaande wanneer zij zulks verkozen. Deze waren noodzakelijkerwijze aan de koloniale wetten ondergeschikt.

Met de Boesmans was er dikwijls strijd. De kolonisten waren nu bezig de groote binnenlandsche bergketen over te trekken, en begonnen veeplaatsen aan te leggen aan het boven einde der verschillende rivieren die noordwaarts vloeien. Door geheel het heuvelachtig land dat zij achter zich lieten werden Boesmans gevonden, die den voortgang der blanken trachtten te beletten door hun vee te rooven en hunne bedienden te vermoorden. Dan trokken gezelschappen burgers in het veld om de roovers te straffen. Dikwijls verdedigden de Boesmans zich dapper nit bergschansen, en bij verschillende gelegenheden verschenen zij ver van hunne gewone schuilplaatsen en vermoordden allen die zij tegenkwamen. Doch groote getallen hunner werden doodgeschoten. De wakkerste burger-officier die tegen hen in 1770 optrad was Adriaan van Jaarsveld, veldkornet van het district tusschen de tegenwoordige stad Beaufort en den Sneeuwberg,

een man wiens naam later door geheel Zuid-Afrika wel bekend zoude worden.

In December 1769 werd eene commissie, bestaande uit de landdrosten en secretarissen van Stellenbosch en Swellendam, met twee heemraden uit elk hof, bevolen eene grens tusschen de districten te bepalen. De Zwartbergsche bergketen werd als de grenslijn aangenomen, wordende de landstreek ten noorden aan Stellenbosch, en die ten zuiden aan Swellendam toegekend.

De commissie moest ook de verafgelegene plaatsen inspecteeren en zich vergewissen van den toestand van zaken op de grenzen. Zij rapporteerden dat zij tusschen de Gamtoos- en de Vischrivier vele personen met groote troepen vee gevonden hadden die geen huur aan de Compagnie betaalden, en anderen die voor eene plaats betaalden doch met vee van de eene plaats naar de andere rondtrokken. Zij hadden ook reden te gelooven dat een groote handel met de Kosas gedreven werd, want er bestond een goed zichtbare wagenweg tusschen Swellendam en Kafferland.

Oostelijke grens De politieke raad besloot dus — den 13den der kolonie be- Februari 1770 — dat aan de noorder zijde paald. A. D. 1770. der Zwartbergsche en Zuurbergsche bergketens de koloniale grens zoude zijn de heuvelen bekend als Bruintjes-hoogte, dat aan de zuider zijde de Gamtoosrivier de grens zoude zijn, en dat alle personen die zich toen buiten deze grenzen bevonden opgeroepen moesten worden om er binnen terug te keeren.

De uitvoer naar Indië bestond in dezen tijd jaarlijks uit omtrent twaalfduizend mudden graan, drie of vierhonderd mudden boonen en erwten, driehonderd-en-vijftig leggers wijn, en twee-en-twintig-duizend ponden boter. Eene kleine hoeveelheid gedroogde vruchten en eenig ivoor werden ook naar Indië uitgevoerd. Naar Europa werden jaarlijks gezonden iets over de honderd leggers gewone wijn, en zoo veel Constantiawijn als verkregen konde worden, wat gewoonlijk niet meer dan veertien of vijftien leggers bedroeg. In 1761 werd de eerste aloë uit Zuid-Afrika uitgevoerd. Sedert dien datum werd eene zekere hoeveelheid ieder jaar naar Europa verzonden, doch daar de aanvraag ervoor gering was heeft dit niet tot groot voordeel der kolonie gestrekt.

Dood van Vader Tulbagh. Door de directeuren werd Gouverneur Tulbagh als een modelbeambte beschouwd. In 1767 werd

A. D. 1771. hij tot de eerepost van gewoon raadslid van Neerlands-Indië verheven, een rang die geen vroeger gouverneur, behalve Kolonel De Chavonnes, behaald had. Op zijn ouden dag werd hij dikwijls op het ziekbed geworpen. Eindelijk werd hij, in den winter van 1771, door eene ziekte aangetast die, hij gevoelde het, zijne laatste zoude zijn, want bij andere kwalen kwam een pijnlijke aanval van podagra. Hij werd aan zijn bed gekluisterd voor meer dan twee maanden, en stierf op den avond van den 11den Augustus, in den ouderdom van twee-en-zeventig jaren. Hij had geene kinderen, en zijne vrouw, die eene zuster was van Gouverneur Swellengrebel, was achttien jaren vóór hem gestorven.

Op den ochtend na den dood van den heer Tulbagh kwam de politieke raad bijeen om voorziening te maken tot het voortzetten der regeering. De voornaamste posten werden toen ter tijde bekleed door mannen die slechts waarnemende betrekkingen hadden. De raad besloot dat de heer Joachim van Plettenberg, die als secunde fungeerde, ook als gouverneur zoude optreden tot dat de directeuren den ledigen post konden aanvullen. Daarna besloten zij om met hunne gezinnen voor zes weken den vollen rouw aan te nemen. De voornaamste ingezetenen der stad deden hetzelfde. De begrafenis van den overleden gouverneur werd uitgesteld tot den 17den, om aan de bewoners van het platteland gelegenheid te geven die bij te wonen. Op dien dag was de stad gevuld zoo als zij nooit tevoren was, en met alle mogelijke plechtigheid en staatsie werd het stoffelijk overschot van den landsvader onder het plaveisel der kerk ter aarde besteld.

HOOFDSTUK XIII.

Joachim van Plettenberg, die de betrekking van fiskaal bekleedde, had ook voor eenigen tijd als secunde gefungeerd. Toen het bericht van den dood van den heer Tulbagh in Holland ontvangen werd, werd de heer Van Reede van Oudtshoorn, een oud-beambte van de Kaap die toen in Europa was, gekozen om hem op te volgen en de heer Van Plettenberg werd als secunde bevestigd. De nieuw aangestelde gouverneur scheepde zich naar de Kaap in, doch werd ziek en stierf op zee. De heer Van Plettenberg werd toen als gouverneur benoemd, en werd op den 18den Mei 1774 als zoodanig geïnstalleerd.

Uitbreiding De wettige oostelijke grens der kolonie was **der grenzen.** destijds Bruintjeshoogte en de Gamtoosrivier, doch reeds hadden Europeanen zich neergezet op het hoogveld zoover als de Kleine Vischrivier. De eerste blanke die zich metter woon vestigde aan de oevers dezer rivier was een olifantjager genaamd Willem Prinsloo, die in Juni 1771 de plek waar het dorp Somerset Oost thans staat bewoonde. Verscheidene anderen volgden hem. Deze kolonisten zonden eene memorie vragende dat het hun toegelaten mocht worden te blijven waar zij waren, en om zich van de huur der gronden te verzekeren, besloot de politieke raad dat het district Stellenbosch oostwaarts tot aan de Vischrivier, en het district Swellendam tot aan de Boesmansrivier zoude uitgestrekt worden.

De grens tusschen de nieuwe gedeelten der twee districten werd ter beslissing aan de vereenigde landdrosten en heemraden

opgedragen, die de bergketen op denzelfden afstand van de kust als de Zwartebergen bepaalden. Het district Swellendam werd dus duidelijk bepaald aan alle kanten, maar Stellenbosch had geene vaste grens ten noorden. In die richting waren de Kamiesberg, de Hantamscheberg in het tegenwoordig district Calvinia, de landstreek ongeveer bij den oorsprong der Zakrivier en de Nieuweveldbergen, en Sneeuwberg gedurende verscheidene jaren bewoond geweest.

In Maart 1778 werd een verzoekschrift door vier-en-dertig hoofden van huisgezinnen, nabij de oostergrens wonende, aan den raad gezonden, vragende om een landdrosthof en om eene kerk in dat deel van het land. Deze memorie, tezamen met berichten over diefstallen door Boesmans, bracht den gouverneur tot het besluit de oostergrens te bezoeken en den toestand van zaken zelf gade te slaan.

Tocht van Gouverneur Van In September 1778 vertrok hij uit Kaapstad en ging naar de Kleine Vischrivier. Aldaar **Plettenberg.** ontmoette hij de boeren die om een landdrost
A. D. 1778. en een predikant gevraagd hadden, en maakte zich met hunne omstandigheden bekend. Zij verklaarden dat wegens hun afstand van Stellenbosch, zij geheel van een gerechtshof afgesneden waren, en zij ook aan de militie-exercities geen deel konden nemen zonder hun vee aan de diefstallen der Boesmans bloot te stellen. Om dezelfde reden waren zij niet in staat de godsdienstoefeningen bij te wonen, en hunne kinderen groeiden op zonder behoorlijk onderwezen te worden. Zij waren gewillig fondsen bijeen te brengen voor de oprichting van de gebouwen die voor den landdrost en predikant benoodigd zouden zijn. De gouverneur beloofde hun verzoek naar de directeuren te zenden, en het ook te zullen aanbevelen, hetgeen hij bij zijne terugkomst aan de Kaapstad deed.

Hij had ook een onderhoud met verscheidene kapiteins van den Kosastam, en kwam met hen overeen dat de Vischrivier tot aan de zee de grensscheiding tusschen de Europeanen en de Bantu zoude zijn. Hij trok toen noordwaarts voort tot aan de Zeekoerivier, en op den oever van dezen stroom deed hij een

baken oprichten om de noordoostelijke grens der kolonie aan te wijzen. Van daar keerde hij huiswaarts.

Op den 3den November was de gouverneur aan de baai waarin de Keurboomsrivier valt. Aan deze baai gaf hij zijn eigen naam, en deed er een landpaal met het merk der Compagnie oprichten als een teeken van inbezitneming. De steen staat nog waar hij toen geplaatst werd. Op den 26sten November kwam hij wederom in de Kaapstad aan, zijnde hij bijna drie maanden lang afwezig geweest. In October 1777 verliet Kapitein Gordon, de tweede officier in rang van het garnizoen, de Kaapstad in gezelschap van Luitenant William Paterson, een Engelsch reiziger, om het land ten noorden der kolonie te onderzoeken. Hij ging langs den weg bij Sneeuwberg naar de Grooterivier, en reisde een geheelen dag langs haren zuidelijken oever om een drift te zoeken, doch hij vond er geen, en was dus niet in staat over te gaan.

De Grooterivier door Kapitein Gordon bezocht en Oranjerivier genoemd. Twee jaren daarna ondernamen dezelfde heeren eene andere reis tezamen, dezen keer naar den mond der rivier. Kapitein Gordon had een boot bij zich, zoodat hij beter in staat was den grooten stroom te onderzoeken dan in

A. D. 1779. 1777, toen hij dien zag van een punt binnenslands bijna zeshonderd mijlen van den mond. Op den 17den Augustus 1779 heesch hij de Hollandsche kleuren aan een vlaggepaal in zijne boot, en terwijl hij in het midden van den stroom voer noemde hij haar de Oranjerivier, ter eere van den stadhouder. Hij en Luitenant Paterson gingen haar na van den mond af omtrent dertig of veertig mijlen opwaarts. Sedert dien tijd is de rivier bekend als de Oranje, de Groote, en de Gariep.

De schikking door den gouverneur in 1778 met de Kosakapiteins getroffen werd door den raad in 1780 goedgekeurd, toen besloten werd dat de Vischrivier langs geheel zijn zuidelijken loop de koloniale grens zoude zijn, alzoo bij de bezittingen der Compagnie voegende de landstreek toen bekend als het Zuurveld, thans de districten Albany en Bathurst.

Vóór dezen tijd was geene openbare godsdienstoefening behalve die der Hollandsche-gereformeerde kerk in de kolonie geoorloofd,

maar nu kregen de Lutherschen verlof een predikant aan te stellen. De eerwaarde Andreas Kolver, hun eerste leeraar, kwam in 1780 aan, en op den 10den December begon hij godsdienst te houden. De kerk in de Strandstraat was reeds gebouwd, en aan de gemeente geschonken door een rijken burger genaamd Martin Melk.

In 1772 nam de Compagnie eene proef met het zenden van eene lading koren en andere koloniale producten ter verkoop naar Holland. De inkooprijzen waren laag, zoodat de winsten voldoende waren om de directeuren tevreden te stellen. De uitvoer naar de Nederlanden werd dus voortgezet gedurende de eerstvolgende negen jaren, dat wil zeggen tot den oorlog met Engeland.

De gemiddelde jaarlijksche uitvoer door de Compagnie naar Europa en Indië bedroeg nu vijftien leggers Constantiawijn, bijna vierhonderd leggers anderen wijn, iets over de vijf-en-twintig-duizend mud koren, vijf-en-dertig-duizend pond talk, zes-en-dertig-honderd pond aloë, bijna veertienduizend pond boter, en eene kleine hoeveelheid andere producten.

De vermeerdering van uitgevoerde artikelen boven die van vorige jaren was echter geene aanwinst voor de kolonisten. De prijzen door de Compagnie betaald waren zeer laag. Voor het koren naar Indië gezonden ontvingen de boeren nog geen tien shillings, en voor dat naar Europa gezonden iets meer dan zes shillings en zeven pence het mud, waaruit het tiende betaald moest worden. De boter werd tegen zes tot acht pence gekocht, en de talk tegen omtrent twee pence het pond.

Ter zelfder tijd was er gedurig aanvraag naar alle soorten van landbouwproducten tegen meer dan dubbel de prijzen die de Compagnie gaf. In het jaar 1772 was er plotseling eene groote vermeerdering van het aantal vreemde schepen die de Zuid-Afrikaansche havens aandeden, en dit getal verminderde niet weder tot aan den oorlog met Engeland. Al deze schepen hadden versche provisie noodig. Sommige der Fransche schepen werden zelfs uit Mauritius gezonden met het bepaald doel om ladingen graan, vleesch, en wijn te halen, en nu en dan kwam

een Engelsch schip uit St. Helena met hetzelfde doel aan.

Dientengevolge kon het contract voor het verschaffen van vleesch aan de Compagnie thans tegen minder dan een halve penny het pond aangenomen worden, want de pachter had het voorrecht om van vreemdelingen twee pence te vorderen. Zoo vermeerderden zij op velerlei wijzen de inkomsten. De gemiddelde opbrengst van wijn was boven de drieduizend leggers, waarvan de Compagnie nog geen duizend noodig had. De directeuren waren dus maar zeer verblijd te weten dat het overblijvend gedeelte tegen hooge prijzen aan de Kaap kon verkocht worden.

Met graan was het anders gesteld. Zooveel als hiervan geproduceerd konde worden kon men in Europa met profijt verkoopen, en het werd dus een doel van de beampten der Compagnie om zoo veel graan als mogelijk was te verkrijgen zonder de vreemdelingen te verdrijven. De fiskaal nam het bestuur over den handel, en liet niet toe dat iets aan vreemdelingen verkocht zoude worden zonder zijn verlof. De burgers protesteerden tegen deze inbreuk op hunne rechten, doch te vergeefs. De deur werd dus opengezet voor omkooprij op groote schaal. Het stelsel van hoogere prijzen aan de pakhuizen der Compagnie te betalen voor producten die naar Indië verzonden werden dan voor die welke naar Europa ingescheept werden, gaf ook aanleiding tot groote misbruiken. In plaats van een streng opzicht over de bedienden der Compagnie te houden, liet de gouverneur hun toe te doen bijna wat zij verkozen. De uitslag was dat vele der beampten openlijk handel dreven.

Van de vroegste dagen der volkplanting had de regeering het recht uitgeoefend om personen het land uit te zenden die van lui of onzedelijk gedrag waren, zonder voorafgaande terechtstelling voor een gerechtshof. Doch van dit recht had men altijd met voorzichtigheid gebruik gemaakt.

In Januari 1779 werd een burger die zich wel eens aan dronkenschap overgaf en die op zulke tijden onstuimig van gedrag was, doch zich toen goed gedroeg, in zijn eigen huis in de Kaapstad op last van den fiskaal gevat, door de zwarte straatvegers door de straten gesleept, en aan boord van een schip dat naar

Batavia zeilen zou gezonden. Zijne vrouw en kinderen volgden tot aan het strand, weenende en om hulp smeekende, doch er was geen tijd om hem te redden.

Klachten der kolonisten. Deze daad bracht de zaken tot een keerpunt. Een aantal der fatsoenlijkste burgers in de stad
A. D. 1779. en buiten raadpleegden tezamen, en besloten

afgevaardigden naar de Nederlanden te zenden om te trachten herstel hunner grieven te verkrijgen en waarborgen tegen wanbestuur in de toekomst. Tot dit doel kozen zij Jacobus van Reenen, Barend Artois, Tieleman Roos, en Nicolaas Heijns. Deze personen ontwierpen eene memorie van grieven en stelden verbeteringen voor, die de goedkeuring der burgers die hen gekozen hadden wegdroegen. De vier afgevaardigden gingen toen naar Holland, een document met zich nemende om te bewijzen dat zij namens de personen handelden die het onder-teekend hadden, zijnde vierhonderd-en-vier in getal.

In het verzoekschrift werden verschillende regeeringsbeambten, en in 't bijzonder de fiskaal Willem Cornelis Boers, beschuldigd van bedriegelijk gedrag en van verdrukking. Vele der jongere ambtenaren werden beschuldigd dat zij zoo openlijk handel dreven, dat winkels gehouden en rekeningen op hun eigen naam uitgeschreven werden. De burgers van de stad, die van den handel een bestaan maakten, konden, zoo werd beweerd, met deze handelaren niet concurreeren, en waren op weg verarmd te worden.

De voornaamste middelen tot herstel waarom gevraagd werd waren, dat de bevelen in 1706 uitgevaardigd, waarbij aan beambten verboden werd te boeren of in landbouwprodukten te handelen, stipt toegepast zoude worden; dat het aan de burgers zoude vrijstaan om 's lands producten aan vreemdelingen te verkoopen, zonder vooraf verlof van den fiskaal daartoe te vragen; dat personen uit de kolonie verbannen, naar Holland, en niet naar Indië, zouden gezonden worden; dat zeven burgerleden zitting in den politieken raad zouden hebben; dat het hooge gerechtshof zoude bestaan uit een gelijk aantal ambtenaren en burgers; dat er een recht van appèl op de hoven van het

vaderland, in plaats van op het hof te Batavia zoude bestaan; en dat den burgers zouden worden toegelaten met de Nederlanden en met Indië te handelen.

In October 1779 verschenen de afgevaardigden voor de Vergadering van Zeventien. Zij legden eene verklaring af omtrent de onrechtmatige daden der beambten en leverden het verzoekschrift in, tezamen met een groot aantal stukken waardoor het ondersteund werd. In de volgende week werden al de documenten naar eene commissie verwezen om die te onderzoeken, de getuigenissen na te gaan, en te rapporteeren. Een afschrift van de memorie en hare aanhangsels werd naar de Kaap gezonden, opdat de verschillende daarbij betrokken beambten er op konden antwoorden.

Gouverneur Van Plettenberg's antwoord is gedagteekend den 21sten Maart 1781. Hij gaf te kennen dat het verzoekschrift niet beschouwd konde worden als de zienswijze van het geheele lichaam der kolonisten uit te drukken, daar er bijna drieduizend burgers waren, en de afgevaardigden door slechts vierhonderden-vier gekozen waren. Het land, zeide hij, droeg alle blijken van voorspoed, en geheel het volk scheen in welvaart te leven. Een groot aantal dienaren van de Compagnie, die met den toestand van zaken bekend waren, namen jaarlijks hun ontslag en werden kolonisten, liever dan naar Europa terug te keeren. Hij ontkende, dat hij iets had gedaan om de vijandigheid der burgers op zich te laden, en ten slotte vroeg hij uit zijne betrekking ontslagen te worden.

Het antwoord van den heer Boers was zeer uitvoerig. Hij was een man met vele goede hoedanigheden, doch zijne gevoelens waren allen ten gunste van de regeerende klasse der maatschappij. Zijne verdediging bestond uit weinig meer dan eene poging om aan te toonen, dat de kolonisten ruwe ongeletterde menschen waren, die niet wisten hoe ten nutte van het land te handelen, en die met sterke hand moesten geleid en geregeerd worden. Zij konden op geene politieke rechten aanspraak maken, zeide hij, dan alleen die welke de Compagnie goed vond hun te vergunnen.

De andere ambtenaren, die van verkeerd gedrag beschuldigd waren, stelden ook verklaringen op waarin sommige der beschul-

digingen erkend, sommige ontkend, en aan anderen een uitleg gegeven werd. Deze documenten konden echter toen niet naar de Nederlanden gezonden worden, tengevolge van de staking van het verkeer door het ontstaan van oorlog veroorzaakt.

Op den 31sten Maart 1781 kwam een schip de Tafelbaai binnen met het bericht dat, op den 20sten van den vorigen December, Groot-Brittanie aan de Vereenigde Provinciën den oorlog had verklaard, en dat de Staten met Frankrijk in een verbond getreden waren.

Weerloosheid der kolonie in 1781. De kolonie was in dezen tijd bijna weerloos. De uitgaven overtroffen de inkomsten met om-

trent 25,000 pd. st. 's jaars, en de Oost-Indische Compagnie, die in rijkdom en macht aan 't afnemen was, kon de kosten van een groot garnizoen niet dragen. Zij vertrouwde vooral op de burgers om het land te verdedigen, doch de Zuid-Afrikaansche militie, ofschoon bijna drieduizend man sterk op papier, kon geen vierde van dat getal manschappen leveren tot bescherming van de Kaapstad. De burgers waren over eene zeer groote uitgestrektheid lands verspreid, en langs de grenzen, oost en noord, waren zij bijna altijd in de wapenen om aan de Kosas en Boesmans het hoofd te bieden, die steeds gereed stonden de kans waar te nemen om hun klein- en grootvee te rooven.

Strijd met de Boesmans. De strijd tusschen de boeren langs de noordelijke grens en de Boesmans werd bijna zonder tusschenpoozen gevoerd, want de twee rassen konden niet naast elkander wonen. Ofschoon er vele Boesmans doodgeschoten werden, schenen zij vermeteler te worden, en zij schroomden op het laatst niet om bij helder daglicht de boerenwoningen aan te vallen. Hoornvee, schapen, en bokken werden bij honderden te gelijk weggevoerd, de wachters werden vermoord, en van verschillende plaatsen waren de Europeanen verplicht terug te trekken. In Mei 1774 werd Godlieb Rudolf Opperman als kommandant benoemd van de geheele noordelijke grens van Piketberg tot Sneeuwberg, en een plan werd beraamd om de stroopers te straffen en de boeren naar de plaatsen van waar zij verdreven waren terug te brengen.

In het begin van den zomer trokken drie gezelschappen van burgers, personen van gemengd ras, en Hottentotten, met elkander in overleg handelende, te velde. Het land werd over een afstand van meer dan driehonderd mijlen langs de groote bergketen van Zuid-Afrika doorzocht, en alle Boesmans die men aantrof en die zich niet wilden overgeven werden doodgeschoten. Volgens de verslagen aan de regeering verschaft, werden er vijfhonderden-drie gedood en tweehonderd-negen-en-dertig gevangen genomen. Sommigen hunner werden later vrijgelaten, en anderen werden bij boeren voor een bepaalden tijd als bedienden ingeschreven.

Men hoopte dat deze straf de Boesmans het stelen zoude afleeren, doch zij had geenszins dit gevolg. Zij werden zelfs nog lastiger dan tevoren, en jaar op jaar werd het noodig kommandos tegen hen op te roepen. De mannen der noordelijke grens beschouwden het als hun eersten plicht hunne gezinnen tegen de wilden te verdedigen, en sloegen bijna geen acht op de belangen der Compagnie in den verafgelegen zetel der regeering.

Op de oostelijke grens waren de zaken in een dergelijken toestand. De kolonisten aldaar hadden te doen met onderdeelen van den Kosastam, een volk dat in vergelijking met de Boesmans beschaafd kon genoemd worden, doch die bijna even behendige veedieven waren.

Eerste Kaffer-oorlog. In 1779 kwamen de Imidange onder den kapitein Mahuta, de Amambala onder den kapitein Langa, en eenige andere afdeelingen van

A. D. 1779. minder belang de Vischrivier over, en verspreidden zich over de tegenwoordige districten Somerset-Oost en Albany. Zij zeiden dat zij geen strijd met de Europeanen wilden hebben, en om de waarheid hunner beweringen te bewijzen, vermoordden zij een aantal Hottentotten, en namen hun vee weg zonder de kolonisten te molesteeren. Doch kort daarna begonnen zij ook het vee der blanken weg te voeren, en in September 1779 werden de boeren van het Zuurveld of de tegenwoordige districten Albany en Bathurst, tezamen met die langs den rechteroever der Boesmansrivier, verplicht naar een veiliger plaats terug te trekken.

Twee kommandos trokken toen tegen de indringers in het veld. De Imidance werden aangevallen en bij verscheidene gelegenheden overwonnen, doch niet geheel naar hunne eigene zijde der Vischrivier verdreven. In den winter kwamen zij die verondersteld werden ten onder gebracht te zijn, tezamen met vele anderen, wederom de kolonie binnen, en werd het blijkbaar, dat eene krachtige poging gedaan moest worden om hen uit te drijven.

In October 1780 benoemde de politieke raad Adriaan van Jaarsveld als kommandant der oostergrens, en gaf hem militaire macht over al de grensboeren. Er was geen man in het land die beter geschikt was voor dezen post. Hij was in 1776 uit den Sneeuwberg naar Bruintjeshoogte teruggetrokken om van de diefstallen der Boesmans bevrijd te zijn, en was vast besloten niet weder te verhuizen zoo hij zich op eenige wijze kon staande houden.

Vroeg in den zomer trok het opperhoofd Langa naar den westelijken oever van de Boesmansrivier. Hij zond een kleine troep vee en eenige paarden, die van de boeren in het Zuurveld genomen waren, naar het naaste Europeesche kamp, met verzoek een korten tijd te mogen blijven waar hij was. Kommandant Van Jaarsveld bood hem de keuze aan van of naar zijn eigen land terug te keeren, of aangevallen te worden. Langa verkoos terug te trekken, en deed zulks onmiddellijk. Hij werd diensgevolge niet aangevallen, doch van al de opperhoofden die de kolonie waren binnengedrongen was hij de eenige die gewillig terug ging. De anderen weigerden te vertrekken.

De kommandant verzamelde al de aan de grens wonende Europeesche en Hottentotsche gezinnen in een paar lagers of kampen, gevormd door wagens in een kring te trekken en de openingen tusschen de wielen met doorntakken te sluiten. Een klein aantal manschappen achterlatende om de lagers te verdedigen, viel hij met twee-en-negentig burgers en veertig Hottentotten, allen te paard en goed gewapend, de Kosas aan, en versloeg hen totaal. Het kommando was in het veld van den 23sten Mei tot den 19den Juli 1781, en werd slechts ontbonden

toen de laatste der indringers weder naar de overzijde der Vischrivier was verdreven; dus eindigde de eerste Kafferoorlog.

Terwijl deze gebeurtenissen plaats vonden, konden de boeren der oostergrens hunne gezinnen en eigendommen niet onbeschermd laten, en naar de Kaapstad, vier of vijfhonderd mijlen van hun woonplaats gelegen, gaan, om tegen een vreemden vijand te waken.

Zoodra, echter, als bericht ontvangen werd dat het vaderland in oorlog was gewikkeld, verklaarden de burgers binnen de oudgevestigde districten zich gereed om alles in hun vermogen tot verdediging der kolonie te doen. Hunne ontevredenheid met het bestuur van den heer Van Plettenberg verminderde hunne getrouwheid aan de Nederlanden niet. Na den 2den April losten detachementen der Stellenbossche militie elkander iedere maand aan het kasteel af.

Er lagen in Tafelbaai verscheidene rijkgeladen schepen die huiswaarts keerden, en hunne officieren zoowel als de Kaapsche raad achtten het meer geraden de reis niet voort te zetten, tot dat zij onder de bescherming eener oorlogsvloot zeilen konden. Doch daar de winter aan 't naderen was, konden zij niet in Tafelbaai blijven, en in Simonsbaai waren er geene middelen om ze te verdedigen ingeval zij door eene Engelsche vloot aangevallen werden. Men besloot dus om vier der schepen naar Houtbaai en zes andere naar Saldanhabaai te zenden.

Zeven weken gingen dus in twijfel en ongerustheid voorbij, zonder verder bericht van wat in de buitenwereld plaats vond. Eindelijk kwam op den 20sten Mei het bericht, dat eene Fransche vloot met eene sterke troepenmacht binnen kort verwacht konde worden om de Kaap te verdedigen.

De kolonie door de Engelschen bedreigd en door de Fransche vloot beschermd.
A. D. 1781.

Zoodra de oorlog tegen de Nederlanden verklaard was, maakte de Engelsche regeering eene krijgsmacht gereed om de kolonie in bezit te nemen. De Fransche regeering kwam dit te weten, en maakte in alle haast eene vloot en een leger gereed om dit plan te verijdelen. Op den 31sten Maart 1781 zeilden negen Engelsche oorlogschepen en zeven-en-dertig andere schepen,

onder bevel van den schout-bij-nacht George Johnstone, uit Spithead. De schout-bij-nacht deed Porto Praya aan om een voorraad versch water in te nemen, alwaar hij op den 16den April aangevallen werd door de Fransche vloot, die onder bevel van Admiraal Pierre André de Suffren was, en die uit vijf lineschepen, een korvet, en acht transportschepen bestond. De Franschen werden afgeslagen, doch zetteden hun koers naar de Kaap voort, en kwamen veilig in Simonsbaai aan. Een sterke troepenmacht werd aan wal gebracht, en marcheerde overland naar de Kaapstad, alwaar zij op den 8den Juli aankwam. Een der regimenten was ingekwartierd in een vleugel van het hospitaal — thans de kazerne — die destijds bijna voltooid was.

De schout-bij-nacht Johnstone zette intusschen alle zeilen bij ten einde de Kaap vóór Suffren te bereiken, doch van de bemanning van een buitgemaakt schip vernemende dat de Fransche vloot in Simonsbaai lag en dat een sterk Fransch garnizoen in de Kaapstad was, liet hij het voornemen om de kolonie aan te vallen varen, en besloot hij de Hollandsche schepen in Saldenhabaai in bezit te nemen. Op den 22sten Juli vielen deze allen in zijn handen, met uitzondering van een dat door de officieren in brand gestoken werd.

De Kaapsche regeering was in dezen tijd erg in het nauw wegens gebrek aan geld, daar de schatkist leeg was. In November 1781 besloot de politieke raad om zooveel als dringend benoodigd was tegen rente van de kolonisten te leenen; doch daar op deze wijze geen geld genoeg verkrijgbaar was, begon men in April 1782 papiergeld uit te geven. In den loop van tijd werd het meeste daarvan afbetaald, doch werd weder ander uitgegeven, totdat in 1795 het bedrag van zulk papier dat uitstaande was, zonder waarborg, 122,782 pd st. bedroeg. Het papier bracht schelmen in groote verzoeking om de boeren van het binnenland te bedriegen. Het kon gemakkelijk vervalscht worden, en op deze wijze werden vele personen de slachtoffers van bedriegers.

Tengevolge van den oorlog was er meer dan een jaar lang geene communicatie met Holland, doch in April 1782 werden de antwoorden der beambten van de Kaapsche regeering op de

beschuldigingen tegen hen door de burgers gemaakt verzonden. Deze documenten werden door de directeuren naar de commissie die de zaak in behandeling had verwezen. De verklaring van den fiskaal trok vooral de aandacht, daar de toon ervan de directeuren overtuigde dat de heer Boers geen ambtenaar was die veilig aan 't hoofd kon gelaten worden. Hem werd toegelaten zijne betrekking neer te leggen, doch hij werd genoodzaakt hooge securiteit te stellen ingeval hij de kolonie verliet vóór dat over de beschuldigingen tegen hem beslist zoude zijn.

Intusschen was de afgevaardigde Roos gestorven, maar de heeren Van Reenen, Artois, en Heijns waren nog in Amsterdam en bleven bij de beschuldigingen tegen de Kaapsche beampten volharden.

Antwoord op Tegen het einde van 1783, vier jaren nadat de klachten der de zaak in hunne handen was gesteld, zond burgers. de commissie een rapport in. Zij waren tot het

A. D. 1783. besluit gekomen dat de klagers niet konden beschouwd worden het geheele lichaam der burgers aan de Kaap te vertegenwoordigen, en dat de beschuldigingen tegen de beampten niet bewezen waren. Zij bevalen aan dat den kolonisten geene vrijheid zoude worden toegestaan om voor eigene rekening handel met Europa en Indië te drijven. Zij hadden bezwaar tegen het toelaten van rechtstreeksch appèl van het hooge hof van justitie aan de Kaap op het hoogste gerechtshof in de Nederlanden in plaats van op het hof te Batavia; doch zij keurden het goed dat het hooge hof van justitie zoude bestaan uit den voorzitter, zes beampten, en zes burgers, in plaats van uit negen beampten der Compagnie en drie burgers, zooals vroeger het geval was. Zij achtten het niet wenschelijk dat burgers leden van den politieken raad zouden zijn. Zij waren er voor dat de beampten der Compagnie tuinen voor eigen gebruik zouden hebben, doch niet dat zij in landbouwproducten zouden handel drijven. Zij namen heel weinig van de macht van den fiskaal weg.

In December 1783 werd dit rapport door de Vergadering van Zeventien aangenomen, en kennis daarvan werd aan de Kaapsche regeering gegeven met de eerstvolgende uitzeilende schepen.

EEN ZUID-AFRIKAANSCH BOERENWOONHUIS.

Te dezer tijde ging het met de kolonisten voorspoedig, en het werd door de directeuren verondersteld dat zij geene ernstige pogingen zouden doen om een toestand van zaken waaronder zij gemakkelijk geld konden maken te veranderen. Er was nimmer tevoren zulk een aanvraag naar producten geweest als die veroorzaakt door het groote garnizoen en de Fransche troepen in het Oosten. De behoeften der Compagnie waren zeer klein gedurende den oorlog, zoodat weinig tegen lage prijzen genomen werd. Vele nieuwe handelshuizen waren door burgers geopend. In de Kaapstad was er een vertoon van voorspoed dat vreemdelingen verbaasde. Europeesche en Indische goederen, in de grootste verscheidenheid en van de kostbaarste soort, werden in groote hoeveelheden in Deensche schepen ingevoerd, en ofschoon de prijzen die gevraagd werden zeer hoog waren, werden zij gereedelijk van de hand gezet.

Beroep der burgers op de Staten-Generaal. De burgers van Zuid-Afrika, echter, ofschoon het genot van geld te maken sterk in hun smaak valt, hebben in ieder tijdperk hunner

A. D. 1784. geschiedenis eene nog sterkere gehechtheid getoond aan hetgeen zij als hunne politieke rechten en vrijheden beschouwden. Indien er soms eenigen der mannen gevonden werden die in twijfel schenen te zijn of zij de voorkeur zouden geven aan geld of aan vrijheid, hebben de vrouwen althans nimmer geaarzeld om rijkdom te verwerpen wanneer onderwerping aan onrecht er mede gepaard zoude gaan. Dezen keer wilden noch de mannen noch de vrouwen de zaak er bij laten berusten. De regeering nam de toevlucht tot verschillende daden van verdrukking, doch de tegenpartij werd steeds sterker, en besloot nu zich op de Staten-Generaal te beroepen.

Met dit doel werden in December 1784 twee documenten, bevattende eene uiteenzetting hunner klachten, en geteekend door tien burgers tot dat doel gekozen, aan de afgevaardigden die nog in Holland waren verzonden.

Doch de toestand van zaken in het vaderland was nu geheel anders dan hij geweest was in den tijd van Wilhelm Adriaan van der Stel. De Oost-Indische Compagnie waggelde reeds haren

val te ontmoet, en in plaats dat er eene partij in de Staten-Generaal bestond die gereed was haar aan te vallen, was een ieder verlangend al het mogelijke te doen om haar te ondersteunen en den grooten schok die het gevolg van haren val zoude zijn te verhinderen. Toen, dus, de directeuren bekend maakten dat zij de voornaamste beambten aan de Kaap door anderen zouden vervangen, en eenige geringe wijzigingen in het regeeringsstelsel en het drijven van handel zouden maken, weigerden de Staten-Generaal de zaak van de burgers in overweging te nemen totdat de uitwerking dezer veranderingen gezien konde worden.

Gouverneur Er was vrede met Engeland gesloten, en de
Van Plettenberg Fransche troepen hadden de kolonie verlaten.
door Cornelis De directeuren verlangden nu de Kaapstad in
Jacob van de zulken staat van verdediging te stellen dat,
Graaff opge- indien de oorlog wederom uitbreken zoude, zij
volgd. A.D. 1785. niet wederom zooals het geval was in 1781, aan
 in bezitneming blootgesteld zoude zijn Zij waren in staat eene
 groote geldleening te sluiten. Zij besloten dus eenen officier van rang
 en ervaring als gouverneur uit te zenden, om alhier eene groote
 troepenmacht als een depôt voor Indië te plaatsen, en de troepen te
 bezigen tot het oprichten der noodige verdedigingswerken. In samen-
 werking met de Staten-Generaal kozen zij als gouverneur Luitenant-
 Kolonel Cornelis Jacob van de Graaff, een officier van de genie, die
 het vertrouwen van den stadhouder genoot. Overste Van de Graaff
 kwam in Januari 1785 met zijn gezin in Zuid-Afrika aan, en
 op den 14den Februari nam hij het bestuur van zaken over.

HOOFDSTUK XIV.

Kolonel van de Graaff was ongeschikt voor zulk eene betrekking als die van gouverneur der Kaap-Kolonie. Hij was driftig van karakter, en was niet lang hier voor dat hij twist kreeg met al de voornaamste beambten met uitzondering van den fiskaal, met wien hij door huwelijk verwant was. Hij scheen te denken dat daar de Compagnie toch haren ondergang te gemoet ging het geen verschil kon maken indien hij haar eigendom verkwistte. Niemand aan de Kaap had ooit in zulken stijl geleefd. De paarden, rijtuigen, en bedienden aan zijne stads- en buitenwoningen zouden zelfs voor den stadhouder voldoende zijn geweest. Er was roekelooze verkwisting in alles wat hij ondernam. Gedurende den tijd, waarin hij aan het hoofd van zaken stond, gingen de uitgaven de inkomsten te boven tot een bedrag van bijna 92,000 pd. st. 's jaars, en ofschoon veel hiervan voor militaire doeleinden gebruikt werd, werd het meeste totaal verkwist.

Het doel waartoe hij benoemd werd was hoofdzakelijk het beramen van plannen en het uitvoeren van verdedigingswerken aan het strand van Tafelbaai. Toen hij aankwam, was men bezig de batterij Amsterdam te bouwen, en in 1787 werd deze voltooid. Al de andere forten die opgericht of veranderd werden onder zijn toezicht zijn sedert dien tijd afgebroken, maar de aarden wal tusschen Fort Knokke en Duivelskop, door de Fransen in 1781 opgeworpen en in dezen tijd vergroot, blijft nog bestaan. Eene sterke troepenmacht, hoofdzakelijk Zwitsersche

of Duitsche regimenten in dienst der Compagnie, werd aan de Kaap geplaatst.

Hervormingen Een der hervormingen die de directeuren beproefd. zich bereid verklaarden te maken was dat de

A. D. 1786. burgers eene stem in de regeling van zekere zaken zouden hebben. De Compagnie zoude koopen en naar Europa verzenden alle graan, wijn, en andere producten der kolonie die niet aan uitlanders konden verkocht worden, nadat in de behoeften van de Kaap en Indië was voorzien. De prijzen moesten jaarlijks vastgesteld worden door een commissie door den politieken raad te benoemen uit de leden van het hooge hof van justitie, en die bestaan zoude uit drie beambten der Compagnie en drie burgers. De commissie moest ook aan den politieken raad de wijze en het bedrag van belasting voorstellen; zij zoude zorg dragen voor de wegen, bruggen en andere koloniale werken; zij moest de publieke molens verpachten, wachten voor de stad aanstellen, en verschillende andere plichten vervullen.

In Maart 1786 werd eene commissie zooals hierboven beschreven opgericht. Doch het was van het begin af aan eene mislukking. De beambten en burgers konden niet in vrede samenwerken, en wat door de ééne partij werd voorgesteld werd door de andere verworpen. Wat betrof het vaststellen der prijzen van producten, had zij niet eens eene gelegenheid om te beproeven wat zij doen konde. Een schip werd uit Amsterdam gezonden om eene lading te halen, doch tengevolge van eene hevige droogte kon men geen enkel mud graan verschaffen. Daarop liet men het plan varen.

Insteede daarvan, gaven de directeuren in October 1789 de kolonisten verlof om wijn voor eigene rekening naar Holland uit te voeren, mits hij in schepen der Compagnie verzonden en vrachtloon er op betaald werd. Den buitenlandschen handel in koren behielden zij in hunne eigene handen. Om het verbouwen ervan in het district Swellendam aan te moedigen, werd in 1788 een pakhuis te Mosselbaai gebouwd, alwaar het graan ontvangen werd, zoodat de lange reis overland naar de Kaap

aan de boeren bespaard werd. Het werd naar Tafelbaai gebracht in schepen bepaald voor dat doel gezonden. In hetzelfde jaar, en met hetzelfde oogmerk, werd een pakhuis tot bewaring van timmerhout te Plettenbergsbaai gebouwd.

District van Graaff-Reinet gesticht. Aan het verzoek der grens-kolonisten om eenen landdrost onder hen geplaatst te hebben werd in dezen tijd voldaan. In December 1785 stelde

A. D. 1785. de politieke raad den heer Maurits Woeke als landdrost aan, en gaf hem last eene geschikte plek voor zijn hof uit te kiezen. Aan het nieuwe district werd de naam Graaff-Reinet gegeven. Er werd besloten dat het begrensd zoude zijn ten westen door de Gamkarivier van haren oorsprong tot aan de Zwartebergen, door die bergketen tot aan de Gamtoosrivier, en van daar door de Gamtoos tot aan de zee; ten oosten door de Tarka-, Baviaans-, en Vischrivier, en ten zuiden door den oceaan. Aan het noorden werd de grens niet bepaald, zijnde het eenig vastgestelde punt het baken dat door Gouverneur Van Plettenberg op den oever der Zeekoerivier was geplaatst.

Als de beste plek voor de publieke kantoren en voor een dorp koos de heer Woeke twee boerenplaatsen nabij den oorsprong der Zondagrivier, destijds in bezit van eenen burger genaamd Dirk Coetsee, die toestemde om de gebouwen er op af te staan voor omtrent 530 pd. st., en om grond van dezelfde uitgestrektheid elders aan te nemen. Deze schikking werd door den raad bekrachtigd. In Juli 1786 werden zes heemraden benoemd, en in October opende de landdrost zijn hof. Fondsen uitsluitend voor districts-doeleinden werden bijeengebracht, evenals in Stellenbosch en Swellendam, door middel van eene jaarlijksche belasting op de burgers van een shilling en vier pence voor ieder honderdtal schapen en een penny voor ieder stuk hoornvee, behalve belastingen voor speciale doeleinden. Eene school werd onmiddellijk opgericht. De onderwijzer hield godsdienstoefening aan de drostdij tot 1792, toen onderlingen en diakenen gekozen werden, en een predikant, de eerwaarde Jan Hendrik van Manger, benoemd werd.

In 1790 waren de middelen der Compagnie uitgeput, en daar het niet mogelijk was meer geld op krediet op te nemen, moest

men besluiten tot eene groote vermindering van uitgaven. Last werd gegeven dat bijna alle troepen aan de Kaap en alle ambachtslieden en matrozen, die gemist konden worden, naar Java moesten gezonden worden, en dat het werk aan de forten en verdedigingswerken gestaakt moest worden. De buitenposten op het platteland moesten teruggetrokken, en de stations verkocht worden. De buitenwoning door den gouverneur te Nieuwland gebruikt en de paarden en rijtuigen van alle soorten in de stallen der Compagnie moesten onmiddellijk van de hand gezet, en de opbrengst in de schatkist gestort worden.

Gouverneur De directeuren wenschten den gouverneur te
Van de Graaff ontslaan, doch de stadhouder, van wien hij een
 vertrekt. gunsteling was, wilde alleen in zijne terugroep-

A. D. 1791. ping toestemmen onder voorwendsel dat zijne tegenwoordigheid in het vaderland noodig was om inlichtingen aangaande de kolonie te geven. En daar sedert 1749 de stadhouder de betrekking had van hoofdbestuurder en gouverneur-generaal der Oost-Indische Compagnie, kon geene aanstelling van belang of terugroeping plaats vinden zonder zijne toestemming. Kolonel Van de Graaff werd dus verzocht naar Holland terug te gaan om met de directeuren te raadplegen, en nadat hij instructies aan den secunde Johan Isaac Rhenius had gegeven, hoe gedurende zijne afwezigheid te handelen, scheepte hij zich op den 24sten Juni 1791 naar Europa in. Ofschoon het niet in de bedoeling lag dat hij ooit Zuid-Afrika zoude wederzien, behield hij den titel van Gouverneur der Kaap-Kolonie en ontving hij zijn salaris als zoodanig tot 1794.

De fiskaal, Jan Nicolaas van Lijnden, die door de burgers beschouwd werd als zelfs meer verdorven en als een grooter dwingeland dan de heer Boers, verstak zich op hetzelfde schip waarin de gouverneur zeilde, en keerde naar Europa terug zonder verlof of van de directeuren of van den Kaapschen raad. Bij zijne aankomst in de Nederlanden, verklaarde hij dat hij niet in Zuid-Afrika durfde blijven na het vertrek van Van de Graaff, daar zijn leven, of ten minste zijne leden, in gevaar zouden zijn.

Tocht naar Groot Namaqualand. A. D. 1791. Reeds vele jaren had men verondersteld dat goud in groote hoeveelheid in de woeste landstreek ten noorden van de Oranjerivier en grenzende aan den Atlantischen oceaen te vinden was. Om eene poging te doen tot ontdekking daarvan rustte een burger genaamd Willem van Reenen in September 1791 een ontdekkingsgezelschap op eigene kosten uit, en vertrok naar het noorden. Op den 18den November was hij aan het verste punt gekomen dat door de expeditie van Kapitein Hop in 1761 bereikt was. Het land was verdord door de hitte en droogte, de Boesmans en leeuwen waren zeer lastig, en de ossen begonnen af te sterven; doch Van Reenen en zijne reisgezellen drongen steeds voort. Eindelijk bereikten zij eenen berg niet zeer ver verwijderd van Walvischbaai, alwaar men koper-erts vond.

De berg was tot kort tevoren in bezit der Damaras geweest, doch de Namaquas waren er toen eigenaar van. Te dezer plaatse werd een kamp gevestigd, terwijl het omliggende land doorzocht werd. Pieter Brand, Van Reenens voornaamste assistent, met een partij Hottentotten drong vijftien dagen reizens verder voort, en maakte zich goed bekend met den toestand der Damaras. Hij vond dat dit volk door de Namaquas overwonnen, en van bijna al zijn hoornvee, schapen en bokken beroofd was. De heer Brand trof ook zwarten aan die even als de Boesmans van niets dan wild en wortels leefden, doch die een dialect der Hottentottentaal spraken. Dit is het eerste bericht omtent het volk thans gewoonlijk Berg-Damaras genoemd.

Zijne wagens met koper-erts beladen hebbende, keerde Van Reenen huiswaarts en kwam op zijne boerenplaats terug in Juni 1792, na eene afwezigheid van negen maanden.

Ten gevolge van den hulpeloozen toestand waartoe de Oost-Indische Compagnie gebracht was, benoemden de Staten-Generaal eene commissie van vier leden om hare zaken te onderzoeken rapporten daarover uit te brengen, en verdere misbruiken te voorkomen. Deze commissie zond rapporten in Februari en wederom in Juli 1791, waarvan één gevolg was dat eene commissie met zeer uitgestrekte macht aangesteld werd om de

zaken in Indië te onderzoeken en om alles dat verkeerd bevonden mocht worden te verbeteren.

Commissaris- Slechts twee leden dezer commissie — de
sen-generaal heer Sebastiaan Cornelis Nederburgh, hoofd-
aan de Kaap. advocaat der Oost-Indische Compagnie, en
A. D. 1792. Kapitein Simon Hendrik Frijkenius, van de
 nationale zeemacht — konden de Kaap bezoeken, en in Augustus
 1791 werd hun door den stadhouder en de directeuren, handelende
 in overleg met de commissie door de Staten-Generaal benoemd,
 onbepaalde macht verleend. Zij kwamen in Simonsbaai aan op
 den 18den Juni 1792, en op den 3den Juli namen zij het
 opperbestuur van zaken op zich.

De eerste zaak waarop de commissarissen hunne aandacht vestigden was de toestand der koloniale inkomsten, die volgens de last hun gegeven moesten vermeerderd worden. Dit beviel den burgers geenszins, die van oordeel waren dat de inkomsten meer dan voldoende waren voor zuiver koloniale doeleinden, en die niet wilden erkennen dat de kolonisten iets behoorden bij te dragen tot de algemeene onkosten der Compagnie. De zes burgerraden verschenen voor hen om de zienswijze der kolonisten voor te dragen, doch zij weigerden deze heeren te ontvangen tenzij als private burgers, en verklaarden dat zij over publieke zaken slechts met de gemengde commissie in 1786 aangesteld wilden raadplegen. Doch na korten tijd werden zij verplicht op dit punt toe te geven, daar de kolonisten niet alleen hen zo lang vermeden, maar ook de buitenlieden geen graan ter verkoop naar de Kaapstad wilden zenden, en de voorraad koren aldaar slechts voor eenige dagen genoeg was.

De kolonisten echter konden er niet in slagen te verhinderen dat nieuwe belastingen opgelegd werden. In 't bijzonder hadden zij sterk bezwaar tegen zegels op rekeningen voor goederen gekocht op vendutie, en zij besloten zelfs niets op venduties te koopen totdat deze belasting ingetrokken zoude worden; doch eindelijk waren zij verplicht zich te onderwerpen. Door sommige der oude imposten te verhoogen en nieuwe in te voeren vermeerderden de commissarissen de inkomsten tot iets boven de

30,000 pd. st. 's jaars. De blanke bevolking in Zuid-Afrika van alle leeftijden bedroeg omtrent vijftien duizend, zoodat een ieder gemiddeld 2 pd. st. 's jaars aan de regeering betaalde. Door deze vermeerdering van inkomsten, en door de kosten der regeering op iedere wijze die als mogelijk voorkwam te verminderen, werd het nadeelig saldo voor de Compagnie verminderd tot 27,000 pd. st. 's jaars.

De commissarissen beweerden dat de voordeelen die zij aan de kolonisten gaven de lasten die zij oplegden grootelijks overtroffen, doch dit werd niet door het volk in 't algemeen erkend.

In de eerste plaats, verhoogden zij den prijs door de Compagnie voor koren betaald tot 11s. 4d. het mud, waarvan echter de tiende moest afgetrokken worden. Tegen dezen prijs behield de Compagnie het recht om zoo veel als zij noodig had te vorderen. De boeren konden het overschot zooals zij verkozen van de hand zetten, of konden het naar Indië of de Nederlanden uitvoeren, mits het in Hollandsche schepen verzonden werd. De tiende werd nu slechts op graan dat naar de stad gebracht werd geheven, en werd geïnd als de wagens het kasteel voorbijreden. Alle andere producten der kolonie konden naar de Nederlanden of naar Indië ter verkoop gezonden worden. Den kolonisten werd toegelaten walvisschen op de kust te vangen, en de olie uit te voeren. De handel in slaven met Madagascar en de oostkust van Afrika werd hun ook vrijgelaten.

Terzelfder tijd verboden de commissarissen dat eenige goederen hoegenaamd uit vreemde schepen aan wal zouden worden gebracht. De handel met uitlanders werd beperkt tot het verkoopen van voedsel voor geld, tenzij uitdrukkelijk verlof eerst van de regeering werd verkregen.

De inwoners der Kaapstad verklaarden, dat zoo zij niet met uitlanders konden handel drijven zij geruineerd zouden zijn. Meer dan eene eeuw lang was de Kaap eene plaats geweest alwaar personen uit Europa komende Indische waren, en die uit Indië komen, Europeesche waren konden koopen, waarvan een groot gedeelte van vreemdelingen verkregen werd. Ofschoon de handel onwettig was, werd hij openlijk gedreven, en in latere jaren

was hij zeer toegenomen. Van het midden der eeuw tot 1771 was het getal Hollandsche schepen die jaarlijks de Kaap aandeden een-en-vijftig en onder andere vlaggen negentien. Van 1772 tot het uitbreken van den oorlog met Engeland was het getal twee-en-vijftig Hollandsche en vijf-en-zestig onder andere vlaggen, gedurende den oorlog met Engeland negen-en-twintig Hollandsche en vijf-en-negentig onder andere vlaggen.

De nood, die het gevolg was der vermindering van het garnizoen en eener bijna volslagene staking van den handel, werd nu algemeen. Om dien te verlichten, en te gelijktijd de inkomsten te vermeerderen, richtten de commissarissen in Maart 1793 eene bank van leening op. Eene hoeveelheid papier gestempeld om verschillende sommen te vertegenwoordigen, bedragende tezamen 135,000 pd. st., werd als wettig koopmiddel verklaard, en werd door deze bank aan aanzoekers op verband van vast-eigendom uitgegeven. Door dit middel werd verlichting van de schulden waaronder zij gebukt gingen door vele grondeigenaars verkregen; doch het gevolg van het uitgeven van zooveel papieren geld, zonder eenig goud om het te lossen, was dat de algemeene nood grootelijks werd vermeerderd.

Tocht naar Het geloof in het bestaan van goud in Groot Walvischbaai. Namaqualand was nog niet uitgestorven. Een

A. D. 1793. burger genaamd Sebastiaan Valentijn van Reenen, die een bemiddeld man was, stelde voor een ander ontdekkings-gezelschap uit te rusten om ernaar te zoeken. De commissarissen waren van voornemen formeel bezit te nemen van alle baaien op de kust van Namaqualand die waarschijnlijk door walvischvaarders bezocht zouden worden, en het plan werd dus gevormd dat een schip met dat doel noordwaarts zoude gezonden worden, en dat de heer Van Reenen met zijn gezelschap met dat schip naar eene baai zoude gaan alwaar een aantal wagens, die hij overland zoude zenden, hem zouden ontmoeten.

In Januari 1793 zeilde het schip uit Tafelbaai. Het deed Possessie-eiland en Angra Pequena aan, aan welke plaatsen bakens van steen met het merk der Compagnie erop opgericht werden. Het ankerde vervolgens in Walvischbaai. De landstreek

werd tot op eenigen afstand binnenslands door leden van den heer Van Reenen's gezelschap onderzocht, doch men kon geen goud vinden. Eene kaart der baai werd vervaardigd, en een baken van bezitneming werd opgericht. Zonder wagens kon niets meer gedaan worden, en de wagens, die reeds lang tevoren uit de Kaap vertrokken waren, werden door eene hevige droogte verhinderd het land door te gaan. Nadat men te Walvischbaai gewacht had tot dat alle hoop verdwenen was, keerden de heer Van Reenen en zijne metgezellen derhalve in het schip naar de Kaap terug.

In 1792 werd de strijd tegen de Boesmans langs het binnenlandsche gebergte met buitengewone kracht van beide zijden voortgezet. Eens werden de kolonisten van omtrent honderd plaatsen teruggedreven, maar een groot aantal Boesmans werd door de burgermacht doodgeschoten, en de grond dien men verloren had na verloop van tijd teruggenomen.

Tweede Kaffer-oorlog. Gedurende eenige jaren was er twist geweest tusschen verschillende onderdeelen van den

A. D. 1789. Kosastam. Sedert den eersten Kafferoorlog was het opperhoofd Rarabe, zoon van Palo, in een veldslag tegen een Tembu-leger gedood. De zoon die zijn opvolger moest geweest zijn, Umlawu genaamd, was toen dood, doch had eenen knaap van jeugdigen ouderdom als zijnen erfgenaam nagelaten. Toen Rarabe stierf, kozen de raadslieden van zijn volk zijn zoon Ndlambe als regent totdat Gaika, de erfgenaam van Umlawu, opgegroeid zoude zijn, doch sommige der afdeelingen weigerden zich aan Ndlambe te onderwerpen. In Maart 1789 trokken deze afdeelingen, aangevoerd door de kapiteins Langa, Cungwa, en anderen van minder belang, plotseling de Vischrivier over, en verspreidden zich over het Zuurveld. De boeren vluchtten voor de invallers, doch waren niet in staat al hun vee te redden. Landdrost Woeke gelastte toen den burgerkapitein Daniel Kuhne om een kommando op te roepen, en zond een boodschapper naar de Kaapstad met verzoek dat de raad honderd soldaten tot zijne hulp zoude zenden.

De raad berispte den landdrost omdat hij een commando

opgeroepen had, en kwam tot het besluit dat oorlog met de Kosas, op welke wijze dan ook, vermeden moest worden. Eene commissie, bestaande uit den landdrost en de heeren Maynier en Wagener, werd aangesteld om de zaken te regelen, en er werd duidelijk bevolen de vriendschap der indringers te koopen. Intusschen had Kapitein Kuhne eene burgermacht bijeen gebracht, en zoodra die te velde trok gingen de Kosas, zonder te wachten of zij aangevallen werden, naar de Vischrivier, die zij vol water vonden, zoodat zij niet in staat waren haar over te trekken. Zij lagen op den oever, en de burgers waren naderende, toen de bevelen van den raad door den landdrost ontvangen werden. Het commando ging onmiddellijk uiteen. Geen enkel schot had men gelost, en geen enkel stuk vee was teruggenomen, en waren de burgers verontwaardigd dus en bijna oproerig toen van hen gevorderd werd dat zij zich zouden ontbinden.

De commissie zocht toen een onderhoud met de Kosakapiteins te hebben, en trachtte door middel van groote geschenken en zachte woorden hen te bewegen naar hun eigen land terug te keeren, doch zonder gevolg. De zaak werd toen in handen van den heer Wagener gelaten, die eene schikking trof dat de Kosas het land tusschen de Vischrivier en de Kowie mochten bewonen, zoolang de regeering dat zoude goedvinden. De indringers begonnen nu wijd en zijd vee te stelen. Deze toestand van zaken duurde voort tot Mei 1793, toen een aanval uit weerwraak gedaan werd op eene kraal door een gezelschap boeren aangevoerd door Barend Lindeque. Eenige dagen daarna verspreidden de Kosas zich over al de kuststreken tot aan de Zwartkopsrivier, de huizen verbrandende, het vee wegvoerende, en alle boeren die zij tegenkwamen vermoordende.

Honoratus Maynier, die den heer Woeke als landdrost was opgevolgd, trachtte de orde te herstellen door geschenken en vriendschappelijke boodschappen te zenden aan de kapiteins, doch dit had geen goed gevolg. De kosas, ofschoon in vrede met elkander, waren tegen de blanken vereenigd, en er waren niet minder dan zesduizend krijgers ten westen van de Kei. Meer dan vijf-en-zestig-duizend stuks hoornvee,

van de kolonisten genomen, waren over de rivier weggevoerd.

De regeering gaf nu last aan den heer Anthony Faure, landdrost van Swellendam, om eene sterke macht bijeen te brengen, en de Kosas naar hun eigen land te drijven, doch verder dan dit te doen en hen te dwingen het vee van de boeren terug te geven, moest hij hen niet straffen. Toen landdrost Maynier van Graaff-Reinet, vernam dat de regeering besloten had de wapenen te gebruiken, bracht hij ook eene zoo groote macht als hij kon krijgen bijeen en trok te velde. De twee commandos, tezamen omtrent vijfhonderd burgers en eenhonderd Hottentotten in getal, vereenigden zich nabij waar Grahamstad thans staat. Landdrost Maynier — ofschoon de burgers geen vertrouwen in hem hadden — nam het opperbevel op zich, en in September en October voerde hij eene sterke patrouille in het land der Kosas met het doel om het vee der boeren terug te nemen.

In eene schermutseling aan de Buffelsrivier werd een klein aantal der Kosas gedood, en eenig vee genomen; doch door het verkeerde vertrouwen, door Maynier gesteld in iederen zwarte die zich voor vriendschappelijk verklaarde, liep het geheele commando eens gevaar van afgesneden te worden, en keerde het naar de kolonie terug met bijna ledige handen. Er bestond het klaarblijkelijkste bewijs dat het volk onder den regent Ndlambe een ijverig deel aan den oorlog nam, doch Maynier wilde niet gelooven dat dit opperhoofd bedriegelijk handelde, en bezocht hem als vriend.

Eene poging werd nu gedaan om den vijand uit het Zuurveld te verdrijven. De Kosas waren te voorzichtig om zich aan een strijd in het open veld te wagen, en boden zelfs geen weerstand in natuurlijke schansen. Indien men bij toeval eenigen tegenkwam, gaven zij voor vriendschappelijk te zijn, en enkel op eene belofte om over de Vischrivier te gaan, werden zij op last van Maynier ongestoord gelaten. Na twee of drie weken heen en weer marcheeren van het ééne bosch naar het ander, om slechts te vernemen dat iedere plek wederom in bezit werd genomen zoodra zij die verlaten hadden, vonden de burgers zich met paarden en ossen geheel uitgeput, met zeer weinig voedsel van eenige soort voorzien, en met geen vooruitzicht van beter geluk in de toekomst.

Het was aan een ieder blijkbaar dat er slechts twee wijzen bestonden om den oorlog tot een einde te brengen. De eene was het plan door Adriaan van Jaarsveld twaalf jaren te voren aangewend: geen genade, laten indringers het land verlaten of doodgeschoten worden. De andere was dat de Europeanen zich met de beste voorwaarden die zij verkrijgen konden vergenoegen moesten. Een kriegsraad nam het laatstgenoemde middel aan. In November 1793 slaagden de twee landdrosten er in eene bijeenkomst met de kapiteins, die de kolonie aangevallen hadden, te verkrijgen, toen men overeenkwam dat er vrede zoude zijn. De kapiteins beloofden slechts de nog in leven zijnde paarden en hoornvee der kolonisten over te leveren, zoodra zij die verzamelen konden. De regent Ndlambe, bij het onderhoud dat de heer Maynier met hem had, erkende de Vischrivier als de grens, en dit werd als verbindend voor de anderen beschouwd.

De burgers waren verontwaardigd over wat er plaats vond. Zij wilden iemand als aanvoerder hebben in wien zij vertrouwen konden stellen, en dat de oorlog voortgezet zoude worden totdat de kolonie van indringers gezuiverd zoude zijn. Zij ontkenden ten sterkste de bewering van Maynier dat men op Ndlambe's vriendschap en belofte om de grens te eerbiedigen kon staat maken, en drongen er op aan, dat daar zijn volk deel genomen had aan den inval in de kolonie en daar hij hun vee verstak, hij als een vijand moest behandeld worden. Zij gingen niteen in eenen geest die slechts heel weinig noodig had om aanleiding te geven tot open opstand tegen de Oost-Indische Compagnie en hare beampten.

Zóóver van werkelijk den vrede te herstellen was de schikking die de regeering placht te noemen; het ten einde brengen van den tweeden Kafferoorlog, dat binnen eene maand drie blanken vermoord werden en nog één ernstig verwond werd door rondzwervende benden Kosas. Geen acht werd hierop echter door de regeering geslagen, doch er werden bevelen gegeven, waarbij den Europeanen op zware straffen verboden werd de Vischrivier over te gaan of eenig onderhoud met de Kosas te hebben. Den landdrost werd gelast de indringers in het Zuurveld

door geschenken welgezind te maken, en hen op vriendschappelijke wijze te bewegen naar hun eigen land terug te keeren.

In de westelijke districten werden in dezen tijd door verscheidene kolonisten pogingen aangewend om de huisdieren van het land te verbeteren. In 1792 voerde de heer Jan Kirsten acht paarden en drie bullen uit Engeland voor aanteeldoeleinden in. In het zelfde jaar voerde de heer Jacobus Kirsten vijf paarden uit Noord-Amerika in. Eenige schippers van Amerikaansche schepen, vindende dat anderen genegen waren het voorbeeld der Kirstens te volgen, maakten schikkingen om vee van goede kwaliteit over te brengen, en in 1793 kwam er een aanzienlijk aantal paarden, merries, bullen, en koeien van de Nieuw-Engeland Staten aan. Een genootschap, waarvan de heer Sebastiaan van Reenen de hoofdbestuurder was, deed eene poging om merinoschapen in te voeren. In 1793 importeerden zij een klein aantal Spaansche rammen, en toonden aan dat wol van goede kwaliteit gemakkelijk kon gekweekt worden.

Aankomst van Vóór 1791 waren de eenige kerken die in de kolonie geoorloofd waren die der Hollandsch-Moravische zendelingen. gereformeerde en Luthersche gemeenten. In **A. D. 1792** dat jaar gaven de directeuren aan de Moravische Broeders verlof om twee of drie zendelingen naar Zuid-Afrika te zenden, en de sacramenten te bedienen aan bekeerlingen die zij maken mochten. In November 1792 kwamen drie zendelingen aan, en kozen Baviaanskloof — thans Genadendal — als eene geschikte plek voor een station. De raad schonk hun het gebruik van zooveel grond als zij noodig mochten hebben. Zij slaagden er weldra in een aantal Hottentotten te vergaderen, en een groot dorp te stichten, hetwelk nog als het hoofdstation van het Moravische Genootschap in Zuid-Afrika blijft bestaan.

Het volk der Nederlanden was voor eenen langen tijd verdeeld geweest in twee partijen, waarvan de ééne ten gunste van een zuivere republiek was, terwijl de andere ten gunste was van den prins van Oranje als stadhouder. Eerstgenoemde partij was Fransch-, laatstgenoemde Engelschgezind, met welk

volk de stadhouder sedert 1788 in nauw bondgenootschap had gestaan. Frankrijk was een republiek geworden. Sedert eenigen tijd had eene vredebreuk gedreigd, toen op den 1sten Februari 1793 eene oorlogsverklaring tegen Engeland en de Vereenigde Nederlanden te Parijs werd uitgevaardigd. Van dezen datum nam het overzeesche vervoer naar Indië zeer af.

Toen het bericht van het uitbreken van den oorlog de Kaap bereikte, wisten de commissarissen niet wat te doen tot verdediging der kolonie. Men kon geene geregelde troepen tot versterking van het garnizoen verwachten. Zij namen alle klerken en jongere beambten in dienst der Maatschappij op in een militair corps, hetwelk zij het pennistencorps noemden, en benoemden het raadslid Willem Ferdinand van Reede van Oudtshoorn als kommandant ervan. Verder brachten zij bijeen een corps van personen van gemengd ras en Hottentotten staken ze in uniform, en exerceerden hen als soldaten. Dit corps werd pandours genoemd. Men kon geen ander middel beramen om de kolonie te versterken.

De heeren Nederburgh en Frijkenius maakten zich nu gereed om naar Java te vertrekken. Juist in dezen tijd kwam een oud-beambte der Compagnie, Abraham Josias Sluijsken genaamd, aan de Kaap op zijne reis naar Europa uit Surat, alwaar hij sedert eenige jaren handelsbestuurder was geweest. De commissarissen boden hem de betrekking aan van hoofd der Kaapsche regeering, met dezelfde macht en denzelfden titel die zijzelven bezaten, en na eenige overreding stemde hij er in toe de taak op zich te nemen. Hem werd meer gezag gegeven dan ooit aan een gouverneur was toegekend, want hij kon in elke zaak handelen zonder het gevoelen van den raad te vragen, indien hij zulks verkoos.

De heer Sluysken werd tot den rang van gewoon raadslid **Abraham Josias** van Nederlandsch-Indië verheven, en werd **Sluijsken** wordt formeel als hoofd der Kaapsche regeering bevestigd op den 2den September 1793. Zoodra de plichten aan hem overgedragen waren, zeilden de heeren Nederburgh en Frijkenius naar Java.

HOOFDSTUK XV.

Toen de heer Sluijsken de regeering der Kaap-Kolonie overnam, was de Oost-Indische Compagnie bankroet, ofschoon hare kantoren nog open bleven. Hare schuld bedroeg tien millioen pond sterling, en zij was niet in staat zelf de renten op het door haar geleende geld te betalen. Er bestond geen gouden of zilveren munt in de kolonie, en voor het papieren-geld was er geen andere waarborg dan de belofte der Compagnie om het op een lateren tijd te lossen. Schulden konden met papier betaald worden, want het was een wettig betaalmiddel, en dus wilde niemand uitstel geven. Het verbod tegen den handel met uitlanders had zooveel armoede veroorzaakt dat het voor de drie aanstaande jaren herroepen was; doch nu kwamen er zeer weinig uitlanders aan. Er was nauwelijks eenige markt voor overschietende producten. Niets noemenswaards kon naar Europa uitgevoerd worden, en de regeering vond het moeilijk naar Indië het koren, den wijn, de boter, en de talk te zenden dat aldaar kon gebruikt worden. De kolonisten waren nog niet in staat geweest eenen buitenlandschen handel voor eigene rekening op touw te zetten.

De heer Sluijsken was verplicht zijn aandacht onmiddellijk te vestigen op verdedigingsmiddelen indien er een aanval door de Franschen gedaan werd. Hij deed twee kleine forten in Simonsstad bouwen, voornamelijk door middel van bandieten- en slavenarbeid. Hij liet ook eenige verdedigingswerken op het strand van Houtbaai maken. Men stelde eene groote mate van ver-

trouwen in het nut van gloeiende kanonskogels, en werktuigen om de kogels heet te maken werden bij alle batterijen gevoegd.

Opstand der Gedurende 1794 hielden de klachten der **Graaff-Reinetsche** burgers van Graaff-Reinet niet op aangaande **burgers.** het papierengeld, de verslapping van den handel,

A. D. 1795. de nieuwe belastingen, het gedrag van den landdrost, de schikking met de Kosas die door de regeering vrede werd genoemd, en eenige andere zaken van minder belang. De landdrost sloeg geen acht op hunne klachten, en terwijl de kolonisten geplunderd en lastig gevallen werden, rapporteerde hij dat alles in eenen veeedzamen en ordelijken toestand verkeerde. De burgers zonden toen afgevaardigden naar de Kaapstad, met een menigte bewijzen, om aan te toonen hoe de zaken stonden, en om te verzoeken dat Maynier teruggeroepen mocht worden en iemand anders in zijne plaats gesteld; doch de commissaris Sluijsken wilde niet aanhooren wat zij te zeggen hadden. Door deze behandeling werd het geduld der kolonisten eindelijk uitgeput.

In Februari 1795 vergaderde een aantal burgers in het dorp Graaff-Reinet, en verdreef den landdrost en zijne aanhangers uit het district. Daar de beampten der Compagnie oranjekeurige kokardes droegen, vertoonden de burgers de driekleur, en noemden zij zich de Nationalen. Zij verklaarden dat zij niet tegen de Staten-Generaal, maar wel tegen de verdorven beampten der Oost-Indische Compagnie, handelden.

De heer Sluijsken zond toen eene commissie om te trachten hen tevreden te stellen. In April ontmoette deze commissie de leidslieden der Nationalen te Graaff-Reinet, en, na eene korte discussie, stemde zij toe het district van den heer Maynier te bevrijden. Een ander beampte, genaamd Van der Poel, werd als landdrost bevestigd. De commissie werd toen door de burgers verzocht eene reis langs de grenzen van het Zuurveld te maken, opdat een waar verslag van den toestand van het district aan de regeering konde gegeven worden. Doch dit was juist wat de regeering niet wilde weten; dus weigerden de leden der commissie. De zaak werd dikwijls besproken gedurende de volgende zes

weken, doch eindelijk bemerkende dat er niet volgens hun verlangen zoude gehandeld worden, dwong een aantal gewapenden de commissie om op den 14den Juni het district te verlaten.

Op den 6den Juli werd eene bijeenkomst der dienstdoende en afgetredene heemraden gehouden, toen zes burgers, door het volk gekozen, hunne plaatsen aan eene afzonderlijke tafel innamen. Verscheidene beambten werden toen aangesteld overeenkomstig den wensch van het publiek, doch er werd geene verandering in den regeeringsvorm van het district gemaakt. In de volgende maand werd Karel David Gerotz landdrost, en Adriaan van Jaarsveld voorzitter van den krijgsraad.

Deze handelingen werden aan den heer Sluijsken en den politieken raad bekend gemaakt, alsof zij geheel volgens regel waren, en de brieven eindigden met het uitdrukken van het vertrouwen der leidslieden van het volk dat hun gedrag goedgekeurd zoude worden, doch het was aan een ieder duidelijk dat het district Graaff-Reinet voor de Oost-Indische Compagnie verloren was.

Opstand der Swellendamsche burgers. In Swellendam handelde het volk op dergelijke wijze. De landdrost Faure was niet in onmin met het volk, zooals met Maynier het

A. D 1795. geval was, doch hij werd beschuldigd van een ijverig agent der Oost-Indische Compagnie te zijn, en dat hij zich in den veldtocht van 1793 door Maynier had laten leiden.

In Juni 1795 verdreef een aantal gewapende burgers onder hunnen gekozen kommandant, Petrus Jacobus Delport, den landdrost en eenige andere beambten. De heer Hermanus Steijn werd gekozen om de plaats van den heer Faure in te nemen, en een raad, genoemd de Nationale Vergadering, werd gekozen. Er was eene partij in het district die tegen deze handelingen objecteerde, doch eene meerderheid van de inwoners van Swellendam had het bestuur der Oost-Indische Compagnie verworpen.

In Stellenbosch en in de Kaapstad zelve waren er velen die deze bewegingen goedkeurden, ofschoon zij niet tot open opstand kwamen.

De troepen in de kolonie bestonden uit zeshonderd-acht-en-

twintig man voetvolk, vierhonderd-en-dertig van de genie, en tweehonderd-en-tien pandours. De bevelhebber der geheele macht was Kolonel Robert Jacob Gordon. Het regiment voetvolk werd genoemd het nationaal bataljon, ofschoon het bestond uit soldaten van bijna ieder land in het noorden van Europa. Het was onder bevel van Luitenant-Kolonel De Lille.

Aankomst der Engelsche vloot Op den avond van den 11den Juni 1795 werd aan de Kaapstad het bericht aangebracht in Simonsbaai. dat negen oorlogschepen in Simonsbaai geankerd waren, doch het was onbekend tot welke natie zij behoorden. De commissaris riep den politieken raad op, en om half elf kwamen de leden aan het kasteel bijeen. Zij besloten alarmteekenen te doen geven om de burgers der buitendistricten op te roepen zich naar de Kaapstad te spoeden. Aan Luitenant-Kolonel De Lille werd last gegeven zonder verzuim naar Simonsstad te gaan met tweehonderd man voetvolk en eenhonderd van de genie, om het garnizoen aldaar te versterken. De raad ging iets na middernacht uiteen, doch de leden bleven aan het kasteel, en om half drie 's ochtends van den 12den riep de commissaris hen wederom bijeen. Een heer, genaamd Ross, was pas uit Simonsstad aangekomen met een brief van de Engelsche officieren Admiraal Elphinstone en Majoor-Generaal Craig aan het hoofd der regeering gericht, hem en Kolonel Gordon uitnoodigende het schip van den admiraal te bezoeken om belangrijke informatie alsook een bevel van den stadhouder te ontvangen.

In antwoord hierop berichtte de raad den Engelschen officieren dat noch Commissaris Sluijsken noch Kolonel Gordon de Kaapstad kon verlaten, en verzocht hun iemand met de informatie en het bevel te zenden. Aan den resident te Simonsstad werd last gegeven de Engelsche vloot toe te laten provisie in te nemen, doch geen gewapende manschappen aan wal te gedoogen.

In den namiddag van den volgende dag kwamen drie Engelsche officieren aan het kasteel, en overhandigden aan Commissaris Sluijsken een bevelschrift van den prins van Oranje, gedateerd te Kew op den 7den Februari 1795, hem gelastende de troepen van den koning van Engeland in de forten en elders,

alsook Britsche oorlogschepen in de havens toe te laten, en zulke troepen en oorlogschepen te beschouwen als de krijgsmacht van eene bevriende mogendheid, gezonden om de kolonie tegen een inval van de Franschen te beschermen. Zij gaven den commissaris ook eenen brief van Admiraal Elphinstone en Generaal Craig, een verhaal van den toestand der Nederlanden bevattende. De winter in Europa was, zoo werd hem medegedeeld, zeer gestreng geweest, en tegen het einde van Januari waren de rivieren zoo hard bevroren dat de Fransche legers ze in Utrecht en Gelderland overgingen, de Engelsche troepen verplichtende om naar Duitschland terug te trekken, en de Hollandsche macht om zich over te geven. Binnen weinige dagen was het geheele land in bezit der Franschen, en was de stadhouder genoodzaakt naar Engeland te vluchten. De indruk dien de Engelsche officieren trachtten te geven was dat de Nederlanden veroverd waren en door de Franschen met groote gestrengheid behandeld werden. Zij maakten niet bekend, dat er nog eene volksregeering bestond, en dat de meerderheid van het volk de Franschen als vrienden beschouwde.

Ieder lid van den raad was goedgezind tegenover de Oranje-partij, doch zij konden het bevelschrift niet als van eenige kracht beschouwen, want het was in een vreemd land door eenen prins geschreven die een vluchteling was. Zij schreven dus aan Admiraal Elphinstone dat de vloot van provisie voorzien zoude worden en verzochten dat telkens slechts een klein aantal ongewapende mannen aan wal zoude gezonden worden. Indien de kolonie door de Franschen mocht aangevallen worden, zeiden zij, zouden zij om hulp vragen, doch zij hadden die toen nog niet noodig.

Een antwoord werd gezonden dat Generaal Craig naar de Kaapstad zoude komen en hun verder bericht geven. Intusschen begonnen de burgertroepen uit Stellenbosch aan te komen, en op den 15den Juni werden tweehonderd mannen te paard gezonden om een post die te Muizenburg gevestigd was te versterken.

Op den 18den Juni kwam Generaal Craig in de Kaapstad aan, en den volgenden dag verklaarde hij aan den politieken raad het doel zijner zending en de wijze waarop hem gelast

was die uit te voeren. De vloot en de troepen, zeide hij, waren door den koning van Engeland gezonden om de kolonie te beschermen totdat het oude regeeringsstelsel in de Nederlanden hersteld konde worden. Geene veranderingen zouden in de wetten en gebruiken van het land gemaakt worden zonder den uitdrukkelijken wensch der inwoners, noch zouden er nieuwe belastingen opgelegd worden. Het zoude aan het volk vrijstaan om met Engeland en de Engelsche bezittingen in Indië te handelen. De regeering zoude gevoerd worden in naam van den koning van Engeland, doch de civiele beambten zouden hunne betrekkingen behouden totdat de wil van zijne Majesteit bekend zoude worden.

In een schriftelijk antwoord, wees de raad het voorstel van de hand, en verklaarde dat de kolonie met hare eigene troepen zoude beschermd worden tegen elke aanvallende macht.

De Engelsche officieren vaardigden toen eene proclamatie uit waarin de regeering en de bevolking uitgenoodigd en gelast werden zich onder bescherming van den koning van Engeland te stellen, ten einde de Franschen te beletten de kolonie in hun bezit te krijgen. En drie dagen later publiceerden zij een oproeping, waarbij eene commissie der inwoners uitgenoodigd werd naar Simonsstad te komen om met hen te raadplegen.

Op den 26sten schreven de admiraal en de generaal eenen langen brief aan de regeering, waarvan het hoofdpunt was dat de Nederlanden door Frankrijk waren ingelijfd, en dat, daar de Kaap Kolonie, indien zij aan zichzelf werd overgelaten, ook ingelijfd zoude worden, de koning van Engeland niet kon toelaten dat zij in handen van den vijand zoude vallen.

De raad antwoordde dat er een groot verschil bestond tusschen het aanbieden van hulp tegen een aanvaller en het vorderen van de overgave der kolonie aan de Britsche regeering.

Op dit tijdstip werd het verschaffen van provisie aan de vloot gestaakt.

Zoodra het voornemen der Britsche officieren bekend werd, hielden die burgers van de Kaap en Stellenbosch, die genegen waren geweest opstand te maken, op met zich tegen de regeering te verzetten, en verklaarden zij zich bereid tot verdediging der

kolonie met al hunne krachten mede te werken. Toen de commissaris bekend maakte dat het land niet overgegeven zoude worden werd hij met luide juichkreten op de straten begroet, en Vader Sluijsken genoemd.

Echter was er een groot verschil tusschen de zienswijze der kolonisten en die van den commissaris en de leden van den politieken raad. De kolonisten waren zeer verlangend het land te verdedigen, omdat zij een sterk medegevoel hadden voor de partij in de Nederlanden die de patriotten-partij genoemd werd, en die tegen den prins van Oranje en zijne Engelsche bondgenooten gekant was. De leden der regeering, integendeel, waren gehecht aan de Oranjepartij en hadden alleen bezwaar tegen de Engelschen, omdat deze gekomen waren onder voorwendsel vrienden te zijn, doch in werkelijkheid met de bedoeling meesters van het land te worden. Er kan geen twijfel zijn dat verscheidene hunner in hunne harten de Engelschen voortrokken, omdat zij bevreesd waren dat eene Fransche macht konde aankomen, of dat de nationalen de geheele kolonie in bezit konden krijgen. Dit was de zienswijze van Kolonel De Lille en de meesten der officieren van het regiment voetvolk, die nimmer op eenigerlei wijze de inkomst der Britsche troepen wenschten te verhinderen.

Op den 28sten Juni kwam een schip uit Amsterdam in Simonsbaai aan, met dépêches voor de Kaap en Batavia. Het werd onmiddellijk door den Engelschen admiraal onder eene wacht geplaatst. Een courant ontsnapte, echter, aan de waakzaamheid der wachten, en kwam in het bezit van een Kaapschen burger. Zij bevatte eene kennisgeving van de Staten-Generaal, gedateerd den 4den Maart 1795, waarbij alle personen in de Nederlanden en in de Hollandsche koloniën van den eed van getrouwheid aan den prins van Oranje ontslagen werden. De brieven werden door Britsche officieren gelezen, en gedeelten van vele daarvan werden teruggehouden. De overigen werden door den admiraal ter aflevering naar Kaapstad gezonden. Doch uit de kennisgeving in het nieuwsblad en de stukken der brieven werd het bekend dat het vaderland zijn eigene regeering

had, en dat de Franschen als vrienden beschouwd werden.

Ten einde te beletten dat een voorraad provisie de vloot zoude bereiken, werd op den 29sten Juni bevel gegeven dat de troepen en inwoners Simonsstad moesten verlaten. Dien nacht werd alle provisie in de plaats vernield, de kanonnen in de batterijen werden vernageld, al het kruut dat niet weggevoerd konde worden werd in zee geworpen, en de troepen en de meeste der inwoners trokken zich terug. De troepen vereenigden zich met de andere te Muizenburg.

Voorwaarden Aan het eerste sein waardoor de burgers door de nationale naar de Kaap geroepen werden gehoorzaamden nalen gesteld. slechts zeventig manschappen uit het district Swellendam. Op den 16den Juli kwam de nationale vergadering bijeen, en schreef aan Commissaris Sluijsken dat zij bereid waren met hem te onderhandelen en hulp te verleen, indien hij hun vrijheid van directe belasting, vrijen handel, het terugtrekken van het papierengeld, verlof om alle Boesmans die gevangen genomen waren als slaven te houden, en verscheidene andere vergunningen van minder belang wilde waarborgen.

De brief was, echter, nauwelijks verzonden, of vele der burgers begonnen te overwegen dat hunne eischen ongetwijfeld geweigerd zouden worden indien de Engelschen bezit van het land kregen. Zij besloten dus aan de verdediging deel te nemen, en eenhonderd-acht-en-zestig man, onder Kommandant Delpont, vertrokken naar de Kaap. Op den 26sten Juli verschenen zij aan het kasteel.

• Ongeveer veertig of vijftig personen, hoofdzakelijk ontslagene soldaten en lieden van weinig beteekenis, kozen toen een man genaamd Louis Almoré Pisani als hun kommandant, en dreigden het eigendom van hen die de Compagnie ondersteunden verbeurd te verklaren. Deze uiterste partij der nationalen werd, echter, weldra ontbonden, en Pisani zelf werd gearresteerd en in de gevangenis geplaatst, waaruit hij slechts eenige maanden later ontkwam om levenslang uit de kolonie verbannen te worden.

Tezamen waren er nu in 't veld elfhonderd-en-veertig burgermanschappen te paard. Uit het district Graaff-Reinet

waren er gekomen. Omtrent tweehonderd waren gedurig te Muizenburg, zijnde de anderen te Kaapstad gestationneerd, met wachtposten langs den weg naar het kamp.

Op den 9den Juli nam Admiraal Elphinstone bezit der drie Hollandsche schepen in de Simonsbaai, en op den 14den landden achthonderd soldaten en namen zij bezit van Simonsstad.

Gevecht te Muizenburg. In den ochtend van den 7den Augustus waren er aan het kamp te Muizenburg tweehonderd manschappen van het nationaal bataljon, eenhonderd-en-twintig van de genie, tweehonderd burgerruiterij, en eenhonderd-en-vijftig pandours. Luitenant-Kolonel De Lille had het bevel. Er was eene kleine wacht aan de Kalkbaai. Omtrent één uur na den middag kwamen nog eenhonderd man burgerruiterij aan. Juist toen zij het kamp bereikten bemerkte men dat sommige der Engelsche schepen onder zeil waren, doch hierop werd vooreerst zeer weinig acht geslagen.

Binnen weinige minuten, echter, werd het duidelijk dat de Britsche troepen op het punt stonden een aanval te doen. Tot dit doel was eene colonne bijeengetrokken bestaande uit soldaten, mariniers en matrozen, tezamen zestienhonderd man, onder bevel van Majoor-Generaal Craig. Deze colonne marcheerde langs den weg van Simonsstad. De zee in Valschbaai was stil, maar er blies een zachte wind uit het noordwesten. Vier schepen waren aan 't zeilen naar het Muizenburgstrand.

Langs den oever van Valschbaai, van Kalkbaai tot aan Muizenburg, verheft zich een steile berg slechts eenige passen van het strand. Op de enge strook effen grond liep de weg, toen zooals heden nog de eenige doorgang waarlangs troepen van Simonsstad naar de Kaapstad konden optrekken. Te Muizenburg eindigt de berg plotseling, en wordt vervangen door de zandvlakte bekend als de Kaapsche Vlakte. Het Hollandsche kamp was aan den voet van den berg die recht tegenover Valschbaai staat, en elf stuks kanon bestreken den weg.

De Engelsche schepen vuurden eenige schoten op den buitenpost te Kalkbaai, hetwelk het gevolg had dat het geposteerde piket aldaar over den berg terugtrok. Voortzeilende tot recht over

Muizenburg, begonnen zij het vuur op het kamp te openen; doch nauwelijks was het eerste schot gelost toen De Lille met het voetvolk de stelling verliet, en langs den weg naar de Kaapstad vluchtte.

Sommigen van de genie volgden, een corps onder Luitenant Marnitz achterlatende om twee kanonnen die naar zee konden gericht worden te bedienen. Luitenant Marnitz was weldra overtuigd dat het kamp niet te houden was. Hij vernagelde dus de twee kanonnen, en trok terug toen de Engelsche colonne langs den weg kwam aanrukken. Niets werd door de terugtrekkende troepen uit het kamp genomen behalve vijf kleine veldstukken.

Het is geen blaam op de burgerruiterij en de pandours dat zij in wanorde om den berg gedrongen werden door het vuur uit de schepen, en de aanrukkende colonne niet afwachten. De Engelschen volgden met juichkreten; doch op de eerste plaats die buiten bereik van het scheepsgeschut was, boden de genie en de burgers tegenstand. Van daar werden zij teruggedreven door een aanval der Engelsche soldaten. Achter den berg, echter, keerden zij weder om tegen hun vervolgers, en met zulk goed gevolg dat de Engelschen naar Muizenburg terugtrokken.

De Lille hield niet stil tot hij Dieprivier bereikte. Den volgenden ochtend trok hij met een gedeelte van het voetvolk in de richting van Muizenburg terug doch vluchtte toen eene afdeeling Engelsche matrozen en mariniers oprukte om hem aan te vallen. Dien avond sloeg hij een kamp op aan of zeer nabij de plek alwaar de tegenwoordige militaire gebouwen te Wijnberg staan, omtrent eene mijl van de boerenplaats waar hij den vorigen nacht had doorgebracht.

De burgerofficiëren stelden nu een document op waarin De Lille van verraad beschuldigd werd, en zonden het naar den commissaris. Hij werd daarop onder arrest naar het kasteel gezonden, en op den 10den Augustus werd aan Kapitein Van Baalen het bevel over het kamp te Wijnberg gegeven.

Op den 9den Augustus werd de Britsche macht versterkt door de aankomst van driehonderd-en-vijftig soldaten uit St.

Helena, met negen stukken geschut. Drie dagen later schreven Admiraal Elphinstone en Generaal Craig weder aan Commissaris Sluijsken. Zij verklaarden dat zij Engeland in haast hadden verlaten ten einde de Kaap vóór de Franschen te bereiken, en slechts zoovele soldaten medegebracht hadden als in de oorlogschepen konden vervoerd worden. Doch toen zij wegzeilden was men bezig een aantal schepen gereed te maken, ten einde drieduizend man troepen uit te zenden, die men nu verwachtte kon. Zij herhaalden het aanbod om de Kaap onder Britsche bescherming te nemen op dezelfde voorwaarden welke zij steeds sedert hunne aankomst aangeboden hadden.

De commissaris legde dezen brief aan den politieken raad en de burgerraden voor, met verzoek dat zij hunne zienswijze zouden bekend maken. In den politieken raad stemden zeven tegen overgave der kolonie zoolang tegenstand geboden kon worden, en slechts één was voor aanneming der aangeboden voorwaarden. De burgerraden namen eenparig het besluit dat de kolonie tot het laatste toe verdedigd moest worden. De burgers werden bijeengeroepen, en de brief werd hun voorgelezen. Zij waren van hetzelfde gevoelen, en de militie-officieren, zonder eene enkele uitzondering, teekenden een document in denzelfden geest.

Doch in weerwil van deze dappere woorden, werden de verdedigingsmiddelen dagelijks minder. Er liepen geruchten dat de Boesmans in het binnenland meer last dan gewoonlijk gaven, en dat de Hottentotten in het district Swellendam en de slaven elders zich gereed maakten om tegen de blanken op te staan. Hetzij deze geruchten gegrond of ongegrond waren, vele burgers keerden naar huis terug om hunne gezinnen te beschermen. Uit elfhonderd-en-veertig man, hetwelk het getal der burgers was gedurende Juli en Augustus, verminderde het tot omtrent negenhonderd in het begin van September. De burger-infanterie, driehonderd-en-vijftig in getal, die samengesteld was uit ingezetenen der stad, bleef voltallig.

Op den 1sten September brak er munitie onder het Hottentotcorps uit. Eenhonderd-en-zeventig der pandours trokken met

hunne wapenen naar het kasteel op, verklarende dat zij niet langer dienen wilden. Zij verklaarden dat sommige hunner gezinnen door de kolonisten slecht behandeld waren gedurende hunne afwezigheid, dat hunne soldij te gering was, dat zij aan beledigende aanmerkingen blootgesteld waren, dat 40 pd. hun als belooning voor goed gedrag toegezegd hun nog niet gegeven was, en dat hunne rantsoenen drank onvoldoende waren. Commissaris Sluijsken beloofde hunne soldij te vermeerderen van acht tot twaalf shillings in de maand, toe te zien dat hunne gezinnen goed behandeld werden, en hun eene vermeerdering van sterken drank en wijn toe te staan. Hij slaagde er in hen te bewegen naar het kamp terug te keeren, doch zij gingen norsch en in hunne ontevredenheid volhardend terug, en men had van hen daarna weinig dienst meer.

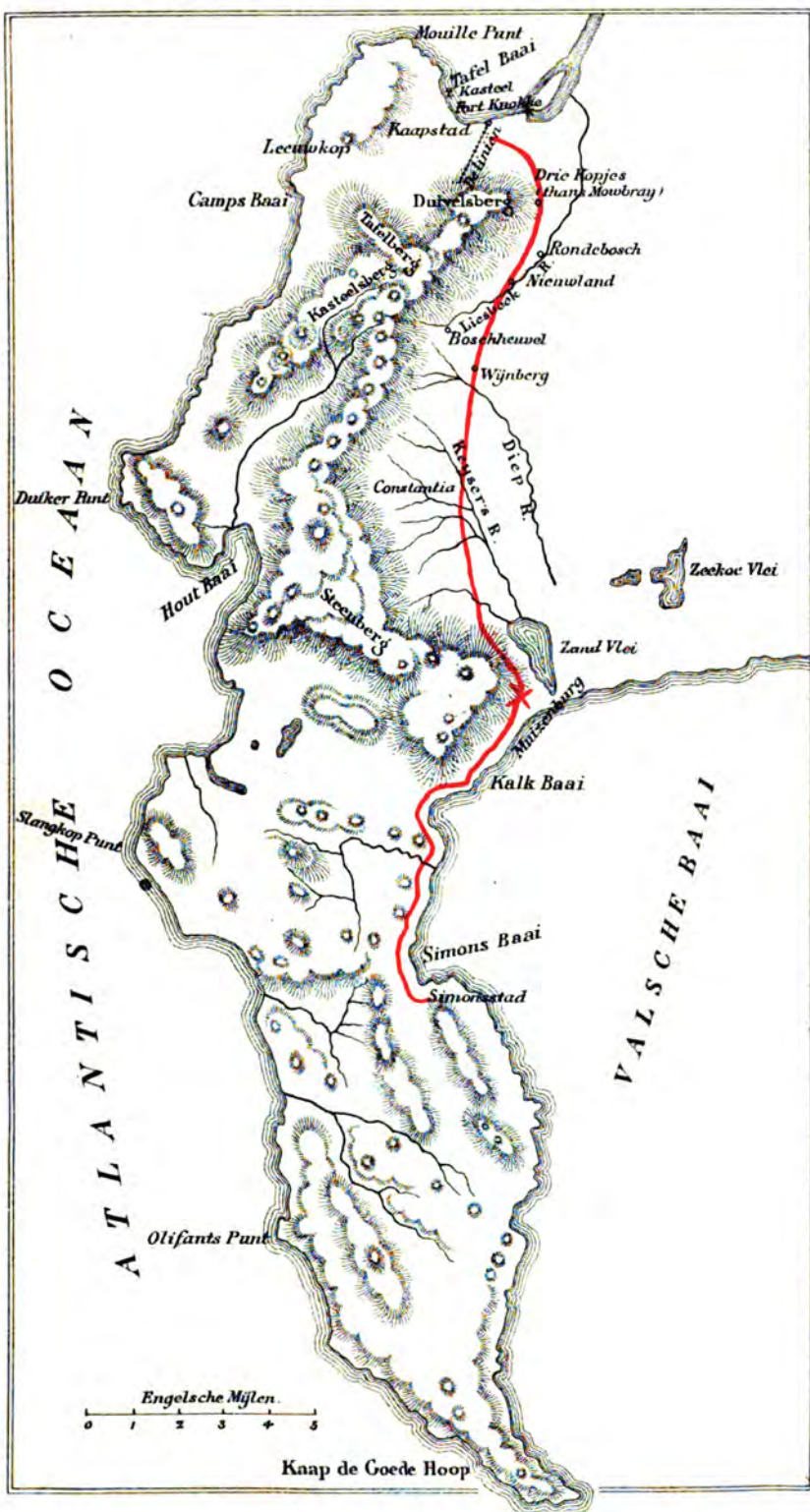
Aankomst van meer Engelsche troepen. Op den 4den September kwam eene vloot van vijftien Engelsche schepen de Simonsbaai binnen. Zij hadden drieduizend troepen aan boord onder bevel van den Generaal-Majoor Alured Clarke. Velen van de burgerruiterij gaven nu alle hoop op, en keerden naar hunne woonsteden terug, zoodat tien dagen later er slechts vijfhonderd-een-en-twintig man van deze macht overbleef.

Ten negen uur in den ochtend van den 14den September trok eene Engelsche macht, tusschen de vier en vijfduizend man sterk, in twee kolommen, van Muizenburg naar Kaapstad op. Zoodra de seinen gegeven werden, werd de geheele burgerruiterij met uitzondering van één corps tot hulp van de geregelde troepen gezonden. Sommigen voegden zich bij het kamp te Wijnberg, anderen trachtten de kolommen in hunnen aantocht te belemmeren, waarin zij in zoover slaagden dat zij één matroos doodden en zeventien soldaten verwondden. Doch de macht waartegen zij kampen moesten was te sterk om door eenigen tegenstand van hunne zijde gestuit te worden.

Van Baalen, die bevel had over het kamp te Wijnberg, stelde zijne manschappen in 't gelid op alsof hij van plan was tegenstand te bieden; doch zoodra de Engelschen binnen het bereik zijner kanonnen kwamen, trok hij met het grootste deel van het

GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA. — KAART V.

De roode lijn op deze kaart geeft de marschlinie der Engelsche troepen aan van Simonsstad naar Kaapstad in Augustus en September 1795. Het kruis X wijst de ligging aan van het Hollandsche kamp te Muizenburg, van waar Luitenant-Kolonel De Lille terugtrok bij de nadering van Generaal Craig op den 7den Augustus.

nationaal bataljon terug. De burgers verklaarden dat zij verraden en verkocht werden. Het was een tooneel van verwarring. Een corps infanterie en de meesten van de genie boden eenige minuten tegenstand, en retireerden toen naar de Kaapstad, het kamp met alles wat er in was in den steek latende. De burgerruiterij, volkomen onder den indruk dat Commissaris Sluijsken en Kolonel Gordon, zoowel als de officieren van het nationaal bataljon, verraders waren, en van oordeel zijnde dat als zij naar de Kaapstad terugtrokken zij in den val zouden loopen, gingen uiteen en keerden naar hunne woningen terug.

Ten zes ure in den avond van den 14den September kwam de politieke raad bijeen. De toestand van zaken was als volgt: Een Britsch leger, over de vierduizend man sterk en geheel uit geregelde troepen bestaande, was te Nieuwland gelegerd. De macht die in naam nog ter beschikking der regeering was bestond uit omtrent eenduizend zevenhonderd-en-twintig man van alle klassen. Bijna de helft daarvan had zich gedurende den dag uit het kamp te Wijnberg terug getrokken, en tegen den avond werd bericht gebracht dat zij te Driekopjes — thans Mowbray — waren. De anderen hielden wacht aan de verschillende forten. Zelfs indien allen getrouw waren geweest en besloten tot het laatste te vechten, konden zij op den duur geen weerstand geboden hebben; doch zij waren zonder aanvoerder in wien zij vertrouwen konden stellen, en vele der geregelde soldaten waren niet genegen den Engelschen op het slagveld het hoofd te bieden.

Verder verzet was onmogelijk; maar één lid van den raad — de heer Van Reede van Oudtshoorn — verklaarde dat met zijne toestemming de kolonie nimmer zoude overgegeven worden. De anderen waren van oordeel dat, om te voorkomen dat de stad stormenderhand zoude ingenomen worden, zij op de beste voorwaarden die zij verkrijgen konden zich moesten overgeven. Met dit doel werd een bode met eenen brief naar de Engelsche officieren gezonden om een wapenstilstand voor acht-en-veertig uren te verzoeken, ten einde aangaande de voorwaarden overeen

te komen. Te middernacht stemde Generaal Clarke in een wapenstilstand van vier-en-twintig uren toe.

Op den ochtend van den 15den werden de heeren J. J. le Sueur en W. S. van Rijneveld gezonden met de voorwaarden door den raad voorgesteld om te confereeren met Generaal Craig, die voor dat doel naar Rustenburg, de buitenwoning der vroegere Hollandsche gouverneurs te Rondebosch, gekomen was. Sommige der voorgestelde artikelen werden goedgekeurd, doch andere werden gewijzigd. Laat in den nacht teekenden de commissaris en de raad de voorwaarden zooals men het er eindelijk over eens geworden was.

Artikelen van overgave aan de Engelschen Deze voorwaarden hielden in de overgave aan der Hollandsche troepen, maar de officieren zouden vrijheid hebben om of in Kaapstad te geteekend. blijven of naar Europa terug te keeren, indien zij hun eerewoord gaven om niet tegen Engeland te dienen zoolang de oorlog duurde. De kolonisten zouden al hunne voorrechten behouden, insluitende den bestaanden godsdienstvorm. Geene nieuwe belastingen zouden opgelegd worden, en de oude zouden zooveel mogelijk worden verminderd. Alles wat aan de Oost-Indische Compagnie behoorde moest aan de Engelsche officieren overhandigd worden, doch alle ander eigendom moest geëerbiedigd worden. De landerijen en huizen aan de Oost-Indische Compagnie behoorende zouden in pand gehouden worden als waarborg voor de terugbetaling van dat gedeelte van het papierengeld dat niet op schepenkennis van vasteigendom verzekerd was.

Om drie ure in den namiddag van Woensdag, den 16den September 1795, kwamen veertienhonderd man Britsche troepen onder bevel van Generaal Craig aan het kasteel aan, en schaarden zich in gelid op den open grond ervoor. De Hollandsche troepen trokken met vliegende vaandels en slaande trom het kasteel uit, gingen de Engelsche voorbij, en legden de wapenen neer, zich als krijgsgevangenen overgevende. In den avond kwam Generaal Clarke met tweeduizend man voetvolk en een batterij artillerie aan.

Op den 18den bracht een schip het bericht dat in de vorige maand Mei een tractaat van bondgenootschap gesloten was tusschen de republieken Frankrijk en de Nederlanden, waarbij oorlog met Groot Brittanje een der uitgedrukte oogmerken was. De inbezitneming der kolonie werd dus door alle partijen als eene wettige daad beschouwd.

HOOFDSTUK XVI.

Op den 16den September 1795 namen de Engelsche troepen de Kaapstad in bezit, en voor zooverre het de Oost-Indische Compagnie betrof was de kolonie aan de Engelsche regeering overgegeven, maar de bevolking der buitendistricten was niet geneigd het nieuwe gezag te erkennen. De meeste boeren keerden tot hunne woningen terug, verklarende dat zij zich niet gebonden achtten door de daden der afgetredene regeering.

Onder deze omstandigheden werd ieder middel door de Engelsche bevelhebbers aangewend om de kolonisten te bevredigen. De bevolking van de Kaapstad werd op zulk eene wijze behandeld dat alle bezorgdheid moest verbannen worden, terwijl haar de verzekering gegeven werd dat zij weldra in het bezit van zoo veel vrijheid en voorspoed zou gesteld worden als zij nimmer tevoren gekend had. Admiraal Elphinstone en de Generaals Clarke en Craig maakten gezamenlijk de regeering uit. Vele oude dienaren der Oost-Indische Compagnie, die gewillig waren den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland af te leggen voor zoolang de kolonie Engelsch bleef, werden in hunne betrekkingen aangehouden, en de meeste klerken op de verschillende kantoren behielden eveneens hunne posten.

Het papierengeld in omloop bedroeg de som van 258,255 pd. st. Op den 1sten October besloten de Britsche bevelhebbers dat men papierengeld ter waarde van twaalf stuivers voor éénen Engelschen zilveren shilling kon verruilen. Maar het was onmogelijk om op deze wijze zulk papierengeld zijn waarde te doen behouden, en in

den alledaagschen handel kon men toen zelfs voor drie shillings zoo veel inkoop en als voor een rijksdaalder in papierengeld. Koperen munt, waarmede de troepen uitbetaald werden, was zeer in aanvraag bij de winkeliers, en de penny werd in gangbare munt van dezelfde waarde beschouwd als twee stuivers, in stede van één. Eenige jaren later werd deze waarde der pennies door de wet vastgesteld, en van daar dat zij tot op den huidigen dag dubbeltjes worden genoemd, een naam dien zij toen ontvingen. Tijdelijk, echter, had de poging der Engelsche bevelhebbers, om de waarde van het papierengeld met klinkende munt gelijk te stellen, de gewenschte uitwerking om de kolonisten te verzoenen.

Eene andere populaire proclamatie werd uitgevaardigd op den 30sten October. Hierdoor werden koopers van goederen op publieke venduties voor minder dan 20 pd. st. van zegelbelasting vrijgesteld.

Een raad der gemeente wordt gevormd. Het comité van den hoogen raad van justitie werd ontbonden, en in zijne plaats een lichaam gevormd genaamd de Raad der gemeente. Dit lichaam bestond uit zes leden, zijnde het oudste de voorzitter. Opgevallende plaatsen werden door het hoofd der regeering aangevuld, en wel uit eene viervoudige lijst door den raad zelve opgesteld. De plichten van den raad der gemeente waren om zaken der kolonisten rakende onder de aandacht der regeering te brengen, de wegen in reparatie te houden, de stad van wachters te voorzien, aan het hoofd der regeering voor te stellen wat de beste wijze zou zijn om belastingen voor deze doeleinden te heffen, de publieke windmolens te verhuren, den prijs van vleesch en brood te regelen, het huurloon van handwerkslieden vast te stellen, in het kort, om al de plichten te vervullen — behalve de uitoefening van het recht — van de burgerraden en het comité van den hoogen raad van justitie van vroegere dagen.

Twee dagen na de capitulatie werd een document door Generaal Craig onderteekend door het land gezonden, waarin de belofte gedaan werd dat een ieder mocht koopen van wien hij wilde, verkoopen aan wien hij wilde, in zijn dienst nemen wien hij

wilde, en te land en te water gaan wanneer en waarheen hij verkoos. De boeren werden uitgenoodigd hun vee en producten naar de Kaapstad te zenden, alwaar zij konden verkoopen wat zij wilden, en wel op zoodanige wijze als hun de voordeeligste scheen. Nieuwe belastingen zouden er niet geheven worden, en de oude die drukkend waren zouden afgeschaff worden. Het papierengeld zou zijne waarde blijven behouden, maar de Engelschen zouden in klinkenden munt uitbetalen. Eindelijk werden de burgers uitgenoodigd, indien er eenige zaak was waarvan zij een uitleg verlangden, om personen af te vaardigen ten einde met den Engelschen bevelhebber te onderhandelen.

Deze maatregelen hadden eene even goede uitwerking te Stellenbosch als in de Kaapstad, en in dit district werd aan de nieuwe regeering geen tegenstand geboden.

Swellendam onderwierp zich ook gedwee. De heer Faure werd als landdrost teruggezonden, en eene belofte gedaan dat de vorige daden der nationalen in het vergeetboek zoude komen, indien zij slechts het Britsche gezag wilden erkennen. Op den 4den November werd er eene buitengewone bijeenkomst gehouden van heemraden en leden der nationale vergadering, waarop zij besloten zich te zullen onderwerpen, en tevens den vereischten eed aflegden. De heer Steijn gaf de drostdij aan den heer Faure over, en nam daarna zijne plaats in bij de heemraden.

Generaal Craig Op den 15den November zeilden Admiraal **wordt komman-** Elphinstone en Generaal Clarke naar Indië, **dant van de** terwijl Generaal Craig achtergelaten werd met **Kolonie.** den titel van „Kommandant van de stad en de **A. D. 1795.** volkplanting van de Kaap de Goede Hoop.”

De bevolking van Graaff-Reinet had zich vooralsnog niet onderworpen, maar op den 27sten October werd er aan de Britsche bevelhebbers door de aanvoerders der nationalen een brief geschreven, waarin haar gedrag werd verklaard, en waaruit men meende te mogen opmaken dat zij tot schikkingen zouden komen. Generaal Craig stelde als landdrost eenen kolonist aan, Frans Reinhard Bresler genaamd, en beval hem de boeren te bevredigen.

Op den 9den Februari 1796 kwam de heer Bresler te Graaff-

Reinet aan. Hij werd vergezeld door den eerwaarden heer Von Manger, die eenigen tijd tevoren zich te Kaapstad gevestigd had. Toen hij het dorp bereikte, werd hem logies gegeven in de drostdij door den nationalen landdrost Gerotz. Het werd hem echter niet veroorloofd in de hofzaal te gaan, en hij ontving tevens kennisgeving dat de landdrost, secretaris, en de mindere beambten door de volksvertegenwoordigers gelast waren hunne posten te blijven bekleeden en aan niemand toegang tot de boeken te verleen dan na de volgende zitting.

Op den 22sten Februari kwamen er in de drostdij bijeen vier heemraden, vijf officieren der burgermacht, en vier vertegenwoordigers des volks. De heer Bresler werd uitgenoodigd aan de vergadering bekend te maken met welk doel hij naar Graaff-Reinet gekomen was. Hij deed zulks, en, na den brief, zijne aanstelling inhoudende, gelezen te hebben, maakte hij bekend dat hij dien namiddag eene vergadering van heemraden beleggen zou waarop hij den voorzittersstoel zou bekleeden. Toen hij gevraagd werd of de vertegenwoordigers des volks zouden toegelaten worden, gaf hij ten antwoord dat hij hen niet erkennen kon.

Ten twee ure in den namiddag liet de heer Bresler de drostdij klok luiden en de Engelsche vlag hijschen. Eenige oogenblikken later werd hij omringd door een aantal opgewonden lieden, terwijl tevens de vlag werd neergehaald. Te midden van veel oproer, eischte de heer Bresler te willen weten of zij den koning van Engeland als hun souverein wilden erkennen, Generaal Craig als hun gouverneur, en hemzelve als hun landdrost, alsook of zij den eed der getrouwheid wilden afleggen. Niemand was gewillig zulks te doen. Men berichtte den heer Bresler dat Marthinus Prinsloo gekozen was als beschermer van de stem des volks, en dat hij alle personen verboden had den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland af te leggen. Eene andere vergadering zou echter op den 28sten Maart gehouden worden, waarop men tot eindbeslissingen zou komen.

De heer Bresler bleef ter plaatse ten einde den uitslag dezer vergadering te vernemen. Op den dag voor dat zij gehouden werd keerde een zeker persoon, Jan Pieter Woyer genaamd,

naar het dorp terug, na het geheele district doorreisde te hebben. Woyer was niet lang in Zuid-Afrika geweest, maar had de betrekking van districtsdokter sedert December 1794 bekleed, en langs dezen weg invloed verworven. Hij was een warme voorstander van Fransche beginselen, en deed nu alles in zijn vermogen om de boeren te bewegen zich niet aan het Engelsch gezag te onderwerpen.

Op den 22sten Maart was er eene groote bijeenkomst in de drostdij, toen Adriaan van Jaarsveld, die voor allen sprak, te kennen gaf dat zij voornemens waren hunne eigene regeering te behouden, dat zij slechts zouden toestemmen om zulke artikelen ten verkoop naar de Kaapstad te zenden als hun land opbracht, maar dat zij alle redelijke bevelen en wetten zouden nakomen, op voorwaarde dat de Engelsche gouverneur hen zou voorzien van buskruit, lood, kleeding, en zoodanige andere artikelen als zij behoefden.

Hendrik Krugel voegde hierbij dat de burgers van Graaff-Reinet niet eenen oorlog tegen de Engelschen zouden beginnen, en dat de eenige reden waarom zij weigerden den eed af te leggen deze was dat zij zich niet zouden kunnen rechtvaardigen in geval de Staten-Generaal der Nederlanden het land terugkregen.

Met deze voorstellingen stemden al de tegenwoordig zijnde personen overeen. Hierop ging de menigte uiteen. Op den volgenden morgen deden van Jaarsveld en eenige anderen aan den eerwaarden heer Von Manger het voorstel om onder hunne regeering te blijven, hetwelk hij echter weigerde. Op den 25sten verlieten hij en de heer Bresler de drostdij om naar de Kaapstad terug te keeren.

Zoodra hem deze handelwijze bekend werd, zond Generaal Craig driehonderd soldaten naar Stellenbosch, om in gereedheid te zijn op korte kennisgeving voorwaarts te trekken. Voorziening van krigsbehoeften en goederen van iederen aard werd aan het district Graaff-Reinet onthouden, en met allen spoed werd eene krijgsbende van Hottentotten op de been gebracht om in de binnenlanden dienst te doen.

Intusschen ontstond er verschil onder de bevolking van Graaff-

Reinet. De boeren aan de zee kust en te Bruintjes-hoogte bleven getrouw aan de nationale belangen, maar de anderen meenden dat het beter zou zijn zich aan de Engelschen te onderwerpen dan beroofd te worden van eene markt alwaar zij konden koopen en verkoopen. Woyer, wien de regeering voornemens was gevangen te nemen, verdween plotseling.

Op den 22sten Augustus werd er aan de drostdij eene bijeenkomst gehouden, waarbij echter niemand tegenwoordig was van Zwartkopsrivier, het Zuurveld, of Bruintjes-hoogte, met uitzondering van Adriaan van Jaarsveld. De landdrost Gerotz en de secretaris Oertel beijverden zich om onderwerping aan de overheid te Kaapstad te bewerkstelligen, en het gevolg was dat alle mannen van beteekenis, waaronder ook Van Jaarsveld, een document teekenden, waarin zij beloofden aan de Engelsche regeering getrouw te zijn.

Twee dagen voor dit document de Kaapstad bereikte, was eene sterke legermacht van Stellenbosch op weg naar Graaff-Reinet vertrokken. Een bode werd gezonden om deze macht te doen terugkeeren, en achterhaalde haar aan het Roodezand. Generaal Craig gaf volmacht aan den heer Gerotz om als landdrost, en aan den heer Oertel om als secretaris, tot nadere bevelen dienst te doen. Hij beloofde dat het verledene zou vergeeten worden, en vaardigde eene amnestie uit, waarvan slechts Woyer uitgesloten werd.

De andere partij hield vol tot November, toen zij afgevaardigden naar de Kaapstad zond met het doel om zekere vergunningen te vragen. Generaal Craig weigerde hun bijzondere voorrechten toe te staan, en waarschuwde hen tegen verderen tegenstand. De afgevaardigden verklaarden toen dat zij gewillig waren zich te onderwerpen, en hiermede was de zaak voor eenigen tijd geschikt. De heer Gerotz bleef als landdrost dienst doen, en handhaafde de wet in den naam van den koning van Engeland, ofschoon hij op het volk weinig invloed had. De nationale partij was geenszins uitgestorven, maar erkende dat het te vergeefs was het Britsche gezag te trotseeren. Velen hunner hoopten dat hulp uit het buitenland spoedig zou opdagen, want Woyer had ver-

zekerd dat de Franschen hulp zouden zenden zoodra zij wisten hoe de zaken stonden, en hij was naar Batavia gegaan in een Deensch schip dat Algoabaai aangedaan had.

**Pogingen uit
Batavia en
Holland om de
kolonisten
tegen de En-
gelschen te
helpen.**

Er waren zes Fransche fregatten te Batavia toen hij aldaar aankwam. De admiraal zond één met een voorraad kruit en lood voor de boeren van Graaff-Reinet, maar toen het schip Algoabaai bereikte was er ook een Engelsch oorlogschip in de haven, en na een kort gevecht was het fregat verplicht de wijk te nemen. De regeering van Java zond ook een schip beladen met kriegsbehoeften, kleeding, suiker, en koffie voor het gebruik der boeren. Het plan was dat de lading te Algoabaai zou aan land gebracht worden, maar het schip had in eenen storm zoo veel schade geleden dat het verplicht was Delagoabaai aan te doen ten einde reparatie te ondergaan, en het viel aldaar in de handen van eene vereenigde macht van Engelschen en Portugeezen.

Eene vloot van negen schepen, van Holland gezonden onder aanvoering van Admiraal Lucas, gelukte het ook niet aan de kolonisten tegenover de Engelschen hulp te verleen. De admiraal was de Saldanhabaai binnengeloopen, maar werd daar als in eenen val gevangen door eene veel sterkere Britsche vloot aan den éénen en een groot Britsch leger aan den anderen kant. Op den 17den Augustus 1796 was hij verplicht zijne schepen met nagenoeg tweeduizend soldaten en matrozen over te geven, zonder zelfs eene enkele poging tot weerstand aan te wenden.

Generaal Craig beijverde zich ten uiterste om de Engelsche regeering in een zoo gunstig mogelijk daglicht aan de kolonisten te doen voorkomen, en ofschoon hij als overwinnaar niet kon bemind worden, droeg men hem als mensch hooge achting toe. Hij was rechtvaardig zonder te gestreng te zijn, en gedoogde noch omkoopertij noch onderdrukking. Veel aandacht werd gewijd aan het versterken van oude vestingen, en den opbouw van nieuwe. Eenige blokhuisen door hem aan de helling van den Duivelskop gebouwd bestaan nog, en een toren aan den mond van Zoutrivier, naar zijnen naam genoemd, bleef bestaan tot 1888.

In ééne zaak, slechts, beging hij eene groote fout. Bij de overgave der kolonie was er meer dan zes-en-dertig duizend mud koren in de pakhuizen, en de oogst eenige maanden later ingezameld was de beste dien men hier in jaren gekend had. Tegen den raad van mannen van ondervinding in Zuid-Afrika, zond Generaal Craig een groot gedeelte van het buitgemaakte koren naar Engeland, volhoudende dat de vermeerderde opbrengst des lands zou voorzien in de aanvraag voor de troepen en de zeemacht. De volgende oogst echter was slecht uitgevallen, en hongersnood werd ternaauwernood afgewend door met den meesten spoed koren en rijst uit Indië en meel uit Europa te ontbieden. Het was noodzakelijk om zeer gestrenge maatregelen te nemen om voor de troepen brood te verkrijgen, en waar een boer eenigszins traag was in het leveren van graan, kon hij er op rekenen dat soldaten bij hem zouden ingekwartierd worden.

De kolonie was door de Britsche regeering in beslag genomen onder voorwendsel dat zij haar uit het bezit der Franschen wilde houden, en haar als in pand houden voor den prins van Oranje. In 1796 verklaarde echter het Engelsche ministerie openlijk dat het niet voornemens was het land weder af te staan. Een civiel ambtenaar zou aan het hoofd der regeering geplaatst worden, en naast hem een officier van hoogen rang, het bevel voerende over eene sterke krijgsmacht. De ministers des konings verkozen als gouverneur den graaf van Macartney, en als luitenant-gouverneur en bevelhebber der troepen Majoor-Generaal Francis Dundas.

Aankomst van graaf Macartney als gouverneur. Graaf Macartney kwam aan de Kaap op den 4den Mei 1797, en werd den volgenden morgen te tien ure in zijn ambt ingezworen. Generaal Dundas had Zuid-Afrika eenige maanden vroeger bereikt, maar zijn ambt niet voor den 23sten Mei aanvaard, toen Generaal Craig naar Bengalen vertrok.

A. D. 1797.

De regeering van Lord Macartney was onberispelijk wat betreft omkooprij, maar werd met strenge partijdigheid gevoerd. Die kolonisten, die voorgaven aan Groot-Britannië gehecht te zijn, werden met veel gunst behandeld, terwijl zij die eene republiek

boven eene monarchie verkozen verplicht waren hunne denkbeelden te verbergen, ten einde aan ruwe behandeling te ontkomen. Nooit was er een tijdstip in de geschiedenis der Kaap Kolonie waarin men minder vrijheid bezat om zijne gevoelens uit te spreken dan het toenmalige.

Eene zaak die den kolonisten veel ergernis veroorzaakte was dat al de voornaamste posten vervuld werden door mannen die de Hollandsche taal niet konden spreken, en die uit de openbare schatkist grootere salarissen trokken dan ooit te voren betaald waren.

Daar het besloten was dat de kolonie eene Engelsche bezitting zou blijven, werd er ook een nieuwe eed van getrouwheid aan den koning van de burgers geëischt. Velen hadden hiertegen bezwaar, en eenigen verschenen niet toen zij opgeroepen werden hem af te leggen. De gouverneur bleef zijn eisch volhouden. Dragonders werden bij vele der wederstrevenden ingekwartierd, terwijl anderen uit het land verbannen werden.

Generaal Craig had aan de kolonisten vrijen handel beloofd, en zijn woord gehouden voor zoo ver hij het doen kon. Het spreekt van zelf dat door vrijen handel moet verstaan worden wat die woorden in die dagen beteekenden, niet wat men nu er onder verstaat. Er werd eene belasting geheven van vijf percent op goederen die ingevoerd of uitgevoerd werden, even als onder de Oost-Indische Compagnie. Men gedoogde niet dat eenige koopmanswaren geland werden uit een schip onder eene vreemde vlag, tenzij met bijzonder verlof onder dringende omstandigheden, terwijl dubbele invoer-belasting op zoodanige goederen moest betaald worden. De eenige uitzondering op dezen regel was in het geval van een Portugeesch schip, dat met driehonderd-en-vijftig slaven de Tafelbaai binnengeloopen was. Generaal Craig was van gevoelen dat er zoo groote behoefte was aan slaven om den landbouw uit te breiden dat hij toestond dat deze lading mocht aan land gebracht en bij veiling verkocht worden tegen de gewone belasting van 2 pd. st. per hoofd. Wat de regeering noodig had van de opbrengst des lands moest voor vastgestelde prijzen gekocht worden. Vóór de aankomst van Lord

Macartney was er geen rechtstreeksch verkeer met Engeland, maar goederen werden verkregen van schepen die de Kaap aandeden om voorraad in te schepen.

Lord Macartney bracht de voorschriften des konings aangaande den handel met zich, en handhaafde die ook. Goederen uit het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Britannië en Ierland ingevoerd moesten zonder belasting toegelaten worden. Deze bepaling schijnt duidelijk genoeg, maar in de praktijk gaf zij aanleiding tot gedurige geschillen. In 1801 werd een ander bevel uit Engeland gezonden, namelijk dat Britsche goederen uit Britsche havens in Britsche schepen gebracht vrij van belasting moesten zijn, maar dat uitheemsche goederen uit Britsche havens en in Britsche schepen, of Britsche goederen in vreemde schepen aangebracht, aan eene belasting van vijf percent op hunne waarde onderhevig zouden zijn. De onderdanen van vriendschappelijkgezinde mogendheden moesten toegelaten worden handel in de kolonie te drijven; maar voor alle goederen die niet in Groot-Britannië en Ierland aangekweekt, voortgebracht of gemaakt waren, moest eene belasting van tien percent op hunne waarde betaald worden. Geene goederen mochten van eene plaats ten oosten van de Kaap de Goede Hoop ingevoerd worden dan door de Engelsche Oost-Indische Compagnie.

Geene veranderingen werden er gemaakt in eenige der publieke inrichtingen behalve in de gerechtshoven. Het hooge hof werd nu verminderd tot een president en zeven leden, vijf waarvan een quorum vormden. De president — die het oudste lid was — ontving een salaris van 400 pd. st. 's jaars, de drie leden na hem in ouderdom 200 pd. st. elk in het jaar, en de vier jongere leden ieder 100 pd. st. per jaar. In civiele zaken, als de betwiste som meer dan 200 pd. st. bedroeg, was er beroep op een hof bestaande uit den gouverneur en den luitenant-gouverneur, en indien de betwiste som 600 pd. st. te boven ging, was er beroep op den koning in rade. De pijniging van misdadigers en de uitvoering van de doodstraf anders dan door ophangen was door Generaal Craig verboden, en zijn bevel hieromtrent werd nu bekrachtigd. De macht der lagere hoven om in civiele zaken

te beslissen werd uitgebreid; die van het hof van commissarissen te Kaapstad tot sommen niet te bovengaande 40 pd. st., die van de hoven van landdrosten en heemraden te Stellenbosch en Swellendam tot sommen niet te bovengaande 30 pd. st., en die van het hof van landdrost en heemraden te Graaff-Reinet, wegens den grooten afstand van den zetel der regeering, tot sommen niet te bovengaande 66 pd. st. 13s. 4d.

De heer Bresler werd gelast naar Graaff-Reinet terug te keeren om het landdrostschap aldaar te aanvaarden. Een lijfwacht van twaalf dragonders werd met hem gezonden, om de drostdij te bewaken en als brieven-dragers dienst te doen. Alle achterstallige erfpacht-geiden tot op den 16den September 1795 werden kwijtgescholden. De vorige bewoners van de wijken Zuurveld, Tarka, Zwagers Hoek, Sneeuwberg, en Nieuwveld, die door Boesmans of Kaffers uit hunne woningen verdreven waren, konden hunne plaatsen vrij van belasting voor de eerstvolgende zes jaren terug krijgen, op voorwaarde dat zij binnen vier maanden terugkeerden en haar in bezit namen.

De landdrost had bevel pogingen aan te wenden om de Kaffers die in de kolonie waren te bewegen naar hun eigen land terug te keeren; hij moest toezien, dat geen inbreuk gemaakt werd door Europeanen op gronden aan de overzijde der Vischrivier, dat de blanken die toen daar woonden naar de koloniale zijde moesten terug keeren, dat alle Kaffers in dienst bij kolonisten moesten ontslagen worden, en dat niemand zonder verlof van de eene naar de andere zijde der Vischrivier mocht overgaan.

Op den 30sten Juli kwam de heer Bresler op de drostdij aan, en werd vriendelijk ontvangen door een aantal boeren, die opzettelijk gekomen waren om hem te verwelkomen. Op den volgenden dag maakte de heer Gerotz aan hem het kantoor en de boeken over, en aanvaardde hij zijne ambtsplichten als landdrost.

Staat van de Nadat hij op de drostdij de zaken in orde **Kaffers in 1797.** gebracht had, ging de heer Bresler op eene reis van onderzoek door het district. Het eerst bezocht hij de wijk in de nabijheid van Algoabaai, en reisde toen oostwaarts

door het Zuurveld. Aan de Kariegarivier ontmoetten hem verscheidene Kosas behorende tot die afdeelingen van den stam die aan den jongsten oorlog deel genomen hadden. Verder oostwaarts was er eene afdeeling die zich onlangs aldaar had neêrgezet, onder een kapitein genaamd Jalusa, die een halve broeder was van Ndlambe. Deze allen, toen zij verzocht werden naar hun eigen land terug te keeren, gaven ten antwoord dat zij gewillig waren zulks te doen, maar Gaika vreesden. Het opperhoofd waarvan zij aldus spraken was de zoon van Umlawu en kleinzoon van Rarabe in de voornaamste lijn. Hij was onlangs mondig geworden, volgens inzichten der Kosas, en had aanspraak gemaakt op die afdeeling van het volk waarover zijn grootvader geregeerd had. Eene groote partij, echter, was begerig dat de regent Ndlambe aan het bewind van zaken zou blijven. Met behulp van Kawuta, opperhoofd der Galekas en opperste van den geheelen stam, had deze partij aan Gaika weerstand geboden, doch zij werd verslagen, en Ndlambe werd gevangen genomen. De afdeelingen in het Zuurveld wilden noch Gaika noch Ndlambe als opperhoofd erkennen, en ontkenden dat zij van iemand anders dan van Kawuta onderdanen waren.

De heer Bresler bezocht Gaika aan zijne woning op de oevers van eene kleine rivier die zich in de Keiskama ontlust. Tusschen de Vischrivier en de Keiskama vond hij geene bewoners, daar degenen die er vroeger woonden onlangs overgegaan waren naar het Zuurveld. Gaika gaf te kennen dat hij verblijd zou zijn de afdeelingen, die in de kolonie waren, vriendschappelijk te ontvangen, indien zij tot hunne vorige woningen wilden terugkeeren. Het gevangen opperhoofd Ndlambe had toen met zijne vrouwen en gevolg zijn verblijf in Gaika's kraal, en werd goed behandeld, ofschoon het hem niet toegestaan werd zich vrij te bewegen.

Eene overkomst werd met Gaika getroffen dat hij aan de kapiteins in de kolonie een bode zou zenden, met aanbieding van vrede en vriendschap, en dat geen enkel zijner onderdanen, onder wat voorwendsel ook, verkeer zou hebben met de boeren, of over de scheidslijn gaan, tenzij speciaal daartoe door hemzelve bevolen.

De heer Bresler zond vervolgens boden naar Cungwa, die aan de Boesmansrivier woonde, om te trachten hem te bewegen over de Vischrivier te trekken. Maar de Kaffers die in het Zuurveld woonden waren niet voornemens het te verlaten, en al de bijeenkomsten en boodschappen waren vruchteloos. In Februari 1798 ontvingen de landdrosten van Swellendam en Graaff-Reinet bevelen de pogingen te hervatten om hen te doen terugkeeren, en hen te waarschuwen dat indien zij niet vrijwillig heengingen zij door de macht van wapenen zouden uitgedreven worden; maar op deze waarschuwing gaf men even weinig acht als op de vorige verzoeken.

In Maart 1798 werd er een postkantoor in de Kaapstad geopend. Het was bestemd voor brieven die over zee zouden gezonden worden, daar men nog geene gedachte had aan een post naar de binnenlanden.

De noordelijke De noordelijke grenslijn der kolonie was **grenslijn der** nooit door de Oost-Indische Compagnie bepaald. **kolonie bepaald.** Op den 14den Mei 1798 werd er eene lijn door **A. D. 1798.** Lord Macartney geproclameerd, aan de andere zijde waarvan niemand zijn vee mocht weiden, of doen reizen zonder een pas van den gouverneur. Maar, inderdaad, waren er toen kolonisten die ten noorden dezer lijn woonden en er huurgelden voor plaatsen betaalden, en die ongemoeid gelaten werden. Uit de beschrijving, zoo als die gegeven werd, was het niet zeer duidelijk waar de grenslijn eigenlijk was, zoodat het eenige jaren later noodzakelijk was haar op nieuw te bepalen.

De korenoogst van 1797 was goed, maar de regeering liet niet toe dat mondbehoefte, van welke soort ook, uitgevoerd werden zonder verlof; en de prijzen van vee en koren, van vleesch en brood, werden vastgesteld zoo als in de oude tijden. Er was een uitmuntende markt, namelijk de schepen en eene krijgsmacht van vijfduizend soldaten, terwijl betaling voor de waren dadelijk plaats vond. De boeren, echter, hadden even weinig vrijheid om te koopen of te verkoopen als onder de Oost-Indische Compagnie.

Omtrent dezen tijd, en tot aan het einde van 1802, was de gemiddelde invoer van goederen van allerlei soort ter waarde

van 253,927 pd. st., en van slaven van 44,950 pd. st. 's jaars. De gemiddelde opbrengst van uitvoer beliep slechts de som van 15,047 pd. st. Er was dus een balans in den handel tegen de kolonie van 283.830 pd. st. per jaar, dat grootendeels gedekt werd door het geld dat voor de troepen en de zeemacht in het land gebracht werd. De landsinkomsten stegen snel na 1796. Gedurende het tijdperk van 1797 tot 1802 was het inkomen gemiddeld 73,518 pd. st. in het jaar.

In Juni 1798 werd het district Swellendam voor het eerst van eenen predikant voorzien. De eerwaarde heer Von Manger, die zijne bediening te Graaff-Reinet neergelegd had, weigerde daaraan terug te keeren, en werd vervolgens naar Swellendam verplaatst. Een kerkgebouw werd in het dorp opgetrokken, en een kerkeraad op de gewone wijze samengesteld.

Lord Macartney was over de zestig jaren oud, en onderworpen aan hevige aanvallen van jicht en andere kwalen. Voor dat hij Engeland verliet had hij schikkingen gemaakt, dat indien hij het noodig achtte voor zijne gezondheid, hij te eeniger tijd mocht terugkeeren zonder op eenen opvolger te wachten. Gedurende den eersten zomer van zijn verblijf alhier had hij veel geleden, en daar het warme jaargetij andermaal naderde besloot hij Zuid-Afrika te verlaten. Op den 20sten November 1798 scheepte hij zich in op een oorlogschip, en zeilde den volgenden morgen naar Engeland.

Op den 21sten November aanvaardde Generaal Dundas zijne plichten als dienstdoende gouverneur, totdat de opvolger van Lord Macartney zou aankomen.

HOOFDSTUK XVII.

Oproer te Graaff-Reinet. In Januari 1799 stond er te Graaff-Reinet een aantal boeren tegen de regeering op. Een **A. D. 1799.** groote brand in de Kaapstad had bijna al den voorraad voor de schepen en troepen vernield, en het ongeval werd door geruchten zoo vergroot dat de bewoners op de grenzen geloofden dat het leger schier machteloos was.

De gevangenneming van Adriaan van Jaarsveld, die beschuldigd werd van valsche handteekening en verzet tegen eene dagvaarding van het hooge hof van justitie, was de oorspronkelijke oorzaak dezer uitbarsting. De oude kommandant werd gevangen genomen toen hij op bezoek was aan de drostdij, en was op weg naar de Kaapstad ten einde aldaar te recht te staan toen hij door eene bende, onder aanvoering van Marthinus Prinsloo, ontzet werd. De opstandelingen sloegen in de nabijheid van het dorp een kamp op. Zij gaven den heer Bresler te kennen dat de vrees dat zij gevangen genomen en heimelijk weggezonden zouden worden de reden was waarom zij de wapenen opgenomen hadden, tevens bewerende dat de eigenlijke oorzaak van Van Jaarsvelds gevangenneming betrof hetgeen hij in vroeger jaren gedaan had. De boeren van het noordelijk gedeelte van het district weigerden aan de opstandelingen hulp te verleen, waarop dezen dertig mannen in het kamp achterlieten, en op verschillende plaatsen vergaderingen gingen houden, ten einde plannen te beramen hoe zij gezamenlijk stappen zouden nemen.

Op den 16den Februari werd aan den dienstdoenden gouverneur bericht gebracht van de vrijlating van Van Jaarsveld, en den volgende morgen verliet Generaal Vandeleur met een troep dragonders de Kaapstad om overland naar Graaff-Reinet op te trekken. Vijfhonderd man Europeesch voetvolk en het Hottentotten regiment werden over zee naar Algoabaai gezonden.

Generaal Vandeleur vond dat de kustbewoners ten oosten van de Keurboomsrivier sterk medegevoelen hadden met de opstandelingen. Hij gaf derhalve bevel dat een ieder te huis moest blijven, en plaatste eenige dragonders zoo dat zij den hoofdweg konden overzien. Oprukkende met het overige zijner afdeeling, ontmoette hij de troepen te Algoabaai geland, en bereikte op den 20sten Maart de drostdij te Graaff-Reinet. Hij kwam geen opstandelingen tegen, ofschoon omtrent honderd-en-dertig hunner eenige dagen te voren aan de Koega gelegerd waren.

Het bericht van de aankomst van het Hottentotten regiment verspreidde zich spoedig door het district heen. Hunne stamgenooten die in dienst waren bij de boeren, hoorende dat Hottentotten met de witte soldaten tegen de kolonisten vereenigd waren, stonden tegen hunne heeren op, en grepen al de geweren, kruit, en kleeding die zij in handen konden krijgen. Omtrent een honderdtal jonge lieden nam dienst in het Hottentotten-regiment, en vijf of zes maal zoo vele mannen, vrouwen, en kinderen voegden zich bij het Britsche leger. Dit strekte zoo zeer om de opstandige boeren te ontmoedigen, dat zij alle gedachte aan weerstand lieten varen en een smeekschrift om vergeving inzonden.

Generaal Vandeleur antwoordde schriftelijk, dat zij hunne wapenen moesten nederleggen voor dat hij met hen onderhandelen zou, en degenen die dit wilden doen konden hem op den 6den April ten huize van Willem Prinsloo aan den Boschberg ontmoeten.

Honderd-en-dertien man verschenen op de bepaalde plaats, en gaven hunne wapenen over. Er was hoegenaamd geene belofte in het document dat hun gezonden werd, maar zij waren onder den indruk dat vergeving er onder begrepen was,

weshalve zij protesteerden toen zij gevangen genomen werden. Na de betaling van geld-boeten werden er drie-en-negentig losgelaten, maar de overige twintig werden naar de Kaapstad gezonden, en in het kasteel in bewaring gezet.

Later gaven twee-en-veertig anderen zich over, en ontvingen vergiffenis; zeven, echter, van de meest woedenden — waaronder een der belhamels Coenraad du Buis genaamd — vluchtten naar Kafferland. Generaal Vandeleur loofde eene belooning uit van 200 pd. st. voor elk hunner, dood of levend, maar allen ontkwamen. In Kafferland sloten zich eenige deserteurs uit het Engelsche leger bij hen aan, en bleven daar een aantal jaren onder bescherming van Gaika.

De derde Terwijl deze dingen plaats vonden, werd er **Kaffer-oorlog.** een inval in de kolonie gedaan door eene bende

A. D. 1799. Kosas. In Februari 1799 ontkwam Ndlambe uit de kraal van zijns broeders zoon Gaika, en werd door veel volks gevolgd, dat met hem de Vischrivier overtrok en zich in het Zuurveld verspreidde. Al de takken van den Kosastam in die wijk, met uitzondering van die onder Cungwa, sloten zich bij den machtigen vluchteling aan.

Vóór dezen inval werden sommige gedeelten van het Zuurveld door boeren bewoond, en was de grens ten noorden en ten westen in het bezit van de blanken. Terwijl de bende onder Ndlambe nader kwam, vluchtten allen die nabij den weg woonden dien hij nemen moest. Sommigen verloren alles, anderen, die hun vee konden verzamelen, dreven het weg, al het andere achterlatende.

Generaal Vandeleur was niet voornemens de Britsche soldaten tegen de Kosas te gebruiken, en trok naar Algoabaai, om naar de Kaapstad terug te keeren. Aan de Zondagrivier werd hij aangevallen door de volgelingen van Cungwa, die meenden dat eene poging zou aangewend worden om hen over de Vischrivier te verdrijven. De Gunukwebes waren in dichte bosschen verborgen aan den weg waarlangs de troepen moesten trekken, en wierpen een stortvloed assagaaijen op hen, maar zonder zich te vertoonen of den strijd lang vol te houden.

Twintig Engelsche soldaten, onder bevel van Luitenant Chumney, waren op wacht achtergelaten, om welke reden Generaal Vandeleur tot aan de Boesmansrivier terugging, opdat zij zich bij hem konden aansluiten. Nauwelijks had men aldaar een kamp opgeslagen toen er een aanval op gemaakt werd door Cungwas volk, dat bij deze gelegenheid in groote menigten voortholde, terwijl het zijne assagaaijen kort afgebroken had zoodat men ze als steekwapenen kon gebruiken. Bij deze aanvallen vielen er hagelbuien van kogels en schroot, zoodat de grond rondom met doode lichamen bedekt werd, tot dat de Gunukwebes zich omkeerden en vluchtten.

Intusschen werden de manschappen van Luitenant Chumney omsingeld, en, nadat zij zich dapper verdedigd hadden, allen gedood met uitzondering van vier die in eenen wagen ontkwamen. Toen dezen de hoofd-afdeeling des legers bereikt hadden, hervatte de generaal zijnen tocht naar Algoabaai, en nadat hij het grooter deel zijner krijgsmacht naar de Kaapstad gezonden had, legerde hij zich aan den oever der Zwartkopsrivier. Hij riep toen een burgerkommando op om de Kosas te verdrijven.

Terwijl de boeren bijeen kwamen, achtte Generaal Vandeleur het raadzaam om aan de Hottentotten die onder zijne bescherming waren de geweren te ontnemen die zij van hunne heeren gestolen hadden. Dit wekte achterdocht dat hij op het punt stond hen te verraden, en zoo vluchtten zij om zich bij de invallende Kosas aan te sluiten.

In het begin van Juni kwam er een burgerkommando aan de Boesmansrivier bijeen, maar in stede van de Kosas aan te vallen, trachtte Generaal Vandeleur, op bevel van Generaal Dundas, hen te bewegen om terug te gaan. Dit lange wachten maakte de boeren moedeloos. Velen trokken terug, en de Kosas begonnen te denken dat de witte man hen vreesde. Zij en de oproerige Hottentotten overstroomden het land, en roofden overal aan de grenzen. Tegen het einde van Juni hadden negen-en-twintig blanken het leven verloren, en ten oosten van de Gamtoos was er nauwelijks één huis blijven staan, terwijl al het vee in handen was der stroopers.

In Augustus werd er eene groote legermacht op de been gebracht, en werden vijfhonderd soldaten naar Algoabaai gezonden. Generaal Dundas was zeer verlangend om met de Kosas en Hottentotten tot eene verstandhouding te komen. Hij wilde trachten tot eene minnelijke schikking te geraken, en ging in eigen persoon naar de grenzen, vergezeld van den heer Honoratus Maynier, die voorgaf dat hij zoo veel invloed bezat over Ndlambe en de Hottentotten van Graaff-Reinet dat hij overtuigd was hen tot vrede te zullen kunnen bewegen. In September ontmoette de heer Maynier de hoofden van die benden die zulk eene groote schade aangericht hadden. Zes- of zevenhonderd soldaten en drie sterke afdeelingen burgers waren toen te velde. Er was niets overgelaten om te plunderen. Derhalve was het eene gemakkelijke taak om de kapiteins der Hottentotten en Kosas tot de belofte te bewegen dat zij buiten het Zuurveld geene overschrijding zouden doen. Hun werd de belofte gedaan dat zij aldaar niet zouden lastig gevallen worden, terwijl hun groote geschenken gegeven werden.

Aan den toestand van zaken aldus tot stand gebracht gaf de heer Maynier den naam van vrede, en de regeering stemde volgaarne toe dat het als zoodanig moest beschouwd worden. Op den 16den October werd het bekend gemaakt dat de oorlog ten einde was. De harten der boeren bezweken, maar zij waren verplicht zich aan de beslissing hunner regeerders te onderwerpen. Voor eenen tijd althans was er dus een soort van vredesverdrag, waaraan slechts op gebrekkige wijze voldaan werd.

Op de hoogten boven de landingsplaats te Algoabaai werd er eene vesting gebouwd, die den naam ontving van Fort Frederick. Hier werden driehonderd-en-vijftig soldaten als eene bezetting geplaatst, en te Graaff-Reinet werden eenige dragonders en een aantal manschappen van het Hottentot regiment achtergelaten. De andere troepen keerden naar de Kaapstad terug.

De heer Maynier werd als commissaris aangesteld, en bezat als zoodanig bijna onbepaalde macht over de oostelijke helft der kolonie. Generaal Dundas gaf hem macht om zoodanige

bevelen en voorschriften uit te vaardigen als hij mocht noodig achten om eene behoorlijke rechtsoefening en eene goede regeering in de districten van Swellendam en Graaff-Reinet te verzekeren.

Onlusten in het noorden. Aan de noordergrens waren er ook onlusten. Een Hottentot kapitein, Afrikaner genaamd, had eenige jaren vroeger oorlog gevoerd tegen al zijne naburen van welke er iets te rooven was. Bij zijnen oorspronkelijken stam had hij sedert eenigen tijd een groot getal landloopers gevoegd die door het vooruitzicht op roof tot hem gelokt waren. Hij werd aldus, heinde en ver, de schrik des lands. Zijne eigenlijke sterkte was een eiland in de Oranjerivier. Benden zijner volgelingen maakten aanvallen op plaatsen, zelfs tweehonderden-vijftig mijlen vandaar verwijderd, en voerden met zich mede alles wat eenige waarde bezat. Wie ook hem tegenstand bood, hetzij blanke, bastaard, Hottentot, of slaaf, moest met zijn leven hiervoor boeten.

Met sommige der Boesmans aan de noordelijke grens was er omtrent dezen tijd een vredesverdrag gesloten. In Juli 1798 had Lord Macartney twee veldkornetten gelast om pogingen aan te wenden den vrede te verzekeren op grond dat de Boesmans van aanteelven zouden voorzien worden en op gezette tijden geschenken ontvangen. De veldkornetten brachten gevolgelyk een groot aantal koeien en schapen bijeen, de geschenken der boeren, verzamelden zoo vele Boesmans als mogelijk, en maakten hen met het voorstel bekend. Het wilde volk nam het aanbod aan, en werd van aanteelven voorzien, zoodat zij op eigene rekening konden beginnen te boeren.

Het bleek spoedig dat dit plan eene mislukking was. Daar de Boesmans zonder regeering waren, achtte niemand zich door deze schikkingen gebonden dan degenen die eene overeenkomst getroffen en vee ontvangen hadden, en ofschoon het een tijd lang mogelijk was in de behoeften te voorzien; van degenen die onder het bereik waren, was de voorraad koeien en ooien weldra uitgeput. Bovendien waren de nieuwe veeboeren zeer verwistend, en wat dit plan geheel verijdelde was dat de barbaren

die landwaarts in woonden de anderen aanvielen die niet leefden naar de overleveringen van hun geslacht, en hen van alles beroofden.

Aankomst van de eerste zendelingen van het Londensch genootschap. In Maart 1799 zijn de eerste arbeiders van het Londensch zending genootschap in Zuid-Afrika aangekomen. Eén hunner, de eerwaarde Dr. Van der Kemp, ging naar Kafferland, en trachtte een station te stichten in de nabijheid van Gaika's kraal. De Kosas waren echter

A. D. 1799. niet geneigd naar zijn onderwijs te luisteren. Ziende dat hij aldaar geen nut kon stichten, vertrok hij het volgend jaar naar Graaff-Reinet. Twee anderen, de heeren Kicherer en Edwards, gingen naar de Zakrivier, ten einde de Boesmans aldaar te onderwijzen. Deze eerstelingen werden spoedig door vele anderen gevolgd. Ook werd er een Zuid-Afrikaansch zending genootschap gevormd, dat nog bestaat, welks doel het was om de behulpzame hand te bieden om de heidenen te bekeeren. Een genootschap te Rotterdam zond eveneens mannen uit om in overleg met de Londensche zending te arbeiden, en spoedig waren er verschillende stations aan de overzijde der noordergrens, terwijl een vrij aanzienlijk getal mannen de kleurlingen binnen de kolonie onderwees.

Sir George Yonge wordt gouverneur. Bij het aftreden van Lord Marcartney, benoemden de ministers des konings een ouden landsbeambte, Sir George Yonge, tot gouverneur der Kaap Kolonie. **A. D. 1799.**

Op den 9den December 1799 kwam hij in de Tafelbaai aan, en legde den volgenden morgen den eed af aan zijn ambt verbonden.

In Augustus 1800 werden negentien van de gevangenen, die in April 1799 van den Boschberg weggezonden waren, voor het hooge hof van justitie ter terechtstelling gebracht. Eén was gestorven. Marthinus Prinsloo en Adriaan van Jaarsveld werden ter dood veroordeeld. Elf werden veroordeeld levenslang uit de kolonie verbannen te worden, behalve nog andere straffen te moeten ondergaan. Vier werden minder zwaar gevonnist, en twee op vrije voeten gesteld. Eén slechts, een man genaamd

Cornelis Edeman, onderging de straf hem door het hof van justitie opgelegd. Hij werd geëeseld, en toen naar New South Wales verbannen. De anderen werden gevangen gehouden, terwijl de volvoering hunner vonnissen tot Februari 1803 uitgesteld werd.

In Augustus 1800 werd voor het eerst een officieele *Gazette* gedrukt. In het begin werd het genoemd de *Kaapsche Stads-Courant en Afrikaansche Berigter*, en werd wekelijks uitgegeven. Van toen af tot op den tegenwoordigen tijd is de uitgave van dit blad onafgebroken voortgezet.

In dit jaar werd er eene model boerenplaats door de regering te Klappmuts aangelegd, om aan te toonen wat de beste wijze was om den grond te bewerken. Deze proef werd in eenen slechten tijd genomen. Sedert 1798 was de oogst steeds slecht uitgevallen, en zoo groot was het gebrek aan koren dat er in December 1800 een streng bevel door Sir George Yonge gegeven werd, verbiedende het koren uit te voeren of te verkwesten. De droogte duurde voort, en in 1801 werd het noodig gevonden meel en rijst in te voeren ten einde hongersnood af te weren. In het volgende jaar was het evenzoo gesteld. Op de modelplaats werd niet genoeg voedsel gewonnen tot verbruik van het groot aantal mannen die er arbeidden. Men liet deze proefneming als eene mislukking varen, ofschoon dit het middel was om op eene kleine schaal het gebruik der Engelsche ploegen in te voeren.

Terugroeping Nooit was er een man aan het hoofd der
van Sir George Kaapsche regering tegen wien men meer ge-
Yonge. kant was dan tegen Sir George Yonge. Zoovele

A. D. 1801. klachten rakende zijn slecht gedrag werden naar Engeland gezonden dat het ministerie besloot hem terug te roepen en een onderzoek naar zijn gedrag in te stellen. Op den 20sten April kwam er een schrijven hem berichtende dat Lord Glenbervie benoemd was hem als gouverneur op te volgen, dat hij dadelijk zijne ambtsplichten aan Generaal Dundas moest overmaken, en naar Engeland terugkeeren. Door een ander schrijven werd Generaal Dundas gelast als gouverneur dienst te doen tot-

dat Lord Glenbervie zou aankomen. Den volgenden morgen kwamen al de burgerlijke en militaire beambten op het kasteel te zamen, toen Generaal Dundas zijne lastgevingen liet voorlezen, en den eed aflegde als dienstdoende gouverneur.

Eene commissie werd in Engeland aangesteld om onderzoek te doen naar de klachten tegen Sir George Yonge, waarbij stelselmatige knoeierij, zonder weerga behalve in de donkerste dagen van de regeering der Oost-Indische Compagnie, aan het licht kwam. De eenige wijze waarop eene uitspraak van den gouverneur kon verkregen worden was door het omkoopen van de gunstelingen die hem omringden. Zij konden van hem het recht verkrijgen om alleenhandel te drijven, licentiën om onwettige daden te doen, bescherming tegenover straffen op misdaden, in het kort, alles wat kon verleend worden door iemand die eene ontzaglijke macht uitoefende. Dat zij den gouverneur misleid hadden werd als genoegzame grond beschouwd om hem van misdadig gedrag vrij te spreken, maar men oordeelde hem onbekwaam om hooge posten te bekleeden.

Na de schikkingen door den heer Maynier gemaakt die de regeering als het sluiten van den vrede beschouwde, bleef het district van Graaff-Reinet in een ellendigen toestand. Het bovengedeelte was weder door boeren bezet, maar daar er geene vergoeding gegeven was voor de zware verliezen van vee, heerschte er overal armoede, en de nood steeg hoog. In de nabijheid van de kralen der Kosas en Hottentotten was niemand zijn leven zeker, en waren niemands bezittingen veilig. De kolonisten beschuldigden den heer Maynier als oorzaak van al de ellende die zij verduurden, en voorzeker hebben zij hem meer ten laste gelegd dan zij moesten, ofschoon het waarheid was dat in geschillen tusschen hen en de gekleurde bevolking zij van hem geen recht verkregen.

In Juli 1801 werden de hoofden van huisgezinnen in het district opgeroepen om aan de drostdij de gebruikelijke opgaven te doen der volkstelling. Insteede van dit te doen, verscheen er op den 20sten der maand eene groote gewapende macht, de verplaatsing van Maynier en van de Hottentot-soldaten eischende.

De dragonders en de pandours waren op hen wachtende, en gedurende den dag werden er van beide kanten schoten gelost, doch zonder dat iemand getroffen werd. 's Avonds bood Maynier aan allen die wilden terugtrekken vergiffenis aan, en in den nacht maakten de opstandelingen zich uit de voeten.

Vroeg in October verschenen zij andermaal aan de drostdij, en omsingelden haar, met het doel om de bezetting uit te hongeren. De officier, die het bevel voerde over de troepen, verschanste zijne manschappen en had besloten vol te houden totdat hulp kwam opdagen. Hierop zond Generaal Dundas Majoor Sherlock met driehonderd soldaten over zee naar Algoabaai, en beval hem met allen mogelijken spoed naar Graaff-Reinet op te trekken.

Intusschen werden er zoo vele petitiën en brieven door de regeering ontvangen smeekende om de verplaatsing van Maynier, dat Generaal Dundas hem teruggeriep, kennisgevende dat er een onderzoek zou ingesteld worden naar de klachten tegen hem.

Op den 29sten November kwam Majoor Sherlock te Graaff-Reinet aan. Hij vond het land tusschen Algoabaai en de drostdij verlaten, en de bevolking van het district als één man onder de wapenen. De bezetting van het dorp bleef nog volhouden, maar was reeds vier dagen zonder brood geweest.

De majoor zond een dragonder naar het kamp der boeren, aan allen vol pardon aanbiedende die tot hunne getrouwheid aan den koning zouden terugkeeren, tevens bescherming belovende aan hunne personen en eigendommen, en uit den weg ruiming van werkelijke grieven. Toen de boeren vernamen dat Maynier niet langer aan het hoofd van zaken stond, gaven zij ten antwoord dat zij tegen hem alleen de wapenen opgevat hadden. Zij begonnen dadelijk uiteen te gaan, en eer het avond was op den 30sten waren allen vertrokken en was de opstand ten einde.

Eene commissie werd aangesteld om de klachten tegen Maynier te onderzoeken. Maar hij was voor ongeletterde boeren verreweg te slim, zoodat de commissie hem niet alleen vrijsprak, maar ook besliste dat hij zich bij iedere gelegenheid als een oprecht en eerlijk mensch gedragen had.

De regeering achtte het nu raadzaam om een einde te maken aan het rondzwerven der Hottentotten door het land. Zij maakte eene schikking met Dr. Van der Kemp dat er aan degenen die wilden terugkeeren en een ordelijk leven leiden een stuk gronds zou worden aangewezen, waarop hij het zendingswerk onder deze lieden kon voortzetten. Zaadkoren en gereedschap zouden hun verschaft worden, terwijl zij ook van het noodige zouden voorzien worden totdat zij zichzelven uit de opbrengst hunner tuinen konden onderhouden.

Eene plaats aan de Zwartkopsrivier werd als tijdelijke lokatie gekozen, waarop Dr. Van der Kemp een groot aantal Hottentotten te Graaff-Reinet bijeenbracht, en met hen naar de aangewezen plaats vertrok. Op weg daarheen drosten velen hunner, zoodat hij op de plaats aankwam met eenige honderden vrouwen en kinderen, maar met slechts weinige mannen.

Tegelijkertijd werd er eene burgermacht opgeroepen, die onder aanvoering van Kommandant Tjaart van der Walt die roovers moest straffen die niet naar de lokatie wilden gaan. Het aantal mannen dat aan de oproeping tot den burgerdienst gehoor gaf was beneden de negentig. Op den 13den Februari 1802 viel Van der Walt de rooverbenden aan op den linkeroever der Zondagrivier, en versloeg hen, maar zijn zoon werd in den slag gedood. Spoedig kwamen de Hottentotten op nieuw in zoo grooten getal tezamen dat de burgers verplicht waren terug te trekken, en daar men hun geen hulp verleende, werd deze kleine bende op den 23sten ontbonden.

Schrik heerschte overal door de kolonie heen. Men vreesde dat de pandours den dienst zouden verlaten om zich bij hunne landslieden aan te sluiten, en de geringste gebeurtenis was genoeg om ontsteltenis te veroorzaken.

Op den 1sten October 1801 werden er te Londen vredesvoorwaarden tusschen Frankrijk en Engeland geteekend, en ééne dezer voorwaarden was dat de kolonie aan de Nederlanden moest terug gegeven worden. Generaal Dundas was derhalve verlangend dat het land in zulk een toestand van orde zou gebracht worden dat de Britsche overheid het eervol kon

overmaken. Hiertoe werden op nieuw pogingen aangewend om de Hottentotten te bewegen zich in de lokatie neer te zetten, maar zij mislukten.

Al de burgers uit de districten van Swellendam en Graaff-Reinett werden toen opgeroepen, en in Juni 1802 vielen zij onder aanvoering van Kommandant Tjaart van der Walt, de vereenigde bende der Kosas en Hottentotten aan, die zich in de dichte bosschen aan de oevers der Zondagrivier ophielden. Gedurende acht weken waren er onophoudelijk schermutselingen. De burgers leden ook wel verliezen, maar nagenoeg tweehonderden-dertig der roovers werden gedood, terwijl over de dertien-duizend stuks hoornvee teruggenomen werden.

Dood van Kommandant Tjaart van der Walt. A. D. 1802. Op den 8sten Augustus, echter, namen de zaken een keer. Op dien dag werd Kommandant Tjaart van der Walt in een slag aan de Kougahoogten gedood. Nooit was het verlies van één enkelen man noodlottiger voor het welslagen eener onderneming. Vroeg op den volgende morgen trokken de boeren terug, en op den 14den gingen zij uiteen en begaven zich huiswaarts.

Toen het bericht hiervan Generaal Dundas bereikte, begaf hij zich dadelijk naar de grenzen, den heer Honoratus Maynier met zich nemende. Maynier werd naar de Hottentotten gezonden om hen te bewegen de wapenen neêr te leggen, maar slaagde hierin slechts met zeven onder-kapiteins, die met hun volk overland naar de Kaapstad gingen. Er was geen andere uitweg dan om andermaal een burgerkommando op te roepen, en de noodige bevelen werden aan de burgers door geheel de kolonie gegeven.

Intusschen was het land aan de kust geheel en al aan de genade der roovers overgelaten, die al de boerenplaatsen verwoestten zoowel die ver naar het westen als aan de Kaaimansrivier, nabij het tegenwoordig bestaande dorp George.

In Januari 1803 trok eene groote burgermacht te veld. De Hottentotten en Kosas twistten onderling over de verdeeling van den buit, en van weerszijden gaf men voor naar vrede

met de blanken te verlangen. Op den 20sten Februari werd er tusschen de kommandanten en de Kosa-opperhoofden eene schikking getroffen dat zij van geene zijde elkander zouden hinderen, dat de Kosas zoo spoedig mogelijk naar hun eigen land moesten terugkeeren, en dat zij intusschen niet aan deze zijde van het Zuurveld zich vertoonen zouden. De Hottentotkapiteins beloofden zich van landlooperij en roof te onthouden, op voorwaarde dat zij niet aangevallen werden. Zoodra deze schikkingen getroffen waren, gingen de burgers uiteen.

Wegens de verwoesting van het district Graaff-Reinet, werd vleesch zoo schaarsch dat Generaal Dundas in October 1801 een gezantschap zond, onder aanvoering van den heer Pieter Jan Truter en Dr. William Sommerville, om te vernemen of er geen slachtvee in Betshuanaland kon verkregen worden.

Aan de Oranjerivier sloot zich de eerwaarde heer Edwards bij de reizigers aan, en vergezelde hen. Een weinig verder ontmoetten zij een kolonist, Jan Kock, die toen als zendeling werkzaam was; en te Rietfontein troffen zij een aantal lieden aan van het Hottentotsch geslacht, die daar onder de leiding waren van de zendingen Kicherer, Anderson, en Kramer, die bijgestaan werden door twee jonge kolonisten.

Aan de Kurumanrivier werden de eerste kralen van den Batlapinstam der Betshuana gezien. De eerwaarde heer Edwards bleef daar om zendingwerk te beginnen, en binnen weinige dagen sloot zich Jan Kock bij hem aan. Van de Kuruman gingen de reizigers voort naar Lithako, eene groote kraal gedeeltelijk door de Batlapin en gedeeltelijk door de Barolong bezet. In de nabijheid waren er uitgebreide tuinen, waaruit het volk het meerendeel van zijn voedsel haalde. De reizigers berekenen dat er tusschen de tien en vijftien duizend bewoners te Lithako waren. Zij bleven hier ettelijke dagen om kennis van zaken op te doen, maar daar zij geen noemenswaardig aantal vee konden verkrijgen, gingen zij niet verder.

De heeren Truter en Somerville brachten bericht terug dat de Betshuana eene vertakking waren van hetzelfde geslacht als de Kosas die aan de oostelijke grens der kolonie woonden, maar

dat zij in sommige opzichten in taal en zeden van hen verschilden. De Kosas waren oorlogzuchtiger, maar minder bedreven dan de Betschuana.

De vrede van Amiens. De finale vredes-voorwaarden tusschen Groot-Britannië, Frankrijk, en de Nederlanden — **27 Maart 1802.** toen de Bataafsche Republiek — werden onderteekend te Amiens op den 27sten Maart 1802. Het zesde artikel hield in dat de Kaap Kolonie aan de Bataafsche Republiek moest teruggegeven worden, en dat schepen behoorende aan de andere machten in dit kontrakt begrepen het recht zouden hebben de Kaap aan te doen en te koopen wat zij noodig hadden, zonder andere belastingen te betalen dan die waaraan de Hollandsche schepen onderworpen waren.

Nieuwe Regeeringsvorm. De Staten-Generaal besloten dat het uitvoerend en wetgevend gezag der kolonie zou berusten bij een gouverneur en een raad van vier leden, van welke één ten minste door geboorte of lang verblijf een kolonist moest zijn. De gouverneur moest tevens bevelhebber der troepen zijn. Het hooft hof van justitie moest bestaan uit een president en zes leden, allen in de wetten bedreven. Handel met de bezittingen der Bataafsche Republiek, waar ook, moest slechts aan eene kleine belasting onderworpen zijn. Met deze beginselen als grondslag, werd de taak om een plan ter uitvoering ervan te beramen opgedragen aan den heer Jacob Abraham de Mist, een advokaat van groote bekwaamheid.

Het plan door den heer De Mist opgesteld gaf zoo veel voldoening dat hij uitgezonden werd om de kolonie van de Engelschen over te nemen, de Hollandsche beambten in hunne posten te bevestigen, en de zaken zoodanig te regelen als hij mocht noodig achten. Een zeer bekwaam krijgs-officier, en een man tevens van uitnemend zedelijk karakter — Luitenant-Generaal Jan Willem Janssens — werd tot gouverneur benoemd, terwijl ook de raadsleden en rechters gekozen werden. Er werd besloten dat de bezetting zou bestaan uit drieduizend eenhonderden-en-vijftig soldaten.

De heer De Mist bereikte de Kaapstad op den 23sten

December en ging den volgende morgen zijn verblijf in het kasteel nemen. Op den 30sten vaardigde Generaal Dundas eene proclamatie uit, de inwoners der kolonie van hunnen eed van getrouwheid aan zijne Britsche Majesteit ontslaande op en na den 1sten Januari 1803.

De Engelsche troepen waren bijna allen ingescheept, toen op den middag van den 31sten eene pakketboot aankwam met een schrijven van den secretaris van staat, den dienstdoenden gouverneur gelastende de kolonie niet over te geven totdat hij nadere bevelen ontvangen had. De soldaten werden met spoed aan gene zijde der schepen in schuiten nedergelaten, zoodat dit niet van het land kon gezien worden, en eene sterke macht was binnen de muren van het kasteel voordat de Hollandsche officieren iets van het tegenbevel bemerkten. Slechts de helft der Bataafsche troepen was aangekomen, en degenen die geland waren hadden geene wapenen. Er werd derhalve geene enkele poging aangewend om op de overgave des lands aan te dringen. Men kwam overeen dat de Hollandsche soldaten in tenten moesten gelegerd worden op de vlakte nabij Rondebosch, welke plaats dan ook tot op dezen dag als de kampgrond bekend staat.

De kolonie aan de Bataafsche Republiek teruggegeven. Februari 1803. De zaken bleven in onzekerheid tot op den 19den Februari, toen Generaal Dundas uit Engeland bevel kreeg de kolonie dadelijk over te geven. Tegen zonsondergang in den avond van Zondag den 20sten Februari 1803 werden de Engelsche wachten door Hollandsche soldaten afgelost, en den volgende morgen werd de Bataafsche vlag op het kasteel geheschen.

De Britsche soldaten gingen naar andere standplaatsen, de burgerlijke beambten keerden naar Engeland terug, en slechts twee officieren bleven achter om met het nieuwe gouvernement de rekening te vereffenen. Het voornaamste item was het papiergeld, ter waarde van 50,000 pd. st., dat in vroegeren tijd door Generaal Craig in omloop gebracht was ten einde mondbehoeften voor zijne troepen aan te koopen. Na de overmaking van de kolonie in September 1795 werd er door het leger en de

scheepsmacht aanspraak gemaakt op de slaven van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie als buit hun toekomende. Deze eisch werd toegestaan, en de slaven werden gekocht voor den publieken dienst voor den prijs van 30 pd. st. per hoofd. Zij werden nu voor denzelfden prijs aan de Bataafsche overheids-personen afgestaan, terwijl het overschot met krijgsvoorraad uitbetaald werd.

HOOFDSTUK XVIII.

De eerste Maart 1803 werd als een dag van dankzegging gevierd tot God den Almachtige omdat Hij de Kaap Kolonie aan hare oude bezitters teruggegeven had. In den morgen werd er in al de kerken godsdienstoefening gehouden, en in den middag werd Luitenant-Generaal Janssens door den commissaris de Mist in zijn ambt als gouverneur bevestigd. Ook aan de andere beambten die uit Europa overgekomen waren werden hunne plichten formeel aangewezen. De landdrosten en de meeste klerken onder de Engelsche regeering bleven hunne posten behouden.

De heer De Mist gaf kennis dat, zoodra hij met den toestand des lands bekend geworden was, het zijn plicht zou zijn de grondwet op te stellen, die echter door de Staten-Generaal zou moeten goedgekeurd worden. Alle personen die om politieke redenen door de vorige regeering gevangen gezet of verbannen waren werden op vrije voeten gesteld.

Dit gold echter niet de Graaff-Reinetsche boeren die reeds bijna vier jaren gevangen gezeten hadden, en door een wettig gerechtshof veroordeeld waren. Maar zij bleven niet lang in onzekerheid aangaande hun lot. Adriaan van Jaarsveld was in de gevangenis gestorven. De anderen werden op den 30sten Maart vrijgelaten.

Reis van Gouverneur Janssens. A. D. 1803. In April verliet Gouverneur Janssens de Kaapstad om het oostelijk deel der kolonie te bezoeken, en te vernemen hoe het gesteld

was met de blanke bevolking, de Kosas, en de Hottentotten. Te Fort Frederick trof hij Dr. Van der Kemp aan met de Hottentotten onder zijne zorg, die eenigen tijd tevoren hun tijdelijk verblijf verlaten hadden. Hij keurde ten volle goed het plan dat Generaal Dundas zich voorgesteld had, om aan de Hottentotten eene streek lands tot eigen gebruik te geven, alwaar zij onder het bestier der zendelingen konden zijn; en hij bood ook aan een stuk open grond niet ver van Algoabaai gelegen. Dr. Van der Kemp noemde de plaats Bethelsdorp, en de zending-gemeente trok dadelijk er heen.

Twee benden Hottentotten woonden nabij de Zondagrivier. De gouverneur zond vriendschappelijke boodschappen aan hunne kapiteins, Klaas Stuurman en Boezak. De eerste hunner bezocht Fort Frederick, toen er besloten werd dat het verledene aan beide zijden zou vergeten worden, of, indien men het zich in herinnering bracht, dat de misdaden der Hottentotten gedurende den oorlog gepleegd dan moesten beschouwd worden enkel als verzet tegen de wreede behandeling die, zoo als sommigen hunner beweerden, hun door kolonisten aangedaan was. De Hottentotten kregen de verzekering dat hunne personen en hun eigendom ten volle zouden beschermd worden. Verder werd besloten dat indien zij ergens in dienst gingen, er eene aantekening van de huurvoorwaarden door den landdrost zou gehouden worden, en dat deze zou moeten toezien dat hun recht gedaan werd.

De gouverneur gelastte Kapitein Alberti, den tweeden officier in rang van de bezetting te Fort Frederick, om eene geschikte streek lands aan de Gantoosrivier te kiezen, en die aan Stuurman te geven, tot gebruik voor zijn volk. Voor dat dit ten uitvoer kon gebracht worden, stierf Klaas Stuurman, waarna zijn broeder David kapitein van de bende werd. De lokatie werd derhalve aan hem gegeven.

Boezak en zijne volgelingen zwierven eenigen tijd om, maar zonder iemand te hinderen, en eindelijk zetten ook zij zich stil neder.

Toen de kolonie overgegeven werd, werd ook het Hottentot-

regiment in dienst bij de Engelschen aan de Bataafsche overheid overgedragen. Het regiment, dat uit driehonderd-en-zes man bestond, werd geplaatst te Rietvlei, in de Kaapsche vlakte. Op dezelfde plaats bevonden zich ook de zeven kapiteins die zich hadden laten bewegen van de grenzen op te trekken, met zeshonderd-vier-en-zestig volgelingen, mannen, vrouwen, en kinderen. Deze werden op kosten der regeering onderhouden, en hunne tegenwoordigheid had een slechten invloed op de pandours. Derhalve gaf hun de gouverneur lokaties van genoegzame grootte op een afstand van de grenzen, en voorzag hen van een weinig vee om er veeteelt mede te beginnen.

Door deze schikkingen werd er een einde gemaakt aan de moeilijkheden met de Hottentotten.

In Mei hield de gouverneur eene bijeenkomst met de Kosa-opperhoofden in het Zuurveld. Ndlambe, Cungwa, Jalusa, Tshatshu, en eenige anderen van minder beteekenis, waren er met een groot aantal volgelingen tegenwoordig. De opperhoofden druktèn hun vurig verlangen uit om met de blanken in vrede en vriendschap te leven, en zoo bestond er weinig bezwaar om zaken van minder aanbelang te regelen. Maar het belangrijkste, namelijk, het vertrek van de Kosas uit het Zuurveld, kon niet zoo gemakkelijk geschikt worden. De opperhoofden stemden toe dat de Vischrivier de grenslijn was, maar verklaarden tevens dat zij er niet konden over trekken uit vrees voor Gaika. De gouverneur trachtte hen te bewegen met Gaika vrede te maken, en na veel spreken verklaarden allen, met uitzondering van Ndlambe, zich hiertoe bereid, op voorwaarde dat hij zelf den voorslag deed.

Geschenken werden aan de opperhoofden gegeven, die op hunne beurt den gouverneur eenige ossen toezonden, en met verzekeringen van wederzijdsche vriendschap gingen de partijen niteen. De gouverneur vaardigde nu eene proklamatie uit uit, den kolonisten verbiedende Kaffers als arbeiders in dienst te nemen, en gelastte tevens dat allen van die natie die in dienst waren dadelijk moesten ontslagen worden, tenzij zij meer dan een jaar bij hunne heeren geweest waren en den wensch uitdrukten er te blijven.

In Juni had de gouverneur eene samenkomst met Gaika aan de Katrivier, bij welke gelegenheid het opperhoofd zich verbond dat niemand zijner volgelingen over de grenslijn zou gaan, en beloofde dat indien de Kosas uit het Zuurveld tot hun eigen land zouden terugkeeren hij hen ongehinderd zou laten. Hij stemde er ook in toe om de afvallige Europeanen in zijn land woonachtig te verdrijven.

Kort daarop hadden Cungwa en Jalusa zich bij Gaika aangesloten, en gezamenlijk eenen aanval op Ndlambe gedaan, maar zonder hem te kunnen verjagen. De boeren werden weerhouden het land aan de kust ten oosten van de Boesmansrivier weder in bezit te nemen, maar het overige gedeelte van het district Graaff-Reinet was vrij rustig.

Oorlog tusschen Engeland en Holland. Op den 12den Mei, minder dan drie maanden na de teruggave der kolonie, ontstond er oorlog tusschen Groot-Britannië en de Bataafsche A. D. 1804. Republiek. Toen Generaal Janssens hiervan bericht kreeg, wijdde hij al zijne aandacht er aan om het Kaapsche schiereiland in een behoorlijken staat van verdediging te brengen. Maar spoedig kwamen er bevelen uit Holland dat hij zijn beste regiment naar Batavia moest zenden, daar het vaderland niet meer manschappen kon verschaffen, en er in Java groote behoefte aan troepen bestond. Het eenige dat de gouverneur kon doen om dit verlies goed te maken was om het Hottentotten korps tot zeshonderd te vermeerderen.

Op den 28sten December 1803 brak er brand uit in het dorp Stellenbosch, waardoor de molen, de pastorie, vier-en-twintig private woonhuizen, en veertien pakhuizen en winkels geheel vernield werden.

Het district van Uitenhage In Februari 1804 vaardigde de heer De Mist te Graaff-Reinet een proclamatie uit, waardoor hij van dit district afsneed de wijken Zwarte-oppericht. A. D. 1803. ruggens, Bruintjeshoogte, Zuurveld, Boesmansrivier en Zwartkopsrivier. Deze wijken zouden een afzonderlijk district uitmaken, terwijl Kapitein Alberti, die het bevel voerde over de bezetting te Fort Frederick, last ontving om als landdrost

dienst te doen. In April gaf Generaal Janssens aan het nieuwe district den naam Uitenhage, naar een naam in de familie van den heer De Mist.

Aan de landdrosten van Swellendam, Graaff-Reinet, en Uitenhage werd opgedragen met elkander te raadplegen en dan een voorstel te doen aangaande de grenslijn. Zij bevalen aan dat de wijk Winterhoek van Graaff-Reinet, en de wijken Zitzikama, Krommerivier, en Baviaanskloof van Swellendam moesten genomen, en bij Uitenhage gevoegd worden. In elk district zou er een landdrost met zes heemraden zijn. De heer De Mist keurde dit goed, en de noodige bevelen werden dientengevolge gegeven.

Voor de oprichting der nieuwe drostdij werd eene boerenplaats gekozen die aan de weduwe Elizabeth Scheepers behoord had, maar door de Kosas vernield en niet weder in bezit genomen was. De plaats werd gekocht, met den opbouw der drostdij kort daarna een aanvang gemaakt, en aan de plaats alwaar de drostdij stond dezelfde naam gegeven als aan het district. De eerste zitting van landdrost en heemraden werd op den 15den November gehouden.

Het district van Tulbagh opgericht. A. D. 1804. In Juli 1804 vaardigde de heer De Mist eene andere proclamatie uit, waardoor hij van Stellenbosch afsneed eene streek lands ten noorden eener provisioneele lijn. Aan het district tusschen deze lijn, de noordelijke grenslijn der kolonie, en de Gamka-rivier of westelijke grenslijn van Graaff-Reinet, gaf Generaal Janssens den naam Tulbagh, ter eere van den hooggeachten gouverneur van vroegere dagen. In het begin dacht men dat de drostdij moest zijn te Jan-Disselsvlei, waar eenige jaren later het dorp Clauwilliam gesticht werd; maar daar het waarschijnlijk was dat er eene betere plaats kon gevonden worden, werd er last gegeven aan den heer Bletterman, voorheen landdrost van Stellenbosch, om de omgeving nauwkeurig te onderzoeken en van zijne bevindingen verslag te doen. Op den 1sten Augustus werd de heer Hendrik van de Graaff tot landdrost van Tulbagh benoemd.

De heer Bletterman had er bezwaar tegen dat Jan-Disselsvlei een magistraatszetel zou zijn, omdat zij door een zeer woest stuk lands afgesneden was van het oostelijk gedeelte van het district. Hij beval instede hiervan aan de plaats Rietvlei, nabij de kerkplaats van het Roodezand. Deze plaats behoorde aan een man Hercules du Pré genaamd, die gewillig was haar te verkoopen. De regeering volgde den raad op van den heer Bletterman, en bepaalde tot grenslijn tusschen de districten Stellenbosch en Tulbagh de Breedrivier van hare vereeniging met de Hexrivier, opwaarts, tot de westelijke punt van het zoogenaamd eiland, van daar de westelijke bergketen tot naar Pikenierskloof, en verder eene lijn tot Verlorenvlei aan de kust van den Atlantischen oceaen.

Op lastgeving van het gouvernement, werden er omtrent dezen tijd te Groote Post proeven genomen om den landbouw te verbeteren, maar niets werd hierbij gewonnen. Ook werden er pogingen aangewend om wolgevende schapen in te voeren en de hoedanigheid der Kaapsche wijnen te verbeteren. Een aanzienlijk Hollander, G. K. van Hogendorp genaamd, ontwierp een plan voor het uitzenden van een aantal Hollanders die zich metterwoon te Plettenbergsbaai zouden vestigen. Wel kwamen er eenige immigranten over, maar het uitbreken van den oorlog maakte hieraan een einde.

In Juli 1804 werd er door den heer De Mist eene ordonnantie uitgevaardigd, verklarende dat alle godsdienstige genootschappen, die een Almachtig opperwezen aanbaden op gelijke wijze door de wet zouden beschermd worden, en dat geene burgerlijke voorrechten aan eenige bijzondere geloofsbelijdenis zouden verbonden zijn. Tot nog toe behoorde de geheele boerenbevolking van Europeeschen bloede aan de Nederduitsch-gereformeerde kerk. In de Kaapstad waren er inwoners die bijna iedere geloofsbelijdenis vertegenwoordigden, en in het kasteel zelf werd er in 1805 eene kamer als een kapel ingericht, waarin een Roomsche-Katholieke priester dienst deed voor de soldaten die tot zijne kerk behoorden. De Hollandsch-gereformeerde bleef echter de gevestigde kerk des lands, in zooverre dat hare predikanten door de

regeering aangesteld werden, en zij hunne salarissen uit de publieke schatkist trokken.

De ordonnantie die aan alle personen, van welke geloofsbelijdenis ook, burgerlijke rechten toekende maakte ook voorziening voor scholen onder het bestuur der regeering en niet aan eenig godsdienstig genootschap behorende. Deze maatregel was zijn tijd vooruit, en vond overal bij de boeren zoo veel tegenstand dat dergelijke scholen slechts in de Kaapstad konden gesticht worden. De uitroep door geheel de kolonie was: liever geene opvoeding hoegenaamd uit boeken dan een onderwijs dat niet op den godsdienst gegrond was.

Eene andere ordonnantie van den heer De Mist had betrekking op huwelijken. Vóór dezen tijd moesten allen die zich in het huwelijk wilden begeven voor het huwelijks-hof in de Kaapstad verschijnen, om aan te toonen dat er geene wettige verhinderings bestonden. Eene licentie werd van het hof verkregen, en men kon of door een predikant in de Kaapstad getrouwd worden, of naar zijn eigen district gaan om in het huwelijk bevestigd te worden door den predikant van wiens gemeente men lidmaat was. De ordonnantie van den heer De Mist bepaalde, dat na den 1sten Januari 1805 huwelijken moesten bevestigd worden voor den landdrost en twee heemraden van het district waarin de bruid minstens drie maanden gewoond had. Hiermede werd het bezwaar van eene reis naar de Kaapstad uit den weg geruimd.

Het gangbare papiergeld werd door den heer De Mist vermeerderd om loopende kosten te dekken, en aan het einde van 1805 beliep het papier de som van twee millioen zes-en-tachtig duizend rijksdaalders. De regeering schatte den papieren rijksdaalder op drie shillings en vier pence in Engelsche munt.

Op den 25sten September 1804 deed de heer De Mist formeel afstand van zijne betrekking als commissaris-generaal, zoodat de gouverneur meer vrijheid bezat om krachtig te handelen. De groote vraag van dien tijd was hoe de kolonie behoorlijk te verdedigen, daar niemand er aan twijfelde dat zij vroeger of later door de Engelschen zou aangevallen worden. De heer De

Mist gaf niet voor eenige kennis te bezitten van krijgszaken, en dacht dat daar de verantwoordelijkheid op den gouverneur alleen rustte, deze uitsluitend gezag moest hebben, ofschoon zij steeds in volmaakte eensgezindheid te zamen gewerkt hadden. Op den 26sten Februari 1805 zeilde hij naar Amerika. De Hollandsche handel op zee was zoo geheel te niet geraakt dat hij langs geen anderen weg naar Europa kon terugkeeren.

In Januari 1805 kwam er een post tot stand voor het vervoer van brieven en de *Gouvernements Gazette* tusschen de Kaapstad en de verschillende drostdijen. Een postzak werd wekelijks door postrijders naar Stellenbosch en Tulbagh vervoerd, en naar de andere drostdijen zoo dikwijls de regeering bericht wilde zenden. In dit geval gingen boeren langs den weg een kontrakt aan om den postzak van de ééne statie naar de andere te zenden, en de landdrosten zonden de brieven en nieuwsbladen naar de veldkornetten met de eerste gelegenheid.

Bepaling der grenzen van de Kolonie. Daar het op ééne plaats vooral niet duidelijk was, wat de noordelijke grenslijn was door Lord Macartney bepaald, besloot de raad op den **A. D. 1805.** 20sten Februari dat zij zou zijn als volgt: eene lijn van den Atlantischen oceaen langs de Buffelsrivier tot aan de Koperbergen, van daar naar de vereeniging van Zakrivier en Rietrivier, verder de Zakrivier tot aan haren oorsprong in de Nieuwveldbergen, van daar de bergketen zoo ver als de Sneeuwberg, en van daar eene kromme lijn naar Plettenbergs baken aan de Zeekoerivier. De oostelijke grenslijn werd vastgesteld als de Zuurberg, en van daar een lijn aan den voet van de Bamboes- en Tarkabergen tot aan den samenloop van de Baviaansrivier en Vischrivier, en van de Vischrivier tot aan de zee.

In 1805 werden Landdrost Van de Graaff en Dr Hendrik Lichtenstein door de regeering gezonden om zaken te onderzoeken op de staties van het Londensch zending-genootschap, aan de andere zijde der noordelijke grenslijn. Op de statie van den heer Kicherer aan de Zakrivier, vonden zij eene kleine gemeente van bastaards en Hottentotten, maar de Boesmans,

voor wie eigenlijk het zendingwerk alhier bestemd was, waren uiteengegaan. Ten noorden der Oranjerivier, in het district dat sedert 1880 de afdeeling Hay genoemd wordt, vonden zij omtrent duizend menschen van Hottentotsche afkomst, in zes dorpen wonende, onder opzicht van de zendelingen Anderson en Kramer. Het land in den omtrek was van onheugelijke tijden af slechts door Koranas en Boesmans bezet, en bijna al de lieden op de statie waren nieuwe aankomelingen. Aan de Kurumanrivier woonden de Batlapin. De voornaamste kraal van dezen stam was toen nabij den oorsprong der rivier, en telde slechts omtrent vijfduizend bewoners, daar de Barolong sedert het bezoek van de heeren Truter en Somerville vertrokken waren. Verscheidene zendelingen hadden onder deze lieden gewoond, maar zij waren allen heengegaan, en niemand dan Jan Kock had het voornemen om terug te keeren. De reizigers gingen niet verder. Bij hunne terugkomst konden zij vele bijzonderheden mededeelen, en waren zij de eersten om de stelselmatige slavernij bekend te maken die bij de Betschuana in zwang was.

Bevolking der kolonie in 1805. In 1805 bestond de Europeesche bevolking der geheele kolonie, volgens volkstelling, uit vijf-en-twintigduizend-zevenhonderd-zeven-en-vijftig personen, behalve de soldaten. Zij waren de eigenaren van bijna dertigduizend slaven, en hadden bovendien in hunnen dienst omtrent twintigduizend Hottentotten, bastaards, en Boesmans. Het is onmogelijk te zeggen hoe vele Hottentotten toen in hunne eigene kralen woonden, of hoe vele Boesmans omzwierven, want deze betaalden geene belastingen, en daarom hebben de volkstellers geen acht op hen gegeven. De bevolking van de Kaapstad was zoo wat over de zesduizend Europeanen en bijna elfduizend gekleurden.

Sedert de ontvangst van het bericht dat de oorlog hervat was, wendde Generaal Janssens onvermoeide pogingen aan om zich op de verdediging der kolonie voor te bereiden. Het Hottentotten regiment werd goed geoefend, en de Aziaten in en nabij de Kaapstad werden als vrijwilligers ingeschreven in

een korps genaamd de Maleische Artillerie. Men was voornemens een voorraad graan achter de bergen van Hottentots-Holland te verzamelen, zoodat indien de Kaapstad ingenomen werd, het leger zich kon terugtrekken en mondbehoeften van den invaller afsnijden; maar de oogst was jaar na jaar zoo schraal dat niets over bleef. Aan het einde van 1805 was de schaarschheid in de Kaapstad zoo groot dat er nooit meer meel voorhanden was dan wat noodig was voor verbruik voor twee dagen, en de oogst, waarvan men het koren verwachtte, was schraler dan gewoonlijk. De geregelde Europeesche troepen van allerlei wapenen waren tusschen de vijftien- en zestienhonderd in getal. Deze werden allen op het Kaapsche schiereiland geplaatst, met uitzondering van eene afdeeling van tachtig man te Fort Frederick.

Langen tijd had men een aanval verwacht, en in de laatste week van 1805 werd het bekend dat eene vloot — verondersteld eene Engelsche te zijn — aan het naderen was. Deze vloot stond onder het bevel van den schout-bij-nacht Home Popham, en had aan boord zeven regimenten voetvolk, een regiment lichte dragonders, driehonderd-en-twintig kanonniërs, en vijfhonderd-zes-en-veertig rekruten voor het Engelsche leger in Indië. De troepen — zesduizend zeshonderd vier-en-vijftig zonder de officieren — stonden onder het bevel van Majoor-Generaal David Baird, een officier die wel bekend was met de Kaap en hare vestingen, daar hij alhier in 1798 gediend had.

Aankomst der Engelsche vloot. Op den avond van den 4den Januari 1806 wierpen de schepen — drie-en-zestig in getal —

A. D. 1806. het anker tusschen Robben-eiland en het Blauwbergsche strand. Generaal Baird was voornemens zijn leger den volgende morgen te ontschepen in de kreek genaamd Loubersbaai, en het dan over de vlakte naar de Kaapstad te doen oprukken; maar in den nacht begon de wind sterk te waaien, en in den morgen van den 5den was de branding op het strand zoo sterk dat er aan landen niet te denken was.

De generaal besloot toen zijne troepen in Saldanhabaai te ontschepen, ofschoon zijne manschappen van die haven verplicht

zouden zijn een langen en vermoeienden tocht te doen, en het noodig zou zijn om gemeenschap open te houden met de vloot door middel van afdeelingen op verschillende plaatsen langs den weg achter te laten. Gedurende den nacht van den 5den werd een gedeelte van het leger naar Saldanhabaai gezonden, en het overige zou den volgenden morgen gevolgd zijn, maar bij het aanbreken van den dag werd opgemerkt dat de branding zoo verminderd was dat het mogelijk zou zijn om te landen. Dien namiddag werden drie Schotsche regimenten aan wal gebracht, met het verlies echter van vijfen-dertig man, die verdronken. Op den 7den landden drie andere regimenten, met geschut en mondbehoeften.

Zoodra het bekend werd dat de Engelschen te Blauwbergstrand aan het landen waren, ging Generaal Janssens hen te gemoet, eene aanzienlijke burgermacht en eenige soldaten onder Luitenant-Kolonel Von Prophalow achterlatende om de vestingen te bewaken. Hij had een leger van zoo wat over de tweeduizend man sterk, maar uit een vreemdsoortig mengsel samengesteld. Er waren tweehonderd vier-en-twintig burgers te paard, onder de Kommandanten Linde, Human, en Wium; voorts tweehonderd acht-en-negentig Hollandsche soldaten, negenhonderd-en-zestig soldaten uit iedere natie in Europa, tweehonderd-en-veertig Franschen aan gestrande schepen behoorende, en driehonderd negen-en-dertig Maleiers, Hottentotten, en slaven. Hij had zestien veldkanonnen.

Slag te Blauw- Te drie ure in den morgen van Woensdag
berg. den 8sten Januari 1806 was deze gemengde
8 Januari 1806. macht te wapen, oprukkende van de duinen aan de andere zijde van Rietvlei, waar men den nacht doorgebracht had, naar het Blauwbergstrand, toen de schildwachten tijding brachten dat de Engelschen aan het naderen waren. Te vijf ure kwamen de Britsche troepen in 't gezicht, juist toen zij een heuvel afdaalden naar de vlakte aan den voet van den Blauwberg. Generaal Baird had onder zich vierduizend man voetvolk, behalve kanonniërs en vijf- of zeshonderd matrozen met spiezen gewapend daarbij acht veldkanonnen met zich voerende.

Zoodra de legers binnen bereik van kanongeschut, waren begon de artillerie van beide kanten te vuren. Eenige kogels van het Engelsche geschut vielen onder eene afdeeling Duitsche huurotroepen, die dadelijk begonnen af te trekken, terwijl zij spoedig door andere uitlandsche troepen gevolgd werden. De burgers, het Fransche korps, de overige troepen, en de gekleurde hulptroepen gedroegen zich goed. Zwaar werd er met kanonnen en geweren op hen gevuurd, maar zij deden op hunne beurt hetzelfde. Doch het vluchten van het grooter deel der geregelde troepen maakte het onmogelijk voor de gemengde macht die nog op het slagveld bleef om de aanvallen der Bergschotten regimenten te weerstaan, en zoo trok het overblijfsel des legers, op bevel van Generaal Janssens, zich terug.

Het verlies der Engelschen in den slag te Blauwberg was één officier en veertien manschappen gedood, negen officieren en eenhonderd-en-tachtig manschappen gewond, terwijl acht der manschappen vermist werden. De lijst der Hollandsche troepen toont de gedooden, gewonden, en vermisten te zamen aan. Toen deze in den namiddag afgeroepen werd, antwoordden driehonderd-zeven-en-dertig niet op hunne namen.

Te Rietvlei werd het verslagen leger weder bijeenverzameld. De meeste uitlanders die er waren werden naar de Kaapstad gezonden, en met het overige zijner macht trok Generaal Janssens zich terug in de bergen van Hottentots-Holland.

De Kaapstad De Britsche troepen bleven den nacht over overgegeven. te Rietvlei, en in den morgen van den 9den hervatten zij hunnen tocht naar de Kaapstad. Te Zoutrivier was het gemakkelijk met de schepen gemeenschap te hebben, en voorbereidselen werden gemaakt om zwaar geschut en mondbehoefte aan land te brengen. Maar Kolonel Von Prophalow wachtte niet totdat hij aangevallen werd, omdat het niet in zijne macht was om met eenig vooruitzicht op welslagen weerstand te bieden. Hij zond een vredesvlag met het verzoek om een wapenstilstand voor twee dagen, ten einde de voorwaarden van overgave te regelen. Nabij den mond van Zoutrivier ontmoette de vredebode Generaal Baird, die slechts zes-en-dertig uren

uitstel wilde verleen, en verder eischte dat hij binnen zes uren in het bezit moest gesteld worden van de verdedigingslijnen en van het Fort Knokke. Zijn eisch kon niet van de hand gewezen worden, en dien avond nam een engelsch regiment bezit van het Fort Knokke. Te vier ure in den namiddag van den 10den werden de voorwaarden van overgave te Papendorp, nu Woodstock, onderteekend door Luitenant-Kolonel Von Prophalow, Majoor-Generaal Baird, en Commodore Home Popham.

Deze voorwaarden bepaalden, dat het kasteel en de andere vestingen aan de troepen zijner Britsche Majesteit moesten afgegeven worden. De geregelde troepen en de Franschen uit de gestrande schepen moesten krijgsgevangenen zijn. Kolonisten die te wapen waren moesten tot hunne vorige beroepen terugkeeren. Privaat eigendom van allerlei aard zou geëerbiedigd worden, maar alle eigendom der Bataafsche regeering moest afgegeven worden. De burgers en andere inwoners zouden blijven in het genot van al hunne rechten en voorrechten, en de publieke eeredienst, zooals hij toen bestond, moest onderhouden worden. Het papiergeld dat in omloop was zou gangbaar blijven tot dat zijner Majesteits besluit daaromtrent bekend werd, en de publieke landerijen en gebouwen moesten als waarborg gelden voor dat gedeelte dat niet uitgeleend was. De inwoners van de Kaapstad zouden er van verschoond worden dat soldaten bij hen ingekwartierd werden.

De vijandelijke macht tegenover Generaal Janssens was zoo groot dat hij geene hoop koesterde lang weerstand te kunnen bieden, maar zijne schuilplaats in de bergen van Hottentots-Holland was gunstiger om gewenschte voorwaarden te verkrijgen dan indien hij na zijne nederlaag te Blauwberg naar de Kaapstad teruggetrokken was.

Binnen weinge dagen vernam hij dat twee Engelsche regimenten bezit genomen hadden van het dorp Stellenbosch en de kloof aan het Roodezand, en dat een ander regiment op het punt stond naar Mosselbaai te vertrekken, met het doel om zich van de Attaqua-pas te verzekeren. Hij had ook bericht ontvangen

dat de Engelsche generaal voor den krijgsdienst beslag gelegd had op al de rijpaarden in de stad.

Op den 13den deed Generaal Baird het voorstel dat het Hollandsche leger zich op eervolle termen zou overgeven, en Generaal Janssens stemde er in toe de vredesvoorwaarden te bespreken. Er vond eenig oponthoud plaats, dat te wijten was aan sommige voorstellen door de ééne partij gedaan die de andere verwierp, maar ten slotte deed Generaal Janssens een voorstel dat door Generaal Baird eenigszins gewijzigd werd, en daarna, te Hottentots-Holland op den 18den Januari, aangenomen en onderteekend werd.

De Kolonie aan de Engelschen afgestaan. Het voorstel behelsde dat de geheele kolonie dadelijk aan zijne Britsche Majesteit moest afgestaan worden; dat de Bataafsche troepen al hun privaat eigendom konden behouden en de officieren hunne paarden en zwaarden, maar dat hunne wapenen, hun kas, en publiek eigendom van allerlei aard moest overgegeven worden; dat de troepen niet als krijgsgevangenen zouden beschouwd, maar op kosten der Britsche regeering naar Holland gezonden worden; dat het aan de Hottentotsche soldaten zou vrij staan naar hunne woningen terug te keeren, of, indien zij goeddachten, in den Britschen dienst te treden, en dat de bewoners der kolonie dezelfde rechten en voorrechten zouden genieten als bij de overgave aan die van de Kaapstad toegestaan waren, met uitzondering van het inkwartieren van soldaten, daar het platteland niet dezelfde uitkomst bood als de stad.

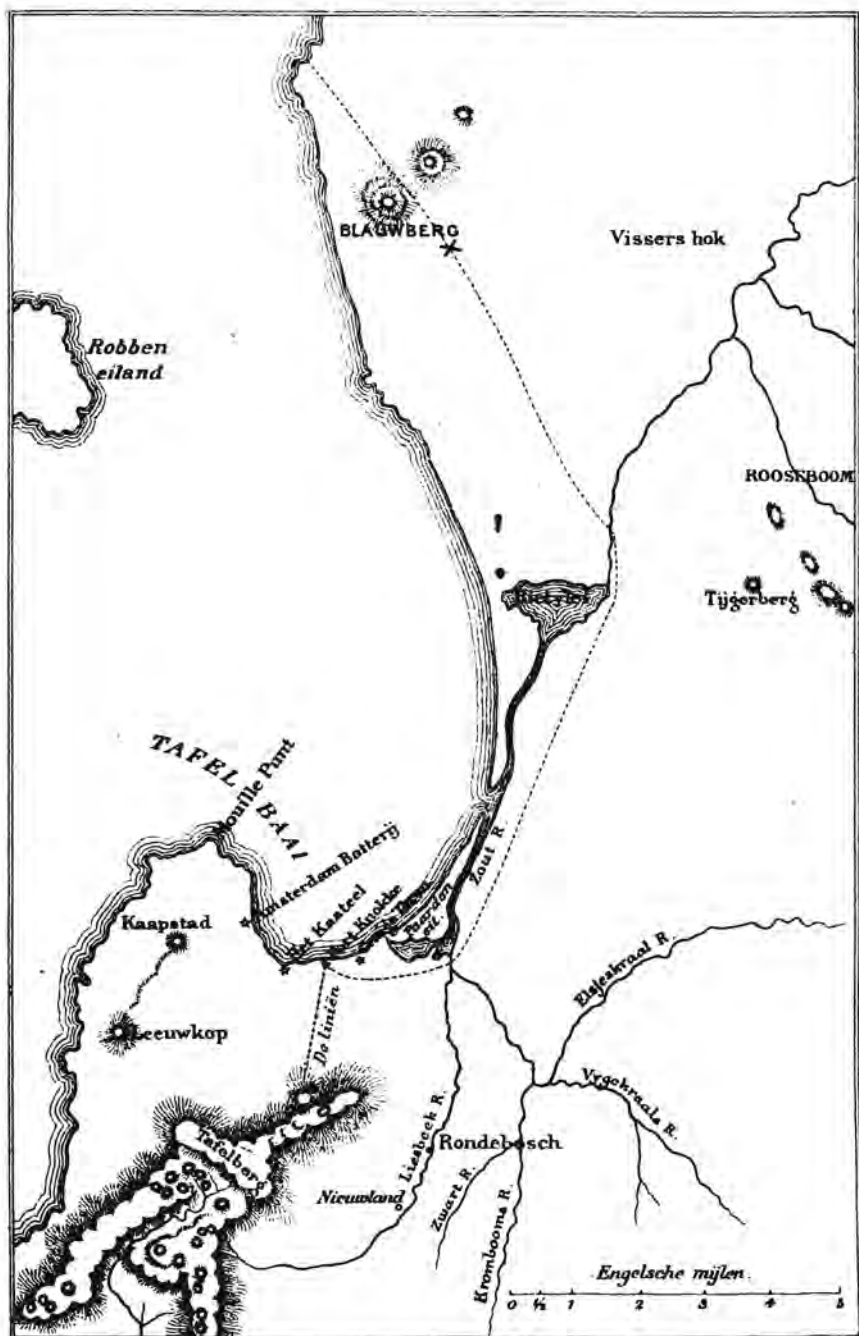
De Europeesche troepen, die tot de legermacht van Generaal Janssens behoorden, waren zeshonderd-negen-en-vijftig personen, behalve eenige staf-officieren, die naar Holland moesten gezonden worden. Generaal Baird gelastte dat zoo velen der Hottentotten als er toe konden bewogen worden in den Britschen dienst moesten genomen worden. De meesten werden gewillig bevonden.

Zeven transportschepen werden in gereedheid gebracht, en de troepen — vier-en-negentig officieren en vijfhonderd-drie-en-zestig soldaten — werden ingescheept. Een der beste schepen werd ter beschikking van Generaal Janssens gesteld, terwijl het hem

vrijstond zijn eigen gezelschap te kiezen. Een-en-dertig van de burgerlijke beambten onder de Bataafsche regeering begeerden naar Europa terug te keeren, waartoe hun passage werd gegeven. Drie-en-vijftig vrouwen en een gelijk getal kinderen gingen met dezelfde gelegenheid heen. Toen alles gereed was, vertrok het eskader op den 6den Maart 1806, met zich nemende den laatsten vertegenwoordiger van het beheer der Nederlanden over de Kaap Kolonie.

GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.—KAART VIII.

De lijn - - - - - op deze kaart wijst den marsch der Engelsche troepen aan naar Kaapstad van de kleine baai waar zij landden in Januari 1806. Het kruis X duidt de plaats aan waar de slag bij Blauwberg werd geleverd op den 8sten Januari. Ofschoon de Zoutrivier in den winter ver buiten hare oevers treedt, kan zij in den zomer overal doorwaad worden. Het aanzien van het land tusschen de kust en de marschlinie verandert voortdurend, door dat de zandheuvcls door den wind her- en derwaarts gedreven worden.

HOOFDSTUK XIX.

Generaal Baird, die waarnemend-gouverneur was, liet de meeste der ambtenaren toe hunne betrekkingen te behouden, indien zij den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland aflegden. Kapitein Jacob Cuijler werd naar Algoabaai gezonden om in plaats van Kapitein Alberti kommandant van Fort Frederick en waarnemend-landdrost van Uitenhage te zijn, en eenige betrekkingen in de Kaapstad werden voor een korten tijd door militairen bekleed. Al de rechters van het hooge hof van justitie behalve de heeren Strubberg en Hiddingh bedankten, en nieuwe leden werden benoemd om de ledige plaatsen aan te vullen.

Eene poging om de waarde van het papiergeld te verhoogen werd aangewend door eene proclamatie die op den 23sten Januari uitgevaardigd werd, waarin de wisselkoers bepaald werd tegen vier Engelsche shillings voor den papieren rijksdaalder; doch dit had weinig of geen gevolg.

De schaarschte van graan gedurende eenigen tijd veroorzaakte groot bezwaar. In Maart bood de regeering vijf-en-dertig shillings het mud voor graan, zonder in staat te zijn zooveel te verkrijgen als noodig was. Den bakkers was verboden aan huisgezinnen meer dan een pond brood per dag voor elken man en een half pond voor iedere vrouw en kind te verkoopen. Na weinige maanden kwamen eenige schepen die naar Indië gezonden waren met koren en rijst terug, en voorraadschepen kwamen uit Engeland met beschuit en meel voor de troepen aan, zoodat werkelijke hongersnood afgewend werd.

De volgende oogst viel zeer goed uit, en terwijl het koren aan 't rijpen was voerde Generaal Baird het oude plan der Oost-Indische Compagnie uit en richtte eene graanschuur te Kaapstad op, met het doel om altijd twintigduizend mudden in voorraad te hebben. Papiergeld tot de nominale waarde van 16,000 pd. st. werd voor dit doel vervaardigd, terwijl de prijs den boeren aangeboden zestien shillings het mud bedroeg. Men was er nu reeds toe gekomen om deze wijze van zich geld te verschaffen als geheel behoorlijk te beschouwen, ofschoon er niets van het papiergeld, dat binnen de laatste jaren was gemaakt, afgelost was.

In April herriep Generaal Baird de huwelijks-ordonnantie van den heer De Mist, en vaardigde eene andere uit waardoor de landdrost en heemraden van elk district als een hof voor huwelijken handelen moesten, met het doel om te vernemen of er geene wettige hinderpalen waren en om certificaten dienovereenkomstig te verleenen, doch de huwelijken mochten slechts door geordende Evangeliedienaren bevestigd worden.

De invoerrechten op Britsche goederen in Britsche schepen ingevoerd werden vastgesteld op drie percent der waarde, hetzelfde bedrag dat de vorige regeering opgelegd had op Hollandsche goederen in Hollandsche schepen aangebracht, en die op vreemde goederen in vreemde schepen aangebracht, op tien percent. Eene invoerbelasting van 5 pd. st. werd geheven op ieder slaaf boven den ouderdom van twaalf jaren, van 4 pd. st. op iedere slavin boven den ouderdom van twaalf jaren, en van 3 pd. st. op ieder slavenkind. Eene regulatie door den heer De Mist gemaakt dat slaven niet aan land gebracht mochten worden behalve op uitdrukkelijk verlof der regeering werd niet formeel afgeschaft, doch feitelijk hield die op van kracht te zijn zooals onder de Bataafsche Republiek, want in November gaf de waarnemende gouverneur aan een Engelschen koopman in de Kaapstad verlof om vijfhonderd slaven uit Mozambique in te voeren.

Op ontvangst van het bericht der verovering van de kolonie, besloot het Britsche gouvernement dat zij tot aan het sluiten van den vrede stipt op dezelfde wijze geregeerd moest worden als

Aankomst van den graaf van Caledon als gouverneur A. D. 1807. toen Lord Macartney gouverneur was. De hoofden van departementen moesten uit Engeland gezonden worden, en moesten dezelfde salarissen ontvangen als die welke in 1797 betaald werden. Du Pré Alexander, Graaf van Caledon, een man toen slechts negen-en-twintig jaar oud, doch die uitnemende begaafdheden bezat, werd als gouverneur benoemd. Als bevelhebber over de troepen werd Luitenant-Generaal Henry George Grey aangesteld. Generaal Grey kwam het eerst in Zuid-Afrika aan, en verving op den 17den Januari 1807 Generaal Baird als waarnemend gouverneur. Op den 21sten Mei kwam de graaf van Caledon aan, en op den volgenden ochtend legde hij den ambtseel af.

Van nu voortaan werd de kolonie geregeerd door een gouverneur die niet door een raad beperkt werd, maar die in alle belangrijke zaken volgens bevelen uit Engeland handelde. Hij kon de prijzen van alle levensmiddelen voor het leger benooidigd vaststellen, en de hoeveelheid die ieder boer verplicht was te leveren bepalen. Hij bestuurde en regelde de verschillende departementen. Met den luitenant-gouverneur maakte hij een hof van appèl in civiele zaken van boven de waarde van 200 pd. st. uit, en met twee assessoren besliste hij in hooger beroep in crimineele zaken. Hij had ook de macht om vonnissen door de lagere hoven gevelde te verminderen of op te heffen.

Eene verandering werd nu in de door Generaal Baird vastgestelde invoerrechten gemaakt. Britsche goederen in Britsche schepen ingevoerd moesten vrij toegelaten worden. Vreemde goederen in Britsche schepen ingevoerd, of Britsche goederen in vreemde schepen ingevoerd, werden onderworpen aan eene belasting van vijf percent, die in 1809 vermeerderd werd tot tien percent der waarde. Op vreemde goederen in vreemde schepen ingevoerd werd eene belasting van vijftien percent der waarde geheven.

In Maart 1807 verbood het Parlement van Groot-Brittannië den slavenhandel naar of van eenig deel der kust van Afrika, welke bepaling van kracht zou zijn van den eersten Mei af. Tegen het einde van het jaar kwam een schip in Tafelbaai

aan met eenige slaven aan boord, tot wier invoer verlof was gegeven in 1806; dus liet de gouverneur toe dat zij aan wal gebracht werden. Zij waren de laatste die openlijk ingevoerd werden; later werd het ontdekt dat er eenige binnengesmokkeld waren.

In Juli stelde Lord Caledon aan de gezaghebbers in Engeland voor dat de slaven die aan de regeering toebehoorden verkocht zouden worden, en het slavenhuis tot publieke kantoren zoude gemaakt worden. Dit voorstel werd goedgekeurd, en aan fatsoenlijke lieden — vooral officieren — werd toegelaten slaven uit te zoeken tegen betaling van 30 pd. st. voor ieder, ofschoon de toestemming van den gouverneur noodig was in elk bijzonder geval. Op deze wijze werd het getal verminderd en werden, in Augustus 1810, zij die overbleven tot een gedeelte van het slavenlogement beperkt en werd de ontruimde plaats veranderd in eene zaal en kamers voor het hooge hof van justitie. In Maart 1811 werd aan de overblijvende bewoners — die meestal door ouderdom verzwakt waren — een ander gebouw tot hun gebruik toegewezen. Eenige veranderingen werden toen in de vertrekken gemaakt, en het oude slavenlogement werd ingericht voor wat het tot heden nog blijft, kantoren voor de verschillende departementen van het gouvernement.

Bijna drie jaren lang heerschte er de grootste rust en vrede in het westelijk deel der kolonie, maar in October 1808 vond er eene kleine rustverstoring plaats. Een aantal slaven in het Kaapsche district, door twee blanken daartoe aangespoord, deden eene poging om hunne vrijheid te verkrijgen. Zij plunderden vier-en-dertig boerenhuizen, en namen de eigenaars gevangen, doch onthielden zich van bloedvergieten. Drie dagen na de uitbarsting werden de oproerlingen, zonder tegenstand te bieden, door eene sterke macht soldaten gearresteerd. Na voor het hooge hof van justitie in verhoor te zijn gebracht, ondergingen vijf hunner de doodstraf en zeventien anderen verschillende andere straffen.

Deor den graaf van Caledon werd het getal magistraten vermeerderd, daar volgens zijne beschouwing de districten te

groot waren om er behoorlijk opzicht te kunnen uitoefenen.

In Februari 1808 werd een klein gedeelte van het district Stellenbosch afgesneden en aan Tulbagh toegevoegd. Te Jan-Disselsvlei — sedert Januari 1814 Clanwilliam genoemd — werd een onder-landdrost gevestigd om de inkomsten in te zamelen en in kleinere zaken te beslissen. Hij was aan de bevelen van den landdrost van het district onderworpen.

In Maart 1809 werd het hof van commissarissen voor kleinere zaken in het Kaapsche district afschaft, en de fiskaal werd ontslagen van de plichten van een politie-magistraat, behalve voor misdaden binnen de stad gepleegd. In plaats van deze werd een hof van landdrost en heemraden opgericht, waardoor de wijze van rechtspleging in het Kaapsche district gelijkvormig gemaakt werd aan die in het overige der Kolonie.

District van George opgericht. A. D. 1811. In April 1811 werd het deel van Swellendam ten oosten van de Gauritsrivier een afzonderlijk district verklaard, en werd het, naar den regeerenden koning, George genaamd. De plek voor de drostdij gekozen was een gouvernementspost, alwaar een aantal houtkappers in vorige jaren hadden gewoond.

Ter zelfder tijd werd Swellendam in de tegenovergestelde richting vergroot door bijvoeging van een gedeelte van het district Stellenbosch, en werd een onder-landdrost aan het Zwartberg bad — sedert 1813 Caledon genaamd — geplaatst.

In Juni 1810 werd het kapitaal der bank vermeerderd met vijfhonderd-duizend papieren rijksdaalders, door de regeering gestempeld. Vóór 1814 werden een gelijk bedrag, in sommen die van tijd tot tijd daarbij gevoegd werden, uitgegeven, met het doel om publieke gebouwen op te richten en te repareeren. De wisselkoers was destijds twee shillings en twee pence tot twee shillings en zes pence voor den rijksdaalder.

In de groote landstreek genaamd Groenekloof was er van vroegere dagen eene locatie uitgehouden voor de Hottentotten die in het bezit van het Kaapsche district gevonden waren toen de blanken zich voor het eerst in Zuid-Afrika vestigden. De kinderpokken en de brandewijn hadden de meesten dezer lieden

uitgeroeid, doch enkelen bleven nog over, met wier bloed dat van de Europeanen en van negerslaven genoegzaam vermengd was om aan hen eenige levenskracht te geven. Hun reserve grensde aan de gouvernementsplaats genaamd Kleine Post, waarop een goed woonhuis en eenige buitengebouwen stonden. In December 1807 bood Lord Caledon aan de Moravische Broeders Kleine Post en de locatie aan, indien zij er eene zending wilden vestigen. Het aanbod werd aangenomen, en de zending werd in Maart 1808 begonnen. Het nieuwe station werd Mamre genaamd.

Tocht van Kolonel Collins. In 1809 werd Luitenant-Kolonel Richard Collins door Lord Caledon gezonden om het land ten noordoosten der kolonie na te gaan, en een onderzoek naar den toestand der verschillende takken van den Kosastam in te stellen. Uit het dorp Graaff-Reinet reisde hij bijna recht noordwaarts naar de Oranjerivier. Hij ging toen den stroom opwaarts na, en op den 3den Februari zag hij eene rivier van aanmerkelijke grootte hare wateren in de Oranjerivier ontlasten aan de overzijde van waar hij stond. Hij noemde haar de Caledon, ter eere van den gouverneur. Op den 7den kwam hij aan een stroom vloeiende van het zuiden, dien hij de Grey-rivier noemde, doch zij is thans bekend als Kraairivier. Hij wendde zich toen naar de Tarka. In de landstreek tusschen de Oranjerivier en de groote bergketen waren er geene bewoners behalve eenige Boesmans en eene kleine bende Kosas die van hunne andere stamgenooten afgedwaald waren.

Van de Tarka ging Kolonel Collins voort naar de kraal van Hintsa, grootopperhoofd van den Kosastam, die in 't gezicht van de zee woonde, omtrent half-weg tusschen de Kei- en Basheerivier. Hij keerde naar de kolonie terug langs de boven-Keiskama, alwaar hij een onderhoud met Gaika had, dien hij zeer arm vond, daar zijne vijanden bijna al zijn vee weggevoerd hadden. Het land tusschen de Kei en de grens der kolonie was zonder inwoners, behalve in de valleien van de boven-Keiskama- en Katrivier. In het Zuurveld bezocht Kolonel Collins Ndlambe en zijnen zoon Umbala, en vernam dat er

bij hen geene de minste bedoeling was om te vertrekken.

Vóór 1809 werden de Hottentotten beschouwd als volgens de wet gerechtigd zichzelve te regeeren, en te gaan en te komen wanneer en waar zij verkozen, behalve op privaats-eigendom; ofschoon aan de koloniale hoven onderworpen in gevallen waarbij de belangen van Europeanen betrokken waren. Zij betaalden geene belasting, en werden niet tot gewone publieke diensten opgeroepen. De stammen-regeering der Hottentotten echter had binnen de koloniale grenzen reeds lang opgehouden te bestaan. Er waren nog stukken gronds tot hun gebruik uitgehouden, en op iedere reserve was er een kapitein door de Europeesche gezaghebbers erkend, doch hij had feitelijk geene macht over zijn volk. De groote meerderheid der Hottentotten woonden uit eigen beweging tusschen de boeren, en betoonde grooteren eerbied voor den armsten blanke dan aan hoofden van hun eigen ras. De koloniale hoven namen somtijds kennis van den moord van een Hottentot door den ander, doch in 't algemeen bleven andere misdaden onder elkaar gepleegd ongestraft.

De Hottentotten Op den 1sten November 1809 vaardigde
onder de koloniale regeering gebracht. de graaf van Caledon eene proclamatie uit die aan alle overblijfselen van opperhoofdschap onder de Hottentotten in de kolonie een einde

A. D. 1809. maakte, en dit volk belette naar willekeur rond te zwerven. Zij maakte het verplichtend dat ieder Hottentot eene verblijfplaats moest hebben, die geregistreerd moest zijn; dat niemand zonder toestemming van den landdrost van het district zich verplaatsen mocht; dat alle dienstcontracten voor eene maand of langer in geschrift voor den fiskaal, een landdrost of veldkornet, opgesteld en ook geregistreerd moesten worden; dat dienstloon stiptelijk betaald moest worden; dat de Hottentot moest worden ontslagen na verloop van zijnen dienstdtijd, en niet mishandeld; en dat een ieder die in het land rondreisde voorzien moest zijn van een pas van hem in wiens dienst hij was, of van den landdrost van het district, onder straffe van als een landlooper beschouwd en behandeld te worden. Sedert

dezen datum werden Hottentotten in elk geval beschouwd als onderworpen aan de koloniale gerechtshoven en aan belasting, en konden zij opgeroepen worden om publieke diensten te verrichten.

De locaties door Generaal Janssens aan het volk van dit ras toegekend hadden in geen geval aan hun doel beantwoord. Geen enkel gezin uit Rietvlei in 1803 gezonden bleef op den grond aan hen toegewezen, daar hunne voorliefde voor afwisseling en voor een zwervend leven elk verlangen dat zij ooit mogen gehad hebben naar iets dat voor hen een tehuis kon genoemd worden, uitgedelgd had. Na 1806 dus werd de grond niet meer genoemd of beschouwd als bestemd tot hun gebruik. De locatie van Stuurman aan de Gamtoosrivier werd eenige jaren langer bewoond, doch van het begin was zij een toevluchtsoord voor luiards en lieden van een slecht karakter. Eindelijk sloot Stuurman een offensief en defensief verbond met den Kosakapitein Cungwa tegen de kolonie, en in 1810 trotseerde hij de Europeesche gezaghebbers. Een gewapende troep werd toen tegen hem uitgezonden, en werd hij na eenige moeite gevangen genomen. Hij werd voor het hooge hof van justitie in verhoor gebracht en gevonnist tot levenslange gevangenisstraf, en toen werd de locatie opgebroken.

Op den 4den December 1809 werden verschillende duidelijke schokken eener aardbeving in de Kaapstad gevoeld, die aanmerkelijke schade aan vele huizen veroorzaakten. In 1811, op den 2den en wederom op den 19den Juni, werden schokken op dezelfde plek waargenomen. Bij deze gelegenheid barstten de muren van sommige huizen van boven tot onder, doch geene groote schade werd veroorzaakt.

Sir John Cradock Vroeg in 1811 verzocht de graaf van Caledon verlot om het bestuur neer te leggen en naar Engeland terug te keeren, daar hij op het punt **gouverneur.**

A. D. 1811. stond van te trouwen. Zijne verzoek werd aangenomen, en op den 4den Juli zeilde hij uit Simonsbaai. Generaal Grey werd toen waarnemend gouverneur. Als opvolger van den graaf van Caledon werd Sir John Francis Cradock

benoemd. Op den 5den September 1811 kwam hij aan, en legde op den volgenden ochtend den ambtseed af.

Steeds sedert 1806 had het district Uitenhage in een rusteloozen toestand verkeerdt. De Kosas in het Zuurveld wilden niet rustig blijven, en zoodra de blanken in hunne buurt eenig vee bij elkaar kregen, werden de diefstallen weder voortgezet.

Lord Caledon wilde juist strenge maatregelen tegen de indringers nemen, toen hij eene dépêche ontving die hem verlof gaf naar Engeland terug te keeren. Generaal Grey gevoelde zich niet gerechtigd om den oorlog te beginnen; daarom liet hij de zaak rusten tot de aankomst van Sir John Cradock. Toen de nieuwe gouverneur in Zuid-Afrika aankwam, vond hij dat er rapporten van den landdrost van Uitenhage op hem wachtende waren, waarin hem bericht werd dat er nog slechts ééne boerenplaats bewoond was ten oosten van de drostdij, en dat er geen andere keuze overbleef dan om of de Kosas met geweld uit te drijven of het district te verlaten.

Vierde Kaffer-oorlog. Op den 8sten October 1811 werd door Sir John Cradock aan de landdrosten van Swellendam, George, Uitenhage, en Graaff-Reinet

A. D. 1812. bevel gegeven de burgers hunner districten op te roepen om de stroopers over de Vischrivier te drijven. Luitenant-Kolonel John Graham, van het Kaapsche regiment, werd als kommandant-generaal der troepen aangesteld. Hem werd bevolen te trachten de Kosas te bewegen zich vreedzaam terug te trekken; doch indien zij zulks niet doen wilden moest hij de meest doortastende maatregelen aanwenden om hen binnen hunne eigene grenzen terug te drijven. Tot dit doel moest hij de burgers en het Kaapsche regiment bezigen, en hij moest de andere troepen, die onder zijn bevel gesteld waren, gebruiken om de posten op zijne achterhoede te bewaken.

In December trokken de burgers in het veld. De boeren van Swellendam, onder Kommandant Jacobus Linde, die van George, onder Kommandant Jacobus Botha, en die van Uitenhage, onder Kommandant Gabriël Stolz, vergaderden nabij den mond der Zondagrivier. De boeren van Graaff-Reinet, onder

Landdrost Stockenstrom en Veldkornet Pieter Pretorius, bezetten Bruintjeshoogte, om het land noordelijk van de Zuurbergen te beschermen.

Op den 28sten December reed Majoor Cuijler met vijf-en-twintig boeren en een Hottentot-tolk naar de kraal van Cungwa, met het doel hem te bewegen om zich terug te trekken. Nabij de kraal zag men een aantal Kaffers, en Majoor Cuijler trachtte met hen te spreken, doch het oude opperhoofd Ndlambe kwam eenige treden vóór de anderen uit, en met zijnen voet op den grond stappende, schreeuwde hij: «Dit land behoort aan mij; ik heb het in den oorlog gewonnen, en ben van voornemen het te behouden.» Toen, terwijl hij een assagaai met de eene hand schudde, bracht hij met de andere een horen aan zijnen mond. Toen hij er op blies, stormden twee- of driehonderd Kaffers op de manschappen van Majoor Cuijler af, die hunne ontkoming slechts aan de snelheid hunner paarden te danken hadden.

Op den 29sten vertrokken Landdrost Stockenstrom en vijf-en-twintig man van Bruintjeshoogte om een onderhoud met Kolonel Graham te hebben, die toen nabij de Addohoogten was. Toen zij omtrent halfweg naar de plaats hunner bestemming waren, ontmoetten zij een aantal Imidange op de opene vlakte, en in strijd met den raad der boeren, hield de heer Stockenstrom stil om met hen te spreken. Hij wilde hen bewegen zonder bloedvergieting naar hun eigen land terug te keeren, en mogelijk maakte hij voor zijne veiligheid staat op zijne reputatie als een vriend en weldoener der kleurlingrassen. De heer Stockenstrom sprak omtrent een half uur met hen, waarbij de Kosas den schijn van vriendschap aannamen terwijl zij den geheelen tijd langzamerhand de blanken omringden. Toen stormden zij van alle kanten op hen in, en de landdrost, acht boeren, en de Hottentot-tolk werden doodgestoken. Nog vier boeren werden gewond, maar de anderen ontkwamen, terwijl zij vijf of zes hunner aanvallers doodden.

Op den 3den Januari 1812 gingen zes afdeelingen, ieder bestaande uit zestig boeren en twintig manschappen van het

Kaapsche regiment, het gebroken boschveld ten zuiden van de Addohoogten in, met het doel om de Kaffers er uit te drijven. Zij kwamen er op den 7den uit met tweeduizend-vijfhonderd stuks horenvee, na twaalf of veertien Kosas, waaronder het opperhoofd Cungwa, te hebben gedood. Aan den kant der Europeanen verloor slechts één man — Veldkornet Nortjé — het leven.

Het goed gevolg dezer onderneming ontmoedigde het opperhoofd Ndlambe, en op den 14den en 15den Januari ging zijn volk de Vischrivier over. Zij werden onmiddellijk gevolgd door de Gunukwebes onder Pato, die zijn vader Cungwa opvolgde. Habana en Masa, van de Imidange, en verscheidene kleine hoofden der Amagwali bleven in de schuilhoeken der bergen. Op den 13den Februari gingen twee afdeelingen der burgers en Hottentotsoldaten de gebrokene landstreek der Rietbergen in, en onderzocht die van west tot oost. Binnen twaalf dagen waren de kloven en bosschen van Kosas gezuiverd, die naar hun eigen land vluchtten. Omtrent dertig werden gedood of gewond. Meer dan honderd vrouwen en kinderen werden gevangen genomen, en zeshonderd stuks hoornvee buit gemaakt. Toen de burgers op den 24sten naar het lager terugkeerden, bleef er nauwelijks een enkel Kaffer in de kolonie over.

De vrouwen en kinderen die gevangen genomen waren werden nu aan hunne vrienden teruggegeven. Een genoegzame hoeveelheid zaad en koorn werd hun geschonken en zelfs een aantal van het hoornvee werd over de Vischrivier gezonden en aan de kapiteins van wie zij genomen waren teruggegeven. Aan de Kosas werd te kennen gegeven, dat op hunne eigene zijde van de grens men zich niet met hen zoude bemoeien, maar dat indien zij in de kolonie terugkwamen, zij doodgeschoten zouden worden.

Tegen het begin van Maart was de vierde Kafferoorlog geëindigd en ditmaal — zoo als noch met den tweeden noch met den derden het geval was geweest — ten gunste van de Europeanen. Aan het einde er van waren er in 't veld achthonderd burgers en twaalfhonderd-twee-en-vijftig soldaten, met inbegrip

van het Hottentot regiment. De Kosas die over de Vischrivier gedreven waren telden omtrent twintigduizend.

Eene rij militaire posten, gedeeltelijk door soldaten en gedeeltelijk door burgers bewaakt, werd nu gevormd van de zee tot aan de tweede bergketen, ten einde de terugkomst van het uitgedreven volk te beletten. Alle rechten op vroegere leenplaatsen in het Zuurveld werden opgeheven, maar er werd bekend gemaakt dat grond binnen kort aldaar op erfpacht zoude worden uitgegeven.

De gouverneur besloot om een paar magistraten nabij de oostgrens te vestigen, en in Juli 1812 werd Vaandrig Andries Stockenstrom, van het Kaapsche regiment, als onder-landdrost van Graaff-Reinet benoemd, en Kapitein Fraser, van hetzelfde corps, als onder-landdrost van Uitenhage. Vaandrig Stockenstrom werd gevestigd op eene plaats die sedert Januari 1814 Cradock genaamd wordt. Kapitein Fraser werd bevolen om aan het hoofdkwartier der troepen op de grens te wonen, aan welken post in Augustus 1812 de naam Grahamsstad gegeven werd, ten eere van den bevelhebbenden officier.

In 1812 vertoonden zich de kinderpokken in de Kaapstad. Op den 5den Maart vond men dat een neger die pas in een Portugeesch schip was aangekomen daaraan lijdende was. Weldra werden andere gevallen ontdekt in huizen waar hij geweest was, en de ziekte verspreidde zich snel. De stad werd nu door de bewoners van het platteland vermeden, en de gemeenschap met het binnenland hield op. De scholen en plaatsen voor openbare godsdienstoefeningen werden gesloten, algemeene bezigheid werd gestaakt, en onnoodige samenkomst werd verboden. Zoodra de ziekte in een huis verscheen, werd een witte vlag uitgestoken, en van een ieder die uit zulk een huis kwam werd gevorderd dat hij een stuk wit linnen om den arm moest dragen. De benauwdheid van het volk was zeer groot; doch er waren slechts een paar honderd gevallen, en de meesten dergenen die aangetast werden herstelden. Tegen September verdween de ziekte geheel en al.

Gedurende de laatste jaren hadden verscheidene gouverneurs

de bedoeling gehad om een rondgaand hof op te richten, doch de verschillende veranderingen die plaats gevonden hadden verhinderden de uitvoering van dit plan. Aan Lord Caledon werd door het Britsche gouvernement verlof gegeven om het uit te voeren. In Mei 1811 vaardigde hij een proclamatie uit, dat eene commissie van twee of meer leden van het hooge hof van justitie van tijd tot tijd een rondgang door de kolonie zoude maken, ten einde belangrijke zaken te verhooren, te vernemen of de landdrosten hunne plichten behoorlijk en onpartijdig uitoefenden, de districtskassen en gebouwen te inspecteeren, en omtrent den toestand van het volk en alle zaken de publieke belangen betreffende te rapporteeren.

In October 1811 vertrokken drie rechters uit de Kaapstad op den eersten rondgang. Zij gingen naar de verschillende drostdijen, en verhoorden in 't geheel een-en-twintig crimineele zaken, acht waarvan klachten waren door kleurlingen tegen kolonisten ingebracht. De verrichtingen vonden met opene deuren plaats, en er werd geen verschil tusschen personen van verschillende rassen of kleur, hetzij als aanklagers, aangeklaagden, of getuigen, gemaakt. Geheel Zuid-Afrika door werd tevredenheid met het oprichten van een rondgaand hof op deze wijze betoond.

Ongelukkig, echter, hadden de eerwaarde heeren Van der Kemp en Read, zendelingen van het Londensche genootschap, geloof geslagen aan een aantal verhalen over het vermoorden van Hottentotten en andere gewelddadigheden die beweerd werden te zijn gepleegd door kolonisten, en werden hunne verslagen — waarin deze verhalen als feiten voorkwamen — in Engeland gepubliceerd. Op last van het Britsche gouvernement, werden de beschuldigingen aldus gemaakt voor het tweede rondgaande hof gebracht, hetwelk zijne zittingen hield te Graaff-Reinet, Uitenhage, en George in de laatste maanden van 1812.

De zwarte rondgang. In dezen, den zwarten rondgang, zooals die sedert genoemd werd, stonden niet minder dan

A. D. 1812. acht-en-vijftig blanken, mannen en vrouwen, terecht wegens misdaden beweerd te zijn gepleegd tegen Hottentotten of slaven, en meer dan éénderuitduizend getuigen

— Europeanen, zwarten, en Hottentotten — werden gedagvaard om getuigenis af te leggen. Het geheele land verkeerde in een toestand van opgewondenheid. De beschuldigingen van meer ernstigen aard werden bijna allen bewezen ongegrond te zijn; doch verscheidene personen werden schuldig gevonden aan aanranding, en daarvoor gestraft. De verbittering der betrekkingen en vrienden van degenen die zonder voldoende oorzaak aangeklaagd waren, was zeer groot, en deze gebeurtenis veroorzaakte meer dan alles wat tevoren had plaats gevonden, een blijvend gevoel van onvriendschappelijkheid tusschen de grenskolonisten en de zendelingen van het Londensche genootschap.

In October 1811 werd een bevel door het Britsche gouvernement gegeven, waarbij de handel naar en van de Kaap Kolonie in vreemde schepen na den 12den April 1812 verboden werd. Schepen behoorende aan landen in vriendschappelijke betrekking met Groot-Brittannië mochten zich ververschingen verschaffen, en konden indien zij in verlegenheid waren genoeg van de vracht verkoopen om de onkosten te dekken; doch, met deze uitzondering, moest de handel van het land uitsluitend in Britsche schepen gevoerd worden.

In Augustus 1813 werd eene proclamatie door Sir John Cradock uitgevaardigd, waardoor de bewoners van leenplaatsen genoodzaakt werden om het recht waarop zij die hielden in eenewigdurende erfpacht te doen veranderen. De grootte der plaatsen was tot drieduizend morgen beperkt, tenzij het in ieder afzonderlijk geval anders door den gouverneur werd toegelaten. De recognitie moest verschillend zijn naar mate van de ligging en geaardheid van den grond.

Sir John Cradock stelde een warm belang in de opvoeding. De gewone scholen in de Kaapstad en aan de verschillende drostdijen werden door hem aangemoedigd, en hij bevorderde het oprichten van vrije scholen in de Kaapstad ter opvoeding van arme Europeesche kinderen. Scholen voor kleurlingkinderen werden in de Kaapstad, Stellenbosch, en Tulbagh door zendelingen van de Londensche en Zuid-Afrikaansche genootschappen opgericht.

Gedurende dit tijdperk werden twee nieuwe gemeenten op het platteland gesticht. In Februari 1811 werd er eene te Caledon gesticht, met den eerwaarden M. C. Vos als eersten predikant; en in December 1812 werd eene andere te George gesticht, waarvan de eerwaarde T. Herholdt als predikant benoemd werd. In October 1811 werd de gemeente der Engelsche kerk in de Kaapstad voor het eerst voorzien van een predikant die geen militaire kapelaan was. De eerwaarde R. Jones kreeg de betrekking.

In 1814 had het Londensche genootschap twintig zendelingen in Zuid-Afrika. Behalve Bethelsdorp, had het binnen de kolonie stations te Zuurbraak in het district Swellendam, te Pacaltsdorp in het district George, en te Theopolis in het Zuurveld.

Lord Charles Somerset wordt In 1813 vroeg Sir John Cradock verlof om naar Engeland terug te keeren, en Lord Charles Henry Somerset werd benoemd om

gouverneur. hem op te volgen. De nieuwe gouverneur kwam den 5den April 1814 aan, en legde den volgende dag den ambtseed af.

In 1813 leden de Franschen in Europa groote nederlagen, en een der eerste gevolgen daarvan was de vestiging van een onafhankelijk koninkrijk der Nederlanden. De prins van Oranje, die sedert 1795 een balling in Engeland was geweest, landde te Scheveningen op den 1sten December, en werd door het volk als hun vorst ontvangen.

De Kaap wordt Tot op dezen tijd beschouwde de Britsche aan Engeland regeering de Kaap Kolonie niet als eene nationale bezitting, maar wel als een veroverd overgemaakt.

A. D. 1814. land dat bij het sluiten van vrede aan zijn oorspronkelijken eigenaar kon teruggeven worden. Doch nu werd eene overeenkomst met den souverainen vorst der Nederlanden getroffen dat hij voor een bedrag van zes millioen pond sterling de Kaap Kolonie en eenige Hollandsche gewesten in Zuid-Amerika aan Groot-Brittannië zoude afstaan. Deze overeenkomst werd formeel gesloten bij eene conventie geteekend te Londen op den 13den Augustus 1814, en hierbij verviel de aanspraak der Nederlanden op Zuid-Afrika voor altijd.

HOOFDSTUK XX.

Gedurende vele jaren na de overgave der kolonie aan Groot-Brittanië werd er geene verandering in den regeeringsvorm gemaakt. Lord Charles Somerset had dezelfde macht als zijne voorgangers, dat wil zeggen, hij was bekleed met het hoogste rechterlijk en ook het uitsluitend uitvoerend en wetgevend gezag, onderworpen alleen aan de goedkeuring van den Secretaris van staat. Hij was de tweede zoon van den hertog van Beaufort, en een jongere broeder van den markies van Worcester. Hij was ook luitenant-generaal in het leger, en een man van bekwaamheid en ijver. Maar hij kon den minsten tegenstand niet verdragen, en was zonder genade voor iedereen die hem aanstoot gaf, ofschoon minzaam tegenover allen die zich naar zijn zingedroegen.

Wijn was destijds het voornaamste artikel van uitvoer, en de gouverneur deed alles in zijn vermogen om het maken ervan in groote hoeveelheden aan te moedigen. Een van zijne eerste daden was de vestiging van eene groote landbouwkundige inrichting op de plek waar het tegenwoordig dorp Somerset Oost ligt, met het doel om proeven te nemen in het kweken van tabak, en de troepen op de grenzen van levensmiddelen te voorzien. Hij had een voorliefde voor goedgeteeld vee, en kort na zijne aankomst begon hij paarden, hoornvee, en schapen van het edelste ras in te voeren. Sommige van deze dieren werden verschaft op kosten der kolonie, doch daar er bijna geen publiek geld voor dit doel te missen was, werden de meesten ingevoerd als privaat eigendom van den gouverneur. Het hoornvee

en de schapen waren niet van veel nut, maar het ras van paarden werd zeer verbeterd door de dieren die hij invoerde, en na verloop van tijd werden eenige honderden jaarlijks gekocht om naar Mauritius en Indië gezonden te worden.

In den laatsten tijd was de belasting verhoogd, en de algemeene klacht was dat de kosten der regeering veel te hoog waren. Meer dan een vierde der inkomsten was benoodigd om de salarissen te betalen der hoofden van departementen die uit Engeland gezonden werden. De gouverneur die 10.000 pd. st. 'sjaars trok, had eene woning in de stad, een zomerverblijf te Nieuwland, een villa aan het strand te Kampsbaai, en een jachthuis te Groenekloof, die alle op kosten van het publiek verschaft werden. Een ernstiger oorzaak van ongenoegen was het bestaan van het Hottentotten-regiment wegens de ergernis die het verwekte, alsook omdat de kosten ervan ten laste van de publieke inkomsten werden gebracht. Het was op de grenzen gestationeerd om invallen van de Kaffers te beletten, maar de boeren aldaar geloofden dat het op de been werd gehouden met het doel om hen in toom te houden. De verbittering door den zwarten rondgang veroorzaakt was ook nog niet uitgestorven.

Slachtersnek De zaken waren in dezen toestand toen een opstand. beschuldiging van mishandeling van een kleur-

A. D. 1815. ling-bediende ingebracht werd tegen een man, Frederik Bezuidenhout genaamd, die op eene boerenplaats in de vallei der Baviaansrivier woonde. Daar hij niet in het gerechtshof verscheen na gedagvaard te zijn, werd een aantal Hottentot-soldaten met den bode van het hof gezonden om hem te arresteeren. Toen zij hem naderden, schoot hij op hen. Daarna vluchtte hij in een spelonk, alwaar hij weigerde zich over te geven, en was juist bezig zijn geweer wederom aan te leggen toen hij doodgeschoten werd.

Den volgenden dag kwamen zijne betrekkingen en vrienden bijeen om zijn lijk te begraven, en aan het graf verklaarde zijn broeder dat hij nimmer rusten zoude totdat de Hottentot-soldaten verdreven waren, en zij die zijne familie in zulken rouw gedompeld hadden, zouden zijn gestraft. Ook de anderen

die tegenwoordig waren betuigden diep medelijden met Bezuidenhout. Vóórdat zij uiteengingen kwamen zij overeen dat zij trachten zouden om al de grensboeren over te halen de wapenen tegen de regeering op te nemen, en Gaika te overreden hen te helpen.

Met dit doel werden boden in verschillende richtingen uitgezonden, doch zij vonden weinig of geen bijval. Op dit tijdstip werd een brief bevattende een uiteenzetting van hunne plannen en onderteeikend door Hendrik Prinsloo, een der meest ijverige opstandelingen, in plaats van aan zijn adres te worden afgeleverd, naar den assistent landdrost te Cradock gebracht, die den inhoud daarvan onmiddellijk bekend maakte aan de burgerlijke en militaire beambten van de oostelijke districten. Maatregelen werden terstond genomen om aan dezen toestand van zaken een einde te maken. Een patrolle in 't geheim uitgezonden slaagde er in Prinsloo te verrassen en gevangen te nemen. Men bracht hem naar een post aan de Vischrivier. Ofschoon het niet te verwachten was dat de groote meerderheid der burgers eenige liefde voor de regeering koesterde, stond zij bekend als geen sympathie te hebben met deze handelwijze der opstandelingen. Er werd dus een commando opgeroepen, dat met eene sterke legermacht gezonden werd naar het tooneel der rustverstoring.

Op den 14den November 1815 verschenen ongeveer vijftig man bij Van Aardt's post, waar Prinsloo werd gevangen gehouden, en eischten zijne in vrijheidstelling. De bevelvoerende officier weigerde den gevangene over te geven. De opstandelingen, niet sterk genoeg zijnde om den post aan te vallen, gingen toen in een kring staan, en een eed van getrouwheid aan hunne zaak werd afgelegd door een der aanvoerders in naam van zijne metgezellen, waarna zij terugtrokken en verscheidene van de vurigste ijveraars uitzonden om op nieuw pogingen aan te wenden om hulp te verkrijgen. Men kwam overeen na vier dagen weder te vergaderen te Slachtersnek, bij den samenloop van de Baviaans- en Vischrivieren.

Kennis van hunne plannen verkregen hebbende, kwam Kolonel Cuyler, die in der haast van Uitenhage was vertrokken en het

bestuur aan de grenzen op zich had genomen, te Slachtersnek op den 18den aan, met dertig burgers en veertig dragonders. Intusschen berouwden het verscheidene der opstandelingen dien stap te hebben genomen, en trokken zij terug tot op eenigen afstand van de grens. Tusschen de dertig en veertig echter waren volgens afspraak bijeengekomen. Kolonel Cuyler gebod hen zich over te geven, maar zij weigerden dat bevel te gehoorzamen. De kolonel gelastte daarop zijne troepen zich gereed te maken om op te rukken, maar juist op het oogenblik dat de aanval zou plaats vinden zag men eenige mannen snel van den anderen kant aanrijden. Zij kwamen van verschillende deelen der grenzen, en brachten allen bericht dat zij niet in staat waren geweest ergens eenige hulp hoegenaamd te verkrijgen. De meesten der opstandelingen werden toen ontmoedigd. Achttien hunner liepen over naar de burgers die bij Kolonel Cuyler waren, legden de wapenen neder, en werden gevangen genomen. De overigen sprongen op hunne paarden en reden hard weg, maar vijftien hunner gaven zich ook kort daarna over.

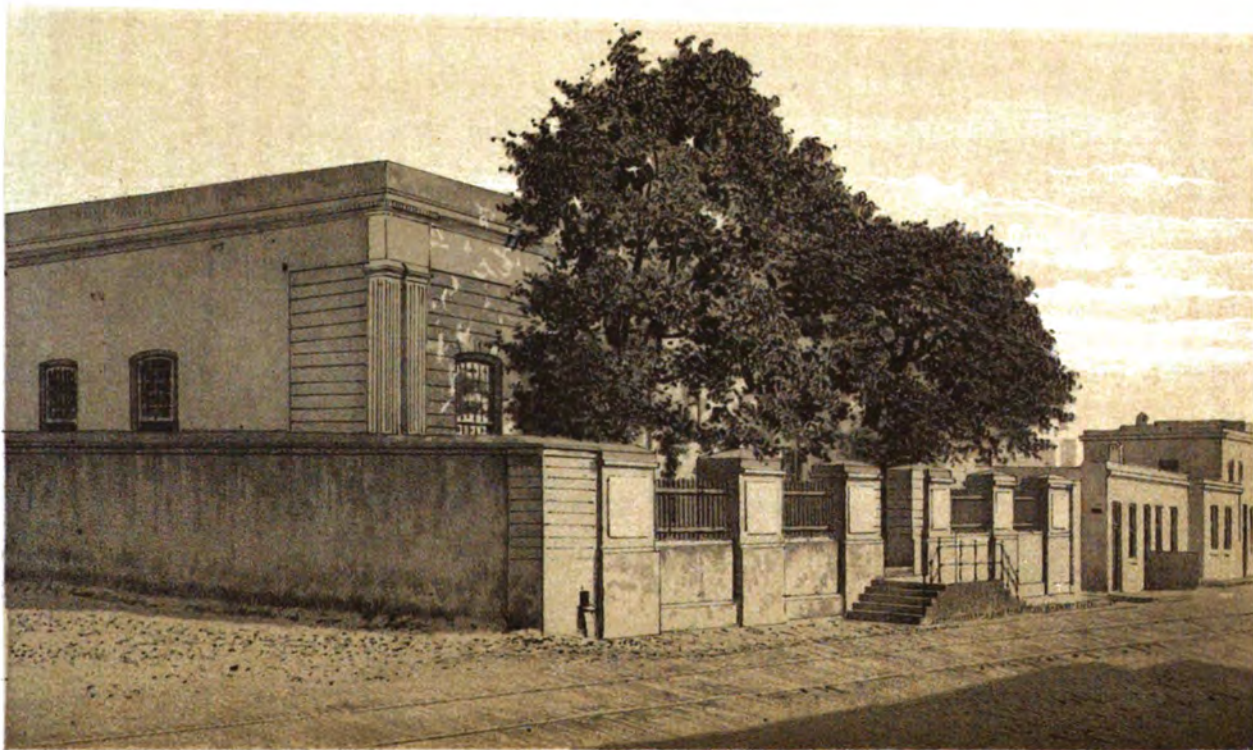
De meest standvastigen vluchtten naar Kafferland. Zoodra het bekend werd in welke richting zij gegaan waren, werden zij achtervolgd, en werden allen met uitzondering van één gevangen genomen. Deze was Jan Bezuidenhout, een ongeletterde grensboer, die geen denkbeeld had van beschaving zooals die zich in de hedendaagsche steden vertoont. Zijn eergevoel echter erkende ten minste één beginsel dat hij gemeen had met de edelste karakters van alle eeuwen, liever te sterven dan iets vernederends te doen. En het zou in zijne oogen iets onuitsprekelijk vernederends geweest zijn zich over te geven aan de pandoers die hem hadden ingehaald. In plaats van dat te doen, schoot hij op hen. Zijne vrouw, Martha Faber, een ware Zuid-Afrikaansche boeren-vrouw, toonde in dezen uitersten nood dat het Bataafsche bloed niet verbasterd was door verandering van klimaat. Zij ging aan de zijde van haren echtgenoot staan, uitroepende «laat ons tezamen sterven», en terwijl hij zijn één geweer afschoot laadde zij het andere. Wat kon zelfs de heldin van Haarlem, Kenau Hasselaar, meer gedaan hebben? Ook zijn zoon, een jongen

slechts veertien jaren oud, nam een werkzaam aandeel in het gevecht. Eén Hottentot werd gedood. Bezuidenhout ontving toen twee ernstige wonden, waaraan hij binnen weinige uren overleed, en zijne vrouw zoowel als zijn zoon werden ook gewond en gevangen genomen.

De gevangenen, negen-en-dertig in getal, stonden te Uitenhage terecht voor eene speciale commissie van het hooge gerechtshof. Zes werden ter dood, en de anderen tot verschillende straffen veroordeeld. Men verwachtte echter niet dat het doodvonnis werkelijk zou worden ten uitvoer gelegd, en de burgers waren zeer verontwaardigd toen het bekend werd dat Lord Charles Somerset slechts één der doodvonnissen verzachten wilde. Op den 9den Maart 1816 werden vijf te Van Aardt's post in tegenwoordigheid hunner metgezellen ter dood gebracht. Zestien werden toen losgelaten, en van de overblijvende achttien werden sommigen veroordeeld tot levenslange verbanning, en anderen tot lichtere straffen.

In de eerste jaren dezer eeuw woonde er in de Kaapstad eene aanzienlijke vrouw genaamd Margaretha Anna Heyning, weduwe van Hendrik Pieter Moller. Volgens hare eigene woorden in een brief aan den gouverneur was zij met wereldsche goederen gezegend, en geloofde zij dat het haar plicht was als Christin die goederen te gebruiken om de armen en lijdenden te helpen. Onder de voorwerpen van hare liefdadigheid waren er behoeftige oude vrouwen, ten wier behoefte zij in 1799 een fonds oprichtte dat nog bestaat. Het geld dat zij voor dat doel gaf werd op goede securiteit belegd, en het beheer van de renten daardoor opgebracht werd aan een aantal directeuren toevertrouwd. Nog andere liefdadige personen droegen bij tot het fonds, zoodat thans (in 1890) omtrent honderd en twintig arme oude vrouwen een maandelijksche toelaag daaruit ontvangen naar hare behoeften.

Stichting van Deze was niet de eenige liefdadige instelling **het Z.-A. Wees-** die haar ontstaan aan de weduwe Moller te **huis. A. D. 1815.** danken had. In 1808 gaf zij een groote som gelds om door directeuren te worden bestierd voor het bouwen van een toevluchtsoord voor arme weeskinderen van fatsoenlijke

HET ZUID-AFRIKAANSCH WEESHUIS.

ouders, waar zij behoorlijk zouden worden verzorgd en opgevoed. Dit was de oorsprong van de inrichting in de Lange-sstraat, Kaapstad, die den naam draagt van het Zuid-Afrikaansche weeshuis. Het werd op den 26sten September 1815 geopend. Mevrouw Moller schonk omtrent zes duizend pond aan het weeshuis, en van tijd tot tijd werden er andere sommen gelds door verschillende personen bijgedragen. Kort vóór zijn vertrek van Zuid-Afrika schonk Lord Caledon 750 pd. st. aan die inrichting. Na de stichtster was de voornaamste ondersteuner een Schot, Henry Murray genaamd, die in 1845 3,300 pd. st. er aan vermaakte. Het fonds is thans in 1890 groot genoeg om in het onderhoud van omtrent dertig kinderen te voorzien.

Hoewel er eene rij militaire posten langs de grens was, slaagden benden Kosas er in de kolonie binnen te dringen en de boeren te bestelen. Kort voor dat Sir John Cradock Zuid-Afrika verliet zond hij een gewapende macht naar Kafferland om de roovers te straffen, doch deze voerde niets van belang uit. Zoowel deze gouverneur als Lord Charles Somerset trachtte de kolonisten te bewegen om het Zuurveld in groot getal te bevolken dat het een bolwerk tegen de Kosas zoude vormen. Pogingen werden daartoe aangewend, doch op zulk eene kleine schaal dat zij die grond aldaar in bezit namen weldra verplicht waren terug te trekken.

Lord Charles Somerset vatte toen een ander plan op. In April 1817 had hij eene samenkomst met Gaika en verschillende andere opperhoofden aan de Katrivier, en toen werd er eene overeenkomst getroffen, dat personen van wie vee gestolen werd gerechtigd zouden zijn het spoor binnen Kafferland te volgen, en indien zij het tot aan eene kraal konden nasporen, de inwoners van die kraal de schade moesten vergoeden. Wat den handel betrof kwam men overeen, dat Gaika tweemaal 's jaars eenigen van zijn volk naar Grahamsstad kon zenden met zulke artikelen als hun land voortbracht, om die te verruilen voor hetgeen zij noodig hadden.

Binnen eene maand na deze overeenkomst werd er eenig vee uit de kolonie gestolen, en eene afdeeling van honderd soldaten werd gezonden om dit op te sporen. Het spoor werd gevolgd

tot aan de kraal van een kapitein genaamd Habana, die weigerde vergoeding te geven, waarop de officier die bevel over de troepen had, eenige ossen in bezit nam. Terwijl hij bezig was ze weg te voeren wendden de Kaffers eene poging aan ze terug te nemen. Eene schermutseling vond plaats, waarin vijf Kaffers gedood werden, doch de soldaten behielden het vee, en keerden naar de kolonie zonder verlies terug.

Kort na deze gebeurtenis werd een regiment voetvolk en een regiment dragonders uit Zuid-Afrika terug geroepen, zoodat het noodig werd de grensposten te verzwakken. Het gevolg was eene groote vermeerdering van diefstallen door de Kaffers gepleegd. Strooptochten ver binnen de grenzen der kolonie namen toe in aantal, en Ndlambe weigerde zelfs om gestolen vee dat in zijne kralen gezien was terug te geven. Bij zekere gelegenheid trok Majoor Fraser met een sterk kommando Kafferland binnen, en nam van Ndlambe eenig vee, genoegzaam om de laatste diefstallen goed te maken, doch zoodra de macht ontbonden was, waren de dieven wederom aan den gang.

Juist op dit tijdstip vond eene verandering plaatst in de positie der tegenover elkander staande opperhoofden van het huis van Rarabe, en Ndlambe werd de machtigste van de twee. Een groote bende die vroeger Gaika geholpen had liep naar hem over, en een profeet genaamd Makana, die buitengewoon grooten invloed bezat, trok zijne partij. Hintsä, groot opperhoofd van den stam sloot zich ook bij Ndlambe aan.

De vijfde Een groote slag werd geleverd op de **Kaffer-oorlog**. Debe vlakke tusschen de volgelingen der **A. D. 1818-19.** over elkander staande opperhoofden, waarin de partij van Gaika verslagen en met verschrikkelijke slachting uit het veld gedreven werd. Het overwonnen opperhoofd vluchtte naar den Winterberg, en zond naar de kolonie om hulp. Lord Charles Somerset gaf toen bevel aan Kolonel Brereton om hem met een klein aantal soldaten en burgers te paard te helpen. In December 1818 trok Kolonel Brereton de Vischrivier over, en nadat Gaika's volk zich bij hem aangesloten had, viel hij

Ndlambe aan, die verondersteld werd aan 't hoofd van achttien duizend man te staan.

Ndlambe en zijne volgelingen echter waagden het niet op het open veld slag te leveren, maar trokken zich terug in de dichte bosschen, die hun beschutting aanboden. Hunne kralen werden verwoest, en drie-en-twintig duizend stuks vee in bezit genomen. De Britsche bevelhebber vond het onmogelijk de woedende hartstochten der Gaikas te bedwingen, die dol waren van opgewondenheid en vreugde omdat zij nu in staat waren zich te wreken, en ongenegen waren genade te betoonen aan vijanden die in hunne handen vielen. Hij trok dus terug voordat Ndlambe geheel vernederd was. Toen hij Grahamsstad bereikte, werden de burgers ontbonden en toegelaten naar hunne woningen terug te keeren.

Ndlambe maakte onmiddellijk van de gelegenheid gebruik. Gaika aanvallende, joeg hij dat opperhoofd op de vlucht, en zond daarop zijne krijgslieden de kolonie binnen. De inwoners van het district tusschen de Visch- en Zondagrivieren, behalve zij die in de nabijheid van militaire posten woonden, werden genoodzaakt in der haast in lagers bijeen te trekken, en verloren bijna al hunne bezittingen. Zeventien blanken en dertien Hottentotten werden vermoord.

Eene sterke burgermacht werd opgeroepen, maar voordat de boeren in 't veld konden komen werd Grahamsstad aangevallen. In den vroegen ochtend van den 22sten April 1819 deden tusschen de negen en tien duizend Kaffers, aangevoerd door Makana en Dushane, zoon van Ndlambe, plotseling een aanval op dien post, die toen een garnizoen van slechts drie honderd drie-en-dertig man had. Zij werden begroet met een doodelijk geweer- en kanon-vuur, en werden na een korten worstelstrijd met groot verlies terug geslagen.

Drie maanden daarna trok een sterk leger van kolonisten en soldaten de Vischrivier over, dreef de Kaffers die Ndlambe aanhingen oostwaarts terug tot aan den oever van de Kei, doodde velen hunner, nam al hun vee in bezit, en verbrandde hunne kralen. De macht van het oude opperhoofd was bijna

geheel verbroken. De vijfde Kafferoorlog eindigde met de overgave van Makana. Hij werd naar Robben Eiland gevangen gezonden, en in Augustus 1820 verdrong hij bij eene poging om te ontluchten.

Hoewel er niet meer gevochten werd, werden de troepen gedurende verscheidene maanden nog op de been gehouden ten einde de vluchtelingen te beletten zich wederom neer te zetten. In October had de gouverneur eene ontmoeting met Gaika en zoovele andere opperhoofden als men bij elkander kon brengen. Ndlambe werd verondersteld gevlucht te zijn aan de overzijde van de Kei.

Daar het lagere gedeelte van de Vischrivier omgeven was van dichte en uitgebreide bosschen, was die stroom een zeer ongeschikte grenslijn. Deze bosschen bestonden hoofdzakelijk uit nuttelooze struiken die niet verbrand of uitgeroeid konden worden. Zij boden de best mogelijke schuilplaatsen aan voor dieven, die daar op gunstige gelegenheden loeren konden om rooftochten binnen de kolonie te doen, en als gestolen vee eens daarbinnen was, dan was het bijna onmogelijk het terug te krijgen. De paden door het Vischrivierbosch, want die naam werd daaraan gegeven, waren eigenlijk niets anders dan olifantspaden, behalve waar wegen gemaakt waren, waaraan verbazend veel arbeid was ten koste gelegd. Het schoonmaken van dit bosch gedurende den oorlog was een zóó moeielijk werk geweest dat de militaire officieren eenstemmig van oordeel waren dat de Kaffers niet behoorden toegelaten te worden om het weer in bezit te nemen. Zij meenden dat de Keiskama, de eerste groote rivier ten oosten ervan gelegen, een veel betere grenslijn zijn zou. Hare oevers waren meer open, en zij was veel korter omdat de bergketen waarin zij ontspringt, en die de binnenlandsche grenslijn van Kafferland was, de zee daar dichter naderde.

Nieuwe grens- Deze beschouwing werd door Lord Charles
lijn tusschen de Somerset gedeeld. Bij de conferentie stelde hij
Kolonie en aan Gaika voor dat de Keiskama voortaan de
Kafferland. grenslijn zou zijn, zoodat er tusschen de twee
A. D. 1819. rassen een onbewoonde streek lands zijn zou,

die hij door soldaten zou doen patrouilleeren, en aldus zouden vrede en vriendschap bewaard blijven. Het opperhoofd zag in dat hij in de macht van den gouverneur was. Zelfs op dat oogenblik, toen Ndlambe een vluchteling, Makana een gevangene was, en zijne andere vijanden verslagen waren, wist hij dat als de blanke man zijne bescherming terugtrok hem niets dan moeilijkheden voor de deur stonden. Hij antwoordde derhalve dat als de gouverneur hem de vallei van de Igumie wilde laten behouden, hij bereid zou zijn om afstand te doen van het overige land.

Lord Charles stemde toe, en bepaalde dat de westelijke grens van Kafferland voortaan zijn zou de heuvelketen die zich van den Winterberg uitstreckte en de waterscheiding vormde tusschen de Kat- en Igumie-rivieren, de Igumie tot aan de Keiskama, en de Keiskama tot aan de zee. De voorwaarden van de schikking werden niet op schrift gesteld, en één punt in de lijn bleef onzeker. Waar moest het vereenigings-punt zijn tusschen de heuvelketen en de Igumie rivier? Gedurende vele jaren daarna werd de Gaga, een kleine stroom die door het tegenwoordig dorp Alice vloeit, gewoonlijk als de lijn van samenkomst beschouwd, maar een later regeerend Gouverneur besliste dat de naastbij gelegen hoogere tak van de Igumie als zoodanig moest worden aangemerkt.

Een plek werd op den westelijken oever der Keiskama voor een fort uitgezocht, waarmede zonder verzuim werd begonnen. Het werd Fort Willshire genaamd.

Sir R. Donkin Lord Charles Somerset verlangde Engeland te bezoeken om eenige familie-zaken te regelen, en verlof van afwezigheid uit de kolonie werd door hem gevraagd en verkregen. Majoor-
wordt fungeerend gouverneur.

A. D. 1820. Generaal Sir Rufane Donkin kreeg last van de rijksregeering om zich naar de Kaap te begeven, en het bestuur als fungeerend gouverneur gedurende de afwezigheid van Lord Charles op zich te nemen. Op den 13den Januari 1820 legde hij den ambtseed af, en op den avond van denzelfden dag scheepte de gouverneur zich naar Engeland in.

Vóór 1817 was het getal der Britsch geboren onderdanen die zich in Afrika met ter woon vestigden niet zeer groot, en slechts zeer weinigen werden er gevonden buiten de grenzen van het Kaapsche schiereiland. In dat jaar kwamen omtrent twee honderd Schotsche handswerkslieden over, en ook vestigden zich in de kolonie zes of acht honderd soldaten die hun tijd hadden uitgediend. Zij allen vonden spoedig een werkkring. Vóór 1820 werden zij echter niet door vele anderen gevolgd, hoewel er eenige jaren lang, na den algemeenen vrede die op den val van Napoleon volgde, veel gebrek door de arbeidende klassen van Groot-Brittannië werd geleden, en landverhuizing over 't algemeen als de eenige uitkomst beschouwd werd. Het bleek uit de volkstelling dat er in de Kaap-Kolonie in 1819 slechts twee-en-veertig duizend blanken, vier-en-twintig duizend Hottentotten, en vijf-en-dertig duizend neger-slaven, Maleiers, en vrije kleurlingen waren. De rijksregeering kwam dus tot de overtuiging dat de kolonie landverhuizers noodig had, en het parlement stond zonder aarzelen 50.000 pd. st. toe om de kosten der uitzending van een groot aantal te bestrijden.

Aankomst van Hoofden van huisgezinnen vertegenwoordigende bijna negentig duizend personen deden **Britsche** gende bijna negentig duizend personen deden **immigranten.** aanzoek om overtocht, en uit dezen werd het **A. D. 1820.** getal dat benoodigd was uitgezocht. De schepen waarin zij Engeland en Ierland verlieten kwamen, met ééne uitzondering, veilig in Zuid-Afrika aan, en op den 10den April 1820 kwamen de eerste immigranten te Algoabaai aan wal. Eenige honderden die wat later aankwamen werden voorloopig geplaatst te Clauwilliam, maar korten tijd daarna verlieten de meesten hunner dat gedeelte der kolonie, en volgden de anderen naar de oostelijke grens. Verscheidene dezer immigranten waren bemiddelde personen, die een aantal bedienden en leerjongens medebrachten. De anderen waren van verschillende beroepen, zijnde een groot gedeelte handswerkslieden, mannen die in fabrieken in Engeland gewerkt hadden, klerken, en pakhuisbedienden. Er waren bijna tweemaal zooveel volwassenen van het mannelijk als van het vrouwelijk geslacht.

De rijksregeering betaalde de kosten van de zeereis, en aan ieder hoofd van een huisgezin werd een stuk grond van vijftig morgen beloofd, onder voorwaarde van occupatie gedurende drie jaren. Zij die bedienden medebrachten zouden een verder bedrag van vijftig morgen ieder krijgen. Niets meer dan dit werd beloofd, maar vervoermiddelen naar den grond waarop zij werden geplaatst werden door de regeering verschaft, en gedurende meer dan achttien maanden werden rantsoenen uitgereikt aan allen die zulks noodig hadden. Met weinige uitzondering werden de immigranten gevestigd in het district tusschen de Boesmans- en Vischrivieren, den Zuurberg en de zee.

Toen deze personen van Groot-Brittannië uitgezonden werden op kosten der regeering, kwamen er gelijktijdig eenige naar Zuid-Afrika zonder hulp, op de verzekering hun door den Secretaris van staat gegeven dat zij grootere schenkingen van grond zouden ontvangen indien zij zelve hunne overtocht betaalden. In 't geheel vestigden zich bijna vijf duizend geboren Britten in deze kolonie tusschen Maart 1820 en Mei 1821.

Gedurende verscheidene jaren waren de immigranten aan veel ellende blootgesteld. De meesten hunner wisten weinig van landbouw, doch trachtten op hunne kleine plaatsen te bestaan totdat zij eigendomsbewijzen konden verkrijgen, om dan te kunnen verkoopen. Het eene jaar na het andere werd hun graanoogst door de roest vernield. Daarna had er eene groote overstroming plaats, die vele huisjes en tuinen wegspoelde. Behalve andere moeilijkheden door hen ondervonden, drongen ook rondzwervende Kaffers het district binnen, en beroofden de arme lieden van het vee dat zij gekocht hadden.

Aan het einde van 1821 begonnen de ambachtslieden zich te verspreiden. In verscheidene dorpen door de geheele kolonie kregen zij volop werk, tegen prijzen die hen in staat stelden eene goede positie in te nemen. Zij werden door vele anderen gevolgd die niet geschikt waren voor de boerderij, doch die gemakkelijk op andere wijzen een bestaan konden vinden. De regeering vergrootte toen de plaatsen dergenen die ervan gebruik wisten te maken, en voor allen brak er een beter tijd aan.

Omtrent vijf jaren gingen er voorbij na de aankomst der immigranten voordat elkeen zich geplaatsd zag in den werkkring waarvoor hij het meest geschikt was, en eer het tweede vijftal jaren verlopen was begon men er aan te twijfelen of wel ooit te voren een dergelijk aantal menschen in een ander land zoo voorspoedig was geweest.

Grahamstad en Port Elizabeth zijn hun vooruitgang aan de Britsche landverhuizers verschuldigd. In 1820 was geen van beide dezer plaatsen meer dan een gehucht aan een militairen post verbonden, doch weinige jaren later waren beide bloeiende steden. Port Elizabeth werd aldus genaamd ter gedachtenis aan de overledene echtgenoot van Sir Rufane Donkin. Deze stad bleef een gedeelte van het district Uitenhage, doch in 1825 werd er een resident-magistraat met beperkte macht aangesteld, die alleen binnen de stad rechtspraak had. In het volgend jaar werd een douanenkantoor opgericht, en begon een directe handel met Engeland.

Terugkeer van Sir Rufane Donkin verwierp het plan van
Lord Charles Lord Charles Somerset om een landstreek tus-
Somerset. schen de Kaffers en kolonisten onbewoond te
A. D. 1821. laten. In Juni 1820 stichtte hij eene kolonie van
 oud militaire officieren en ontslagene soldaten tusschen de
 Bekan- en Vischrivieren, en nam hij zich voor een aantal schotsche
 immigranten in de valleien aan de oorsprongen der Katrivier te
 plaatsen. Ook met betrekking tot eenige andere zaken handelde
 hij op zulke wijze dat hij grooten aanstoot gaf aan Lord Charles
 Somerset, die bij zijne terugkomst in de kolonie op den 30sten
 November 1821 weigerde hem te ontmoeten. Sir Rufane keerde
 naar Engeland terug, en was weldra druk bezig het publiek de
 zaken der Kaap-Kolonie en de fouten van den gouverneur onder
 het oog te brengen.

HOOFDSTUK XXI.

Op hunne beurt werden de plannen van Sir Rufane Donkin wat betrof de regeling van de grenzen verworpen. Maatregelen werden door Lord Charles Somerset genomen waardoor de kolonie van ontslagen soldaten aan de overzijde der Vischrivier opgeheven werd, en Makoma, een zoon van Gaika, met een groot aantal Kaffers toegelaten werd de valleien der Katrivier te bewonen. Lord Charles zette een landdrost af die in het nieuwe dorp Bathurst geplaatst was geweest, en stelde een ander aan met last om een gerechtshof te Grahamsstad te openen. De Britsche immigranten waren tegen deze veranderingen, en sommigen hunner gaven te kennen dat zij voornemens waren bijeenkomsten te houden om den toestand van zaken te bespreken; doch de gouverneur vaardigde eene proclamatie uit, waarbij de publieke bijeenkomsten onwettig, en allen die daaraan zouden deelnemen met strenge straffen bedreigd werden. De immigranten waagden het niet den gouverneur te trotseeren, doch van dezen tijd af werden hunne klachten over zijne dwingelandij steeds luider, en trokken zij in Engeland zeer de aandacht.

Lord Charles Somerset was inderdaad een tiran tegenover degenen die hem aanstoot gaven, maar hij was niet meer despotiek dan Lord Macartney, noch waren zijne strengste maatregelen meer willekeurig dan velen van dien gouverneur waren geweest. Hij kon op precedenten wijzen voor bijna iedere willekeurige daad door hem gepleegd. Nochtans werd Lord Macartney in zijn tijd beschouwd als een toonbeeld van wat de gouverneur eener kolonie

behoort te zijn, en slechts een kwart eeuw later haalde Lord Charles Somerset zich de verwijtingen op den hals van een groot gedeelte der pers en van de voornaamste staatkundigen. De oorzaak hiervan was de groote vooruitgang van liberale ideeën, waaraan de gouverneur niet had deelgenomen.

Uitzending van Eindelijk kwamen er zoovele klachten naar een commissie Engeland dat het ministerie, om een aanval van onderzoek. in het Lagerhuis te voorkomen, het raadzaam

A. D. 1823. oordeelde eene commissie van onderzoek uit te zenden. De heeren die aangesteld werden, Majoor Colebrooke en de heer Bigge, kwamen in Juli 1823 aan, en waren gedurende meer dan drie jaren bezig met een onderzoek van zaken van verschillenden aard. Op hun raad en naar aanleiding van hunne rapporten maakte de rijksregeering later groote wijzigingen in het koloniaal regeeringsstelsel.

De eenige wijziging, echter, die tot stand gebracht werd terwijl Lord Charles Somerset gouverneur bleef, was de oprichting van een adviseerend lichaam bestaande uit zes leden, allen ambtenaren door den secretaris van staat benoemd. De gouverneur werd gelast alle belangrijke maatregelen aan de goedkeuring van dezen raad te onderwerpen, doch indien hij goede gronden meende te hebben, kon hij in strijd met het advies der leden handelen, en geen onderwerp voor discussie kon door iemand anders dan door hem ter sprake gebracht worden. De eerste bijeenkomst van den raad aldus samengesteld vond plaats in Mei 1825, en dit was een stap — al was het maar een kleine — tusschen een zuivere dwingelandij en den tegenwoordigen regeeringsvorm.

Een groote hinderpaal, die den voorspoed der kolonie in den weg stond gedurende de eerste jaren van deze eeuw, was het bestaan van papieren geld zonder eenigen waarborg dat voor de afbetaling ervan kon gezorgd worden. De waarde van een papieren rijksdaalder was nominaal vier shillings, doch de werkelijke waarde als koopmiddel was langzamerhand gedaald, totdat men er in 1852 slechts achttien pence voor kon krijgen indien een koopman een wissel naar Engeland wilde zenden om voor

goederen te betalen, of in eenige transactie door een makelaar. De handelszaken waren dus in een toestand van voortdurende verwarring, en de metalen munt geraakte buiten gebruik.

De hoeveelheid papieren geld die in omloop had behooren te zijn was iets meer dan drie millioen rijksdaalders, maar toen zij opgeroepen werd ontdekte men dat er ook vervalschte noten waren ten bedrage van bijna een half millioen rijksdaalders, en die noten waren zóó goed nagemaakt dat het onmogelijk was het valsche papier van het echte te onderscheiden. Er was geen uitweg, en de valsche noten werden derhalve met de anderen aangenomen. Het bedrag van papier in omloop werd daardoor bijna drie millioen zeshonderd duizend rijksdaalders, waarvan iets minder dan één millioen vierhonderd duizend rijksdaalders bijeengebracht was als kapitaal voor de gouvernementsbank, en de rest de publieke schuld vertegenwoordigde.

In 1825 besloot de rijksregeering om Britsche munt overal in Britsche bezittingen in te voeren, ten einde een eenvormige munt te hebben. Een besluit van den Koning in raad werd dus uitgevaardigd, bevelende dat een aanbod of betaling van één shilling en zes pence in zilvergeld gelijk zoude staan met een aanbod of betaling van een papieren rijksdaalder in de Kaap Kolonie, en aan Lord Charles Somerset werd opgedragen eene ordonnantie te dien effecte uit te vaardigen.

Zulk een maatregel, ofschoon zeer nuttig voor het land in 't algemeen, had noodwendig ten gevolge dat vele huisgezinnen terstond met groot gebrek te kampen hadden. Allen die geld op renten hadden, zij wier eigendom in handen van de weeskamer was, en verschillende andere klassen van personen leden zwaar verlies. Eene petitie met meer den twee duizend naanteekeningen werd naar den Koning in rade gezonden, verzoekende de ordonnantie te herroepen of een hooger wisselkoers te bepalen. Maar dit werd niet toegestaan. Eene hoeveelheid zilveren en koperen munt werd ter leen overgezonden om een gedeelte van het papierengeld af te lossen, en het overige bleef in omloop tegen een shilling en zes pence voor den rijksdaalder. Sedert 1825 werden de publieke rekeningen gehouden in ponden, shillings,

en geen andere metalen munt dan de Britsche bleef sedert in gebruik.

In 1821 werd er een jaarmarkt ingesteld te ^Fort Willshire, waar onder toezicht van het gouvernement de Kaffers alles wat zij begeerden verkrijgen konden, behalve sterken drank en krijgsbehoeften. Gelicentieerde handelaars kwamen in den omtrek van het fort met wagens met goederen beladen. Op den morgen van den dag voor de jaarmarkt bepaald werden de Kaffers met hunne vrouwen toegelaten onder hunne opperhoofden de Keiskama over te trekken, beladen met ivoor, huiden, en gom. De handelaars gaven daarop geschenken aan de opperhoofden, en zij bepaalden onderling de waarde van alles wat verruild kon worden voordat het volk toegestaan werd handel te drijven. Nadat deze voorloopige bezigheden verricht waren, begon de handel, terwijl de opperhoofden orde onder hunne volgelingen bewaarden, en een soort van belasting zich toeëigenden, gewoonlijk ten bedrage van omtrent de helft van wat ieder kocht.

Maar dit kon slechts in zeer beperkte mate de begeerte om handel te drijven bevredigen, en avonturiers begonnen ver in Kafferland door te dringen, waar een os verkregen kon worden voor eenige snoeren kralen of voor armringsen ter waarde van vijf shillings. Zeer strenge bepalingen werden door het gouvernement uitgevaardigd tegen dezen handel, en alle personen werden met zware straffen bedreigd als zij zonder verlof de Vischrivier overtrokken, maar het hielp niet. De jaarmarkt te Fort Willshire werd spoedig in een driemaandelijksche markt veranderd, toen in een maandelijksche, en daarna in een wekelijksche markt onder gouvernement's toezicht. Toch werd de onwettige handel niet gestremd. De winsten waren zoo groot dat het aantal personen die er zich mede bezig hielden steeds vermeerderde, en velen binnen weinige jaren een aanzienlijken rijkdom verwierven. Een zoodanige handel was demoraliseerend, maar het gouvernement trachtte dit stelsel van beperking te handhaven tot het einde van 1830, toen de handelaars vrij verlof verkregen om Kafferland binnen te gaan.

Zonder een formeele proclamatie werd de noordelijke grens

Uitbreiding der koloniale grenzen. A. D. 1822. der kolonie zeer uitgebreid gedurende de regeering van Lord Charles Somerset. Boeren werden toegelaten de open gronden over de oude lijn in bezit te nemen, en de regeering volgde hen, even als in de dagen van de Hollandsche Oost-Indische Compagnie. In 1822 werd het aan een officier van de genie en aan den landdrost van Graaff-Reinet opgedragen te onderzoeken tot hoever het land geoccupeerd was, en eene grens te bepalen. Zij stelden de Stormbergspruit vast ten noordoosten, vandaar de Oranjerivier tot op de lengte van $24^{\circ} 20'$, vandaar eene rechte lijn tot aan Prامberg, en vandaar met eene onregelmatige kromming tot aan den mond der Buffelsrivier.

De verdeeling der kolonie in districten werd ook in vele opzichten veranderd terwijl Lord Charles Somerset gouverneur was.

In Mei 1814 werd dat gedeelte naar het Kaapsche schiereiland bezuiden eene lijn van Muizenburg naar Noordhoek tot een district gevormd genaamd Simonsstad, en werd er een magistraat aangesteld met den titel van resident, doch met de volle macht van een landdrost.

In November 1818 werd het district Beaufort gevormd uit gedeelten van Graaff-Reinet en Tulbagh, tezamen met een landstreek buiten de grens van 1805. Dicht bij de Nieuwveldbergen werd er een dorp aangelegd, dat Beaufort-West genaamd werd. Het hoofd van het nieuwe district werd genoemd assistent-landdrost, en in sommige zaken was hij onderworpen aan den landdrost van Graaff-Reinet, hoewel hij in de meeste opzichten onafhankelijk van dien ambtenaar was.

In October 1820 werd dat gedeelte van Uitenhage ten oosten van de Boesmansrivier door Sir Rufane Donkin tot afzonderlijk district verklaard, en Albany genaamd. De assistent-landdrost te Grahamsstad trad toen af, en een andere landdrost werd benoemd en gelast zijn hof op een nieuw dorp genaamd Bathurst te houden. Maar bij de terugkomst van Lord Charles Somerset in 1821 werd de magistraatszetel weer van Bathurst naar Grahamsstad verplaatst.

In het begin van 1819 werd een plek voor een nieuw dorp

in het district Tulbagh door Lord Charles Somerset uitgekozen, en door hem Worcester genaamd. Het lag in het midden van de vallei der Breedrivier, op eene vlakte met juist voldoende helling voor afloop van het water, en alwaar een overvloedige voorraad van goed water uit de Hexrivier kon verkregen worden. De groote weg door de vallei liep er door, de weg over de Hexrivier naar de Karos ging van daar uit, en men had toen pas ontdekt dat een weg door de Drakensteinbergen over de Franschehoekpas gemaakt kon worden, die bijna in eene rechte lijn van Kaapstad zou loopen. Eenige maanden daarna werd een assistent landdrost op het nieuwe dorp geplaatst, met dezelfde macht en plichten als die te Clauwilliam, Caledon, en Cradock. Maar in October 1822 werd deze ambtenaar teruggeroepen, en de landdrost van het district kreeg bevel zijn hof van het dorp Tulbagh naar Worcester te verplaatsen. In het volgend jaar veranderde Lord Charles den naam van het geheele district Tulbagh in Worcester. In Maart 1824 werd dat gedeelte westelijk van eene lijn van Piketberg naar Verlorenvlei afgesneden, en bij het Kaapsche district gevoegd.

In October 1822 werd de assistent landdrost van Caledon teruggeroepen.

In Maart 1825 werd een nieuw district genaamd Somerset gesticht. Het bevatte de landstreek van de Oranjerivier ten noorden tot aan den Zuurberg ten zuiden, en van de Zondag- en Klein-Riet-rivieren ten westen tot aan de Koonap, Zwart-Kei, en Stormbergspruit ten oosten. Dit sloot in een gedeelte van het land door Gaika in 1819 afgestaan, hetwelk nu in boerenplaatsen werd uitgegeven. De assistent landdrost werd van Cradock verplaatst, en werd met volle macht gevestigd op de gouvernementsplaats aan den Boschberg, die thans als een nieuw dorp werd aangelegd en Somerset-Oost genaamd.

Eenige gebeurtenissen van belang moeten nog vermeld worden die gedurende dit tijdperk plaats vonden.

In 1815 werd een maildienst tusschen Engeland en Indië begonnen. Kleine zeilschepen werden maandelijks van de Theems uitgezonden, en deden de Kaap en Mauritius op weg aan. Het

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.—KAAFT X.

Deze kaart vertoont de uitgestrektheid en verdeelingen der volkplanting in 1826.

In de volgende plaatsen waren gerechtshoven: —

**Hoofdplaatsen
van Districten.**

Kaapstad.
Stellenbosch.
Swellendam.
Graaff-Reinet.
Uitenhage.
Simonsstad.
George.
Grahamsstad.
Beaufort West.
Worcester.
Somerset Oost.

Sub-Drostdij—Clanwilliam.

**Hof van politie en
kleine burgerl. zaken.** { Port Elizabeth.
 { Port Frances.

is en zes
ons. De
zeilschip
urde zijn
n dagen.
omschip,
nen. Het
geland in

r Breede-
werd een
l Charles
de titels
ivier den
werd een

liotheek,
voor het
als eene
t daarna
ssin, die
kerkeraad

amen een
werd de
doel nog

liteit een
21 kwam
ndige aan.
uw in de
enwoordig
en voor

Tafelbaai
lichthuis

12
34
5
8

postgeld op brieven naar Zuid-Afrika was drie shillings en zes pence het kwart ons, en op couranten drie pence het ons. De eerste dezer pakketschepen werd verondersteld een flink zeilschip te zijn, doch ten gevolge van stilte en tegenwinden duurde zijn reis van Londen naar de Kaap éénhonderd-en-veertien dagen. Tien jaren daarna, in October 1825, liep het eerste stoomschip, dat tusschen Engeland en Indië voer, de Tafelbaai binnen. Het heete de *Enterprise* en maakte den tocht van Engeland in vijf-en-vijftig dagen.

In 1816 vond men dat kleine schepen den mond der Breederivier bij goed weder konden binnenloopen, en dus werd een handel langs de kust met de Kaapstad begonnen. Lord Charles Somerset, die zijn best deed de kaart der kolonie met de titels zijner familie te bedekken, gaf aan den mond der rivier den naam van Port Beaufort. Omtrent denzelfden tijd werd een kusthandel uit de Knysna begonnen.

In 1818 werd de Zuid-Afrikaansche openbare bibliotheek, waaraan de opbrengst van eene bijzondere belasting voor het ijken van vaten wijn besteed werd, in de Kaapstad als eene gouvernements inrichting geopend. Daarbij werd kort daarna gevoegd de boekenverzameling van den heer Van Dessin, die gedurende zeven-en-vijftig jaren in bewaring van den kerkeraad van de Hollandsch gereformeerde kerk was geweest.

In 1819 richtten de kooplieden van Kaapstad samen een koopmans-beurs op, en in Augustus van dat jaar werd de hoeksteen gelegd van het groote gebouw dat voor dat doel nog wordt gebruikt. De zaal werd in 1821 geopend.

In 1820 besloten de commissarissen der admiraliteit een sterrewacht aan de Kaap te vestigen. In Augustus 1821 kwam de eerwaarde Jearron Fallowes als koninklijke sterrekundige aan. Het eerste observatorium was een tijdelijk houten gebouw in de Kaapstad, maar in 1825 werd de plek van het tegenwoordig gebouw uitgekozen, en in 1829 werd het voltooid en voor gebruik geopend.

In 1820 werd te Groenepunt, aan den ingang van Tafelbaai een aanvang gemaakt met het bouwen van het eerste lighthouse

aan de Zuid-Afrikaansche kust. Het licht werd voor 't eerst aangestoken in April 1824.

In 1824 werd een goede wagenweg door de eerste bergreeks achter Franschehoek voltooid. Daardoor werd een directe weg uit de Kaapstad naar Worcester geopend, en de reis naar Graaff-Reinet omtrent veertig mijlen verkort.

Gedurende dit tijdperk werd het aantal kerken en scholen zeer vermeerderd. Predikanten der Hollandsche gereformeerde kerk werden te Uitenhage en Cradock eerst in 1817 geplaatst, te Beaufort West in 1818, in het dorpje Somerset West in 1822, te Worcester 1824, en te Somerset Oost in Januari 1826.

De eerste synode der Ned. gereformeerde kerk. A. D. 1844. De regulatiën van den Bataafschen commissaris De Mist waren opgesteld met het oog op eene synode of algemeene vergadering van de predikanten en ouderlingen van de Hollandsche gereformeerde kerk, die om de twee jaren zou bijeenkomen; maar na de verovering der kolonie door de Engelschen liet men dit plan varen, ofschoon eene algemeene vergadering meer dan ooit noodig was, tengevolge van het verbreken van den band met de classis van Amsterdam. In 1824 echter keurde Lord Charles Somerset de bijeenroeping van eene synode goed, en op den 2den November van dat jaar kwam zij in de Kaapstad aan.

Twaalf predikanten en tien ouderlingen waren bij de opening tegenwoordig. De eerwaarde Jan Christoffel Berrange, predikant van Swellendam van December 1815 tot Juni 1817, en daarna een der predikanten van Kaapstad, werd tot moderator gekozen. De eerwaarde Meent Borchers, van Stellenbosch, werd tot scriba aangesteld. Twee politieke commissarissen vertegenwoordigden het gouvernement in de synode: Sir John Truter, hoofdrechtter der kolonie, en de heer P. J. Truter, een der rechters van het hooggerechtshof. De zitting werd op den 19den November gesloten, waarop de besluiten aan Lord Charles Somerset ter goedkeuring gezonden, en door hem provisioneel bekrachtigd, werden onderworpen aan de beslissing van de rijks regeering. Hij verzuimde echter ze naar Engeland te zenden.

De tweede synodale vergadering had plaats in November 1826, en hare besluiten werden op dezelfde wijze voorgelegd aan Generaal Bourke, den toenmaligen ageerenden gouverneur. Zijne Excellentie legde ze, met die van 1824, voor den raad, door welk lichaam veranderingen er in gemaakt werden, en zij werden alzoo veranderd, naar Engeland ter goedkeuring verzonden. Zóó volkomen onderworpen was de kerk aan den staat in die dagen. Men vond toen ook dat er te veel moeite en kosten gepaard gingen met zoo kort op elkander volgende synodale vergaderingen, en daarom werden zij sedert om de vijf jaren gehouden.

In het begin van 1826 waren er predikanten van de Engelsche episcopale kerk te Kaapstad, Simonsstad, Wijnberg, Grahamstad, en Fort Elizabeth.

Een Wesleyaansche predikant, die bijna gelijktijdig met Lord Charles Somerset aankwam, werd door den gouverneur niet toegelaten voor blanken dienst te houden, en was verplicht naar Engeland terug te keeren; doch onmiddellijk werden anderen met toestemming van den secretaris van staat uitgezonden. In 1816 begonnen zij zendingwerk in de Kaapstad te doen, en kort daarna stichtten zij een station onder de Hottentotten te Kamiesberg. Velen der Britsche immigranten waren Wesleyanen. Zij richtten verscheidene kerken in het district Albany op, en begonnen in 1823 de zending onder de zonen van Cungwa. Dit werk zetten zij voort totdat binnen weinige jaren eene reeks van stations in Kafferland tot aan de grens van Natal gesticht waren.

Het Londensche genootschap had zijne zendelingen onder de stammen ten noorden en ten oosten der kolonie verspreid. In 1821 begon het Glasgow zending-genootschap zijne werkzaamheden onder de Kosas. De Moraviërs breidden hun arbeid onder de Hottentotten uit, door in 1816 een station te stichten te Enon, aan een zijtak der Zondagrivier.

Na de verovering der kolonie in 1806 noodzaakte Sir David Baird den Roomschen priester zijne werkzaamheden te staken, doch in 1819 gaf de secretaris van staat zijn toestemming tot

het weder uitoefenen van den openbaren godsdienst door de Roomsch-katholieken.

Van de vroegste tijden hadden de Mohamedanen vrijheid van godsdienst, en er werd geene poging door de Engelsche gouverneurs aangewend haar te beperken.

Zonder eenige formeele wetgeving verkregen in 1820 alle godsdiensten weder dezelfde volkomen vrijheid die zij onder de Bataafsche Republiek hadden genoten.

In 1822 werden welopgevoede onderwijzers uit Schotland verkregen, en aan iedere drostdij richtte de regeering eene goede school op, waarheen de ouders verzocht werden hunne kinderen zonder betaling te zenden. In het oostelijke gedeelte der kolonie waren deze scholen van zeer veel nut, doch daar het onderwijs alleen door middel van de Engelsche taal werd gegeven, voldeden zij in de westelijke districten niet zoo goed als anders het geval zou zijn geweest. Velen waren ontevreden met een stelsel dat zij als eene poging beschouwden om hun moedertaal uit te roeien, en in sommige plaatsen werd zulk een beslist vijandig gevoel tegen die scholen aan den dag gelegd dat na eenigen tijd de onderwijzers terug geroepen werden.

Een sterk gevoel van verontwaardiging werd onder de oude kolonisten opgewekt door een bevel van de rijksregeering dat na den 1sten Januari 1825 alle officieele documenten, en na den 1sten Januari 1828 alle procedures in de gerechtshoven in 't Engelsch moesten zijn. Te Simonsstad, Grahamsstad, en Fort Elizabeth werd geen bezwaar tegen het uitsluitend gebruik der Engelsche taal in de gerechtshoven gemaakt; maar in de andere districten, alwaar Hollandsch door bijna de geheele bevolking werd gesproken, werd het als een zeer ernstige grievé beschouwd. Herhaalde verzoeken werden aan de regeering gericht om het bevel te herroepen, doch te vergeefs, en op de vermelde datums werd het Engelsch de officieele taal van het land.

De latere jaren der regeering van Lord Charles Somerset kenmerkten zich door gedruktheid op het gebied van handelen landbouw, door gebrek zoowel onder de oude kolonisten als onder de nieuwe Britsche immigranten, en door de ongerust-

heid van iedereen die eigendom bezat. Na 1823 verkeerde de gouverneur in eene zeer onaangename positie. Men kon de publieke inkomsten niet toereikend maken tot dekking van de uitgaven, en de kolonie geraakte hoe langer hoe meer in schuld. De rijksregeering was verplicht geld voor te schieten, een zaak die geenszins in den smaak viel van den secretaris **Dwingelandij** van staat, wiens brieven den gouverneur zeer van **Lord Charles Somerset** verbitterden. Zijn gedrag werd dikwijls onder de aandacht van het lager huis gebracht door **A. D. 1824**. de tegenstanders van het ministerie, en de voornaamste Londensche couranten waren zeer streng in hunne oordeelvelling over sommige zijner handelingen.

Dit was vooral het geval met betrekking tot eene reeks van gebeurtenissen die gedurende den winter van 1824 plaats vonden.

De eerste hiervan was de vervolging van een man genaamd **Bishop Burnett** wegens schriftelijke belediging van twee der rechters. De belediging was vervat in eene memorie aan den gouverneur gericht, op wiens last de aanklacht plaats vond. De heer **Burnett** werd schuldig bevonden, en veroordeeld tot verbanning uit de kolonie voor vijf jaren. Hij ging naar Londen, alwaar hij **Lord Charles** in de couranten aan de kaak stelde, en memories om herstel aan het lager huis richtte. De heer **Brougham** maakte de opmerking, toen hij een van de memories indiende, dat indien de feiten daarin beweerd bewezen werden, hij het als zijn plicht zou beschouwen **Lord Charles Somerset** in staat van beschuldiging te stellen.

Eene andere gebeurtenis was de gedwongen staking van een courant genaamd de *South African Commercial Advertiser*, het eerste onafhankelijke tijdschrift in Zuid-Afrika. Het werd wekelijks van den 1sten Januari tot in Mei 1824 uitgegeven, en werd zeer bekwaam geredigeerd door de heeren **Thomas Pringle** en **John Fairbairn**. Op last van den gouverneur werd het onder toezicht van den fiskaal geplaatst, en van den heer **Greig**, den eigenaar, werd gevorderd dat hij borgen zou stellen voor een bedrag van 750 pd. st. om persoonlijke en

staatkundige discussies uit zijn blad te sluiten. Het doel van den gouverneur was om de verschijning in druk te beletten van een verslag der terechtstelling van een persoon genaamd William Edwards, die beschuldigd was van een hatelijken en beleedigenden brief aan hem te hebben gericht. De heer Greig en de redacteurs weigerden een courant onder gouvernements-toezicht uit te geven, en de heer Greig gaf te kennen dat hij van meening was een verhaal der feiten in verband met de staking van het blad te publiceeren. Daarop gelastte de gouverneur den fiskaal de pers te verzegelen, en vaardigde hij een lastbrief uit gebiedende den heer Greig de kolonie binnen eene maand te verlaten. Vóórdat de maand verstreken was, werd door den fiskaal aan hem medegedeeld dat, tenzij hij den gouverneur wederom aanstoot gaf, men niet meer zou aandringen op zijn vertrek uit de kolonie; hij vertrok evenwel in het eerste schip dat naar Engeland zeilde.

Intusschen werd eene petitie, door velen in de Kaapstad onderteekend, aan den koning in rade gericht, verzoekende dat de drukpers in Zuid-Afrika onder bescherming der wet zoude worden geplaatst. Dit had tengevolge dat de gouverneur zoo zeer verbitterd werd, dat hij dreigde zijne proclamatie tegen onwettige vergaderingen toe te passen indien de leden van een onlangs opgericht letterkundig genootschap — hoofdzakelijk bestaande uit mannen die de memorie geteekend hadden — het wagen zouden te vergaderen.

De zaak van den heer Greig trok zoo zeer de aandacht in Londen, en de tegenstanders van het ministerie maakten daar zoo goed gebruik van, dat de secretaris van staat voor de koloniën hem op kosten der regeering terugzond, en hem verlof gaf de uitgave van de *Commercial Advertiser* te hervatten met verlofbrief van den gouverneur in rade. In Augustus 1825 verscheen de courant wederom, met den heer Fairbairn als eenig redacteur, daar de heer Pringle naar Engeland teruggekeerd was.

Er waren verscheidene andere zaken behalve die van Burnett en Edwards, waarin Lord Charles vermoed werd de werkelijke aanklager te zijn, en er was een zeer willekeurig geval van het

verleenen van lastbrieven om de woningen en papieren van zekere personen, tegen wien hij een wrok had, te onderzoeken.

Het gevolg hiervan was dat in 1825 een groot aantal lieden uit de kolonie in Londen vertoevende hunne grieven tegen den gouverneur lucht gaven, en de tegenstanders van het ministerie zoowel in het parlement als in de pers zijne administratie als een schandvlek op den Engelschen naam veroordeelden. Het ministerie wist het echter zoo te schikken dat het een aanval in het lagerhuis afweerde, door onderzoek en rapport te beloven, en uitstel te verzoeken tot dat Lord Charles tegenwoordig kon zijn om zich te verdedigen.

Majoor-Generaal Bourke De gouverneur had verlof gevraagd om Engeland te bezoeken, hetgeen hem werd toegestaan. **wordt waarne-** Majoor-Generaal Richard Bourke werd uitgezonden met den titel van luitenant-gouverneur, **mend gouver-** neur. **A. D. 1826.** en werd belast met het bestuur waar te nemen gedurende de afwezigheid van Lord Charles. Op den 5den Maart 1826 aanvaardde hij zijne plichten.

Weinige dagen na de aankomst van den gouverneur in Engeland kwamen de klachten tegen hem in het lagerhuis ter sprake, doch omdat de zitting reeds ver gevorderd was liet men de zaak varen. In April 1827 vond er eene verandering van ministerie plaats. Lord Charles diende onmiddellijk zijn ontslag in als gouverneur der Kaapkolonie, hetgeen werd aangenomen. Ieder was de zaak reeds zoo moede geworden, dat toen eindelijk, in Juni 1827, deze aan de orde kwam, er geen belangstelling in het debat werd getoond, en het afliep zonder dat men er over tot stemming kwam.

HOOFDSTUK XXII.

In dien tijd was bijna geheel Zuid-Afrika buiten de grenzen der Kaap kolonie in een toestand van groote ongerustheid, ten gevolge van oorlogen tusschen verschillende Bantu-stammen.

De Bantu der binnenlanden Het is noodig hier uiteen te zetten dat er een belangrijk onderscheid is tusschen de stammen in het binnenland en die langs de kust. Hunne taal heeft denzelfden oorsprong, maar zij verstaan elkanders spraak niet. De binnenlandsche stammen zijn meer bedreven in handwerk, en hunne huizen zijn veel beter gebouwd. Hun regeeringsvorm is ook minder despotiek, want zaken van publiek belang worden gewoonlijk onderworpen aan de beslissing van eene algemeene vergadering van de voornaamste mannen. De mannen helpen de vrouwen in het bebouwen van den grond, ofschoon het zwaarste en meest geregelde werk door hen overgelaten wordt aan de vrouwen.

Maar met deze uitzonderingen moeten alle vergelijkingen tusschen de stammen ten gunste van die van de kust uitvallen. De Bantu van de binnenlanden zijn kleiner en niet zoo welgemaakt als die welke tusschen den Drakensberg en de zee wonen. Op zedelijk gebied staan zij in elk opzicht veel lager. Geen van beiden schijnt veel prijs te stellen op kuischheid, maar die van de binnenlanden zijn meer grof onzedelijk. Zij zijn ook meer geneigd onwaarheid te spreken, dat kenmerk van lage karakters. De zwarte van de kust is dapper in den strijd, zijn binnenlandsche stamverwant is in 't algemeen een eerlooze lafaard.

De een is bescheiden in het vermelden van zijne heldendaden, de ander is een onverdragelijke grootspreker.

Er is een belangrijk onderscheid tusschen hunne huwelijksgebruiken. Een man van de kust-stammen zal geen vrouw trouwen wier bloedverwantschap met hem nagespoord kan worden, hoe ver die bloedverwantschap ook moge zijn. Hieruit maakt hij zulk een bezwaar dat hij zelfs niet eene vrouw trouwen zal die tot een anderen stam behoort, als zij denzelfden familienaam als hij draagt, al kan de bloedverwantschap niet nagespoord worden. In zijne oogen zou een huwelijk met zulk eene vrouw schandelijk zijn, en bovendien zou zijn opperhoofd hem er zeer zwaar voor straffen. Een man van de binnenlandsche stammen, daarentegen, trouwt bijna in den regel met de dochter van zijns vaders broeder. Waarschijnlijk is het ten gevolge van deze gewoonte dat krankzinnigheid en idiotisme zoo algemeen zijn in de binnenlanden, terwijl zij bijna onbekend zijn langs de kust.

De besnijdenis-plechtigheden van de stammen zijn ook verschillend. Langs de kust is er geen geheim aan de plechtigheid verbonden, maar onder de binnenlandsche stammen worden de jongelingen opgenomen in gilden met paswoorden. Het is den leden dezer gilden niet geoorloofd getuigenis tegen elkander af te leggen. De inwijdings plechtigheden worden stipt geheim gehouden, maar zekere afgrijselijke gebruiken, die bij sommige dezer gelegenheden worden gevolgd, zijn bekend geworden. Eén dezer gebruiken is de mededeeling van moed, verstand, en andere eigenschappen. Wanneer een vijand die zich dapper gedragen heeft sneuvelt, wordt zijn lever, die beschouwd wordt als de zetel van dapperheid, zijne ooren, die beschouwd worden als den zetel van het verstand, het vel van zijn voorhoofd, dat beschouwd wordt als de zetel van volharding, en andere ledematen, elk waarvan beschouwd worden als de zetel van een of ander begeerlijke eigenschap, uit zijn lichaam gesneden en tot asch verbrand. Deze asch wordt zorgvuldig bewaard in den hoorn van een stier, en gedurende de besnijdenis plechtigheden wordt zij met andere bestanddeelen vermengd in een soort van deeg en door den priester van den stam aan de jongelingen

toegediend, in de veronderstelling dat de deugden die zij vertegenwoordigen medegedeeld worden aan hen die ze opslikken. Deze gewoonte, zoowel als het gebruik van andere overblijfselen hunner vijanden als toovermiddelen, verklaart de verminking van de lichamen van hen die in den oorlog in hunne handen vallen.

De hiermede verwante plechtigheid waaraan meisjes, twaalf of dertien jaren oud onderworpen worden, zooals zij door de kuststammen verricht wordt, zou beschouwd kunnen worden als de meest vernederende plechtigheid waaraan ooit menschelijke wezens verplicht werden zich te onderwerpen, indien het niet bekend was dat zij onder de binnenlandsche stammen met nog meer walgelijke zedeloosheid gepaard ging. Eene beschrijving is onmogelijk.

Onder de kustbewoners bestaat de instelling van slavernij niet, maar er kunnen geene meer gevoellooze slavenhouders ergens in de wereld zijn dan de Betschuana. Onder hen is zwak zijn inderdaad hetzelfde als ellendig zijn. Hunne slaven zijn de afstammelingen van hen die in de oorlogen van vroegere jaren verstrooid werden, en die toen alles verloren behalve hun leven.

De Bantustammen verschillen onderling in vele andere opzichten maar die verschillen zijn niet zoo in het oog loopend als die hierboven beschreven. Hunne wetten verschillen ook in sommige bijzonderheden, maar het beginsel waarop zij berusten is hetzelfde. Volgens dat beginsel wordt ieder die van een misdadig beschuldigd wordt schuldig geacht tenzij hij zijn onschuld kan bewijzen. Het stelt het hoofd van een huisgezin verantwoordelijk voor het gedrag van al zijne leden, de kraal evenzoo gezamenlijk voor elk inwoner ervan, en de stam voor elk zijner kralen. Onder dat stelsel is het iets ongehoords dat iemand onkunde voorwendt omtrent de daden van zijn buurman; de wet eischt dat hij met hun doen en laten volkomen bekend moet zijn, of zij straft hem wegens het verzuim van een plicht dien hij volgens die wet aan de maatschappij verschuldigd is. Elk individu is niet alleen theoretisch maar ook praktisch een politie-beambte.

De verschillen tusschen de onderdeelen van de Bantu verklaren veel van wat er gebeurde toen zij voor het eerst met elkander in botsing kwamen. De oorlogzuchtige en krachtige mannen van de kust koesterden de diepste verachting voor hunne binnenlandsche stamgenooten, en gansche horden van hen roeiden zij even koelbloedig uit alsof zij jakhalzen of hyena's waren.

Omtrent het jaar 1783, of misschien een weinig later, baarde een der vrouwen van het opperhoofd van een kleinen stam wonende aan de oevers van de Umvolosi rivier eenen zoon die Tshaka genaamd werd. Terwijl hij nog een jongeling was verwekte Tshaka de jaloezie van zijnen vader, en moest hij zijn leven met de vlucht redden. Hij nam zijne toevlucht naar Dingiswayo, hoofd van een sterken stam, die in zijne jongere dagen gezworven had tot aan de grens der Kaapkolonie, en aldaar iets van het Europeesch militair stelsel had geleerd. Toen Tshaka tot hem vluchtte was Dingiswayo bezig oorlog tegen zijne bureu te voeren, en zijne volgelingen waren in regimenten gevormd naar het Europeesch model. De jonge vluchteling werd soldaat in een dezer regimenten, en door zijne dapperheid en behendigheid steeg hij spoedig tot eene hooge positie. De tijd verliep, Dingiswayo stierf, en het leger koos Tshaka, die toen hun geliefkoosde aanvoerder was, tot opperbevelhebber. Dit was het begin van de vreeselijke Zulu-macht.

Tshaka was een man van groote lichaamskracht en van buitengewone geestkracht, doch hij was geheel zonder genade. Hij legde zich er op toe de stammen zoo ver hij die bereiken kon niet slechts te veroveren maar ook uit te roeien. Met dit oogmerk verbeterde hij de tucht in het leger, en stelde in plaats van de lichte assagai een spies met een kort heft en een breede kling, een wapen waarmee men even goed snijden als steken kon. Zóó gewapend was de welaferichte Zulu-soldaat trotsch op zijn roem en zijne versiersels, en wetende dat de doodstraf op lafhartigheid of ongehoorzaamheid volgde, werkelijk onoverwinbaar.

De eene stam voor en de andere na verdween voor de spies

van den Zulu, en niemand bleef over behalve eenige van de mooiste der jonge vrouwen en sommige der jongelingen die gespaard werden om als vrachtdragers te worden gebruikt. Deze knapen smeekten altijd om in dienst te worden genomen als soldaten, en stonden weldra bekend als de wreedste onder de krijgslieden.

Het grondgebied dat nu de kolonie Natal uitmaakt was dicht bevolkt vóór den tijd van Tshaka. Doch kort na het begin van zijn loopbaan vielen verscheidene stammen, die zijne legers trachtten te ontkomen, de bewoners van dat schoone land aan, en verdreven allen die zij niet doodden. Tot aan de Umzimvubu rivier was de geheele bevolking in beweging, doodende en gedood wordende.

De Fingos Een groot aantal vluchtelingen trok voort vestigen zich tot aan de Umgwali rivier, en werd in Decem- langs de Kei. ber 1824 aldaar aangevallen en verslagen door A. D. 1824. een vereenigde macht van Tembus en Kosas. Na den slag verspreidde deze horde zich, en de overblijfselen ervan zetten zich neer in een toestand van onderworpenheid onder de stammen tusschen de Kei en de Umtata. Evenzoo handelden ook op een eenigszins later tijdstip andere overblijfselen van verschillende stammen uit het noorden, terwijl al de vluchtelingen den algemeenen naam van Fingos (of zwervelingen) aannamen. Tusschen de rivieren Tugela en Umzimvubu bleven er niet meer dan vijf of zes duizend armzalige uitgehongerden over, die zich in de bosschen verscholen, waarvan sommige menscheneters werden, daar dit het eenig middel was om zich van den hongerdood te redden.

Aan de overzijde van de groote bergketen bekend als de Kathlamba of Drakensberg was de slachting onder de inboorlingen zelfs nog grooter. Vóór de opkomst der Zulumacht bewoonden talrijke Bantustammen het noordelijk gedeelte van het grensgebied thans Basutoland genaamd, het noordoostelijk gedeelte van den tegenwoordigen Oranje Vrijstaat, en de geheele uitgestrektheid der hedendaagsche Zuid-Afrikaansche Republiek. Gedurende den winter van het jaar 1821 trok eene afdeeling

der Hlubis, spoedig gevolgd door een stam genaamd de Amangwane, de bergen over, en deed een aanval op het volk woonachtig aan den oorsprong der Caledon rivier. Dezen op hunne beurt vielen anderen aan die verder op woonden, totdat al de inwoners van het land tot aan de Vaalrivier in één groote horde de rivier overgingen, en de landstreek aan de overzijde begonnen te verwoesten. Onder hunne aanvoerders was eene vrouw genaamd Ma Ntatisi, van wie de bende den naam van Mantatis kreeg.

Na de Vaalrivier te zijn overgegaan, wendden zich de Mantatis naar het Noordwesten, en richtten eene verschrikkelijke slachting aan onder de stammen die zij op hun weg aantroffen. De eene stam na den anderen werd ten onder gebracht, hun vee en graan buit gemaakt, waarna de moorddadige menigte zich op den volgenden wierp. Hunne macht werd gedeeltelijk in stand gehouden door gevangenen bij zich in te lijven, doch groote getallen der indringers, vooral vrouwen en kinderen, lieten hunne beenderen vermengd met die van het volk dat zij uitroeiden. Het wordt verondersteld dat acht-en-twintig afzonderlijke stammen verdwenen waren voordat de Mantatis tegenspoed ondervonden.

Toen viel Makaba, opperhoofd der Bangwaketsi, gebruik makende van de gelegenheid dat zij in twee afdeelingen van elkander verwijderd waren, hen onverwacht aan, overwon hen, en dwong hen naar het zuiden terug te keeren. In Juni 1823 leden zij wederom een nederlaag door een aantal Griquas te paard, en toen verbrokkelde de groote horde.

Eene afdeeling ging noordwaarts, de stammen op haar weg verdelgende; deze werd jaren daarna door Dr. Livingstone aan een zijtak der Zambezi teruggevonden. Eene andere afdeeling onder Ma Ntatisi keerde naar hare vroegere woonplaats terug, en nam deel aan de verwoesting van de landstreek langs de Caledon rivier. En verschillende kleinere benden zwierven rond, anderen nitroeierende totdat zij zelven uitgeroeid werden.

Enige duizenden vluchtelingen uit het verwoeste land kwamen binnen de Kaap kolonie terecht, alwaar zij door de regeering ingeboekt werden bij personen die geene slaven bezaten. Onder

de kolonisten waren zij gewoonlijk bekend als Makatees, eene verdraaging van het woord Mantatis. Door geheel de groote landstreek van de Magalisberg ten noorden tot aan de Oranjerivier ten zuiden, en van de Kathlamba ten oosten tot aan de woestijn ten westen, bleven er slechts over de Batlapin, rondom de Kuruman rivier, de Griquas en Koronas verder ten zuiden, drie of vier onderdeelen van den Barolong stam hier en daar rondzwerfende, verder een kleine bende gevormd uit de overblijfselen van verschillende stammen onder Ma Ntatisi aan de boven-Caledon, een dergelijke bende onder een jongen man genaamd Moshesh rondom Thaba Bosigo, een overblijfsel van den Amangwane stam, en eenige kleine benden onder verschillende namen in eenzame plaatsen, met groote landstreken geheel woest tusschen hen in.

Doch er waren er nog te veel overgebleven naar den zin van Tshaka. Hij zond een leger tegen de Amangwane uit, die gedwongen werden terug te trekken. Zij gingen de Kathlamba wederom over, doch veel verder naar het zuiden dan in 1821, toen zij de Hlubis achtervolgden.

Gedurende eenige jaren had een onderdeel van den stam der Tembus, omtrent drieduizend in getal, onder een aanvoerder genaamd Bawana, aan de linkerzijde der Zwart-Kei gewoond, ver van de kralen behoorende aan de andere takken van den stam onder welken zij gerekend werden. In Augustus 1827 werd Bawana's volk over de Zwart Kei verdreven naar de kolonie door de Amangwane, die echter in plaats van ze te achtervolgen naar het oosten trokken. Bawana's volk gaf voor naar bescherming te zoeken, doch zij deden bijna evenveel kwaad alsof zij verklaarde vijanden waren. De boeren waren verplicht voor hen te wijken, en het werd noodig eene groote macht aan de Tarka te verzamelen.

Generaal Bourke ging naar de grens, alwaar hij vernam dat de Amangwane, na veel verwoesting te hebben aangericht in het grondgebied tusschen de Bashee en de Umtata, het land der Tembus verlaten hadden. Zij waren destijds rustende aan den oostelijken oever der Umtata, alwaar zij bezig waren den buit dien

zij gemaakt hadden te genieten. De waarnemende gouverneur had een onderhoud met Bawana, die beloofde zich uit het land te verwijderen, doch zijne belofte niet nakwam. Meer dan een jaar bleef zijn volk aan de Tarka, en veroorzaakte veel ergernis aan de kolonisten, want het kommando dat verzameld was werd door den waarnemenden gouverneur ontbonden.

Aanval der Zulus op de Pondos, Tembus, en Kosas. In den winter van 1828 drong een Zulu leger het land binnen zoover naar het zuiden tot de Bashee. Tshaka zelf met een lijfwacht bleef aan de Umzimkulu, en zond een zijner regimenten om de Pondos uit te roeien, terwijl eene andere

A. D. 1828. afdeeling zijner troepen voortging om op dezelfde wijze met de Tembus en Kosas te handelen. De Pondos werden van alles wat zij bezaten beroofd, doch het opperhoofd en de meesten van zijn volk slaagden er in zich te verschuilen totdat de Zulus terug trokken. De Tembus en Kosas kwamen er beter af. Destijds bevond zich hij Tshaka een Engelschman genaamd Henry Fynn, die er in slaagde het opperhoofd te bewegen zijn leger terug te roepen voordat er veel verlies van leven of goed plaats vond.

De Tembus en Kosas waren echter erg verschrikt. Zij zonden om hulp van de Europeanen te smeeken, en ten einde te beletten dat zij de kolonie zouden worden binnen gedrongen, zooals het geval was geweest met Bawana's volk, trok een kommando van een duizend man onder Luitenant-Kolonel Somersethen ter hulp. Op den 27sten Augustus 1828 trof dit kommando eene groote troep krijgslieden aan, die men vermoedde de Zulu's van Tshaka te zijn, en er vond een slag plaats die eenige uren lang duurde. Later werd het ontdekt dat de lieden tegen wie de Europeanen vochten de Amangwane waren. Zij werden met groot verlies verslagen, en zoodra zij uiteen gejaagd waren vielen de Kosas en Tembus hen aan, die hen bijna geheel uitroeiden.

De slag werd vooral door de geregelde troepen geleverd. Slechts honderd-en-twintig burgers onder Kommandant Durand namen er aan deel, daar een sterke afdeeling boeren onder Kommandant Van Dijk te voren in eene andere richting gezonden was. Het opperhoofd van de verslagen horde vluchtte met

eenige krijgslieden noordwaarts naar Dingan, bij wien hij een gunstig onthaal hoopte te vinden. Maar hij vergiste zich vreeselijk. Dingan liet de oogen van het gevallen opperhoofd uitsteken, en liet hem toen den hongerdood sterven. Eenige zijner volgelingen werden doodgeslagen, anderen werd de hals omgedraaid. De Amangwane die in Kafferland achterbleven vermengden zich toen met de Fingos.

Na den terugtocht der Zulus en de verwoesting der Amangwane, werd Bawana's volk — na deze gebeurtenis de Emigranten-Tembus genoemd — genoodzaakt de Tarka te verlaten. Door andere vluchtelingen versterkt, verspreidden zij zich in kleine getallen over de landstreek tusschen den Stormberg ten noorden en den winterberg ten zuiden, van de Indwe tot aan de Zwarte-Kei- en Klaas-Smits'-rivieren.

In September 1828 werd Tshaka vermoord door twee zijner broeders, een van welke — Dingan genaamd — hem opvolgde als opperhoofd der Zulus. Het nieuwe opperhoofd was even wreed maar niet zoo bekwaam als zijn voorganger. Onder zijn bestuur werd het militaire stelsel aangehouden, hoewel het eenige volk onder zijn bereik overgelaten, waarop hij zijne krijgslust kon botvieren, de Swazis waren. De oorlog werd tegen hen bijna onophoudelijk gevoerd, doch hun land bevatte verscheidene natuurlijke schansen, die hen in staat stelden Dingan te trotseeren evenals zij dit met Tshaka gedaan hadden. Verschillende legermachten evenwel, die op een vroeger tijdstip op de been gebracht waren, hielden den strijd steeds vol, sommige daarvan op verren afstand van hun uitgangspunt.

Verdelgings- Een van deze legers was onder een opper-
oorlogen van hoofd genaamd Moselekatse, wiens beruchtheid
Moselekatse. als een vergieter van menschenbloed slechts weinig minder was dan die van Tshaka. Hij had bevel over eene afdeeling van het Zulu leger, en had de vurige gehechtheid zijner krijgslieden weten te winnen, toen er eene gebeurtenis plaats vond die hem geen andere keuze liet dan te vluchten. Na een welgelukten aanval op een stam waarheen hij gezonden was om dien uit te roeien, verzuimden hij den geheele buit aan

zijn opperhoofd te zenden, en Tshaka, woedend over zulk gedrag, zond een groot leger af met bevel om hem en al zijne aanhangers ter dood te brengen. Maar deze, tijdig bericht gekregen hebbende van het dreigend gevaar, trokken onmiddellijk de bergen over, en begonnen de middenstreek van het land, dat thans de Zuid-Afrikaansche Republiek is, te verwoesten.

De talrijke stammen wier overblijfselen de Bapedi van onzen tijd uitmaken zagen vol schrik de krachtige gestalten aan der Matabele, zooals zij de indringers noemden. Zij hadden nooit te voren krijgstuicht zoo volmaakt gezien als die van deze naakte dapperen, noch wapenen zoo doodelijk als de Zulu-steek-assagaai. Allen die niet ontvluchten konden werden afgemaakt, behalve de mooiste der jonge meisjes en sommige der jongelingen die als vrachtdragers behouden werden. Dezen laatsten werd de hoop gegeven dat zij door getrouwen dienst tot den stand van krijgslieden konden geraken, en uit hen vulde Moselekatse de opengevallen plaatsen aan die in zijne gelederen gemaakt werden. Het land waardoor hij trok was met geraamten overdekt, en letterlijk geen levend wezen werd daarin overgelaten, want zijn oogmerk was een woestijn tusschen hem en Tshaka te hebben. Toen hij zich op een veiligen afstand van zijne vroegere woonplaats achte kwam hij tot stilstand, richtte militaire kralen naar het Zulu model op, en van daar als middelpunt begon hij zijne legers noord, zuid, en westwaarts uit te zenden om buit te verzamelen.

Het is onmogelijk het getal van Moselekatse's krijgslieden aan te geven, doch het bedroeg waarschijnlijk niet meer dan twintig duizend. Vijftig hunner wogen ruimschoots op tegen vijf honderd Betshuana. Zij vervolgden deze rampzalige schepsels zelfs wanneer er geen buit te krijgen was, en doodden vele duizenden uit loutere wreedheid in denzelfden geest en met even weinig aarzeling als een jager die snippen schiet.

Terwijl de Matabele hun vernielingstocht vervolgden, waren andere benden op dezelfde wijze verder ten noorden bezig, zoodat tegen 1828 er geen enkele Betshuana stam onaangetast bleef tusschen den Magalisberg en de Limpopo. Op de grens

van de Kalahari woestijn waren verscheidene nog onverstrooid gebleven, ofschoon zij zwaar geleden hadden. In 1830 trok Moselekatse tegen deze stammen op, en joeg ze uit elkaar; zij werden niet uitgeroeid, omdat zij naar de woestijn hun toevlucht namen, alwaar zij planten vonden die hen in staat stelden het leven te behouden, en water in plaatsen waarheen de Matabele hen niet konden volgen. Doch zij waren in een zeer rampzaligen toestand gebracht.

Daarna richtte Moselekatse zijne militaire kralen aan de oevers der Marikwa op, en was opperheer van het land wijd en zijd.

Slechts één stam ontkwam, en wel de zwakste en meest ontaarde van al de zuidelijke Betschuana. De voornaamste Batlapin kraal was toen aan den oorsprong der Kuruman rivier, alwaar zendelingen voor een korten tijd in het begin der eeuw gewoond hadden. Het station werd spoedig verlaten, doch in 1817 wederom bewoond door zendelingen van het Londensch genootschap, en vier jaren later ging de eerwaarde Robert Moffat aldaar wonen. Tegen het einde van 1829 bracht de heer Moffat een bezoek aan Moselekatse, wiens kralen toen omtrent honderd mijlen ten oosten van de Marikwa stonden. Het opperhoofd kon noch het karakter noch den arbeid van den zendeling begrijpen, doch hij was geveleid door de vriendschap van zulk een man, en kreeg grooten eerbied voor iemand die twee dikke stukken ijzer tezamen kon smeden. Hij geloofde dat de heer Moffat opperhoofd was van het volk aan de Kuruman, en om zijne achting te betoonen, onthield hij zich van zijne krijgslieden daarheen te zenden. Aldus werden de Batlapin, die gevlucht zouden zijn voor de kleinste afdeeling van het Matabele leger, behouden door de tegenwoordigheid van één dapperen en bekwamen Europeaan.

Intusschen begonnen in eene hoek der groote woestijn daarvoor geschikt gemaakt, de overblijfselen der stammen zich weer bijeen te voegen. In het grondgebied dat thans Basutoland heet, was Moshesh, van wien reeds melding is gemaakt, bezig het verstrooide volk van verschillende stammen te verzamelen, en hen tot een nauwverbonden staatkundig lichaam te vormen. Hij was de zoon van een man die slechts den rang van een on-

aanzienlijk kapitein bekleedde, en zijn vader leefde nog, zoodat hij onder de gewone omstandigheden weinig kans zou gehad hebben zich tot eene hooge plaats te verheffen. Maar Moshesh bezat begaafdheden van zeer hoogen rang als krijgskundige, diplomaat, stichter van een volk, en gezagvoerder over menschen. De zetel zijner regeering was Thaba Bosigo, een onneembare bergvesting. Hij weerde de aanvallen der Zulus af door zich voor te doen als de nederigste der onderdanen van Ishaka en Dingan, en door dikwijls schatting van wilde dieren-vellen en veëren te zenden. Allen die zich aan hem onderwierpen werden op gelijken voet behandeld, onverschillig tot welken stam zij oorspronkelijk behoorden, en zooveel ondersteuning als mogelijk werd gegeven aan hen die zulks noodig hadden. Zelfs benden menscheneters werden van graan en tuinen voorzien, opdat zij eenmaal landbouwers mochten worden. Mannen behorende tot stammen die kort tevoren bezig waren elkander uit te roeien werden bewogen naast elkander in vriendschap en vrede samen te wonen. Aldus werd er eene nieuwe maatschappij gesticht door Moshesh, die verreweg het bekwaamste opperhoofd was in Zuid-Afrika sedert de aankomst der Europeanen in het land.

Moselekatse zond benden struikroovers tegen hem uit, doch schildwachten brachten Moshesh tijdig bericht, zoodat de aanvallers niet veel schade konden doen. In 1831 belegerde een Matabele krijgsmacht Thaba Bosigo, doch kon die vesting niet innemen. Toen de belegeraars door gebrek aan voedsel verplicht werden terug te trekken, verschaftte Moshesh hun provisie genoeg voor hunne reis huiswaarts, en het geschenk werd van een vriendelijke boodschap vergezeld. Hij werd nimmer meer door hen aangevallen.

Maar nu had hij gedurende verscheidene jaren te kampen met kleine benden Griqua- en Korana-stroopers, die te paard reden en goed gewapend waren, en dus groote schade en onverwachte invallen konden doen. De koelbloedige wreedheid dezer schurken was niet minder dan die der Matabele horden in vroegere dagen. Zij schenen behagen er in te scheppen weerlooze slachtoffers te martelen. Eindelijk viel den meesten hunner het

lot dat zij verdiend hadden ten deel, en zij die niet gedood werden kozen eerlijker middelen van bestaan.

In 1829 kwamen de eerste vertegenwoordigers van het Parijsche evangelische genootschap in Zuid-Afrika aan. In Juni 1833 gingen drie hunner bij Moshesh wonen, van wien zij een hartelijk welkom ontvingen, daar hij beseftte dat hunne hulp in wereldlijke zaken hem van groot nut kon zijn.

Eenige maanden later werd een rondzwerfende bende der Barolong, onder wien zendelingen van het Wesleyaansch genootschap gedurende tien jaren gewoond hadden, bewogen om zich te Thaba Ntshu, omtrent vijftig mijlen van Thaba Bosigo, te vestigen. Terzelfder tijd werden kleine gezelschappen Koranas, Griquas, en lieden van gemengd ras, die onder den invloed van Wesleyaansche zendelingen waren, overgehaald om op den rechter oever der Caledon zich nêr te zetten.

In 1834 lag een groot gedeelte van de landstreek ten oosten en ten noorden der Kaap kolonie onbewoond. Tusschen de Keiskama en Umzimvubu rivieren bevonden zich de Kosa, Tembu, Pondo stammen, met de Tingos, en verschillende overblijfselen van stammen die uit het noorden verdreven waren. Zendelingen der Londensche, Glasgowsche, en Wesleyaansche genootschappen wendden pogingen aan om dit volk tot Christenen te maken en te beschaven. Tusschen de Umzimvubu en Tugela rivieren waren er slechts vijf- of zesduizend inwoners. Ten noorden van de Tugela bevonden zich de Zulus, onder het opperhoofd Dingan, die vijf-en-twintig of dertig duizend goed afgerichte krijgslieden ter zijner beschikking had.

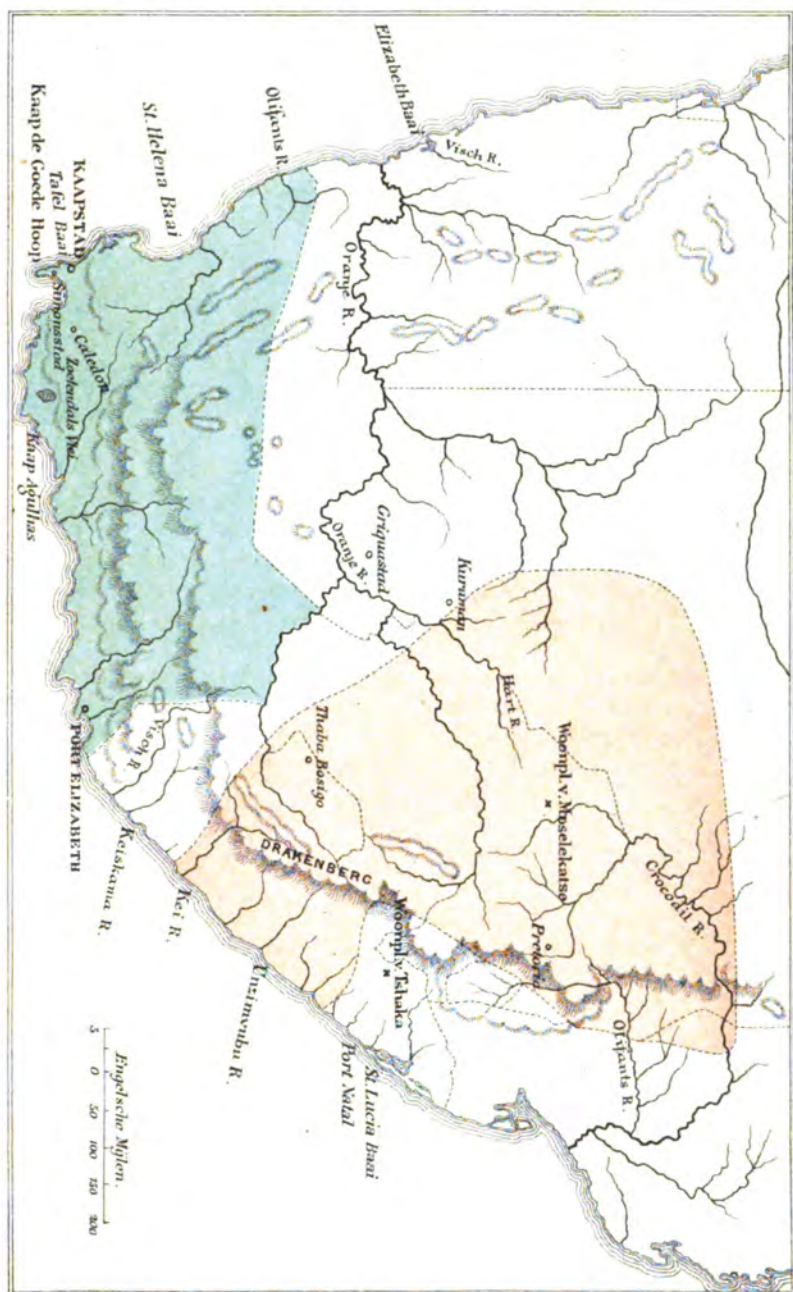
Binnen de westergrens der tegenwoordige Zuid-Afrikaansche Republiek, langs de Marikwa rivier, waren de Matabele militaire kralen; doch het grootste gedeelte van dit uitgestrekt grondgebied was onbewoond, behalve in de meest bergachtige plaatsen, alwaar de verbrokkelde overblijfselen van vroeger bestaande stammen zich verscholen.

De tegenwoordige Oranje Vrijstaat bevatte eenige honderden Griquas en Koranas in zijne westelijke deelen, en vijf of zes kleine benden van Batlokua, Barolong, Bataung, en Batlapin in

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.—KAART XI.

Het rood gekleurde gedeelte van deze kaart vertoont de uitgebreidheid en ligging van de landstreek die bijna geheel ontvolkt werd sedert de oorlogen begonnen met het Zulu-hoofd Tshaka.

Het blauw gekleurde gedeelte vertoont de uitgestrektheid van de Kaapkolonie in 1826, en hare ligging in betrekking tot het verwoeste gebied.

de nabijheid van de Caledon. Onder de Griquas te Philippolis was er een zendeling van het Londensch genootschap, onder de Batlapin te Bethulie was er een zendeling van het Parijsche genootschap, en onder de Barolong te Thaba Ntshu, de Batlokua te Imparani, en de Koranas, de gemengde rassen, en de Griquas, te Merumetsu, Platberg, en Lishuane, hielden zich Wesleyaansche zendelingen op.

In het grondgebied thans Britsch Betschuanaland genaamd bestond de bevolking uit den Batlapin-stam, eenige rondzwervende Koranas, en enkele achterblijvers aan den rand der woestijn. Er waren zendelingen van het Londensch genootschap te Kuruman, en een vertegenwoordiger van het Parijsche genootschap te Motitolu; in de nabijheid der Oranjerivier waren er twee of drie duizend Griquas en Koranas, afhankelijk van de zendelingen van het Londensch genootschap te Griquastad.

En in Basutoland was er het volk door Moshesh verzameld, onder wien zendelingen van het Parijsche genootschap arbeidden.

HOOFDSTUK XXIII.

Verandering in het regeeringsstelsel onder Generaal Bourke. Generaal Bourke ageerde slechts dertig maanden als gouverneur, maar gedurende dat tijdperk werden er eenige belangrijke veranderingen in het koloniaal regeeringsstelsel gemaakt.

A. D. 1828. In 1827 werd er een charter van rechtsbe-
deeling in Engeland uitgevaardigd, en onder de bepalingen daarin vervat werd er een hooggerechtshof op den 1sten Januari 1828 in de kolonie opgericht. Sedert 1806 tot op dien tijd werden de rechters door den gouverneur aangesteld uit andere afdeelingen van den civielen dienst, welke betrekking zij behielden zoolang het den gouverneur behaagde. De rechters van het nieuwe hooggerechtshof waren rechtsgeleerden van beroep, die hunne aanstelling van den Koning ontvingen, en volstrekt niet afhankelijk waren van den gouverneur. In civiele zaken moesten er drie rechters zitting hebben, en het was niet noodzakelijk dat zij allen in meening overeenkwamen. Er was recht van appel op den geheimen raad in Engeland als de zaak in geschil het bedrag van duizend pond te boven ging. Krimineele zaken moesten worden verhoord door één rechter en door eene jury bestaande uit negen personen, en de gevangene kon alleen dan worden schuldig verklaard als hunne uitspraak eenstemmig was. De vormen der rechtspleging moesten die der Engelsche hoven zijn, en in de pleidooien moest de Engelsche taal worden gebruikt.

Rondgaande gerechtshoven moesten er tweemaal 's jaars in

de voornaamste dorpen der kolonie worden gehouden. Daarin moesten civiele zaken door één rechter worden verhoord, maar er was recht van appèl op het hooggerechtshof als het bedrag in geschil de waarde van meer dan honderd pond vertegenwoordigde. Krimineele zaken moesten door een rechter en een jury worden verhoord.

Het ambt van fiskaal werd afgeschaft, en een procureur-generaal werd in zijne plaats aangesteld. Een meester, een griffier, en een baljuw werden aan het hof verbonden.

Het charter werd eenige jaren later gewijzigd, en na 1834 konden civiele zaken door twee rechters verhoord worden, maar als zij van gevoelen verschilden, moest de beslissing uitgesteld worden totdat er een derde kon tegenwoordig zijn. Er mocht op den geheimen raad worden geappelleerd als het bedrag in geschil de waarde van 500 pd. st. te boven ging. De eenige andere belangrijke verandering door het nieuwe charter van rechtsbedeeling gemaakt, was de opheffing der weeskamer en de overdracht van hare werkzaamheden op den meester van het hooggerechtshof.

Op den 1sten Januari 1828 werden de raad der gemeente en al de districtshoven afgeschaft. In plaats van de landdrosten en heemraden, werden er resident-magistraten aangesteld om de gerechtelijke plichten te vervullen, en civiele commissarissen om al de andere te verrichten. Vóór 1834 werden de ambten van civielen commissaris en resident-magistraat niet door denzelfden persoon bekleed, maar in dat jaar werden zij vereenigd.

De kolonie was in twee provinciën verdeeld, de westelijke en de oostelijke genaamd, laatstgenoemde de districten insluitende van Beaufort, Graaff-Reinet, Somerset, Albany, Uitenhage, en George. Voor de oostelijke provincie werd er een commissaris-generaal aangesteld, om gezag uitte oefenen over de ondergeschikte ambtenaren in gevallen waarin het oponthoud van eene verwijzing naar de Kaapstad het publiek belang zou schaden, en om onder de bevelen van den gouverneur toezicht te houden op de grenszaken. Kapitein Andries Stockenstrom, vroeger landdros van Graaff-Reinet, werd uitgekozen om dit ambt te bekleeden.

De stedelijke en districts inkomsten werden overgebracht naar het kantoor van den kolonialen thesaurier, en het gouvernement nam op zich al de plichten van den raad der gemeente en van den landdrost en heemraden.

Om het verlies van die populaire lichamen eenigermate te vergoeden, ontnam de secretaris van staat twee Engelsche leden hunne zetels in den adviseerenden raad, en hij gelastte den ageerenden gouverneur in hunne plaats twee kolonisten ter zijner goedkeuring voortedragen. Generaal Bourke stelde Sir John Truter en Kapitein Andries Stockenstrom voor, en de aanstelling van beiden werd bekrachtigd. Eenige kolonisten werden ook tot vrederechters aangesteld, maar aan deze betrekking was zeer weinig macht verbonden.

Aan deze ingrijpende veranderingen onderwierpen de kolonisten zich bijna stilzwijgend. Iedereen stemde toe, dat een onafhankelijk hooggerechtshof beter was dan zulk een hof als men vroeger had gehad, maar de afschaffing van den raad der gemeente en de heemraden, en vooral de uitsluiting van de Hollandsche taal in rechtszaken, gaven grooten aanstoot. Op den 24sten Januari 1828 werd er een kennisgeving uitgevaardigd dat alle documenten aan het gouvernement geadresseerd in het Engelsch moesten zijn geschreven of vergezeld moesten gaan van een vertaling, anders zouden zij aan de zenders worden teruggezonden.

Iets later bracht een der rechters de krimineele zaken van het rondgaand hof te Worcester over naar Kaapstad, omdat er niet een genoegzaam aantal Engelsch sprekende personen te Worcester waren om een jury te vormen; en dat ofschoon de gevangenen en de getuigen alleen Hollandsch spraken, en elk woord dat zij spraken in het hof vertaald moest worden. Twee der rechters waren van oordeel dat het niet noodig was dat juryleden in elk geval Engelsch moesten verstaan, maar de twee anderen hielden vol dat dit wel noodzakelijk was volgens de bewoordingen van het charter van rechtsbedeeling. Dit vraagstuk bleef onbeslist tot Mei 1831, toen een ordonnantie uitgevaardigd werd de qualificatiën van juryleden bepalende, waaronder kennis

van het Engelsch niet opgenomen was. Intusschen waren de burgers zeer woedend, daar zij hunne uitsluiting van de jury-bank als een beleediging beschouwden. Maar zij zonden geene petities in, omdat zij zich niet wilden laten dwingen ze in het Engelsch te laten schrijven, en er weinig hoop op succes was zelfs indien zij dat hadden gedaan.

En nu werden de eerste klanken gehoord van een kreet die eenige jaren later door geheel de kolonie weerklonk, en mannen en vrouwen begonnen te spreken van de streken ontvolkt door de Zulu oorlogen, en elkander te vragen of het niet mogelijk zou zijn dáár een toevluchtsoord tegen Britsche opperheerschappij te vinden.

Eén maatregel echter die algemeene goedkeuring wegdroeg werd in dezen tijd ten uitvoer gelegd. De salarissen der ambtenaren uit Engeland gezonden, verre boven de middelen der kolonie, werden thans aanmerkelijk verminderd. De gouverneur moest ook afstand doen van zijn buitenverblijf te Nieuwland, van zijn strandhuis te Kampsbaai, en van zijn jachthuis te Groote Post; en al deze eigendommen werden verkocht op last van den secretaris van staat.

Staatkunde De toestand der Hottentotten en van de
tegenover de andere vrije kleurlingen in de kolonie had reeds
inboorlingen lang de aandacht getrokken in Engeland, waar
gevolgd. men algemeen geloofde dat zij zeer onrechtvaardig werden behandeld. In werkelijkheid was dit niet het geval ofschoon er voorzeker voorbeelden waren van slechte behandeling, gelijk er wreedheden gepleegd worden in alle landen der wereld.

De Boesmans waren bijna verdwenen. De Griquas, die in de eerste jaren dezer eeuw nabij de samenstroming van de Vaal-en Oranjerivieren zich gevestigd hadden, doodden ze in groote getallen, en binnen de kolonie waren zij aan 't uitsterven. Zij konden er niet toe gebracht worden zich te schikken naar de gebruiken van beschaafde volkeren, en derhalve was het onmogelijk hen van den ondergang te redden.

Na November 1809 was het niet geoorloofd dat Hottentotten

door het land zwierven zonder passen, en na April 1812 werden kinderen van Hottentotten die geboren werden terwijl hunne ouders in dienst waren, en die acht jaren lang door de meesters hunner ouders onderhouden waren, nog tien jaren lang geaprenticeerd. Naar het oordeel van den gouverneur die deze wet gemaakt had, was het beter dat de kinderen leerden werkzaam te zijn, zelfs indien er dwang moest worden gebruikt, dan dat zij landloopers werden.

Er waren verscheidene gevallen van schenkingen van land aan verdienstelijke bastaards van Hottentotten, maar deze waren uitzonderingen op het algemeen stelsel. De gewone wijze waarop personen van deze klasse land verkregen, was het toekennen van groote stukken grond aan zending-stations. De Moraviërs en de Wesleyanen waren met dit stelsel tevreden, maar de eerwaarde Dr. Philip, hoofd der zending van het Londensch genootschap, klaagde er over dat hij niet zooveel grond als hij noodig had, ontvangen had. Hij beweerde ook dat in sommige andere opzichten de Hottentotten onbillijk behandeld waren door het gouvernement en door de kolonisten, maar toen zijne beweringen nauwkeurig onderzocht werden, verdwenen bijna al de grieven.

Generaal Bourke was van oordeel dat elk vrije persoon in de kolonie, hetzij hij blank was of zwart, gelijke rechten behoorde te hebben, en daartoe liet hij een ordonnantie opstellen, die de goedkeuring van den raad wegdroeg, en uitgevaardigd werd op den 17den Juli 1828. Zij stelde de Hottentotten en andere vrije kleurlingen vrij van de wetten betreffende passen en het apprenticeeren van kinderen, en plaatste hen in alle opzichten op gelijke politieke lijn met Europeanen.

Terwijl deze maatregel ten uitvoer gelegd werd in de kolonie, had de rijksregeering een dergelijk besluit genomen. In April 1828 gaf de eerwaarde Dr. Philip in Engeland een boek uit, met het doel om aantetoonen dat de kleurlingen van Zuid-Afrika aan de onrechtvaardigste behandeling blootstonden. De heer Fowell Buxton was toen in het lagerhuis de aanvoerder van een sterke partij wier streven het was de zwarten in de koloniën in precies

dezelfde positie te plaatsen als Europeanen. Hij bracht het boek van Dr. Philip onder de aandacht der leden, en stelde voor den Koning nederig te verzoeken bevelen te laten geven die de strekking hadden om aan al de inboorlingen van Zuid-Afrika dezelfde vrijheid en bescherming te verzekeren die door de blanken werd genoten. Dit voorstel vond algemeenen bijval, en werd aangenomen.

De resolutie werd daarop naar Generaal Bourke gezonden, met 's Konings speciaal bevel haar ten uitvoer te leggen. Een exemplaar van Dr. Philip's boek werd ook gezonden, opdat het hem blijken zou hoe de aandacht der rijksregeering op dat onderwerp gevestigd was.

Vóór dat deze bevelen de Kaap bereikten, werd de Ordonnantie hier gepubliceerd, op den 17den Juli in Engeland ontvangen. Niets was beter berekend om het uitgesproken verlangen te bevredigen, dan juist dit. Maar op verzoek van Dr. Philip werd eene clause er aan toegevoegd, bepalende dat zij niet veranderd of herroepen mocht worden zonder voorafgaande toestemming van den Koning in rade, en in dezen vorm werd zij in Januari 1829 bekrachtigd.

In 1828 werd Sir Galbraith Lowry Cole tot gouverneur aangesteld, en op den 9n September van dit jaar aanvaardde hij die betrekking.

Om de een of andere onbekende reden had Lord Charles Somerset bij zijn terugkeer naar de kolonie in 1821 Makoma, één der zonen van Gaika, toegelaten met een groot aantal volgelingen zich te vestigen in de valleien bij de bronnen van de Katrivier. Andere hoofdmannen met hun volk volgden Makoma, en binnen zeer korten tijd werden de rooverijen van het vee behoorende aan de blanken in de grensdistricten hervat gelijk in vroegere jaren. Eindelijk werd er een kolonist door de Kaffers vermoord, en werd de gouverneur er toe gebracht handelend op te treden. Twee honderd burgers te paard werden in stilte bijeengebracht, en werden met het Hottentotregiment gezonden om de roovers te straffen.

Op den 5den December 1823 overrompelde het kommando

de kralen van Makoma, en nam zijn vee. De Kaffers boden zulken weerstand dat het noodig was eenige schoten op hen te doen, en twee of drie werden gewond. Niemand tot de expeditie behoorende werd gekwetst. Het vee werd gejaagd naar Fort Beaufort, een militaire post eenige maanden te voren gebouwd, alwaar de verliezen door diefstal vergoed werden, waarna meer dan vijf duizend stuks vee aan Makoma teruggegeven werd. Die hoofdman smeekte zeer nederig om vergiffenis voor de daden die aanleiding gegeven hadden tot deze wedervergelding, en hij beloofde zijn volk voortaan het stelen te zullen beletten.

Hij hield echter zijn woord niet, en in November 1824 werd het noodig wederom een aanval op zijn kralen te doen. Een sterke troep boeren en Hottentotsoldaten, die deze taak gingen verrichten, nam vier honderd en elf stuks vee, en keerde onge-deerd terug.

Nog eens, in December 1825, trok een commando boeren en Hottentotsoldaten Kafferland binnen, en nam vergoeding voor gestolen vee van de kraal van Susa, eene zuster van Gaika.

Ofschoon dit stelsel van wedervergelding in strikte overeenstemming was met Bantugebruiken, schijnt het niet bestaanbaar met Europeesche denkbeelden van recht. Maar geen ander middel om rooverijen te beletten was er gevonden, behalve het plan om een open streek lands tusschen de twee rassen gedurig door soldaten te laten patrouilleeren. Er waren op de grenzen geene troepen genoeg om een vijfde van de lijn van den Winterberg tot aan de zee te patrouilleeren, en daarom werd het andere stelsel noodzakelijk geoordeeld. Maar elk volgend gouverneur maakte veranderingen in de wijze waarop het ten uitvoer gelegd werd.

Onder Lord Charles Somerset ging men te werk als volgt:

Als er vee uit de kolonie gestolen was, vervoegde zich de eigenaar bij den naastbijgelegen militairen post om hulp, daar boeren de grenzen niet mochten overgaan anders dan onder bevel van een Engelsch officier. Een aantal soldaten werd dan uitgezonden om het spoor te volgen, en bij de eerste kraal waarheen het voerde, werd het gestolen vee opgeëischt, of ander vee in

plaats er van. Als aan den eisch voldaan werd, was er een einde aan de zaak.

Maar slechts zelden werden verliezen op deze wijze vergoed, en de lijst van diefstallen werd gedurig grooter, totdat eindelijk de overheid op de grenzen het noodig oordeelde bij den gouverneur aanzoek te doen om verlof een kommando op te roepen en represailles te maken. Toen dit verlof verleend werd, marcheerde een vereenigde krijgsmacht van burgers en soldaten, onder bevel van een militair officier, naar de kraal verdacht van de meest schuldige te zijn, en nam vergoeding. Al het mogelijke werd derhalve door het gouvernement gedaan om misbruiken te beletten.

Toch kan het niet worden beweerd dat het stelsel zelf vrij was van misbruiken. De meeste beschuldigingen ingebracht tegen patrouilles en kommando's door Dr. Philip en eenige anderen, verdwenen bij nauwkeurig onderzoek, ofschoon er enkelen waren die noch bewezen noch wederlegd konden worden. Dit echter is zeker, dat indien er onrechtvaardigheden werden gepleegd, zij door de Kaffers zelve niet zeer ernstig beschouwd werden. Men moest in het oog houden dat het op hun standpunt niet onrechtvaardig is een kraal verantwoordelijk te stellen voor de misdaden van elken inwoner er van, ofschoon het in onze oogen gelijk staat met de onschuldigen voor de schuldigen te doen betalen.

Generaal Bourke maakte eene groote verandering in het stelsel. Hij vaardigde bevelen uit dat patrouilles de grenzen niet mochten overgaan tenzij het gestolen vee in het gezicht was. Zij moesten op de grens blijven, en een boodschap zenden naar het naaste opperhoofd en van hem werd verwacht dat hij het spoor volgen en het vee terugnemen zou. Het gevolg van dat stelsel was dat van elke tien stuks gestolen vee, één teruggekregen werd.

In 1829 voerde Sir Lowry Cole eene andere verandering in. Patrouilles moesten voortaan het spoor volgen zoover zij konden, en moesten gestolen vee terugnemen waar het ook gevonden werd, maar zij mochten geen vee aan Kaffers behorende nemen om de verliezen goed te maken. Kommando's mochten, indien

noodig, te werk gaan gelijk in de dagen van Lord Charles Somerset, behalve dat alleen vee met koloniale brandmerken behouden mochten worden nadat het genomen en geïnspecteerd was.

In dien tijd — Februari 1829 — was een groot gedeelte van het land tusschen de Visch- en Keiskama-rivieren door Kaffers bewoond. Makoma en zijn volk woonden in de valleien bij de oorsprongen van de Katrivier. Zijn halve broeder Tyali had de vallei van de Mankazana, een stroom die in de Kat vloeit, in bezit genomen, en hij bleef daar zonder verlof. De kapitein Botumane en zijn volk waren op den westelijken oever van de Tyumie; Eno en zijn volk waren op den westelijken oever van de Keiskama, zuidwaarts tot aan de Gwanga; en beneden de Gwanga werd het land westwaarts tot aan de Beka bewoond door Pato en zijn broeders Kama en Kobe, met hun volk.

In Januari 1824 maakte het koloniaal gouvernement een groote verandering in zijne wijze van behandeling der Kaffers. Tot op dien tijd was Gaika als het eenig wettig opperhoofd beschouwd, en hij werd ondersteund als een bondgenoot van de kolonie; maar nu werd er een verbond van vriendschap gesloten met Ndlambe, Dushane, en Pato, waarin met elk hunner onderhandeld werd als onafhankelijk van al de anderen. Van dat oogenblik verdween alle goede gezindheid die Gaika en zijne zonen ooit jegens de kolonie mochten hebben gekoesterd.

In Januari 1829 deed Makoma een aanval op eenige Tembus, die ten noorden van den Winterberg woonden, dreef ze in de kolonie, achtervolgde hen tot aan de Tarka-rivier, en ontnam hun daar hun vee. Om hem voor dit misdrijf te straffen, besloot het gouvernement hem uit de valleien van de Kat-rivier te verbannen, en in de maand Mei werd hij en zijn volk over de Tyumie verdreven door een kommando onder Kolonel Somerset.

Stichting van In dien tijd waren eenige duizenden Hottentotten, door de onlangs uitgevaardigde ordon-
eene Hottentot
volkplanting nantie van allen dwang bevrijd, aan het
te Katrivier. zwerven door het land, en door de bezitters

A. D. 1829. van eigendom werden zij als een pest beschouwd. Kapitein Stockenstrom gaf aan de hand sommigen hunner te

plaatsen op het land waaruit Makoma verbannen was, en Sir Lowry Cole stemde hierin toe.

De Kat-rivier wordt gevormd door de vereeniging van verschillende kleine stroomen, in wier valleien de grond, die zeer vruchtbaar is, gemakkelijk kan besproeid worden. Het plan werd goedgekeurd om daar een aantal locaties te vormen, elk verdeeld in stukken grond van twee tot drie morgen groot, waarop een huisgezin geplaatst zou worden. Grond die niet beplant kon worden moest gemeentegrond blijven, terwijl elk huisgezin het recht had vee er op te laten grazen. De bewoners moesten er vijf jaren blijven om op de proef te worden gesteld, na verloop waarvan zij, die huisjes hadden gebouwd en den grond hadden bewerkt, schenkingen van grond zouden krijgen, maar elk stuk grond, binnen dat tijdsverloop niet verbeterd, moest wederom gouvernements-eigendom worden. Het aantal applikanten was zeer groot, en men had geene keuze, daar allen dezelfde aanspraak hadden. Meer dan tweeduizend personen werden aan de Kat-rivier geplaatst, de meesten waarvan niet zeer geschikt waren om de positie van landeigenaars intenenen. Zij die bij boeren in dienst waren geweest bezaten in den regel eenig vee, maar velen van de anderen hadden volstrekt geen middelen. Zij gingen echter vlijtig aan 't werk, en binnen kort was de volkplanting in een vrij bloeienden toestand. Het gouvernement voorzag hen van zaadkoren. Watersloten werden er gemaakt, en een groote uitgestrektheid gronds werd bebouwd. Sommige van de rijkere bewoners hielpen de armen, ofschoon anderen hoofdzakelijk van wilde veldvruchten leefden.

Na verloop van weinige jaren bleek het dat de volbloed Hottentotten zulke pogingen niet lang konden volhouden, terwijl de vele bastaards onder hen, aan wie stukken grond waren toegekend, een meer standvastige klasse bleken te vormen.

De bevolking te Kat-rivier had veel overlast van diefstallen, door Kaffers, die 's nachts binnenslopen en al het vee dat niet bewaakt werd, wegvoerden. Om de bevolking in staat te stellen zich te verdedigen voorzag het gouvernement hen van geweren en kruit, tot groote ontsteltenis van de grensboeren, die vreesden dat

die wapenen gebruikt zouden worden zooals in de moeilijkheden in het begin der eeuw. Deze ontsteltenis werd grooter toen het bekend werd dat Kaffers behorende tot de stammen die vijandig tegen Gaika waren, vrienden werden van de Hottentotten, en zich onder hen vestigden. Maar vele jaren lang had er geene rustverstoring plaats.

Op dat gedeelte van het gebied tusschen de Visch- en Keiskama-rivieren, dat niet door Kaffers en Hottentotten bewoond werd, was Sir Lowry Cole voornemens Europeanen te plaatsen, die hun land als militair grondbezit zouden bezitten. In de eerste maanden van 1831 werden omtrent honderd boerenplaatsen langs de Koonap-rivier uitgegeven, zonder dat iets ervan behoefde betaald te worden, maar zij aan wie de grond werd gegeven waren verplicht hem persoonlijk te bewonen en, in evenredigheid met de uitgestrektheid van den grond, een aantal Europeanen die de wapenen hanteeren konden, te onderhouden, zoodat er op eene boerenplaats drie duizend morgen groot ten minste vier mannen zouden wonen. Aan verdere schenkingen van land werd toen een einde gemaakt door den secretaris van staat, die gelastte vooreerst dat de oude kolonisten uit dat gebied moesten worden gesloten, en kort daarna dat geen grond waar ook gelegen van de hand mocht gezet worden behalve bij publieke veiling.

In April 1829 werd er een ordonnantie uitgevaardigd die het gouvernement het gezag over de drukpers ontnam, maar die laster en libel, bewezen voor een gerechtshof, aan zware straffen onderhevig maakte. Kort daarop begon de uitgave van verscheidene nieuwsbladen, waarvan twee nog bestaan: de *Zuid-Afrikaan*, die van April 1830 dateert, en de *Grahamstown Journal*, dat in December 1831 het licht zag.

Vooruitgang Onder het bestuur van Sir Lowry Cole hadden er onder Sir grootere veranderingen plaats in het voorkomen Lowry Cole. van de Kaapstad dan gedurende eenig vroeger tijdvak van dezelfde lengte sedert het bouwen van het kasteel.

De meeste forten langs het strand waren nutteloos geworden tengevolge van de nieuwe verbeterde kanonnen, en zij werden dus afgebroken. De Schotsche kerk op St. Andrew's plein werd

in 1829 ingewijd, en de oude Wesleyaansche kerk in de Burgstraat in 1831. De St. George's kerk — behorende aan de Engelsch episcopaalsche gemeente — werd in 1830 begonnen, en in 1834 voltooid. De Nederduitsche gereformeerde kerk in de Bree-straat werd in 1833 begonnen, maar werd eerst in 1847 voltooid. Een groot aantal woonhuizen, winkels, en magazijnen werden gebouwd, of in nieuweren stijl herbouwd.

In 1830 werd de Bergstraat, die dien naam honderd en veertig jaren lang gedragen had, in St. George's straat herdoopt. In het volgend jaar begon men haar op donkere avonden te verlichten met olielampen verschaft en onderhouden door de vrijwillige giften van de ingezetenen. Velen van de eerste families woonden boven den gouvernementstuin, maar de Heerengracht was de meest fatsoenlijke buurt in de stad, en zij die daar woonden volgden spoedig het voorbeeld van die van de St. George's straat. Straatlampen echter werden nog algemeen als onnoodig beschouwd. Dames die 's avonds uitgingen werden gewoonlijk in een draagstoel gedragen, en een slaaf liep vooruit met een lantaarn. Men ging vroeg naar bed, en zeer weinige personen tot de hoogere klassen behorende, bleven na negen uur uit.

In 1829 werd het Zuid-Afrikaansch Athenaeum gesticht door een aantal aandeelhouders, die voor de benoodigde fondsen in teekenden, en een raad van beheer kozen. Vele jaren lang werden de lessen gegeven in de groote zaal van het weeshuis, die voor dat doel werd geleend. In 1831 werden er spaarbanken voor het eerst geopend in de Kaapstad en in sommige van de voornaamste dorpen. In datzelfde jaar werd de eerste koloniale verzekeringsmaatschappij opgericht.

In 1828 werd er te Zwartland's-kerk een dorp aangelegd dat in het volgend jaar den naam Malmesbury ontving.

In het noorden der kolonie was de eerwaarde heer Andrew Murray, predikant van Graaff-Reinet, gewoon elke drie maanden godsdienstoefeningen te houden op eene plaats geschonken voor eene kerkplaats, waaraan in 1829 de naam Colesberg werd gegeven. In 1830 werd daar een dorp aangelegd.

Vóór 1830 waren er slechts twee goede wegen door de berg-

keten die het binnenland afscheidt van het land langs de westelijke kust; de een achter Fransche Hoek, de ander, de oude weg door Tulbagh kloof. Maar de passage over de Hottentots-Holland bergen was zooveel korter voor hen die langs de zuidkust woonden, dat zij in hun verkeer met de Kaapstad haar bijna altijd gebruikten, zelfs op gevaar af dat hunne wagens braken en hun vee gedood werden. In 1830 liet de gouverneur een goeden weg aldaar maken, die nog bekend is als Sir Lowry's Pas.

De rooverbenden op de noordergrenzen. Eenigen tijd lang had de noordergrens der kolonie blootgestaan aan de verwoestende invallen van een bende schurken, die zich versterkt hadden op eilanden in de Oranje rivier. De aanvoerder van de roovers was een Hottentot, Stuurman genaamd. Zijne volgelingen waren voornamenlijk Griquas en Koranas, maar onder hen waren er verscheidene weggelooopen slaven en personen van gemengd ras. Het was zijn gewoonte benden uit te zenden bestaande uit vijftig tot zeventig man op goede paarden en welgewapend, die plotseling verschenen waar men ze niet verwachtte, en allen vermoordden die hen trachtten te beletten het vee weg te voeren. In den loop van één jaar zond de civiele commissaris van Graaff-Reinet meer dan dertig rapporten in, van hunne misdaden verslag gevende. Zij waren allen van denzelfden aard, eene beschrijving van één of twee zal derhalve voldoende zijn.

In Augustus 1832 deed een sterke bende een plotselingen inval in de Nieuwveld, en vond verscheidene boeren met hunne huisgezinnen en vee nabij Slangfontein. Zij voerden al het vee weg en vermoordden drie kolonisten, genaamd Faber, Van der Merwe, en Steenkamp, en ook de vrouw van Van der Merwe. Een kommando achtervolgde hen zoo spoedig mogelijk, maar vond hen zoo goed ter verdediging voorbereid, dat de boeren na een veldtocht van zes weken genoodzaakt waren terug te trekken.

In September 1833 viel eene bende bestaande uit omtrent zeventig der roovers onverwachts de plaats van Jacob Swart in de Hantam aan, vermoordde drie mannen en éene vrouw, wondde vier anderen, en voerde acht kinderen met de schapen en het hoornvee weg. Een gezelschap van vijf-en-veertig blanken en bastaards

werd bijeengebracht door Kommandant J. N. Redelinghuys, en na vier-en-veertig uren gereden te hebben zoo hard als paarden loopen konden, haalden zij Stuurman's troep in nog op verren afstand van de rivier. Een gevecht volgde, waarin een kolonist — de heer J. J. Louw — het leven verloor, maar zes van de roovers gedood werden. De anderen namen toen de vlucht, zeven der kinderen en al het vee achterlatende. Wat van het andere kind werd kon men niet te weten komen; men veronderstelt dat het gestorven moet zijn of op weg achtergelaten werd en zoo omkwam. Daar zoowel de manschappen als de paarden van het kommando uitgeput waren, was het onmogelijk de roovers verder na te zetten.

Langs de geheele noorder-grens was er geen enkele soldaat, politiebeambte, of geregelde verdedigingsmacht hoegenaamd. Onder deze omstandigheden werd er in Juni 1833 eene ordonnantie uitgevaardigd om de kommando-wet te veranderen. Het was altijd moeilijk om mannen er toe te brengen te velde te trekken, waar noch eer noch voordeel te behalen was, en waar groot ongemak moest worden doorgestaan. Tenzij zij persoonlijk schade geleden hadden door de omstandigheid waarvoor hunne diensten geeischt werden, waren zij geneigd zich te verontschuldigen, en het gezag van de district ambtenaren in twijfel te trekken. De kommandowet vóór 1833 gaf alleen aan den hoogsten ambtenaar in een district de macht om burgers op te roepen voor den krijgsdienst, en had geen straffen op ongehoorzaamheid bepaald. De ordonnantie van Juni 1833, gaf ook aan vrederechters, kommandanten en veldkornetten de macht om burgers in geval van nood op te roepen, en bepaalde als straf eene boete van 5 pd. st. tot 20 pd. st. voor de eerste ongehoorzaamheid, en een dergelijke boete met drie maanden gevangenisstraf voor elke volgende weigering.

Deze ordonnantie werd door Dr. Philip en de partij die hem ondersteunde beslist bestreden. Het nieuwsblad in de Kaapstad, dat hun orgaan was, trachtte het te doen voorkomen alsof de nieuwe wet elken veldkornet de macht gaf oorlog te voeren tegen de stammen der inboorlingen. In Engeland werd zulk een dringenden invloed uitgeoefend op den secretaris van staat dat de bekrach-

tiging van de ordonnantie geweigerd werd, en zoo bleven de kolonisten blootgesteld aan de aanvallen van roovers, daar, zelfs ter verdediging, alleen een civiele commissaris een kommando mocht oproepen.

Sir Lowry Cole begeerde naar Engeland terug te keeren, en verzocht derhalve verlof zijne betrekking te mogen neerleggen. Sir Benjamin D'Urban werd als zijn opvolger aangesteld, maar hij kon niet terstond naar de Kaap komen, zoodat op den 10den Augustus 1833 toen Sir Lowry aan boord ging, kolonel Wade ageerend gouverneur werd. Op den 16den Januari 1834 kwam Sir Benjamin D'Urban aan.

HOOFDSTUK XXIV.

De kolonie Sir Benjamin D'Urban was de eerste Engelsche
onder Sir Ben- gouverneur dezer kolonie die geene invloedrijke
jamin D'Urban. familiebetrekkingen had. Hij werd naar Zuid-
A. D. 1834. Afrika gezonden om de inzichten van 's Konings
ministers met betrekking tot verscheidene belangrijke zaken ten
uitvoer te leggen.

1°. De gouvernementskosten moesten zeer verminderd worden, zoodat de inkomsten een batig saldo zouden overlaten dat aangewend kon worden om de publieke schuld langzamerhand uittedelgen.

2°. Het stelsel van behandeling der Kaffers moest veranderd worden, en een staatkunde van vriendschappelijke verbanden met de opperhoofden moest worden ingevoerd.

3°. De slaven moesten in vrijheid worden gesteld, overeenkomstig een nieuwe wet der rijksregeering.

De financieele De financieele toestand van het land was in
toestand. dien tijd niterst slecht. Van 1806 tot 1835 vermeerderden de publieke inkomsten zeer langzaam, ofschoon er verscheidene nieuwe belastingen waren opgelegd en de bevolking zeer vermeerderd was. De daling in waarde van het papieren geld was de hoofdoorzaak hiervan, maar veranderingen in de wijze van het opleggen van belastingen hadden er ook veel toe bijgedragen. In het begin van dit tijdstip bedroegen de inkomsten weinig meer dan 100.000 pd. st. in het jaar, bij het einde een weinig minder dan 120.000 pd. st.

Gedurende de laatste jaren waren de uitgaven steeds grooter geweest dan de inkomsten. Het Hottentot-regiment kostte de kolonie jaarlijks omtrent 17,000 pd. st. tot Juni 1828, toen deze kosten overgemaakt werden aan de Rijks schatkist. Verreweg het grootste deel der inkomsten werd verzvolgen door salarissen van ambtenaren, maar er moest voorziening gemaakt worden voor scholen, het gesticht van melaatschen te Hemel en Aarde en het hospitaal te Kaapstad moesten onderhouden worden, de publieke gebouwen, de weg tusschen Kaapstad en Simonsstad, die door de Drakensteinbergen te Fransch Hoek, en Sir Lowry's Pas over de Hottentot-Hollandbergen moesten in orde worden gehouden, en verschillende andere uitgaven konden niet worden vermeden.

Op den 31n December 1835 bedroeg de publieke schuld bijna 265,000 pd. st.

De wetten den handel betreffende ondergingen vele veranderingen tusschen 1806 en 1835. Gedurende verscheidene jaren van dit tijdperk mochten er geen goederen ingevoerd worden behalve in Britsche schepen en van Britsche bezittingen over de zee. Dit was niet langer het geval, en thans mochten vreemde schepen goederen naar de kolonie brengen van de landen waartoe zij behoorden, en Kaapsche producten vervoeren naar alle deelen der wereld. Maar een belasting van tien percent van de waarde werd geëischt op goederen uit vreemde landen aangebracht, terwijl er op goederen uit Britsche bezittingen slechts drie percent moest worden betaald. De invoer gedurende de laatste jaren van dit tijdvak bedroeg gemiddeld de waarde van 337,000 pd. st.

De uitvoer van Koloniale producten was gestadig aan het vermeederen. Vele jaren lang begunstigde het Britsch gouvernement de productie van wijn door prijzen uit te loven voor de verbetering in kwaliteit en vermeederen van kwantiteit, en vooral den Kaapschen wijn in Engeland toe te laten tegen inkomende rechten die zeer laag waren vergeleken met die geëischt op wijn uit andere landen. Toch, met uitzondering van de beste soorten, kreeg Kaapsche wijn een slechten naam op de Engelsche markt, en in 1825 begon het gouvernement zijn hulp te

onttrekken. Daarna nam de handel af, ofschoon wijn de eerste plaats bleef behouden op de lijst van artikelen uit het land gevoerd.

Huiden en vellen volgden op wijn in waarde. Het grootste gedeelte hiervan werd verkregen van de Kaffers over de oostelijke grenzen en van Griqua jagers ten noorden van de Oranje-rivier. Jaarmarkten, waarop handel gedreven werd met de Griquas, werden te Beaufort West begonnen toen dat dorp aangelegd was, maar in latere jaren gingen de handelaars naar Griqualand, en verkregen aldaar groote hoeveelheden vellen van wilde dieren.

Schapenwol verscheen nu op de lijst van uitgevoerde artikelen, al nam zij daar nog geen zeer in het oog vallende plaats in. De produktie er van vermeederde echter snel, want vele boeren hadden bewezen dat de wolboerderij veel voordeeliger was dan elke andere. Vooraan onder de fokkers van wolschapen in de westelijke districten stond de heer Jan Frederik Reitz, die in 1812 het landgoed Zoetendal's Vlei kocht, en kort daarna een kudde Kaapsche ooien er op plaatste, die hij met Merino rammen kruiste. Door het fokken met rammen van zuiver ras was de wol na drie jaren tot gebruik geschikt. In 1817 werd de heer Michiel van Breda vennoot van den heer Reitz, en de industrie werd uitgebreid, zoodat in 1825 omtrent drie ton wol op deze plaats geproduceerd werd, en in 1829 zes ton. Verscheidene andere boeren in de westelijke districten fokten ook merino schapen, maar op kleiner schaal dan de heeren Reitz en Van Breda.

Wolschapen werden in de oostelijke districten ingevoerd door eenigen der Britsche immigranten van 1820. Kapitein Duncan Campbell bracht eenigen southdowns uit Engeland, en voerde later herhaaldelijk anderen in, maar dit ras van schapen bleek niet aan de verwachting te beantwoorden. In 1823 kocht de heer Miles Bowker twee merino rammen, die Lord Charles Somerset ingevoerd had, en uit hen en de Afrikaansche ooien fokte hij een kleine kudde aan. Maar het gras in dat gedeelte van Albany waar de heer Bowker woonde was ongezond voor schapen, en ofschoon de kudde vrij goede wol leverde, vermeederde zij niet in aantal. Er was geen markt voor wol in zulke kleine hoeveelheden, maar een man

die weven kon verwerkte ze tot grove maar zeer duurzame dekens. Nadat deze proef genomen was bleek het dat dit geen voordeel opleveren zou, en de heer Bowker verkocht toen vele jaren lang zijn wol aan een persoon te Grahamstown die er hoeden van maakte.

De eer van deze industrie te hebben doen slagen in de oostelijke districten komt vooral toe aan de heeren Richard Daniell, Charles Griffith, en Thomas White.

In 1827 begon de heer Daniell merino schapen te fokken op zijne plaats Sweetmilk-fontain, niet ver van de Boesmans-rivier, en hij slaagde zoo goed dat hij in 1832 tien duizend ponden fijne wol won. Zijne kudde was toen de uitnemendste in de oostelijke districten, en voor zijne rammen, die zorgvuldig gefokt werden uit het zuiverst ingevoerd ras, werden de hoogste marktprijzen betaald.

De heer Griffith fokte in dienzelfden tijd merino schapen op zijne plaats Burntkraal, dicht bij Grahamstown. Na eenige onderzinking in de Zuid-Afrikaansche boerderij te hebben opgedaan, bezocht de heer White Europa en kocht in Saksen eenige uitgelezen rammen en ooiën waarmede hij in 1828 naar de kolonie terugkeerde. De schapen van zijn landgoed — Table Farm, nabij Grahamstown — werden later beschouwd als achterstaande alléén bij die van den heer Daniell.

In 1834 werd deze industrie gerekend voor goed gevestigd te zijn. In dat jaar begon een vennootschap in de oostelijke provincie rammen en ooiën van het zuiverst ras uit Saksen in te voeren, en begon men jonge rammen van New South Wales naar de Kaapstadsche markt te brengen.

De waarde van uitgevoerde koloniale produkten was nu bijna 250,000 pd. st. per jaar, en zij nam gedurig toe.

Zoodanig was de financieele toestand van het land toen de secretaris van staat last gaf een gestreng bezuinigingsstelsel in te voeren. Verscheidene betrekkingen werden vereenigd, zoodat één persoon het werk te doen had vroeger door twee verricht, en alle salarissen werden zeer verminderd. Het district Simonsstad werd aan dat van de Kaap gehecht en verloor zijn

magistraat, en George, Somerset, en Beaufort werden verlaagd tot den rang van onder-districten.

Aanstelling van een wetgeven- In dien tijd werd er een belangrijke ver-
den raad. andering in den regeeringsvorm gemaakt door
 de aanstelling van afzonderlijke wetgevende en

A. D. 1834. nitvoerende raden. De kolonisten hadden dik-
 wijls verzoekschriften naar Engeland gezonden, vragende om een
 vertegenwoordigende vergadering, maar deze waren altijd van
 de hand gewezen. In 1833 echter, besloot de rijksregeering dat
 het gouvernement van de Kaap een weinig minder despotiek zou
 worden gemaakt, en met dat doel werd er een wetgevende raad
 in het aanzijn geroepen. De raad bestond uit den gouverneur
 als voorzitter, vijf der hoogste ambtenaren, en vijf kolonisten
 door den gouverneur gekozen. Zij die voor het eerst zitting hadden
 in dien raad waren de heeren Pieter Laurens Cloete, John Bardwell
 Ebdon, Michiel van Breda, Charles Stuart Pillans, en Jacobus
 Johannes du Toit. Op den 1sten April 1834 werd de eerste
 zitting geopend.

De uitvoerende raad bestond uit vier hooge ambtenaren.

De nieuwe Sir Benjamin D'Urban had zoovele werkzaam-
staatkunde heden in de Kaapstad dat hij de oostelijke
tegenover de grenzen niet kon bezoeken om de nieuwe staat-
Inboorlingen. kunde in te voeren die de secretaris van staat
 besloten had tegenover de Kaffers te volgen. Maar hij liet de opper-
 hoofden weten, dat hij zoo spoedig mogelijk hen zou komen zien, en
 dat hij dan de meest vriendschappelijke schikkingen met hen
 zou maken. Hij voegde er bij, dat hij hoopte dat zij van hunnen
 kant dezelfde begeerte naar eendracht aan den dag zouden
 leggen, en dat zij daarvan het bewijs zouden leveren door hun
 volk te beletten het vee der kolonisten te stelen. Tegelijkertijd
 gelastte hij de ambtenaren op de grenzen geen geweld tegenover
 de Kaffers te gebruiken. Militaire patrouilles mochten het spoor
 van roovers volgen, maar mochten hunne wapenen niet gebruiken
 behalve in den uitersten nood ter zelfverdediging.

Gaika, Ndlambe, en Dushane, de drie voornaamste opper-
 hoofden in de eerste jaren der eeuw, stierven allen in 1828.

Ndlambe's erfgenaam volgens geboorterecht heette Umkayi, maar daar zijn geestelijke vermogens zwak waren, nam Umbala, een andere zoon van het oude opperhoofd, zijn plaats in. Om zich van zijne positie tegenover zijn broeder te verzekeren, sloot Umbala een verbond met de Gaikas, de bittere vijanden van zijnen vader.

Dushane's erfgenaam was een jongeling Siwani genaamd, en Siyoli, een zoon van lageren rang maar van rijpen leeftijd, nam de kans waar om zich de meest mogelijke macht toe te eigenen. Met dit doel sloot ook hij nauwe vriendschapsbetrekkingen met de Gaikas.

Gaika's voornaamste vrouw was moeder van een zoon die toen nog slechts een knaap was, en Makoma werd derhalve gedurende zijne minderjarigheid als regent aangesteld. De naam van den jongeling was Sandile.

Deze gebeurtenissen maakten Makoma het machtigste opperhoofd op de grenzen. Langen tijd had zijn vader hem meer als mededinger dan als onderdaan beschouwd. Rustelooze en stoutmoedige avonturiers van alle stammen deden het aantal zijner volgelingen steeds zwellen, want zijn kraal was een toevluchtsoord waar zij zeker waren van welkom geheeten te worden.

Toen een opperhoofd van hoogen rang stierf zonder een erfgenaam natelaten, werd een ander zoon van Gaika, Auta genaamd, gekozen als hoofd van een machtigen stam.

In de laatste jaren waren zending-stations van verschillende genootschappen dicht over Kafferland verspreid. Handelstations waren ook in het land vermenigvuldigd. Maar alle werkelijk vriendschappelijke gevoelens tusschen de Kosas en de kolonisten werden verhinderd door gedurige diefstallen van het vee der boeren.

In Maart 1830 werden de militaire patrouilles, die bezig waren sporen te volgen, door Makoma en Tyali bedreigd, en eens zouden dertig soldaten omringd zijn geworden als zij zich niet gereed gemaakt hadden hunne geweren te gebruiken om hun aftocht te dekken.

Ten gevolge van de uittartende houding der opperhoofden,

werd er een kommando opgeroepen om het gestolen vee dat in hun bezit was terug te nemen. In Juni 1830 kwam er een sterke burgermacht te Fort Willshire bijeen, en nadat een compagnie soldaten zich aldaar bij hen aangesloten had, trokken zij Kafferland binnen in vier afdeelingen, onder het algemeen bevel van Kolonel Somerset. Twee der afdeelingen konden geen koloniaal vee vinden, maar de andere twee slaagden er in een groot aantal terug te krijgen.

Een dezer afdeelingen bestond uit burgers onder Veldkornet Pieter Erasmus. Zij trok op tegen eene kraal onder een hoofdman, Seko genaamd, die na verwant was aan Makoma en Tyali. Daar werd zeer veel gestolen vee gevonden, waarop de veldkornet besloot de geheele troep, twee duizend vijf honderd in aantal, naar Fort Willshire te brengen. De hoofdman Seko en eenigen van zijn volk mochten medegaan, om nadat het gestolen vee uitgezocht was, het overige terug te nemen. Op weg trachtte een bende kaffers het vee te hernemen, en zij slaagden er in omtrent negen honderd stuks weg te voeren, maar in de schermutseling werden Seko en zes van zijn volk gedood.

Na deze gebeurtenis verminderden de diefstallen eenigen tijd lang, maar in 1833 werden zij op zeer uitgebreide schaal hervat. Sir Lowry Cole besloot toen Tyali uit de vallei van de Mankazana te verbannen, en in September werd hij door eene militaire macht er uit verdreven. Hij vestigde zich eerst langs de Gaga, maar in November gelastte kolonel Wade den officier die op de grenzen bevel voerde, om hem over de naastbijgelegen hooger en tak van de Tyumie te verdrijven. Tegelijkertijd werd een groot aantal andere kaffers die over den westelijken oever van de Tyumie getrokken waren, teruggedreven, en toen waren er aan de koloniale zijde van de grenzen alleen overgebleven Eno en zijn volk boven de Gwanga, en Pato, Kama, en Kobe met hun volk tusschen de Beka en de Keiskama. Tegen de drie laatstgenoemde hoofdmannen koesterden de Gaikas een hoogst vijandig gevoel, en het was Makoma een bron van groote ergernis dat hij uit de kolonie verdreven werd terwijl het hun toegelaten werd er in te blijven.

Ofschoon Sir Benjamin D'Urban de oostelijke grenzen in 1834 niet kon bezoeken, wist hij toch de nieuwe staatkunde tegenover de stammen der inboorlingen in te voeren, die de secretaris van staat uitgedacht had. In het begin der eeuw waren verschillende personen van Hottentot- en gemengd ras door zendelingen overgehaald zich te vestigen bij de samenstrooming van de Oranje- en Vaalrivieren, alwaar zij den naam van Griquas aannamen. Zij heetten te staan onder de kapiteins Barend Barends en Adam en Cornelis Kok, maar, jagers zijnde, waren velen hunner inderdaad geheel zonder gouvernement. In 1820 vertrokken al de kapiteins van Griquastad, het grootste hunner stations, dat derhalve zonder overheid gelaten werd. De zendelingen haalden toen het volk dat op het station gebleven was over, een kapitein te kiezen, en hunne keus viel op een man genaamd Andries Waterboer, die hulponderwijzer in de school was.

Waterboer toonde zich voor die betrekking bevoegd, en werkte zoo hartelijk met de zendelingen mede dat, ofschoon zijn gezag zich niet verder uitstreckte dan Griquastad en hare buitenposten, zij hem bij elke gelegenheid die zich voordeed op den voorgrond stelden als een man van gewicht. Tegen het einde van 1834 nam de eerwaarde heer Peter Wright hem mede naar de Kaapstad, waar hij aan Sir Benjamin D'Urban den wenk gaf, dat als zijn volk van geweren en kruit voorzien werd, zij de kolonie van grooten dienst konden zijn in het verjagen van Stuurman's rooverbende uit de eilanden der Oranjerivier.

Onder deze omstandigheden werd op den 11den December 1834 het eerste formeele geschreven verdrag in de Kaapstad gesloten en geteekend tusschen de Engelsche autoriteiten in Zuid-Afrika en een hoofd der inboorlingen. Waterboer verbond zich de vriend en bondgenoot der kolonie te zijn, en zekere plichten te vervullen in verband met de bescherming der grenzen en de bewaring van den vrede. De gouverneur verbond zich hem tweehonderd geweren en een hoeveelheid kruit en lood te verschaffen, hem jaarlijks 100 pd. st. voor zijn eigen gebruik toetestaan, en 50 pd. st. jaarlijks aan de zendingschool uit te betalen.

Dit verdrag werd door de rijksregeering ten volle goedgekeurd.

In April 1835 gaf de secretaris van staat in een brief aan Sir Benjamin D'Urban zijne hooge ingenomenheid er mede te kennen, en verklaarde dat dit «de eenige staatkunde was die het Groot-Brittannië paste in acht te nemen en standvastig te volgen ten opzichte van de stammen der inboorlingen.»

De slavernij en hare afschaffing. Vele jaren achtereen had het land in een toestand van voortdurende opgewondenheid verkeerd tengevolge van de steeds toenemende gestrengheid der wetten die de strekking hadden om het gezag van slaveneigenaars over hunne slaven te beperken.

Zoolang de Hollandsche Oost-Indische Compagnie de kolonie bestuurde, waren er slaven ingevoerd, maar niet in zeer groote getallen, want hunne diensten werden slechts in beperkte mate vereischt. Van 1796 tot 1802 werden er meer ingevoerd dan ooit te voren of daarna, gedurende een even lange tijdperk. Van 1803 tot 1805 mochten er zeer weinige negers geland worden, en indien het Bataafsche gouvernement een paar jaren langer in bezit van de kolonie ware gebleven, zou elk kind na dien tijd geboren vrij verklaard zijn geworden.

De onderdrukking van den vreemden slavenhandel door het Britsch gouvernement volgde zoo kort op de tweede verovering der kolonie, dat er in den tusschentijd slechts tijd was vijfhonderd negers intevoeren. Van dien tijd af moet de vermeerdering van het aantal slaven toegeschreven worden aan het feit dat het aantal geboorten dat der sterfgevallen zeer verre overtrof.

Nooit is er in Zuid-Afrika een poging gedaan het stelsel in theorie te verdedigen. Het werd zelfs algemeen opgemerkt dat de blanke met al zijn zorg en bekommernis er erger aan toe was dan de neger die slechts handenarbeid te verrichten had. Maar het is niet gemakkelijk een stelsel, goed of slecht, te verlaten als de gewoonten van een volk ernaar gevormd zijn. In de Kaap Kolonie was een bedrag van meer dan drie millioen ponden sterling in slaven belegd.

In April 1816 werd er eene proclamatie uitgevaardigd door Lord Charles Somerset, voorziening makende voor een volledig register van slaveneigendom, en de vermeerdering ervan te

verhinderen. Daarna werd er een nauwkeurig register van alle geboorten, sterfgevallen, verkooping, enz., in elk district gehouden.

In Maart 1823 werd er een andere proclamatie uitgevaardigd door Lord Charles Somerset, volgens bevelen uit Engeland ontvangen, die de macht der meesters zeer beperkte, en den slaven zeer uitgebreide rechten verleende.

Tegen deze proclamatie maakten de kolonisten in het eerst geen bezwaar, want zij schonk den slaven zeer weinige voorrechten die niet reeds genoten werden door diegenen onder hen die zich goed gedroegen. Maar zoodra de slaven te weten kwamen, dat de macht hunner meesters door de wet beperkt was en dat zij als een recht bezaten wat zij vroeger als een gunst hadden ontvangen, nam hunne oneerbiedigheid toe. Het oude gevoel van gehechtheid tusschen de eigenaars en hunne slaven verzwakte. Op verscheidene plaatsen werd het bijna gelijktijdig gedrag der slaven zoo wanordelijk dat de vrees voor een algemeen opstand der negers algemeen werd.

In Juni 1826 werd er, op last uit Engeland ontvangen, eene ordonnantie uitgevaardigd die nog meer rechten aan slaven toekende, en in de verschillende districten beschermers aanstelde, wier plicht het was zorgvuldig voor hunne belangen te waken en toe te zien dat de wetten die hun gunstig waren stipt ten uitvoer werden gelegd.

Deze ordonnantie veroorzaakte groote opgewondenheid over de gansche kolonie. Publieke vergaderingen werden er in de Kaapstad en elders gehouden, waar het gevoelen algemeen uitgesproken werd, dat de banden tuschen meester en slaaf reeds zoo verzwakt waren dat zij geene verdere spanning konden verdragen. Eene resolutie, eenstemmig aangenomen op eene vergadering van slavenhouders te Graaff-Reinet, werd later algemeen goedgekeurd in alle deelen der kolonie. Zij hield in, dat als het Engelsch gouvernement wilde afzien van het maken van wetten die tot verbittering aanleiding gaven, de kolonisten er in toestemmen zouden, dat na den datum van deze schikking alle kinderen van het vrouwelijk geslacht, van hunne geboorte af vrij zouden zijn, zoodat de slavernij langzamerhand kon uitsterven.

Een ander plan werd gevolgd door eenige welgezinde personen in de Kaapstad, die in Juni 1828 eene vereeniging oprichtten om verdienstelijke slaven en slavenkinderen te helpen hunne vrijheid te koopen. De vereeniging zamelde geld in, en wijdde hare aandacht vooral aan het koopen van jonge meisjes, die volgens eene ordonnantie van Februari 1830 geapprenticeerd mochten worden aan geschikte personen. Zij hoopte met geld uit de Britsche schatkist en door liefdadige personen in Engeland te zullen worden ondersteund, maar werden door beiden teleurgesteld. Met geld bijna uitsluitend in de kolonie bijeengebracht, kon zij echter jaarlijks omtrent vijf-en-twintig meisjes vrijkoopen.

In Engeland vond geen dezer plannen bijval, en in Februari 1830 werd er een bevel in rade uitgevaardigd, voorschrijvende de kwantiteit en kwaliteit van het voedsel dat aan slaven moest worden gegeven, de kleedèren die hun verschaft moesten worden, de uren gedurende welke zij niet verplicht zouden zijn te werken, en vele andere zaken. Een der clausulen gelastte dat een strafregister boek door elken slaveneigenaar moest worden gehouden, dat dit tweemaal 's jaars voorgelegd moest worden aan een der beschermers, en dat de eigenaar of bestierder van het landgoed zweren moest dat het nauwkeurig was.

Maar dit bevel bevatte bepalingen die in Zuid-Afrika niet konden worden in acht genomen, en talrijke verzoekschriften werden aan den gouverneur gezonden om het te herroepen. Dit was buiten de macht van Sir Lowry Cole, maar hij schreef hieromtrent naar Engeland in zulke krachtige bewoordingen dat eenigen tijd later slaveneigenaars, die meer dan twintig mijlen van de Kaapstad of Grahamstown woonden, ontslagen werden van de verplichting om strafregisterboeken te houden.

In November 1831 werd er wederom een bevel in rade uitgevaardigd, dat de uren van slavenarbeid tot negen per dag beperkte, de plichten der beschermers uitbreidde, en het gezag van den eigenaar bijna vernietigde. De opgewondenheid was nu zoo groot dat de gouverneur het noodzakelijk achtte publieke vergaderingen te verbieden, en te dreigen allen die de rust trachtten te verstoren uit de kolonie te zenden.

Zoodra echter het rumoer bedaarde, gaf de gouverneur zijne toestemming tot het houden eener publieke vergadering, en op den 17den September 1832 kwamen omtrent twee duizend slavenhouders in de Kaapstad bijeen. De uiterste orde werd in acht genomen, ofschoon resolutiën aangenomen werden verklarende dat de onlangs gemaakte wetten ten hoogste onrechtvaardig waren. De gansche vergadering trok toen op naar de opene ruimte voor het gouvernementshuis, waarna twee heeren afgevaardigd werden om den gouverneur mede te deelen, dat de slavenhouders bereid waren zich te onderwerpen aan de strafbepalingen van de bevelen in rade, maar dat zij niet konden gehoorzamen.

Intusschen werden er in de kolonie vruchteloze pogingen aangewend om een middenwég uit te denken tusschen absoluten ondergang aan den éénen kant en den toestand van zaken veroorzaakt door de verbittering wekkende bepalingen aan den anderen kant. Het werd onmogelijk geacht de slaven op eens in vrijheid te stellen, zelfs indien men niet gevreesd had de negers zonder bedwang op de maatschappij los te laten. Velen hadden geen ander eigendom, en over de gansche kolonie was de groote meerderheid der slaven verpand. Allen die ziek, oud, en hulpeloos waren, konden volgens de wet van hunne meesters onderhoud eischen, en mochten niet aan hun lot overgelaten worden. Emancipatie, echter, was thans meer gewoon dan vroeger, want bij die welke hunne vrijheid aan menschlievendheid te danken hadden werden thans gevoegd die welke in vrijheid gesteld waren omdat men van lastige wetten wilde bevrijd zijn. In de Kaapstad alleen groeide hun aantal tot omtrent een honderd en twintig jaarlijks aan.

De marteling den kolonisten opgelegd was zoo pijnlijk dat men het eene verlichting achtte toen in Augustus 1833 een emancipatie-acte, die in alle Britsche bezittingen van kracht zou zijn, eindelijk door het rijksparlement werd gepasseerd. Ten opzichte van de Kaap Kolonie bepaalde zij dat de slavernij ophouden moest op den 1sten December 1834, en dat na gedurende een korten termijn geapprenticeerd te zijn geweest, de negers precies dezelfde burgerlijke rechten moesten hebben als de blanken. De som van twintig millioen ponden sterling werd toegestaan om de eigenaars

in de negentien slavenkoloniën van Groot-Brittannië te vergoeden, en het aandeel van elke kolonie moest bepaald worden naar de waarde van hare slaven, berekend volgens de gemiddelde prijzen gedurende de acht jaren vóór den 31sten December 1830.

De indruk heerschte algemeen dat de som door het rijksparlement gestemd genoegzaam zijn zou om de volle, of bijna de volle waarde der slaven te dekken en daar de meesten verwachtten dat er een landlooperswet zou worden aangenomen vóór den dag der volkomen emancipatie, waren zij genegen zich naar den nieuwen toestand van zaken te schikken zonder aarzeling of verbittering.

In Maart 1834 begon de waardeering, en op den 30sten November was zij voltooid. Er waren toen in de kolonie negenen-dertigduizend en een-en-twintig slaven, van welk aantal drieduizend tweehonderd zes-en-zeventig oud of zwak waren, en de overigen gewaardeerd werden op iets meer dan drie millioen ponden sterling.

Op den 1sten December 1834 werden de vroegere slaven geaprenticeerd aan hunne vorige eigenaars voor vier jaren. De uren gedurende welke zij werken moesten waren naar de seizoenen geregeld, zoodat zij gemiddeld tien uur en tien minuten per dag waren.

Het jaar 1835 was bijna verlopen toen er tijding uit Engeland kwam, dat de opgaven van alle Koloniën ontvangen waren, en dat van de twintig millioen het aandeel aan de Kaap toegekend een weinig minder was dan één en een kwart millioen. De tijding veroorzaakte eene paniek zooals er nooit vroeger een in Zuid-Afrika ondervonden was. Een zeer groot aantal der vroegere slaven waren verpand aan verschillende inrichtingen die geld voorgeschooten, en elk contract bevatte eene clause die beslag legde op ander eigendom. Terstond werd gevorderd dat de contracten moesten worden afbetaald, en goederen en eigendom werden verkocht voor elken prijs dien men krijgen kon. In vele gevallen waren slaven het eenig eigendom geweest van huisgezinnen, weduwen of minderjarigen, of bejaarde personen, zoodat de vroegere eigenaars terstond tot armoede vervielen.

Maar het volle bedrag van het verlies was zelfs nu nog niet

bekend. Latere mailbooten brachten de tijding dat de rijksregeering het geld niet naar Zuid-Afrika zenden zou, maar dat elke aanspraak zou moeten bewezen worden voor commissarissen in Londen, waar het toegekende bedrag in effecten zoude uitbetaald worden, na aftrek van zekere onkosten. Dit besluit bracht een menigte agenten naar de kolonie, die aanspraken kochten voor de helft der waarde, zoodat een kolonist, in plaats van omtrent een derde van de getaxeerde waarde zijner slaven te ontvangen, dikwijls slechts een vijfde of zesde ontving.

Toen de emancipatie-acte gepasseerd werd, waren er weinige kolonisten die dachten dat zij ten uitvoer gelegd zou worden zonder eene wet tegen landlooperij. Het land was reeds vol troepen Betschuana vluchtelingen, Kosas, en Hottentotten die rondzwierven, de boeren beroovende, en die bezitters van eigendom overal tot last waren.

In Mei 1834 legde Sir Benjamin D'Urban een concept-ordonnantie voor den wetgevenden raad. Zij gaf aan kommandanten en veldkornetten de macht personen die verdacht werden geene eerlijke middelen van bestaan te hebben, of die hun woonplaats en beroep niet konden noemen, gevangen te nemen en hen voor een magistraat of vrederechter te brengen. Indien, na onderzoek, de beschuldiging bewezen werd, kon de magistraat of vrederechter zulke personen dwingen wegen te maken, of ander publiek werk te doen, om in hun onderhoud te voorzien totdat zij borg konden stellen voor hun goed gedrag, of in dienst traden, of zich geneigd betoonden werk aan te nemen.

Deze ordonnantie werd met alle macht bestreden door den eerwaarden Dr. Philip, die krachtig ondersteund werd in Engeland zoodat hij de positie geheel en al beheerschte. Aan zijn zijde stonden ook eenige Europeanen en bijna al de kleurlingen in de kolonie. Rapporten werden gevorderd van verschillende ambtenaren, en dezen werden met vele verzoekschriften ingezonden en door den raad in behandeling genomen. Eindelijk werd de ordonnantie op den 8sten September door een zeer kleine meerderheid aangenomen, maar de gouverneur weigerde haar te onderteekenen vóórdat bericht uit Engeland kon worden

ontvangen, en daar werd de bekrachtiging ervan geweigerd.

De Britsche immigranten van 1820 waren nu veertien jaren in de kolonie geweest. Zij waren hunne eerste moeilijkheden te boven gekomen, en zij hielden zich overtuigd dat zij thans goede vooruitzichten hadden. Zij leefden op den meest vriendschappelijken voet met hunne bureu van Hollandschen afkomst, en onderlinge huwelijken hadden dikwijls plaats.

Grahamstown was eene belangrijke plaats geworden, met drieduizend zeventienhonderd inwoners, behalve de soldaten, vier kerken, goede scholen, en verscheidene publieke inrichtingen. Port Elizabeth bevatte twaalfhonderd inwoners, maar na Februari 1832 was zij zonder resident magistraat.

Onder de oostelijke bevolking waren er velen die afscheiding van de westelijke districten wilden bewerken. Zij waren van oordeel dat er een krachtig gouvernement moest zijn nabij de Kaffergrenzen, daar er van dien kant gevaar dreigde. In het begin van 1834 zonden zij een afgevaardigde naar Engeland met verzoekschriften van dien inhoud, maar hun verzoek werd niet toegestaan. Er was toen zelfs niet eens een commissaris-generaal voor de oostelijke provincie, daar dit ambt pas afgeschaft was.

Zendingswerk had zich in den laatsten tijd zeer uitgebreid over de geheele kolonie. De oude genootschappen bleven werkzaam, en anderen waren in het veld getreden. Het Rhijnsch genootschap begon in 1829 in Zuid-Afrika te arbeiden, en het Berlijnsch genootschap in 1834.

HOOFDSTUK XXV.

De Kafferoorlog. De veediefstallen door de Kaffers in den **A. D. 1834-5.** winter van 1834 in Albanie en in Somerset gepleegd waren talrijker dan haast ooit te voren. Vooral Tzali's volk was zeer bedrijvig in dit opzicht, en benden hunner gaven nog meer last door herhaaldelijk de grenzen te overschrijden en kralen te bouwen op koloniaal gebied. De troepen waren uitgeput door hunne gedurige pogingen om hen terug te drijven, want terwijl de ééne bende uitgejaagd werd trok de andere in. De soldaten mochten niet schieten behalve wanneer het uiterst noodzakelijk ter zelfverdediging was; dus werd geen bloed in deze vermoeiende krijgstochten vergoten. In September en in October hielden deze diefstallen bijna geheel op, maar in November werden zij op zeer uitgebreide schaal hervat.

De militaire krijgsmacht in Zuid-Afrika bestond in dien tijd uit omtrent negenhonderd man in het Kaapsche schiereiland, en vijfhonderd acht-en-tachtig Europeesche soldaten en tweehonderd zeven-en-veertig pandours verspreid in de verschillende forten op de grenzen.

In den morgen van den 10den December werd een kleine patrouille uit Fort Beaufort gezonden om eenige hutten te verwoesten die door een aantal van Tyali's volgelingen gebouwd waren op de hoogte tusschen de Mankazana- en Gaga-rivieren, en om te trachten vergoeding te verkrijgen voor eenige paarden toebehoorende aan officieren op dien post, en die, zooals de sporen duidelijk aantoonde, door dat volk gestolen waren. De officier

die de patrouille kommandeerde bevond dat de indringers een uittartende houding aannamen. Met moeite liet hij de hutten verbranden en eenige ossen in bezit nemen, die zooals hij hun aankondigde in bezit zouden gehouden worden totdat de gestolen paarden uitgeleverd werden. De ossen waren het persoonlijk eigendom van Tyali, en zij waren opzettelijk daarheen gezonden opdat hunne inbezitneming als een voorwendsel voor oorlog mocht dienen, daar het de gewoonte der Kaffers is om het nemen van het vee van een opperhoofd als een oorlogsverklaring te beschouwen. Deze omstandigheid echter was aan elk persoon in de patrouille volkomen onbekend.

Zoodra de soldaten zich gereed maakten terug te keeren, trachtten de Kaffers hen te omsingelen, hetgeen echter verhinderd werd door den kommandeerenden officier, die bevel gaf een paar schoten te doen. Van dat oogenblik af had er een gedurige schermutseling plaats tot op korten afstand van Fort Beaufort, toen op het hooren van de geweerschoten een aantal soldaten hun te hulp kwam, en de Kaffers terugtrokken. Eén soldaat en twee paarden waren gewond en het vee was teruggenomen. Aan den anderen kant werden er twee mannen gedood en twee gewond, en onder de laatsten de halve broeder van Tyali. Zijn wond was van geen beteekenis, zóó onbeduidend dat zij twee dagen later nauwelijks zichtbaar was, maar het vergieten van het bloed van een lid hunner familie werd door de Kosa opperhoofden als een zeer ernstige zaak voorgesteld.

In den nacht tusschen den 11den en den 12den verkondigden seinvuren, ontstoken op elke in 't oog vallende hoogte tusschen de Keiskama en de Bashee, aan alle krijslieden van den stam dat de tijd om zich te verzamelen gekomen was. Toch dachten de zendelingen en handelaars in het land er niet aan dat een inval in de kolonie stond plaats te grijpen, zóó zorgvuldig en in 't geheim waren de voorbereidselen gemaakt.

Op den 20sten December, terwijl de Kaffers zich op de grenzen bijeen verzamelden, trachtten Makoma en Tyali Kolonel Somersset, den kommandant op de grenzen, die toen te Katrivier was, in een valstrik te lokken. De eerwaarde William Chalmers, zendeling

te Tyumie, werd door Tyali verzocht den kolonel een brief te schrijven, hem verzoekende met twee van zijn gevolg naar het station te komen, alwaar het opperhoofd met een gelijk aantal van zijn volk hem zou ontmoeten, om met elkander den toestand van de zaken des lands te bespreken. Nadat de brief verzonden was, werd het zendinghuis door eenige honderden gewapende Kaffers omsingeld, die in hinderlaag lagen totdat een antwoord ontvangen werd met de weigering aan de uitnoodiging gehoor te geven.

Op den avond van Zondag den 21sten December 1834 begon een horde Kaffer krijgslieden, welker aantal door sommigen op twaalf duizend, door anderen op twintig duizend geschat werd over de grens te trekken langs hare geheele uitgestrektheid van den Winterberg tot aan de zee. Gedurende de volgende tien dagen werd het land verwoest bijna zoo ver westwaarts als het dorp Uitenhage, en van de zee landwaarts in tot aan het dorp Somerset Oost. Vrouwen en kinderen werden toegelaten te ontvluchten, maar elk weerloos man die hen tegenkwam werd vermoord. Twee en twintig blanke mannen verloren op die wijze hun leven. Sommigen hunner werden verrast en zonder weerstand ter dood gebracht, anderen werden gedood terwijl zij vertrouwden op beloften van veiligheid, nog anderen vielen na een wanhopigen strijd. In dezen grooten strooptocht, en in minder verwoestende invallen gedurende de volgende maanden, verbrandden de Kaffers tusschen de vier en vijf honderd huizen, en bijna zes duizend paarden, één honderd en vijftien duizend stuks hoornvee, en één honderd twee-en-zestig duizend schapen en bokken werden door hen weggevoerd.

Gelukkig verspreidde zich de tijding van den inval vooraf, zoodat de meeste boeren met hunne huisgezinnen een schuilplaats in de dorpen konden zoeken. Grahamstown vooral wemelde spoedig van behoeftige personen.

Intusschen werden al de handelsstations in Kafferland geplunderd. Tien der handelaars werden vermoord en de overigen, na van alles te zijn beroofd, in het leven gelaten.

Met de kleine macht onder zijn bevel kon kolonel Somerset niets doen om den inval te keeren, en kon slechts trachten

Grahamstown en eenige der forten op de grenzen te beschermen. De kolonisten vreesden dat de Hottentotten van Katrivier zich bij de Kaffers zouden aansluiten. Eenigen hunner deden dit, maar de groote meerderheid zocht een schuilplaats in een kamp genaamd Fort Adelaide, en bleef loyaal.

Een bericht dat zwermen Kaffers de grenzen overtrokken bereikte Kaapstad in den namiddag van den 28sten December, maar bijzonderheden omtrent den inval werden eerst twee dagen later ontvangen. De militaire ambtenaar eerstvolgende in rang op den gouverneur was toen Luitenant-Kolonel (later Sir Harry) Smith. Bij het aanbreken van den dag op den 1sten Januari verliet hij het kasteel, en in minder dan zes dagen, te paard rijdende, bereikte hij Grahamstown. Hij had volle gezag over al de militaire en civiele inwoners van Albanië, Somerset, Uitenhage, George, Graaff-Reinet, en Beaufort, daar die districten onder de krijgswet waren geplaatst. Vier honderd één-en-zeventig man van de troepen in Kaapstad werden zoo spoedig mogelijk naar de grenzen gezonden.

Op den 31sten December gelastte Tyali den eerwaarden heer Chalmers een brief aan Kolonel Somerset te schrijven, vrede voorstellende op voorwaarde dat de zaken zouden blijven gelijk zij toen stonden. Op dien tijd waren er vijftig of zestig duizend stuks hoornvee en een even groot getal schapen over de Keiskama gedreven, en terwijl de eene bende met buit terugkeerde, trok de andere de kolonie binnen met het doel om nog meer te rooven. Het was duidelijk dat Tyali's oogmerk was het geroofde in veiligheid te brengen. Een antwoord werd derhalve gezonden waarbij zijn voorstel verworpen werd, en iets later werd een dergelijk antwoord gezonden op een voorslag van dergelijken aard door Makoma gedaan.

Na Kolonel Smith's aankomst te Grahamstown begon hij terstond eene krijgsmacht op de been te brengen om den vijand te bestrijden. De burgers van Graaff-Reinet kwamen op, en daar er een groot aantal Hottentotten zonder werk was voegde hij van deze laatsten twee honderd vijf-en-zeventig bij de Kaapsche rijdende scherpschutters, en rustte hij nog omtrent acht honderd uit om te voet te dienen.

Op den 10den Januari kon hij een sterke macht uitzenden om Eno aan te vallen. De kralen van dat opperhoofd werden verwoest, in eene schermutseling werden verscheidenen van zijn volk gedood, en werd eenig vee genomen.

Tien dagen later kwam Sir Benjamin D'Urban te Grahams-town aan. Hij vond daar bijna twee duizend vluchtelingen, waarvan de meesten niets hoegenaamd hadden overgehouden. Hij vernam ook dat er op andere plaatsen nog vele anderen in den zelfden toestand verkeerden. Hij koos derhalve een aantal predikanten van verschillende kerken en anderen van de voornaamste ingezetenen om werkzaam te zijn als eene commissie om in de dringendste behoeften van die lijders te voorzien. De commissie werd gemachtigd op het militaire commissariaat te trekken voor levensmiddelen, kleederen, en medicijnen. Inteeikenlijsten werden in alle deelen der kolonie geopend, en op verschillende wijzen werden fondsen door de commissie bijeengebracht en uitgegeven. Gedurende den oorlog werden bijna twaalf duizend personen, Hottentotten ingesloten, door deze commissie geholpen.

Het was bekend dat het leven van de zendelingen en van sommige handelaars in Kafferland gespaard was, maar dat deze personen in groot ongemak en onrust verkeerden. De drie Gunukwebe hoofdmannen, Pato, Kama, en Kobe, hadden zich niet bij hunne landgenooten tegen de kolonie aangesloten, ofschoon velen hunner volgelingen deel genomen hadden in den buit. Bijna honderd blanken hadden een toevluchtsoord gezocht te Wesleyville in hun district. Te Burnshill waren ook verscheidene huisgezinnen beschermd door Sutú, de weduwe van Gaika, wier rang haar genoegzamen invloed daartoe gaf. Sutú was jaloersch op Makoma, omdat zij vreesde dat hij misschien trachten zou haar zoon Sandile te verdringen, en was zij derhalve er op gesteld gunstig aangeschreven te staan bij het koloniaal gouvernement. Tegen het einde van Januari werden er sterke gewapende machten naar Wesleyville en Burnshill gezonden, die de blanken uit die plaatsen veilig uitgeleide deden.

Nog waren er vele Kaffers in Albanië en in de woeste streken tusschen de Zondag- en Boesmans-rivieren, die alles wat er van

waarde overgebleven was opzamelden. Vroeg in Februari echter slaagden de burgers er in ze uit die districten te verdrijven. Zij namen toen bezit van de bosschen langs de Vischrivier, zich verzekerd houdende dat men ze daaruit niet zou kunnen verjagen. Daar werden zij op den 12den Februari aangevallen door drie sterke kommandos, en werden zij op den 15den, na eene hardnekkige verdediging, genoodzaakt te wijken. Zij vluchtten over de Keiskama, omtrent vier duizend stuks hoornvee en eenige groote kudden schapen en bokken achterlatende. Gedurende deze vier dagen was het verlies aan de Europeesche zijde zeven burgers en zes soldaten gedood, en twaalf man ernstig gewond.

Het is niet noodig de bewegingen van de koloniale troepen of die der Kaffers gedurende eenige weken na deze gebeurtenis te volgen, het is genoeg te vermelden dat het doel van den gouverneur was manschappen en provisie bijeen te verzamelen voor een inval in Kafferland, en het doel van de opperhoofden de sterkten langs de Visch-rivier te herwinnen, die door militaire posten werden bewaakt.

Op den 6den Maart overrompelden en namen de Kaffers den post te Trompettersburg. Het garnizoen ontsnapte, met uitzondering van vier blanken en vier Hottentotten, die gedood werden. De burgers van George en Uitenhage, onder Kommandant Rade-meyer, werden uitgezonden om de positie te herwinnen. Zij slaagden hierin, maar de kommandant en veertig man werden omsingeld in een boschrijke kloof, die zij wilden onderzoeken, en terwijl zij al vechtende trachtten zich er uit te verwijderen werden vijf burgers gedood en acht gewond. Het was noodzakelijk de Vischrivier-sterkten wederom schoon te maken, en bij het uitjagen der Kaffers werden er nog vier blanken gedood en vijf gewond. De Kosas trokken toen terug naar de kloven langs de Amatola bergen.

Op den 31sten Maart trok een leger onder Sir Benjamin D'Urban, met Kolonel Smith als onderbevelhebber, over de Keiskama Kafferland binnen. Het bestond uit driehonderd zes-en-negentig Europeesche soldaten, éénderduizend zeshonderd negen-en-dertig burgers en éénderduizend éénhonderd-en-negentien

Hottentotten, in vier afdeelingen. Een verdedigingslijn, die gelaten werd om de forten ten westen van de Keiskama te bezetten en de Kaffers te beletten door te breken in de kolonie, bestond uit vierhonderd vijf-en-tachtig Europeesche soldaten, negen-honderd drie-en-tachtig burgers, en vijfhonderd drie-en-dertig Hottentotten.

Van den 2den tot den 10den April was het leger bezig het land langs de Amatolabergen schoon te maken, en hierin slaagde het zoo goed dat omtrent vijftienduizend stuks vee genomen werd, en de Kaffers verdreven werden van elk punt waar zij weerstand trachtten te bieden. Het koloniaal verlies was één burger en drie soldaten gedood, en vier burgers, vijf soldaten, en twee Hottentotten gewond. De meeste Hottentotten die zich bij de Kosas aangesloten hadden, en die gevaarlijk waren daar zij niet geweren waren gewapend, gaven zich toen over.

Op den 11den April trok een der afdeelingen van het leger naar de Kei. Eené andere werd gelast het land schoon te maken langs de Buffels- en Gonubierivieren tot aan de kust, waarna zij ook de Kei moest overtrekken. De derde en vierde afdeelingen moesten de Kaffers blijven bezighouden langs de Amatolabergen.

Ten oosten van de Kei tot aan de Bashee was het land bezet door de Galekas onder Hintsa, die ook opperhoofd was van den geheelen Kosastam. De handelaars in zijn land waren beroofd, de zendelingen waren genoodzaakt hun leven te redden door te vluchten naar Clarkburg in Tembuland, vele Galekas hadden deelgenomen in den oorlog, en bijna al het vee door de Rarabes geroofd was naar zijn land gezonden om daar te worden bewaakt, en toch gaf Hintsa voor dat hij in vrede was met de kolonie. De gouverneur had hem een boodschap gezonden, eischende de teruggave van het vee, en dat hij handelen zou in overeenstemming met zijne betuigingen, maar hij had op de boodschappen geen acht geslagen.

Toen Sir Benjamin D'Urban de Kei overtrok, zond hij hem nogmaals een boodschap, hem vijf dagen tijd verleende om te besluiten of hij een vriend of een vijand wilde zijn, en hem verzekerende dat er geen vijandelijke daad gedurende dien tijd zou worden gepleegd. Het leger trok daarop naar het verlaten

zendingstation Butterworth, en vormde een kamp. Daarna werd er eene afdeeling kavallerie naar Clarkburg gezonden, en deze keerde terug met vijf en zestig Europeanen die daar door Tembus beschermd waren.

Intusschen was er een soort van vriendschappelijke onzijdigheid tot stand gebracht met de Tembu en Pondo stammen, die aan de overzijde der Bashee woonden, waardoor er zekerheid verkregen werd dat de Kosas geen hulp van hen zouden krijgen.

De vijf dagen verliepen zonder een boodschap van Hintsa. De hoofdmannen van de Fingos in Galekaland verschenen nu voor Sir Benjamin D'Urban, en vroegen om grond binnen de koloniale grenzen waar zij onder Britsche bescherming konden wonen. Deze Fingos waren zeer wreed behandeld door de Kosas, en zij koesterden tegenover elkander een gevoel van bittere vijandschap. Hun verzoek was oorzaak dat de gouverneur besloot de kolonie van de Keiskama naar de Kei uit te breiden, de vijandelijke Rarabes te verplaatsen naar het land ten oosten van de Kei, de Fingos te plaatsen ten westen van de Keiskama, en het daartusschen gelegen land op te vullen gedeeltelijk met blanken en gedeeltelijk met die Rarabes die geen deel aan den oorlog genomen hadden. Deze waren — behalve Pato en zijne broeders — Sutu en haar zoon Sandile, Nonibe, weduwe van Dushane, met haar zoon Siwani, Umkayi, zoon van Ndlambe, Matwa en Tente, mindere zonen van Gaika, en Tshatshu, kapitein van de Tindes, elk met een klein aantal volgelingen. Een gunstig antwoord werd derhalve aan de Fingos gegeven.

Intusschen werd een Engelschman, Armstrong genaamd, die van het kamp naar de kolonie met brieven reisde, en die zich van zijn escorte verwijderd had, door eenige Galekas aangevallen en vermoord. Alle hoop dat Hintsa tot een verstandhouding zou komen was nu verijld, en op den vierden dag nadat het tijdperk van uitstel hem verleend verlopen was, werd een zijner raadslieden, die naar het kamp gekomen was onder voorwendsel van een bezoek, maar die als een verspieder werd beschouwd, door den gouverneur naar het opperhoofd gezonden met eene oorlogsverklaring.

Kort daarop begon Kolonel Smith met een sterke macht het land schoon te maken, en tusschen den 24sten en 28sten April nam hij omtrent vijftien duizend stuks vee. Kapitein Warden met een aantal pandours sloot zich ook bij het Tembu opperhoofd Vadana aan, en nam op den 27sten vier duizend stuks vee van een Galeka kraal aan de Bashee.

Deze bewegingen overtuigden Hintsa van de macht van het Europeesch leger in zijn land, en op den 29sten April kwam hij naar het kamp, waar de gouverneur zijne persoonlijke veiligheid waarborgde. Daar werden op den volgenden dag vredesvoorwaarden gesloten. Hintsa nam op zich vijf-en-twintig duizend stuk hoornvee en vijf honderd paarden uit te leveren zoodra zij zouden kunnen verzameld worden, en hetzelfde aantal van elk na verloop van een jaar; Makoma, Tyali, Eno, Botumane, Umhala, en Siyolo er toe te brengen vijandelijkheden te staken en hunne vuurwapenen uit te leveren; een van zijn volk die een handelaar, Purcell genaamd, in zijn gebied in Juli 1834 vermoord had, met den dood te straffen, en drie honderd stuks vee aan elk der weduwen van Purcell en Armstrong te betalen. Hij stemde toe twee gijzelaars te geven voor het nakomen van deze voorwaarden, en hij bood vrijwillig zich zelve als één daarvan aan. Zijn broeder Buku kwam kort daarna naar het kamp, en bleef daar als de andere gijzelaar.

Het leger nam toen de terugreis aan. Het was vergezeld van zestien duizend acht honderd Fingos, die twee-en-twintig duizend stuks hoornvee bij zich hadden die zij van de Galekas hadden genomen. Deze werden op last van den gouverneur op land ten westen van de Keiskamarivier geplaatst.

Op den 10den Mei vaardigde Sir Benjamin D'Urban een proclamatie uit, waarbij het land, van de grens bepaald in 1819, oostwaarts naar de Kei van haren oorsprong in de Sneeuwberg tot aan de zee, aan de Kaap-kolonie gehecht werd. Dit land werd de Provincie van Koningin Adelaide genoemd.

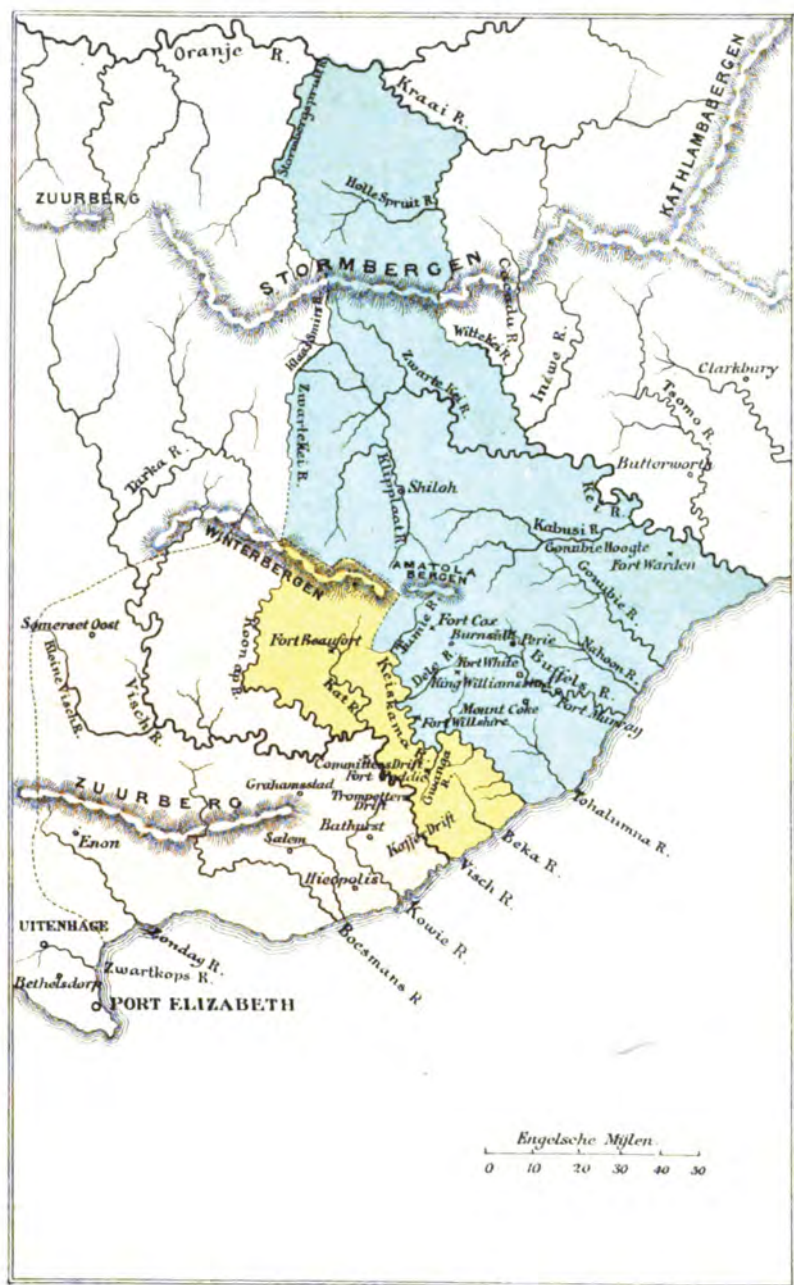
Hintsa had nog geen vee uitgeleverd, en noemde als reden hiervan dat zijn volk zijn bevel om het aan te voeren niet wilde gehoorzamen. Hij stelde nu voor dat er eene militaire macht met

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.—KAART XII.

Het rood gekleurde gedeelte op deze kaart vertoont het gedeelte van de kolonie dat door de Kaffers in December 1834 en Januari 1835 verwoest werd. Het sluit in dat gedeelte van het gebied in 1819 door Gaika afgestaan en door Europeërs bewoond.

Het geel gekleurde is het overblijvende gedeelte van Gaika's gebied in 1819 afgestaan. Bij de bronnen van de Katrivier bevond zich een uitgebreide vestiging van Hottentotten.

Het blauw gekleurde gedeelte is het district door Sir Benjamin D'Urban aan de kolonie toegevoegd en door hem de provincie van Koningin Adelaïde genaamd. Het land ten westen begrensd door Stormberg Spruit en ten oosten door de Krani rivier en Holle Spruit was alleen bewoond door Boesmans en eenige weinige' gevluchte pachters. De landstreek tusschen de Stormbergen en de Amatolabergen was op sommige plaatsen dun bezet door de Tembus onder het opperhoofd Mapasa. Van de Amatolabergen tot de zee bevond zich het gebied der Karabes.

HINTZA.

hem zou worden gezonden om het vee bijeen te verzamelen, en dat zijn zoon Kreli en zijn broeder Buku als gijzelaars in het Britsche kamp zouden blijven. De gouverneur nam het voorstel aan, en Kolonel Smith marcheerde met vijf honderd man naar de Bashee om het ten uitvoer te leggen. Op weg trachtte het trouwelooze opperhoofd te ontluchten, maar hij werd in een kloof die hij had weten te bereiken doodgeschoten. Na deze gebeurtenis nam Kolonel Smith drie duizend stuks vee, waarmee hij naar het hoofdkwartier van het leger terugkeerde. Hij bracht ook omtrent duizend Fingos mede.

De dood van Hintsa verhief zijn zoon Kreli tot de positie van opperhoofd van den Kosa stam. Op den 19n Mei sloot Sir Benjamin D'Urban met hem een verdrag, waarbij hij beloofde de Kei als de koloniale grens te erkennen en te respecteeren, en in zijn gebied ten oosten van die rivier ruimte te vinden voor de aanhangers van Makoma, Tyali, Eno, Botumane, Umhala, en Siyolo. Hij beloofde ook de overeenkomst door zijn vader gemaakt ten uitvoer te leggen, en kreeg toen verlof naar zijn volk terug te keeren.

Intusschen werd een aanbod van vrede aan de Rarabes gedaan, op voorwaarde dat zij over de Kei zouden trekken en dat zij al wat nog overgebleven was van het vee dat uit de kolonie gedreven was, zouden nitleveren. Maar geen der opperhoofden verkoos het aan te nemen. Integendeel, wel verre van te zijn ten onder gebracht, waren zij teruggekomen in de sterkten langs de oorsprongen van de Keiskama, en zonden zij wederom stroopers uit naar Albanië en Somerset. Zelfs op het tijdstip dat de vredesvoorstellen gedaan werden, werden vijf kolonisten door Kaffers koelbloedig vermoord ver binnen de grenzen.

De gouverneur liet toen in de provincie van Koningin Adelaide een aantal fortten van zeer eenvoudige constructie bouwen en bezetten. Het voornaamste werd King-William's-Town genoemd. Daar de zaaitijd bijna verstreken was, werden de boeren toegelaten naar hunne woningen te keeren om hunne landerijen te beploegen en te bezaaien; en de burgers uit de steden, de soldaten, en de Hottentotten werden gebruikt om de grenzen te bewaken en de Kaffers uit de fortten te bestoken.

Kort daarna echter werd de oorlog ten einde gebracht. De gouverneur werd overtuigd dat zonder een veel grooter macht dan hij ter zijner beschikking had hij de Rarabes niet kon noodzaken over de Kei te wijken, en Makoma en Tyali werden door eenige Wesleyaansche zendelingen overgehaald om vrede te vragen. Dit gaf aanleiding tot een wapenstilstand, en eindelijk had er te Fort Willshire eene ontmoeting plaats tusschen den gouverneur en de opperhoofden, alwaar men overeenkwam omtrent de voorwaarden.

Vrede met de Kaffers. Op den 17den September 1835 werden artikelen van overeenkomst onderteeekend, waarbij

de Rarabe opperhoofden Britsche onderdanen werden, en beloofden zich aan de algemeene wetten der kolonie te onderwerpen, al de geweren in hun bezit uit te leveren, en dat elk hunner jaarlijks een gemesten os als bewijs van trouw zou betalen. Aan den anderen kant nam de gouverneur op zich hunne personen en eigendom te beschermen, hen hun volk te laten regeeren grootendeels volgens hunne eigene wetten en gebruiken, en hun toe te staan in de provincie van Koningin Adelaide te blijven.

Er was wederom vrede in het land. De voorwaarden waren wel niet zoo bevredigend als zij zouden geweest zijn indien de rusteloze Rarabes naar de andere zijde der Kei waren verwijderd, maar de kolonisten erkenden dat de gouverneur met de beperkte middelen ter zijner beschikking de best mogelijke schikking gemaakt had.

Kolonel Smith werd te King-William's-Town achtergelaten met militair en civiel gezag over de provincie Koningin Adelaide. Het was het plan van Sir Benjamin D'Urban een gedeelte van het land aan blanken te geven, de vestiging van Christelijke zendelingen — niet politieke onruststokers — onder de kaffers aan te moedigen, de verschillende afdeelingen van den stam te beletten met elkander en met de Fingos te vechten, de wreede gebruiken verbonden met beschuldigingen wegens tooverij af te schaffen, de opperhoofden met raad te dienen en over hen toezicht uit te oefenen door achtenswaardige Europeesche agenten bij

hen te plaatsen, den verkoop van oorlogs behoeften en sterken drank te beletten, terwijl handel in nuttige artikelen zou worden aangemoedigd, en in 't algemeen van elke gelegenheid gebruik te maken om industrie, orde, en beschaving te bevorderen onder de nieuwe onderdanen van Engeland. Zulk eene staatkunde moest noodwendig de goedkeuring wegdragen van de meeste kolonisten en zendelingen.

Er was echter eene partij in de Kaapstad die de plannen van den gouverneur ten eenen male afkeurde. Zij bestond uit slechts weinige personen, maar werd van buiten af krachtig ondersteund. Haar hoofd was de eerwaarde Dr. Philip, superintendent van het Londensche zendinggenootschap. Deze partij begeerde de stichting van staten geregeerd door Kaffer opperhoofden onder leiding van zendelingen van hare zienswijze, en waaruit alle Europeanen die de zendelingen niet begunstigten zouden uitgesloten zijn. Zij hielden vol dat de kaffers een bij uitnemendheid onderdanig en vredelievend volk was, dat gemakkelijk kon geleerd worden te doen wat recht was, en dat de wapenen slechts opgevat had nadat het door groot onrecht en wreedheden daartoe was gedreven. Naar het oordeel van deze partij was de oorlog onnoodig gerekt, en door de Europeanen op barbaarsche wijze gevoerd. Door de aanvoerders van deze partij werd het lijden en de verliezen der kolonisten óf geïgnoreerd óf als zeer onbeduidend voorgesteld, terwijl de grootste vrees werd te kennen gegeven dat de Bantu stammen te gronde zouden gaan indien zij blootgesteld werden aan onbeperkten omgang met blanken.

Om zijne zienswijze ingang te doen vinden, vertrok Dr. Philip naar Engeland met een Kaffer genaamd Jan Tshatshu en een Katrivier Hottentot genaamd Andries Stoffels. Een comité van het lager huis was juist bezig informatie in te winnen omtrent de inboorlingen in Britsche koloniën, en Dr. Philip verscheen voor dat comité. Hij legde uitvoerige getuigenis af, en ofschoon het hoofdzakelijk uit zijn eigen denkbeelden bestond, hechtte men meer gewicht er aan dan aan dat van ambtenaren van de rijpste ondervinding in Zuid-Afrikaansche zaken.

Voor het comité van het lagerhuis verscheen een ander getuige, wiens getuigenis de kolonisten evenzeer aanstoot gaf als verbaasde. Deze was de heer Andries Stockenstrom, vroeger commissaris-generaal van de oostelijke provincie, toen van zijn pensioen levende in Europa. Hij veroordeelde de daden van het gouvernement op de oostelijke grenzen als onrechtvaardig en tiranniek, en gaf een verslag van den dood van Seko in 1830, waarin de koloniale krijgsmacht afgeschilderd werd als niet veel beter dan een bende roovers en moordenaars. Hij sprak het als zijne overtuiging uit dat er beschaafde natiën waren waarin het aantal dieven grooter was dan onder de Kaffers. Hij was van oordeel dat schikkingen met de opperhoofden konden worden getroffen waardoor veedieverij kon worden verhinderd, en hij verklaarde zich ten gunste van het sluiten van verdragen met hen.

Geen getuigenis kon meer aangenaam zijn aan Graaf Glenelg, die in April 1835 secretaris van staat voor de koloniën geworden was. Hij was de zienswijze van Dr. Philip met hart en ziel toegedaan, en nu bleek het dat de heer Stockenstrom, een geboren Zuid-Afrikaan, ten volle met hem overeenstemde. De secretaris besloot terstond alles te niet te doen dat door Sir Benjamin D'Urban was gedaan. In een dépêche gedateerd den 26sten December 1835, kondigde hij aan dat de souvereiniteit over het land tusschen de Keiskama en de Kei opgeheven moest worden, omdat zij het gevolg was van een oorlog waarin het oorspronkelijk recht aan den kant was van de overwonnen en niet van de overwinnende partij. Hij beweerde dat de Kaffers ten volle gerechtvaardigd waren in den oorlog, door het gedrag dat tegenover hen gevolgd was door de kolonisten en door de publieke autoriteiten gedurende eene lange reeks van jaren. De Kaffers waren tot wraak aangezet en tot wanhoop gevoerd door het stelselmatig onrecht waarvan zij de slachtoffers waren geweest in hunne poging om met geweld die vergoeding af te persen die zij op andere wijze niet konden verwachten te verkrijgen.

Dezelfde dépêche kondigde aan, dat er terstond een luitenant-gouverneur voor de oostelijke districten aangesteld zou worden,

en dat aan hem het volle gezag zou worden toevertrouwd om de grenszaken te regelen. Verdragen moesten er worden gesloten met de opperhoofden, die alleen aansprakelijk moesten worden gesteld voor vergoeding in gevallen van diefstal. Geene blanken, behalve zendelingen, mochten toegelaten worden zich te vestigen ten oosten van de Visch en Kat rivieren, maar markten voor den handel in koopwaren zouden op geschikte plaatsen langs de grenzen geopend worden.

De inhoud van deze dépêche verwekte verslagenheid over geheel Zuid-Afrika. Buiten Dr. Philip's kleine partij in de Kaapstad heerschte er slechts één gevoelen: dat zij de bewaring van orde hopeloos maakte, en dat zij leven en eigendom, dat in de oostelijke provincie nog overgebleven was, aan de genade van de Kaffers overleverde. De volgende mail bracht de tijding dat de heer Andries Stockenstrom tot luitenant-gouverneur aangesteld was, en binnen kort kon worden verwacht. Toen werd er onder de Hollandsche kolonisten, die nog de middelen om te verhuizen bezaten, de besliste kreet vernomen, Britsche heerschappij te ontvluchten, en een nieuwe woonplaats te zoeken ergens in de uitgestrekte woestijn ontvolkt door de oorlogen van Tshaka.

LIJST

DER

KOMMANDEURS, GOUVERNEURS EN ANDERE HOOFDEN VAN
BESTUUR VAN DE KAAP KOLONIE,

1652—1835.

	Blz.
Jan van Riebeeck, Kommandeur 1652—1662	16
Zacharias Wagenaar, Kommandeur 1662—1666	41
Cornelis van Quaelberg, Kommandeur 1666—1668	49
Jacob Borghorst, Kommandeur 1668—1670	51
Pieter Hackius, Kommandeur 1670—1671	53
Albert van Breugel, secunde, waarnemend Kommandeur 1672	56
Isbrand Goske. Eerste Gouverneur 1672—76	58
Johan Bax, Gouverneur 1676—78	67
Herman Crudop, waarnemend Kommandeur 1678—79 . . .	71
Simon van der Stel, Kommandeur 1679—91; Gouverneur 1691—99	72
Willem Adriaan van der Stel, Gouverneur 1699—1707 . . .	115
Johan Cornelis d'Ableing, secunde, waarn. Gouverneur 1707	131
Louis van Assenburgh, Gouverneur 1708—1711	133
Willem Helot, secunde, waarnemend Gouverneur 1711—14	136
Maurits Pasques de Chavonnes, Gouverneur 1714—1724 . .	139
Jan de la Fontaine, secunde, waarn. Gouverneur 1724—1727	147
Pieter Gijsbert Noodt, Gouverneur 1727—29	150
Jan de la Fontaine, waarn. Gouverneur 1720—30; Gouver- neur 1730—37	150
Adriaan van Kervel, Gouverneur 1737	153
Daniel van Henghel, waarn. Gouverneur 1737—39 . . .	154
Hendrik Swellengrebel, Gouverneur 1739—1751	154

	Blz.
Rijk Tulbagh, Gouverneur 1751—1771.	162
Joachim van Plettenberg sedert 1771 secunde; Gouv. 1774—1785	176
Cornelis Jacob van de Graaff, Gouverneur 1785—91.	190
Johan Isaac Rhenius, secunde, waarn. Gouverneur 1791—92	194
Sebastiaan Cornelis Nederburgh en Simon Hendrik Frykenius	
Commissariassen-generaal 1792—93	196
Abraham Josias Sluysken, Hoofd der regeering 1793—95 . . .	204
Generaal Craig, Kommandant 1795—97	222
Graaf Macartney, Gouverneur 1797—98	227
Generaal Dundas, dienstdoend Gouverneur 1798—99. . .	233
Sir George Yonge, Gouverneur 1799—1801	240
Generaal Dundas, dienstdoend Gouverneur 1801—3 . . .	241
Jan Willem Janasens, Gouverneur 1803—1806	247
Majoor-Gen. David Baird, waarn. Gouverneur 1806—7 . .	265
Du Pré Alexander Graaf van Caledon, Gouverneur 1807—11 .	267
Luit.-Generaal Henry George Grey, waarn. Gouverneur 1807	267
Sir John Cradock, Gouverneur 1811—13	272
Luit.-Generaal Henry George Grey, waarn. Gouverneur 1811	272
Lord Charles Somerset, Gouverneur 1814—26	279
Sir Rufane Donkin, waarn. Gouverneur. 1820—21 . . .	289
Maj.-General Richard Bourke, waarn. Gouverneur 1826—28	305
Sir Galbraith Lowry Cole, Gouverneur 1828—1833	325
Kolonel Wade, waarn. Gouverneur. 1833—34	334
Sir Benjamin D'Urban, Gouverneur 1834—	335

